

KUJAWSKA SZKOŁA WYŻSZA
WE WŁOCŁAWKU

EIDV
EUROPSKY INŠTITUT DALŠIEHO VYŠEŠKOVANIA
EUROPEAN INSTITUTE OF ADVANCED LEARNING

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

**ДО 20-РІЧЧЯ З ДНЯ СТВОРЕННЯ
КАФЕДРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ВИБОРУ УКРАЇНИ**

**Матеріали
V Міжнародної конференції
(17 листопада 2022 року)**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
INSTYTUT PEDAGOGIKI, KUJAWSKA SZKOŁA WYŻSZA WE WŁOCŁAWKU
(POLSKA)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. JANA KASPROWICZA W INOWROCŁAWIU
(POLSKA)
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

V Міжнародної конференції

17 листопада 2022 року

**До 20-річчя з дня створення
кафедри професійної освіти
КНУБА**

***м. Київ
КНУБА***

УДК 37.09
ББК 74(4Укр)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 4 від 23 грудня 2022 р.)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали V Міжнародної конференції (17 листопада 2022 року) до 20-річчя з дня створення кафедри професійної освіти КНУБА. – Київ: Київський національний університет будівництва і архітектури, 2023. – 408 с.

ISBN 978-617-8007-89-8

У матеріалах V Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

УДК 37.09
ББК 74(4Укр)

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

ISBN 978-617-8007-89-8

© КНУБА, 2023

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:

- Актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід
- Психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики
- Сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова оргкомітету конференції:

- **Почка Костянтин Іванович**, д. т. н., професор, завідувач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури

Відповідальні особи оргкомітету конференції:

- **Букорос Тетяна Олександрівна**, к. політ. н., доцент, директор науково-технічної бібліотеки Київського національного університету технологій та дизайну; Віцепрезидент Європейського інституту безперервної освіти, Словаччина
- **Жижко Олена Анатоліївна**, д. пед. н., професор, Автономний університет Сакатекаса, Мексика
- **Йозеф Затько**, доктор філософії, почесний доктор, почесний професор, президент Європейського інституту безперервної освіти (EIDV), засновник Східно-Європейської агенції розвитку (EEDA), засновник наукового журналу "European Science - Eurupska Veda", Словацька Республіка
- **Корчова Галина Леонідівна**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури
- **Красильник Юрій Семенович**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури
- **Урсула Кемпінська**, PhD, директорка інституту педагогіки Куявської вищої школи, м. Влоцлавек, Польща
- **Миронець Сергій Миколайович**, д. психол. н., доцент, завідувач кафедри психології Державного торговельно-економічного університету
- **Митник Олександр Якович**, д. пед. наук, професор, завідувач кафедри практичної психології НПУ імені М.П. Драгоманова
- **Мороз Ірина Михайлівна**, старший викладач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури
- **Петухова Ірина Олексіївна**, к.пед.н., доцент, в.о. завідувача кафедри психології та соціології Державного податкового університету
- **Руденко Микола Васильович**, к. пед. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури

- **Супрун В'ячеслав Васильович**, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту освіти та права ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України
- **Шамич Олександр Миколайович**, д. психол. наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання і спорту Київського національного університету будівництва і архітектури
- **Координатор заходу – Калениченко Руслан Арсенович**, к. психол. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури.

ПЛАН РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Формат конференції: змішана форма проведення

17 листопада 2022 року

Модератори:

Калениченко Руслан Арсенович, кандидат психологічних наук, доцент

Руденко Микола Васильович, кандидат педагогічних наук, доцент

ВИСТУПИ З ПРИВІТАННЯМИ

Чернишев Денис Олегович, доктор технічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, перший проректор Київського національного університету будівництва і архітектури, *«Вітальне слово до відкриття конференції»*

Затько Йозеф, президент Європейського інституту безперервної освіти EIDV, член Міжнародної асоціації журналістів, доктор права (Братислава, Словаччина) *«Вітальне слово. Розвиток співпраці між закладами освіти країн ЄС та України»*

ВИСТУПИ НА КОНФЕРЕНЦІЇ

1. **Почка Костянтин Іванович**, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури *«Особливості підготовки бакалаврів зі спеціальності 015 «Професійна освіта» в КНУБА»*

2. **Супрун В'ячеслав Васильович**, кандидат економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту освіти та права ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі освіти, відмінник освіти України *«Сталий розвиток професійної (професійно-технічної) освіти для відновлення повоєнної економіки»*

3. **Жижко Олена Анатоліївна**, доктор педагогічних наук, професор, Автономний університет Сакатекаса, Мексика

Бельтран-Сауседо Мартін, кандидат юридичних наук, викладач, Автономний університет Сан Луїс Потосі, Мексика *«Правове забезпечення професійної освіти найменш захищених верств населення Мексики»*

4. **Шамич Олександр Миколайович**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри фізичного виховання і спорту Київського національного університету будівництва і архітектури *«Роль фахівців сфери педагогіки, психології та фізичної культури у патріотичному вихованні громадян України»*

5. **Митник Олександр Якович**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології НПУ імені М.П. Драгоманова *«Розвиток інтелектуальних умінь здобувачів вищої освіти у процесі електронного навчання»*

6. **Urszula Kempieńska, dr**, Dyrektor Instytutu Pedagogiki, Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku *«PRZEMOC SEKSUALNA WOBEC KOBIET W POLSCE»*

7. **Сова Маргарита Олександрівна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психології, педагогіки та соціології, Державного податкового університету *«Використання технологій віртуальної та доповненої реальності в європейському освітньому просторі»*

8. **Букорос Тетяна** кандидат політичних наук, доцент, MBA, LL.M, директор науково-технічної бібліотеки Київського національного університету технологій та дизайну, Україна;
віце президент Європейського інституту безперервної освіти (EIDV), Словаччина, *«Проекти EIDV в реалізації безперервної освіти»*

9. **Осьодло Василь Ілліч**, доктор психологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, начальник гуманітарного інституту Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, полковник *«Психологія і війна в історичному вимірі»*

10. **Миронець Сергій Миколайович**, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Київського національного торговельно-економічного університету, член наукової ради Європейської асоціації наук з безпеки *«Професійна резильєнтність та особливості її формування в умовах війни»*

11. Миколенко Володимир Вадимович, автор методу Емоційного Моделювання, сімейний психолог і психотерапевт, психолог, офіцер в підрозділі ТрО ЗСУ *«Особливості навчання дорослих в умовах воєнного стану»*

12. Лінаск Миколай, директор з розвитку компанії Teleone OU, соціальний педагог, психолог, Таллінн, Естонія *«Розвиток освіти в Естонії: як працюють школи в країні цифрового дива»*

13. Красильник Юрій Семенович, доцент кафедри професійної освіти Київського національного університету будівництва і архітектури, к. пед. н., доцент *«EduSCRUM-технологія для підготовки майбутніх професіоналів»*

14. Гетто Майкл, консультант з питань управління й ЗМІ України та Південної Каліфорнії (Каліфорнія, США) *«Особливості освітнього процесу (коледжі, університети) у Сполучених Штатах»*

15. Іваннікова Ганна Василівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри фізичного виховання і спорту, Київського національного університету будівництва і архітектури *«Життєстійкість як одна з характеристик особистісного потенціалу студентської молоді»*

16. Anna Nowak, master of special education Jan Kasprowicz 1st High School with Bilingual Branches in Inowrocław, Poland *«A man with an intellectual disability –violence in the work's environment and life satisfaction»*

17. Пилипенко Олександр Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник, професор кафедри психології та педагогіки Київського міжнародного університету *«Селф-копінг в проблемних ситуаціях навчання-учіння»*

18. Корсун Сергій Іванович, к. психол. наук, доцент, професор кафедри психології та педагогіки Університету Сучасних Знань, *«Сучасний освітній процес, психолого-педагогічні технології»*

19. Анна Лінаск, генетик в індустрії вакцинування, репетитор та маркетолог у My Easy Academy, передмістя Лондону, Велика Британія *«Сучасні ігрові технології вивчення англійської мови с My Easy Academy»*

20. Юдіна (Гечер) Олена Миколаївна, кандидат психологічних наук, доцент, психолог-консультант психологічного приватного бюро «Персона» (Стамбул, Туреччина) *«Психологічні особливості переживання кризи здобувачами освіти в Туреччині»*

МАТЕРІАЛИ ВИСТУПІВ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Почка Костянтин Іванович,

*доктор технічних наук, професор,
завідувач кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА» В КНУБА

Кафедра професійної освіти (до 31.01.2020 року кафедра основ професійного навчання) Київського національного університету будівництва і архітектури створена у 2002 році. Вона виокремлена з кафедр будівельних машин та машин і обладнання технологічних процесів.

Кафедра готує бакалаврів за освітньо-професійними програмами «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)», «Професійна освіта (Машинобудування)» та «Професійна освіта (Комп'ютерні технології)» і магістрів за освітньо-професійною програмою «Професійна освіта (Машинобудування)», забезпечує психолого-педагогічну підготовку студентів інших спеціальностей Університету. Також кафедра забезпечує викладання дисципліни «Педагогіка вищої школи» для магістрів усіх освітньо-наукових програм університету та дисципліни «Методика викладання у вищій школі» для аспірантів усіх спеціальностей.

На кафедрі станом на 2022-2023 навчальний рік викладаються 43 навчальні дисципліни, з них 28 дисциплін психолого-педагогічного циклу та 15 дисциплін інженерного циклу.

У складі кафедри 3 спеціалізовані лабораторії: лабораторія деталей машин (каб. 16), лабораторія матеріалознавства (каб. 209) і термічної обробки металів (каб.213), лабораторія зварювання металів (каб. 10), кабінет

теорії механізмів і машин (каб. 207), навчально-методичний кабінет (каб. 4).
Бібліотечний фонд навчально-методичного кабінету складається з підручників, навчальних посібників, методичних розробок, нормативно-інструктивної літератури, інформаційних та періодичних видань.

Колективом кафедри виконуються наукові дослідження за двома напрямками (Реєстраційний номер НДР: 0121U111644 від 17-06-2021):

□ Наукові основи створення та вдосконалення машин будівельної індустрії (доктор технічних наук, професор Почка К.І.; кандидати технічних наук, доценти Гаркавенко О.М., Корнійчук Б.В., Паламарчук Д.А. Шаленко В.О.; асистент Маслюк А.А.);

□ Психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти (кандидати педагогічних наук, доценти Руденко М.В., Корчова Г.Л. та Красильник Ю.С., кандидат психологічних наук, доцент Калениченко Р.А., старший викладач Мороз І.М.).

В період з 2012 по 2022 роки співробітниками кафедри та аспірантами, що проходили навчання в аспірантурі на кафедрі, захищено 1 дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук, 1 дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук та 5 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук, два співробітника кафедри отримали вчені звання професора три співробітника – вчені звання доцента.

Протягом 2012-2022 років співробітниками кафедри опубліковано 11 монографій, 10 підручників, 23 навчальних посібників, 4 довідника, 235 наукових статей, в тому числі 27 статей у закордонних виданнях, у тому числі 13 статей у наукових журналах, що входять до наукометричних баз даних «Scopus» та «Web of Science Core Collection (ESCI)», більше 630 тез доповідей, отримано 1 патент України на винахід та 47 патентів України на корисні моделі, зроблено 748 доповідей на наукових конференціях, у тому числі 301 доповідь на міжнародних конференціях.

Склад кафедри, 2022 рік

Верхній ряд (зліва направо): доцент Шаленко В.О., провідний інженер Михайлюк В.В., завідувач лабораторії Куценко Ю.В., доцент Руденко М.В.

Середній ряд (зліва направо): доцент Красильник Ю.С., доцент Калениченко Р.А., доцент Паламарчук Д.А., доцент Корнійчук Б.В., провідний інженер Маслюк А.А.

Нижній ряд (зліва направо): провідний фахівець Шутова С.М., старший викладач Мороз І.М., завідувач кафедри професор Почка К.І., доцент Гаркавенко О.М., інженер І-ї категорії Гавриленко А.Ю., доцент Корчова Г.Л.

Значна увага на кафедрі приділяється науково-дослідній роботі студентів. Діють чотири студентських наукових гуртка:

1. Технічний прогрес будівельного машинобудування, керівник – к.т.н., доцент Шаленко В.О.;

2. Основи педагогічної майстерності, керівник – к.пед.н., доцент Красильник Ю.С.;

3. Теорія та історія педагогіки, керівник – к.пед.н., доцент Корчова Г.Л.;

4. Прикладна психологія на кожний день, керівник – к.психол.н., доцент Калениченко Р.А.

В період з 2012 по 2022 роки студентами зроблено 339 доповідей на наукових конференціях, у тому числі 89 доповідей на міжнародних конференціях; опубліковано 11 наукових статей (у співавторстві) та більше 260 тез доповідей, у тому числі 235 тез у співавторстві та 25 одноосібно.

Студенти кафедри беруть участь у конкурсах студентських наукових робіт і є переможцями на різних етапах. Так, наприклад, Сергій Долгополов, студент спеціальності 015 «Професійна освіта» є переможцем другого етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у 2019/2020 навчальному році зі спеціальності «Педагогічна та вікова психологія» (I місце), Наказ МОН України від 05.10.2020р. № 1220; у 2020/2021 навчальному році став переможцем другого етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Професійна освіта» (I місце) та зі спеціальності «Педагогічна та вікова психологія» (III місце), Наказ МОН України від 28.07.2021р. № 865.

Також Сергій Долгополов був переможцем (I місце) конкурсу Першої приватної загальнонаціональної програми з підтримки талановитої молоді «Завтра.UA» (15-й конкурс, 2021 рік).

Крім наведених спеціальностей студенти кафедри протягом 2012-2022 років були переможцями першого етапу та брали участь у другому етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з галузей знань та

спеціальностей «Загальна та соціальна психологія», «Освітні, педагогічні науки», «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті», «Механічна інженерія», «Металургія (Ливарне виробництво)», «Машинознавство», «Машини для земляних, дорожніх та лісотехнічних робіт».

Студенти кафедри беруть участь у Всеукраїнських студентських олімпіадах з дисциплін та спеціальностей, де часто стають переможцями. Серед них «Педагогіка», «Психологія», «Професійна освіта», «Матеріалознавство і ТКМ», «Теорія механізмів і машин», «Деталі машин і основи конструювання».

Рецензент:

*Ткачук Таїсія Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»*

Recenzent:

Prof. dr hab. Taisiia Tkachuk. Uniwersytet Grigorij Skovoroda w Perejaslawiu.

Urszula Kempieńska,

*dr, Dyrektor Instytutu Pedagogiki,
Kujawska Szkoła Wyższa we Włocławku
ORCID ID: 0000-0003-1922-8219*

PRZEMOC SEKSUALNA WOBEC KOBIEC W POLSCE

Słowa kluczowe: przemoc seksualna, gwałt, mity, kultura gwałtu, kobieta

Wprowadzenie. Przemoc może dotknąć każdą kobietę, bez względu na wiek, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania, stan cywilny, czy wygląd zewnętrzny. Może stać się ona ofiarą przemocy w przestrzeni domowej, publicznej, zawodowej, szkolnej, a sprawcą może być każdy: nie tylko nieznajomy, ale też obecny lub były małżonek/partner, członek rodziny, kolega, współpracownik. Ze względu na rodzaj zachowania wyróżnia się przemoc

fizyczną, psychiczną, werbalną, seksualną i ekonomiczną. Przemoc seksualna to każdy akt seksualny popełniony wbrew woli osoby, gdy osoba ta nie wyraża zgody lub gdy zgody nie może wyrazić, ponieważ jest dzieckiem, jest niepełnosprawna intelektualnie, jest odurzona lub nieprzytomna z powodu alkoholu lub narkotyków [9]. Przemoc seksualna obejmuje także nękanie w sieci, czy seksistowskie zniewagi. Przemoc wobec kobiet, szczególnie przemoc seksualna jest głęboko zakorzeniona w teoriach nierówności płci, nadużywaniu władzy i kulturze gwałtu. Najczęściej zaczyna się niewinnie od... tolerancji komentarzy o podtekście seksualnym, które często traktuje się jako żart. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie problemu przemocy seksualnej wobec kobiet w Polsce.

Polska polityka w zakresie walki z przemocą wobec kobiet opiera się m.in. na dwóch głównych zapisach prawnych:

- Deklaracji o eliminacji przemocy wobec kobiet przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 grudnia 1993 r. Zgodnie z art. 1 za przemoc wobec kobiet uznaje się „wszelki akt przemocy związany z faktem przynależności danej osoby do określonej płci, którego rezultatem jest lub może być fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda, cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego, czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym [1].

- Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (zwanej Konwencją stambulską) z dnia 11 maja 2011 r., ratyfikowana przez państwo polskie 27 kwietnia 2015 r.

Pomimo ratyfikowania przez Polskę dokumentów prawnych potępiających przemoc wobec kobiet i zwiększenia kar dla sprawców¹ skala przemocy seksualnej rośnie z roku na rok. Wg danych Policji w 2020 r. zostało stwierdzonych 1034 gwałty, z czego wykryto 894 przestępstwa (86,30%), w 2021r. stwierdzono 1081 przestępstw, z czego wykryto 955 (88,0%) [13]. Z danych Głównego Urzędu

---

¹ Art. 197. § 1. Kto przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12 [4].

Statystycznego wyniku, że w 2020 r. seksualnej przemocy domowej doświadczyło 546 kobiet, w 2021 r. 575 (największą grupę stanowiły ofiary w wieku 30-49 lat) [7]. Rzeczywista liczba gwałtów może być drastycznie większa, bo zazwyczaj aktów przemocy seksualnej Polki nie zgłaszają. Powodem są m. in. wstyd, poczucie winy, lęk przed sprawcą oraz przed konsekwencjami z jego strony, a także brak wiary w to, że policja może cokolwiek zrobić. Potwierdzają to analizy Fundacji na rzecz Równości i Emancypacji „STER” zebrane na podstawie wywiadów pogłębionych z kobietami mającymi za sobą doświadczenie gwałtu i przedstawione w raporcie „Przełamać tabu” z 2015 r. Z badań wynika, że 87% kobiet doświadczyło jakiejś formy molestowania seksualnego, 62% brało udział w aktywności seksualnej, której nie chciało. Co piąta badana kobieta ma za sobą doświadczenie gwałtu, większość z nich została zgwałcona przez bliską sobie osobę: partnera (22%) lub byłego partnera (63%), w swoim własnym domu (55%). Prawie połowa z respondentek ma za sobą wielokrotne doświadczenie gwałtu – 20% zostało zgwałconych więcej niż 10 razy. 95% kobiet nikomu nie powiedziało o swoich doświadczeniach, ani nie zgłosiło sprawy na policję czy do prokuratury. Kobiety milczą. Są same ze swoją tajemnicą [2].

Kultura gwałtu

W każdym społeczeństwie funkcjonują stereotypy dotyczące kobiet, mężczyzn i seksualności. Akceptowanie ich nie tylko legitymizuje akty przemocy, ale też stanowi podstawę kultury gwałtu. Kimberly A. Lonsway i Louise F. Fitzgerald (1994) zdefiniowały mity o gwałtach, które podzieliły na trzy główne kategorie:

1. „Nic się nie stało”. Wiele mitów promuje pogląd, że kobiety często niesłusznie oskarżają mężczyzn o gwałt, np. z zemsty za zdradę, porzucenie, nieodwzajemnione uczucia.

2. „W rzeczywistości wyraziła zgodę, chciała tego lub lubiała to”. Akt seksualny miał miejsce, ale nie była to przemoc seksualna, lecz zgoda (przekomarzanie, kobieca kokieteria). Są to szczególnie przewrotne mity, które twierdzą, że kobieta, która mówi „nie”, myśli „tak”; że przemoc seksualna jest

ekscytująca dla kobiet; że ofiara gdyby nie wyraziła zgody, zawsze mogłaby się oprzeć.

3. „Zasłużyła na to, jest odpowiedzialna za to, co się wydarzyło”. Można spotkać się ze stwierdzeniami, jakoby ofiara „była ubrana w zbyt seksowną sukienkę”, „chodziła sama w nocy” i to ona sprowokowała przemoc, której mogłaby uniknąć, gdyby się ochroniła, nie prowokowała. W przewrotnym odwróceniu ról światła reflektorów skupiają się przede wszystkim na ofiarach, a nie na atakujących. Kultura gwałtu jest to zjawisko społeczne, które ma tendencję do trywializacji przestępstwa poprzez uzasadnianie go i tolerowanie w środowisku społecznym [5 cyt. 3 s. 129].

Kultura gwałtu jest w Polsce mocno zakorzeniona, o zgwałcenie i wszelakie przestępstwa seksualne obwinia się wciąż ofiarę, nie sprawcę. Ofiara zgwałcenia musi się tłumaczyć, dlaczego włożyła krótką spódniczkę, zamówiła sobie drinka i weszła w ciemną uliczkę. Mit, że gwałcicielem jest nożownik z parku, już dawno poszedł do lamusa, twierdzi Maja Staśko współautorka książki „Gwałt polski”. Sprawcą jest najczęściej ktoś kogo kobiety znają i co najważniejsze komu ufają. Sytuacja ta sprawia, że kobiety doznają trwałego szoku, na dodatek otoczenie wmawia im, że to one są wszystkiemu winne. Wszystko to, wynika z kultury, w której wciąż rządzi patriarchy, z braku edukacji seksualnej, ignorancji organów ścigania. Ale też z braku empatii, wrażliwości na cierpienie ofiary [12].

W Polsce też funkcjonuje mit „prawdziwej ofiary i porządnej kobiety”. „Prawdziwa ofiara” to kobieta napadnięta i zgwałcona przez nieznanego jej mężczyznę w ciemnej alejce, a „porządnej kobiecie” nie przystoi spożywanie alkoholu, spoufalanie się z mężczyznami innymi niż mąż lub partner. Zatem kobieta, która była pod wpływem alkoholu czy narkotyków, lub spożywała alkohol wspólnie z mężczyzną i nie ma śladów wskazujących na przełamywanie oporu przez sprawcę, odbiega od wizerunku „porządnej kobiety” i „prawdziwej ofiary”. „Prawdziwą ofiarą” przemocy seksualnej nie jest też kobieta, która decyduje się pójść do domu świeżo poznanego mężczyzny lub zaprasza go do siebie. Narusza bowiem wizerunek porządnej kobiety, która powinna dbać o swoją reputację i

zachować daleko idącą ostrożność, jeśli nie chce być posądzona o bycie „dziewczyną łatwą, która sama się prosi o gwałt”. Funkcjonujące mity często wpływają na postawę organów ścigania, efektem czego są częste umorzenia spraw lub skandalicznie niskie wyroki². Tę mentalność doskonale pokazują statystyki. Z badania Centrum Praw Kobiet nad wiedzą i postawami policjantów i prokuratorów z 2005 r. [10] wynika, że 43,2% prokuratorów i 48,1% policjantów zgodziło się z twierdzeniem, że „sytuacja, w której kobieta idzie do domu lub zaprasza do siebie nieznanego mężczyznę jest równoznaczna z jej zezwoleniem na zachowania seksualne z jego strony i obcowanie płciowe”. Od prawdziwej ofiary oczekuje się też, że będzie skromna, że będzie się ubierać w sposób, który nie prowokuje mężczyzn. Prawdziwa ofiara nie może sama inicjować kontaktów seksualnych, a jeśli to uczyni, to powinna wiedzieć, jakie mogą być tego konsekwencje. Wspomniane już badania Centrum Praw Kobiet pokazały, że 37,8% prokuratorów i 44,4% policjantów hołduje przekonaniu, iż kobieta, która przyzwala mężczyźnie na wstępne pieszczoty, na przykład na czuły pocałunek, nie ma prawa do przerwania kontaktu, gdy podniecony mężczyzna podejmuje próbę obcowania płciowego. Od prawdziwej ofiary przemocy oczekuje się, że będzie się zachowywała w określony sposób po akcie przemocy. Warto zwrócić uwagę na fakt, że niektóre stereotypy dotyczące prawdziwej ofiary funkcjonują zupełnie odmiennie w stosunku do kobiet doświadczających przemocy seksualnej i tych, które doznają innych form przemocy domowej. Ofiara przemocy seksualnej powinna się bronić, a jeśli tego nie robiła i nie ma śladów oporu z jej strony, jest to często interpretowane na korzyść sprawcy i wykorzystywane do potwierdzenia jego wersji wydarzeń, że godziła się na współzycie. Jednak większość kobiet nie broni się aktywnie, gdyż taka forma obrony może je dodatkowo narazić na eskalację przemocy ze strony sprawcy. Silnie ugruntowany jest też stereotyp, że kobiety fałszywie oskarżają mężczyzn, gdyż mają w tym jakiś interes. Bada się czy

---

² Na karę łączną 15 lat więzienia skazał w poznański Sąd Okręgowy sprawcę, uznając go winnym kilkukrotnego zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem i nieudzielenia pomocy 46-latce. Kobieta zmarła w wyniku odniesionych obrażeń [8].

oskarżenie nie jest przypadkiem aktem zemsty, czy nie chodzi jej o uzyskanie czegoś od mężczyzny lub nie broni w ten sposób własnej reputacji. Nierzadko traktowana jest tak, jakby zasłużyła sobie na doznaną krzywdę i cierpienie. To nieuzasadnione przekonanie również wpływa na traktowanie ofiar w toku postępowania sądowego i na orzeczenia, jakie zapadają zarówno w sprawach karnych, jak i rodzinnych. Usprawiedliwieniem dla mężczyzn stosujących przemoc jest również spożywanie przez kobiety alkoholu[6].

Na kanwie badań Centrum Praw Kobiet powstał spektakl teatralny „Gwałt. Głosy”, którego premiera odbyła się 07 grudnia 2015 roku w Teatrze Powszechnym w Warszawie, w ramach kampanii 16 Dni Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet. Spektakl ten to teatralny protest wobec powszechnego zjawiska przemocy seksualnej wobec kobiet. To próba zmierzenia się ze złożonością tego problemu, dekonstrukcji potocznego myślenia i zakwestionowania społecznej percepcji. To oddanie głosu tym, które najczęściej nie są pytane: kobietom, które doświadczyły przemocy. Kobietom, które swoim wielogłosem opowiadają o doświadczeniu nieposiadającym narodowości, wieku ani orientacji. O gwałcie. Głosy kobiet przeplatają się tu ze sobą, nawiązując do indywidualnych doświadczeń i odrębnych historii. Historii, które zdarzyły się naprawdę [2].

Podsumowanie. Kultura gwałtu to przekonanie, że przemoc seksualną sprowokowała ofiara. Takie stanowisko stawia kobiety w roli wampa i zrzuca odpowiedzialność ze sprawcy. Głębszy dekolt, picie alkoholu, flirt nie są zaproszeniem ani przyzwoleniem na kontakt seksualny i nie usprawiedliwiają gwałtu. Ważne jest więc, aby walczyć z fałszywymi przekonaniem o winie ofiary. Należy się skupić na redukowaniu tego zjawiska przez edukowanie całego społeczeństwa. Do kontaktu seksualnego powinno dojść tylko w sytuacji, kiedy partnerzy bez przymusu, manipulacji, kokieterii, przekomarzania, czy „ gierek” powiedzą - tak. Do idei zgody w kontaktach międzyludzkich nawiązuje projekt „Bez zgody na przemoc” realizowany w latach 2018–2019 przez fundację

Autonomia, w partnerstwie z Ośrodkiem Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

W projekcie założono, że do budowania bezpieczniejszych relacji, społeczności oraz przestrzeni nauki i rozwoju (szkół, uczelni i ich otoczenia, czyli np. akademików, klubów studenckich itp.) może przyczynić się: – upowszechnienie idei consentu (zgody), zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i tych, do których dochodzi z użyciem nowych technologii komunikacyjnych. Należy także podnosić kompetencje w zakresie krytycznego myślenia i krytycznego odbioru mediów, także społecznościowych. Wg Auterek im więcej dziewczyn i kobiet oraz chłopców i mężczyzn zda sobie sprawę (zmierzy się z faktami), że dziewczynki i kobiety z ich najbliższego kręgu (córki, siostry, kuzynki, matki, koleżanki), a także te zupełnie im nieznane, z dużym prawdopodobieństwem zostaną w swoim życiu seksualnie zaatakowane, a sprawcami będą chłopcy i mężczyźni, których również mogą znać, tym mniej będzie osób, którzy są seksualnie atakowani, i których życie jest zdominowane przez to doświadczenie. Mniej będzie społecznej beczynności, mniej sprawców, którzy żyją, nie ponosząc żadnych konsekwencji popełnianych przestępstw [11]. Jedną z form zapobiegania przemocy seksualnej powinna być edukacja seksualna kierowana już do dzieci. Ale edukacja bez podtekstów ideologicznych, w której otwarcie poruszano by treści o dojrzewaniu, budowaniu relacji, czy też treści o szerszej problematyce, obejmującej np. zagadnienia związane z innymi typami przemocy (cyberbulling, sexting, patologie seksualne), zagadnienia ukierunkowane na wzmacnianie poczucia wartości rozwiązywania konfliktów i asertywności. W wielu działaniach edukacyjnych i informacyjnych posługiwano się często sloganem „Nie znaczy NIE”. Ale należy pamiętać, że bardzo często brak „nie” nie oznacza zgody. Dlatego podejmując się edukacji seksualnej w kwestiach związanych z przeciwstawianiem się przemocy seksualnej powinno odwoływać się do koncepcji zgody, zgodnie z hasłem „tylko TAK znaczy TAK” [zob. też 11].

Bibliografia:

1. *Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet* (1993). <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1993.html> (data dostępu 23.10.2022).
2. *Gwałt. Głosy*. <https://pomagam.pl/ster> (data dostępu 03.11. 2022).
3. Kempieńska U., (2020). *Nie widzę, nie słyszę, nie mówię - dyskurs o przemocy seksualnej wobec kobiet w związku – na przykładzie Francji*, Zeszyty Naukowe KSW, t. L, zeszyt 17, 123-134.
4. *Kodeks karny*, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553.
5. Nowakowska U. (2016). *Stereotypy i uprzedzenia na sali rozpraw – omówienie badań w: TEMIDA stereotypy w sądzie w sprawach dotyczących przemocy wobec kobiet*, oprac. zbiorowe, Warszawa Centrum Praw Kobiet, s. 36-80.
6. Lonsway, K. A., & Fitzgerald, L. F. (1994). Rape myths: In review. *Psychology of Women Quarterly*, 18(2), 133–164. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1994.tb00448.x>
7. *Ofiary gwałtu i przemocy domowej* <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/ofiary-gwaltu-i-przemocy-domowej,1,1.html> (data dostępu 02.11. 2022).
8. *Poznań: 15 lat więzienia za brutalne zgwałcenie. 46-latka nie żyje (2022)*. <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-11-02/poznan-15-lat-wiezienia-za-brutalne-zgwalcenie-46-latka-nie-zyje/https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-11-02/poznan-15-lat-wiezienia-za-brutalne-zgwalcenie-46-latka-nie-zyje/>(data dostępu 04.11. 2022).
9. *Przemoc wobec kobiet i dziewcząt* (2020). <https://www.unic.un.org.pl/oionz/przemoc-wobec-kobiet-i-dziewczat/3389>. (data dostępu 02.11. 2022).
10. *Przemoc w rodzinie a wymiar sprawiedliwości*, oprac. zbiorowe, Centrum Praw Kobiet, Warszawa 2005.
11. Stoch M., Teutsch A. (2019). *Bez zgody na przemoc – czyli jak każda społeczność może zapobiegać przemocy?* Fundacja Autonomia, Ośrodek Badań nad Mediami Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, Kraków.

12. Szulc A., (2021). *Gwałty w Polsce – statystyki, które szokują. Czym jest gwałt w małżeństwie?* <https://zwierciadlo.pl/psychologia/509304,1,gwalty-w-polsce--statystyki-ktore-szokuja-czym-jest-gwalt-w-malzenstwie-raport.read> (data dostępu 02.11. 2022).

13. *Zgwałcenie* <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-kryminalne/zgwalcenie/122293,Zgwalcenie.html> (data dostępu 02.11. 2022).

Рецензент:

*Ткачук Таїсія Анатоліївна, доктор психологічних наук, професор,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»*

Recenzent:

Prof. dr hab. Taisiia Tkachuk. Uniwersytet Grigorij Skovoroda w Perejaslawiu.

UDC 374.33

Anna Nowak

master of special education

Jan Kasprowicz 1st High School with Bilingual Branches in Inowrocław

**A MAN WITH AN INTELLECTUAL DISABILITY –
VIOLENCE IN THE WORK'S ENVIRONMENT AND LIFE
SATISFACTION**

Introduction

Satisfaction with life and a sense of fulfillment of a person is associated with various factors. Elements influencing human fate are referred to as needs, while the effect of their implementation is a sense of quality of life. One of the components determining the quality of life of every person is work. It should be an indispensable part of human existence. The concept of *work* according to the "Dictionary of Pedagogy and Psychology" is understood as an activity or type of activity of a diverse nature, aimed at development: acquiring competences, habits,

knowledge; increasing skills and qualifications and obtaining financial benefits. Work is a factor that contributes to the sense of autonomy, the growth of self-esteem and the awareness of participation in a social group. Performing certain activities can provide a person with positive or negative experiences. Negative feelings of the individual result from performing activities inconsistent with the will or expectations of the individual, while positive impressions are the result of the desire and pleasure of performing it [1].

The term *job satisfaction* is very often used interchangeably with the concept of *job satisfaction*. The term *satisfaction* is appointed positive feeling, which defines the state of satisfaction of a person with something, the feeling of pleasure [1]. A person whose work provides beneficial stimuli feels a high level of quality of life, and as a result derives satisfaction from it. A different feeling accompanies a person who experiences negative stimuli in the work environment and is a victim of broadly understood violence. Positive emotions are very necessary in the daily life of every individual. They motivate her and encourage her to act. These two aspects are especially important when talking about a person with an intellectual disability. These people very often encounter barriers and difficulties in their lives, such as reluctance on the part of co-workers, which can affect their negative experiences and reduce their sense of life. When working with a person with an intellectual disability, an integral aspect is activity based on potential and resources – often hidden. By developing their capabilities, a person with intellectual disabilities experiences positive emotions that shape their personality and give an incentive to undertake further hardships of everyday life. According to Robert Cummins' *homeostatic model for subjective quality of life*, life satisfaction is conditioned by the same elements in both people considered fully fit and people with intellectual disabilities [2].

Employee with intellectual disability

A person with an intellectual disability is a beneficiary of the freedoms and rights of fully able-bodied persons. Polish legislation provides every citizen of the Republic of Poland with the right to work and practice any profession of their

choice. The Act of 27 August 1997 on vocational and social rehabilitation and employment of people with disabilities created new perspectives for people with intellectual disabilities who want to find their space on the labour market [4]. Thanks to the funds allocated from the state budget, new jobs began to be created, architectural barriers were eliminated and people who until then often lived in isolation or only among their loved ones were professionally and socially activated. A person with a mild or moderate intellectual disability may be an "attractive" candidate for an employee for the employer both because of their personality traits as well as financial issues, which undoubtedly play a significant role. Małgorzata Kościelska believes that in Poland there is still "too little space in public space for **the real work of** mentally handicapped people, work that has a personal and social meaning" [5]. This situation is also noted by Elżbieta Manterys-Zakrzewska, who emphasizes that the number of people with intellectual disabilities on the open labour market is negligible – "they practically do not exist on the labour market" [6]. Such a situation is the result of, for example, invisible violence – symbolic violence against people with intellectual disabilities, i.e. the commonly prevailing stereotype of perceiving disabled people as people deprived of independence, independence, competences, opportunities and potential to appear on the labor market. Existing negative opinions towards people with intellectual disabilities are also described by Ewa Wapiennik. The group of candidates for employees with intellectual disabilities is divided into two subgroups and at the same time two models: the model of "incapacity for work" and "readiness to work". The first model, as the name suggests, creates the image of people unable to work. The second stereotype of "readiness to work" assumes that people with intellectual disabilities are not properly prepared for employee activities, and all slogans of readiness are apparent and theoretical [7]. An employee with an intellectual disability after taking up employment will face many barriers and adversities related to both external and internal factors. The first ones that he will have to face will be difficulties related to the conditions resulting from disability. According to the criteria contained in the latest *DSM classification – 5* adult with

intellectual disability has difficulties in social interaction, communication (broadcasting messages and their reception), control over the behavior of emotions. Any of these behaviors can be misperceived by co-workers. Immaturity in the skills of verbal and non-verbal communication and its reception can contribute to the credulity of these people. In the practical sphere in terms of self-service, this person can function at a level suitable for development. Adults usually need support in many areas of practical functioning: everyday activities (childcare, shopping) and decision-making, health activities, legal activities or starting a family [3]. Tadeusz Kotarbiński clearly emphasized that work is a source of satisfying needs, many needs. In addition to sociological, social and economic needs – which are most often indicated as very important – he emphasized the importance of the psychological aspect. The elements of social promotion and professional recognition accompanying the performance of work and the feeling of being important significantly affect the employee's psyche [8]. For people with intellectual disabilities, these are particularly important factors that contribute to their quality of life. Interpersonal violence as a behavior has existed since ancient times. The phenomenon of violence is a complex construct and can manifest itself in various forms, e.g. physical, mental, sexual, economic or emotional. Regardless of the type, any manifestation of violence against another person is a violation of his sphere of security, the sphere of intimacy. The man of the present time lives in a world of information that commonly reports various forms of violence. A well-known and most commonly associated variety is physical violence. Violation of physical integrity is always a deliberate, intentional action that carries a risk or causes bodily harm. Physical violence is also somewhat linked to economic violence, which consists in the deliberate destruction of someone else's property. Another type of violence is psychological violence. Violation of personal dignity can be difficult to identify, because aggressors can skillfully camouflage their behavior. Another form of violence is the violation of human intimacy, which can manifest itself both in the direct use of force as well as emotional blackmail [9]. Issues of violence against people with intellectual disabilities usually arise on the

occasion of media reports of gross violations usually by parents, carers, teachers or staff of medical and care centres. Meanwhile, it is important to draw attention to the issue of violence against people with intellectual disabilities, who often become victims of violence due to this aspect, m.in in the work environment. People with intellectual disabilities are a social group particularly vulnerable to discrimination and social exclusion. An employee with an intellectual disability is particularly vulnerable to hostile actions towards other co-workers or the boss. The motivation for such actions may be jealousy, intolerance, the desire to play at the expense of another person or simply fear and inability to communicate with a person who has intellectual deficits. A person with an intellectual disability in a work environment may experience a violation of physical integrity. Manifested in such negative behaviors as: jerking, pushing, pulling hair, clothing, patting or beating. A particularly common form of violence that people with intellectual disabilities may experience in an employee environment is psychological violence, insult or mobbing. Violation of personal dignity is m.in: name-calling, insulting, insulting, judging, criticizing, disrespecting, ridiculing or inspiring apparent trust and using the information obtained against the informant. A word can be very hurtful. Verbal insults against people with disabilities are usually associated with an archaic nomenclature, no longer used today: debil, imbecile or idiot. Another important aspect that should also be paid attention to is the aspect of sexual violence. Very often, people with intellectual disabilities are perceived as asexual. Paradoxically, however, it is this group of people (especially women) who can be exposed to harassment or sexual abuse by co-workers. The phenomenon of sexual violence against people with intellectual disabilities is a double taboo. Aggressive sexual interference is not only rape or violation of the bodily sphere with intrusive touch. A violation of intimacy can also be dismissive commenting on anatomical shapes or other features related to human sexuality. The consequences of experienced violent behavior are reflected not only in the sexual sphere, but above all in the emotional, social and physical sphere [12]. In conclusion, people with intellectual disabilities are treated as "big children". The

discriminatory, stereotypical perception of people with intellectual disabilities as infantile has the hallmarks of symbolic violence. Pierre Bourdieu repeatedly drew attention to the process of social structuring. This process is accomplished by means of a language that begins a complex and branched relationship of specific forces between the participants in the situation [13]. Aggressive behaviour and violence are a common phenomenon in the modern world and constitute a social problem. The variety of forms of violence and their consequences significantly affect a person's life and its areas of life. Regardless of the form in which aggressive actions are presented, the situation of encirclement and violation of goods causes significant effects in the human psyche. The quality of human life is a very important aspect. Work, in addition to its economic values, is a source of satisfying many other needs, e.g. social, such as: the need for recognition, respect, friendship and many others. A person with an intellectual disability in a work environment is a special individual. It is characterized by diligence, conscientiousness, accuracy and friendly attitude towards co-workers. Relations between employees are not always positive emotional ties. A tense situation, which often accompanies employees, can provide them with negative reinforcements, causing unpleasant sensations. People interacting with each other in the work environment constantly make mutual assessments. They also learn to evaluate themselves, their competences, their contribution of work. In the work environment, a specific system of relations of people cooperating with each other in the implementation of specific professional tasks is formed. Therefore, every effort should be made to ensure that people with intellectual disabilities are treated with dignity at all levels of social life.

Reference:

1. Dictionary of pedagogy and psychology. Issues, concepts, terms, ed. K. Janus, Warsaw, 2011.
2. Cummins R.A., Living with support in the community ; predictors of satisfaction with life., Mental Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews 7, 2001, pp. 99-104.

3. Diagnostic Criteria with DSM – 5. Desk reference, American Psychological Association, Wroclaw, 2015.
4. Act of 27 August 1997 on vocational and social rehabilitation and on the situation of disabled people, Journal of Laws 97.123.776.
5. Kościelska M., How to improve the situation of people with intellectual disabilities and their families – in different periods of life? Głos psychologa, in: M. Kościelska, B. Aouil (eds.), Disabled man – family and work. Bydgoszcz, 2004, pp. 11 – 20.
6. Zakrzewska – Manterys E., Education and the professional situation of disabled people, in: E. Giermanowska (ed.), Young disabled about themselves. Family, education, work, Warsaw, 2007, pp. 57 – 79).
7. Wapiennik E., Employing people with intellectual disabilities in Poland in the light of EU solutions. Special School, No. 1/233 (2006), pp. 23 – 34.
8. Kotarbiński T., Treatise on Good Work, Łódź, 1995.
9. Muszyńska E., Swoboda, coercion and violence in child-adult relations, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 1997.
10. Staręga A., Disabled and sexual violence, Blue Line No. 4 (2003), pp. 6-17.
11. Bourdieu P., Wacouant L.J.D., Invitation to Reflective Sociology, Warsaw, 2011.

Анфілов Дмитро Юрійович,

аспірант групи АЕ-21-1

Державного податкового університету;

Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та соціології

Державного податкового університету

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ НА САМООРГАНІЗАЦІЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У психологічній науці проблема самоорганізації особистості стала досліджуватись порівняно недавно. Вивчення цього феномену і поступове накопичення психологічних знань дозволило сформулювати власні підходи до його розуміння, зокрема процесу самоорганізації молоді. Серед основних підходів до визначення сутності самоорганізації слід виокремити синергетичний, особистісний і діяльнісний.

Особистісний підхід розглядає самоорганізацію як властивість особистості самостійно мобілізувати часові, фізичні та психологічні ресурси, використовувати власні можливості для досягнення проміжних і кінцевих цілей.

З позиції діяльнісного підходу самоорганізація – це процес усвідомленого і цілеспрямованого перетворення своєї особистості, виходячи з наявних еталонних уявлень і результатів самооцінки. Процес самоорганізації характеризується тими шляхами, які особистість прокладає для досягнення цілей свого розвитку [1].

З одного боку, самоорганізація розглядається як діяльність, спрямована на зміну, перебудову та розвиток особистості без зовнішнього втручання або впливу, з метою досягнення певних результатів. У цьому випадку

самоорганізація виступає як механізм адаптації: якщо особистісні компоненти (сила волі, цілеспрямованість), необхідні для досягнення поставлених цілей, розвинені не повною мірою, то активність особистості буде спрямована на їх перебудову, а з іншого боку, самоорганізація є частиною самої діяльності, спрямованої на досягнення поставлених цілей. У цьому випадку самоорганізація дозволяє побудувати план дій, а також розподілити сили та енергію, необхідні для підтримки діяльності [3]. При цьому значущості набуває визначення показників сприйняття часу та процесі самоорганізації молоді, зокрема у соціально-психологічному вимірі.

Зазначимо, що адаптаційний процес відбувається на двох рівнях: індивідуальному і груповому. Перша форма адаптації – сукупність індивідуальних засобів, адекватних соціальним цілям. До індивідуальних засобів можна віднести успадковані статус, освіту, професіональний рівень, стиль життя, вольові та психологічні риси індивіда, ступінь комфортності та інші фактори стратифікації. У традиційному суспільстві ця сукупність має усталені стандарти, що відповідають кардинальному завданню адаптації – входженню індивіда до відповідного соціального кола чи групи.

Деадаптація перехідного періоду зумовлюється двома обставинами: по-перше, певні соціальні групи втрачають звичне для них місце в суспільстві, і, відповідні соціальні статуси стають невизначеними, їх ранги знижуються, престиж падає. Сюди можна віднести багато професійних груп, наприклад, шахтарів, які раніше вважалися провідним загоном робітничого класу, мали різноманітні привілеї; по-друге, традиційний комплекс засобів адаптації не виконує головної функції – не може гарантувати індивіду досягнення соціальних цілей. Наприклад, конформність, лояльність до політичного режиму і лідерів не відіграють вирішальної ролі у стратифікації, службовій кар'єрі, залишаються зайвими цілі пласти знань і навичок, які були актуальними раніше [3].

Особистість вимушена коригувати життєву стратегію: з одного боку, робити принциповий вибір між соціальними групами, з іншого – шукати нові

засоби адаптації. Найбільш радикальний вибір – еміграція, пошук адекватного соціального середовища за межами країни, нації. Розрив зі звичним професійним середовищем, статусом, перехід від розумової праці до фізичної є принциповим і психологічно важким кроком. Людина інтуїтивно шукає групи, які органічно поєднуються з новою економікою та відповідним способом життя, стає на шлях пристосування до інших цінностей.

Успішна адаптація до соціально-економічних умов можлива лише тоді, коли ідеологія, концепція реформ збігається з ціннісними орієнтаціями, уявленнями, психологічними настановами людини. В умовах переходу від адміністративно-командної системи до системи, створеної на ринкових відносинах, соціальна адаптація протікає легше в тих, для кого значима свобода вибору (занять, форм праці, способу життя). На значимість свободи вибору впливає цілий комплекс психологічних і соціальних факторів. Тому значно зростає роль потреби у впевненості. На думку С.Фрома, потреба у впевненості є однією з важливих духовно-психологічних потреб людини: «Сумніви, що переживає людина, коли вона має прийняти серйозне рішення, викликають хворобливе напруження і можуть навіть завдати серйозному випробовуванню її здатність швидко приймати рішення. Як наслідок, у людини виникає глибока потреба у впевненості» [3, с.202].

Загалом, можемо виділити наступні цілі соціальної адаптації студентів у плані їх оптимізації [2]:

- засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства в цілому та соціального середовища (макросередовища);
- залучення студента до нових соціальних функцій, культури і норм поведінки, спілкування та діяльності;
- усвідомлення студентом того, якої поведінки очікують від нього інші, передусім значимі для нього люди;
- розумінням можливих реакцій оточення на його поведінку; усвідомлення тих вимог, які висуває до нього оточення;

— формування адекватної самооцінки та системи домагань, позитивної «Я концепції», суб'єктності (коли внутрішні форми діяльності й поведінки особистості взаємо змінюються та приходять у відповідність із соціально психологічними очікуваннями середовища, з вимогами, які йдуть ззовні);

— компетентний, творчий спеціаліст (навчально-професійна адаптація студентів), що виявляє взаємодію двох основних процесів вищої освіти – формування функціональних навичок і вмінь для нової соціальної ролі, тобто підготовка фахівців, та формування соціальної сутності й особистісних якостей компетентного носія нової соціальної ролі, тобто формування професійного інтелекту, здібностей представника майбутньої професії; набуття професійних знань, навичок та вмінь, оволодіння певною спеціальністю та пристосування до умов соціально-педагогічного середовища;

— зміцнення психіки особистості під впливом нових чинників оточуючого середовища до умов діяльності;

— основною метою процесу оптимізації соціальної адаптації є формування тих якостей і властивостей студента, які необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків.

Отже, соціально-психологічний клімат є комплексною психологічною характеристикою, що відображає стан взаємовідносин і ступінь задоволення всіх учасників освітнього процесу різними факторами життєдіяльності колективу академічної групи, відповідно процес адаптації студентів повинен забезпечувати формування і розвиток всебічно і гармонічно розвинутої особистості.

Список використаних джерел

1. Демида К. Є. Соціально-психологічні чинники адаптації сільської молоді до навчання у вищих навчальних закладах I та II рівнів акредитації: дис. ... канд. псих. Наук: 19.00.05 – соціальна психологія; психологія

соціальної роботи, НАПН України Ін-т психології імені Г.П. Костюка. Київ, 2021. 209 с

2. Козак О. Розвиток інтелектуального потенціалу студентів на початковому етапі їхньої адаптації до навчання // *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. №5 (69). 2022. С 67-74.

3. Коропатов О.М., Закалик Г.М. Особливості соціальної адаптованості молоді та її вплив на соціально-психологічний клімат у колективі: Актуальні питання юридичної науки-2021 матеріали доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці Конституції України (м. Львів, 03 червня 2021 року), Львів: Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП». 2021. 266 с. С.202-206.

УДК 378.015.3:005.32

Берташ Марія Ігорівна,

*викладач кафедри психології, педагогіки та соціології
Державного податкового університету*

МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ

У результаті аналізу наукових праць, з'ясовано різноманітні мотиви вступу молоді до закладу вищої освіти. Багато в чому на формування таких мотивів впливають соціально-економічні та політичні зміни в державі, що відбуваються останнім часом. Водночас можна відзначити й мотиви, які стабільно проявляються та не втрачають свого значення при змінах суспільного устрою.

Є. Ільїн стверджує, що основними мотивами вступу молоді до закладів вищої освіти є: бажання перебувати у колі студентства, велике суспільне

значення професії і широка сфера її застосування, відповідність професії інтересам і схильностям та її творчі можливості [1, с. 256].

Під мотивом навчальної діяльності розуміють усі чинники, які зумовлюють вияви навчальної активності: мету, потреби, установки, почуття обов'язку, інтереси, тощо.

Навчальна діяльність є полімотивованою [2, с. 7]. Прийнято виділяти три види джерел активності: внутрішні, зовнішні й особистісні. До внутрішніх джерел навчальної мотивації відносять пізнавальні та соціальні потреби (прагнення до соціально схвалюваних дій і досягнень). Зовнішні джерела навчальної мотивації визначаються умовами життєдіяльності учня, до яких відносяться вимоги, очікування та можливості. Вимоги пов'язані з необхідністю дотримання соціальних норм поведінки, спілкування та діяльності. Очікування характеризують відношення суспільства до учіння як норми поведінки, що приймаються людиною і дозволяють переборювати труднощі, пов'язані зі здійсненням навчальної діяльності. Можливості – це об'єктивні умови, які необхідні для розгортання навчальної діяльності. До числа особистісних джерел належать інтереси, потреби, установки, ідеали, стереотипи, які обумовлюють прагнення самовдосконалення, самоствердження і самореалізації у навчальній та інших видах діяльності.

На основі зазначених вище джерел активності виділяють [2] такі групи мотивів:

- соціальні (усвідомлення соціального значення учіння, розуміння особистісно-розвивального значення учіння, потреба в розвитку світогляду і розуміння навколишнього світу, тощо);

- пізнавальні (інтерес до отримання знань, допитливість, прагнення до розвитку пізнавальних здібностей, отримання задоволення від інтелектуальної діяльності, тощо);

- особистісні (почуття власної гідності і честолюбство, прагнення користуватись авторитетом серед однолітків, наслідування референтних однокласників та одногрупників).

На основі аналізу даних різних авторів можна зробити висновок, що найпродуктивнішими є внутрішні мотиви, які відображують особистісний рівень регуляції навчальної діяльності (саморегуляції), та професійні мотиви, які виконують роль створення взаємозв'язку навчальної діяльності із майбутньою професійною діяльністю.

На шляху професіоналізації майбутнього фахівця відбуваються вагомі зміни в його мотиваційній сфері, причому важливим етапом є момент «прийняття» професії і отримання особистісного «вищого» смислу в майбутній професійній діяльності. Тоді навчальна діяльність студента отримує для нього більшу привабливість й стимулює його активність в отриманні знань саме в цій професії.

Висока гнучкість мотиваційного компонента навчання та його диференційований вплив на особистість студента й навчальну активність зумовлюють необхідність урахування не тільки особистості тих, хто навчається, але й специфічність конкретних умов проходження навчальної діяльності. У цьому контексті поглиблення уявлень щодо особливостей структури й функціонування навчальної мотивації залежно від напрямку професійної підготовки студентів є актуальним, тому що дозволить створити рекомендації щодо організації навчальної та виховної роботи зі студентською молоддю, орієнтовані на підвищення ефективності процесу навчання на основі «реанімації» мотиваційних ресурсів.

Отже, проблема забезпечення інтересу до навчання нині є однією з найактуальніших, оскільки простежується тенденція до формування протиріччя між відсутністю у здобувачів вищої освіти внутрішньої потреби до навчання та необхідністю здійснення навчальної діяльності у повному обсязі.

Список використаних джерел

1. Ільїн Є.П. Мотивація і мотиви/Є.П. Ільїн; пер. з рос., передм. та прим. Т.В. Тадеєвої.-Тернопіль: Навч. кн.; Богдан, 2013.-512 с.

2. Кочарян О.С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського: Харк. авіац. ін.-т, 2011. – 40 с.

УДК 159.9.016

Белін Владислав Сергійович,

аспірант групи АФ-21-1

Державного податкового університету;

Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та соціології

Державного податкового університету

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Початок 2022 року знаменував в Україні великі зміни. Події лютого цього ж року стали результатом серйозних економічних і соціальних проблем. Серед них на увагу заслуговує проблема переселенців.

У цього приводу Верховний комісар ООН звітував, що кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб (далі ВПО) перевищило 100 млн. людей у різних країнах. Світові та локальні конфлікти, які виникли у таких країнах, як Нігерія, Афганістан, Ємен, Сирія, Ірак приводять до того, що кількість біженців невпинно зростає.

В Україні проблема переселенців в Україні розпочалась ще у 2014р.

Рис. 1 Розподіл кількості внутрішньо переміщених осіб на 31.07.2021

[1]

За шість місяців повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України кількість переселенців зростає і досягла близько 6,9 млн. осіб.

Тому особливої актуальності набуває проблема психологічної адаптації населення до екстремальних умов воєнного часу.

Узагальнення теоретичних положень дозволяє інтерпретувати поняття «психологічна адаптація» як пристосування особистості до існування в суспільстві відповідно до вимог цього суспільства і власних потреб, мотивів та інтересів. Психологічна адаптація здійснюється шляхом засвоєння норм та цінностей суспільства, а основним її проявом є взаємодія людини з оточенням та її активна діяльність [2].

Як свідчать факти складної реальності воєнного періоду, вимушені переселенці є досить вразливою категорією населення. Більшість з них втратило житло, роботу, сім'ю. Крім того, економічний фактор труднощів існування людей в кризові періоди переходить у соціокультурний, що дозволяє наголосити на значущості вирішення проблем соціокультурної адаптації.

Слід зазначити, що у контексті соціокультурного підходу адаптація

розглядається як подолання шоку від зміни звичного культурного оточення та необхідність пристосуватись до іншої культури, в тому числі, знайшовши спосіб співіснування ідентичності ВПО з ідентичністю оточуючих груп. Інтеграція ВПО в громадах, які їх приймають, інтерпретується, відповідно, як зближення ідентичності.

На практиці співіснування ідентичності ВПО і оточуючих груп, а також їх інтегроване зближення може відбуватись шляхами асиміляції та мультикультуралізму, відомими завдяки дослідженням культурної антропології. Вибір шляху значною мірою залежить від того, наскільки культурна, соціальна та політична різноманітності між ВПО та групами (громадами), що їх приймають, розглядаються як можливість або загроза. Дискусії щодо вибору між політикою мультикультуралізму та асиміляції відіграють значну роль у дослідженнях інтеграції мігрантів і постконфліктних переміщених осіб зокрема [3], що свідчить про перспективність наукових пошуків у окресленому напрямі.

Таким чином, психологічна адаптація є фундаментальним і багатофакторним інтеграційним процесом, у якому переселенці намагаються пристосуватись до нового, приймаючи умови оточуючого середовища.

Список використаних джерел

1. Скільки в Україні переселенців і яку допомогу вони отримали в липні. Слово і Діло: URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/26/infografika/suspilstvo/>.

2. Сердюкова І.М. Соціально-психологічна адаптація особистості: механізми та стратегії: URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/16/31/213>

3. Cheong P.H. et al. Immigration, social cohesion and social capital: A critical review. CriticalSocial Policy. 2007. Vol. 27. № 1. P. 24-49.

*Богайчук Вадим Жоржевич,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри суспільних наук
Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського*

МОРАЛЬНА ПРУЖНІСТЬ ВІЙСЬК ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

Значення «духу військ» завжди високо оцінювалося полководцями всіх часів та народів. Усі великі полководці передусім прагнули підвищити духовні сили бійців. Визнання за «духовним елементом» найголовнішої ролі у здобутті перемоги стало теоретично військового мистецтва свого роду «побитою істиною».

Незважаючи на те, що необхідність психологічного дослідження війни визнавалася всіма військовими практиками та вченими, проте для наукового вивчення цієї галузі зроблено дуже мало. Перша спроба зробити повний психоаналіз бою була зроблена в 1868 французьким майором Арданом дю Піком [1].

Термін «моральна пружність військ» був введений у вжиток у середині минулого століття військовим соціологом, генерал-лейтенантом М.М. Головіним [2]. У свідомості солдата, на його думку, постійно змагаються дві тенденції: прагнення перемогти (позитивна) та ухилитися від бою (негативна).

«Людина бореться не для боротьби, а заради перемоги; він робить все від себе залежне, щоб скоротити першу та забезпечити другу» [1].

Прагнення бійця уникнути небезпеки, скасувавши наскільки можливо боротьбу, доводиться всією історією розвитку зброї. Весь зміст цієї історії може бути виражений у кількох словах – людина примудряється вбивати ворога, уникаючи бути вбитим.

Прагнення бійця «перемогти» властиво бійцю до вступу їх у бій. Але обстановка бою з властивим їй неодмінним елементом – небезпекою породжує у душі людини інше прагнення «уникнути небезпеки» або «перемогти за найменшого ризику».

Але зі збільшенням небезпеки в бою обидва мотиви вступають у різкий конфлікт; формула «перемогти за найменшого ризику» не може вже примирити їх.

Але може настати хвилина, коли все ціле, тобто вся військова частина, відмовляється від бою, коли вона залягає і не в змозі піднятися або коли вона відступає або навіть панічно біжить, коли навіть ті хоробрі, які довго противилися інстинкту самозбереження, не витримали внутрішньої боротьби і переможені цим інстинктом, - тоді кінець бою є.

Похідна від цих тенденцій стосовно всієї армії загалом і характеризується моральною пружністю. Чим більше війська беруть участь у битвах і чим вищий їхній моральний дух, тим менші втрати вони зазнають.

Як і будь-який параметр, що має соціально-психологічну основу, моральна пружність військ досить важко піддається виміру.

Головін спираючись на досвід використання об'єктивних кількісних показників запропонував п'ять основних способів відповідної оцінки. Вони були випробувані і навіть успішно застосовувалися як аналітичний інструмент у ході бойових дій на фронті в 1915 році.

1. Захворюваність військ. Тут враховується кількість реальних хворих та поранених, а також симулянтів. Опосередковано рівень захворюваності характеризує процеси розкладання армії і, отже, моральну гнучкість.

Єдиний можливий висновок при порівнянні кількості померлих від хвороб це стан антиінфекційних заходів у різних арміях. Таким чином, якісь висновки на підставі лише санітарних втрат про моральний стан військ зробити складно.

2. Дезертирство. До кінця першої світової війни на три чини діючої армії припадало щонайменше один дезертир. Дезертирство, одна з

найяскравіших характеристик моральної пружності. Крім того, дезертирство добре використовуватиме для оперативного контролю морального стану армії, оскільки воно є наслідком, а не причиною втоми військ, падіння моралі тощо.

3. Кількість військовослужбовців, що втекли з полону. Цей показник характеризує високі моральні якості та присутність духу, що входить у поняття моральної пружності.

Під час Першої світової війни факт втечі з полону відзначався почесними нашивками на рукаві кітеля і нерідко був підставою для позачергового провадження на вищу посаду.

Кількість тих, хто втік із полону, також допомагає при оперативній оцінці морального стану військ. Однак у порівнянні з кількістю дезертирів слід визнати, що кількість тих, хто втік з полону, має більшу інерційність. Якщо невдачі на фронті практично відразу призводять до різкого збільшення дезертирів, то, навпаки, успіхи можуть призвести до зростання втеч із полону лише через деякий час, коли вести про перемоги досягнуть таборів військовополонених, коли вони закінчать підготовку втечі тощо.

4. Зміст солдатських листів. Воно, на думку Головіна, є найінтегрованішим показником настрою солдатських мас.

Зміст солдатських листів також дає ефект для оперативному контролю стану військ.

5. Відсоткове співвідношення «кривавих втрат». Межа моральної пружності за цим показником характеризується цифрою 25%. Тобто при 25% «кривавих втрат» військова частина більш нездатна до опору.

За досвідом Першої світової війни ця цифра могла дещо змінюватись в залежності від національності армії (наприклад для італійської межа наступала при 5%).

«Відсоток кривавих втрат» є найбільш інтегральним та об'єктивним показником стану військ. У розумінні Головіна термін «відсоток кривавих втрат» містить два принципово різні параметри.

З одного боку, це справді характеристика моральної пружності, але з іншого, це і характеристика ступеня навченості військ.

Тобто можна виділити деяку постійну складову відсотка кривавих втрат (залежить від навченості, правової захищеності солдата і т.д.) та змінну (що коливається в залежності від успіхів чи не успіхів на фронті, заходів командування з виховної роботи у військах, згуртованості військових колективів тощо) .д.).

Як висновок.

Ця методика носить прикладний характер і годиться лише оціночних розрахунків.

Підвищити точність запропонованої методики дозволить врахування додаткових факторів.

Список використаних джерел

1. Ш. Ардан дю Пік. Дослідження бою в давні та новітні часи. Варшава. 1902.
2. Головін Н.М. Наука про війну: Про соціологічне вивчення війни. Париж: Вид-во газети " Сигнал " , 1938.

Богдановський Дмитро Ігорович,

*аспірант за освітньо-професійною програмою «Фінанси,
банківська справа та страхування», групи АФ-22-1
Державного податкового університету;*

Богдановський Ігор Валерійович,

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної
філософії та управління Державного податкового університету;*

Льовкіна Олена Геннадіївна,

*доктор філософських наук, професор, професор кафедри психології,
педагогіки та соціології Державного податкового університету*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ СУСПІЛЬСТВА XXI СТОЛІТТЯ

Сьогодні в Україні освітньо-педагогічні практики в більшості своїй походять із радянської школи. Вони засновуються на діяльнісній моделі соціалізації й передбачають поетапне формування розумових здібностей завдяки використанню розвиваючих і проблемних методик навчання. Маючи низку безумовних переваг, ця освітня модель має той загальний недолік, що є застарілою, оскільки відображає потреби й реалії індустріальної епохи. Відповідно, в автентичному вигляді ця модель не може бути інтегрована з новою моделлю освіти, оскільки її подальше застосування призводить до гострого дефіциту людей, які мають широку гуманітарну ерудицію, тобто таких людей, які здатні глибоко проаналізувати широке коло загальнозначущих проблем суспільства й запропонувати шляхи їх вирішення. Сучасна криза суспільства – це значною мірою аксіологічна криза. «Основними завданнями закладів освіти та виховання є збереження національних традицій, побудова основ духовності та розвиток творчого потенціалу української молоді» [5, с. 1]. Відповідно, вища освіта повинна вивести суспільство з глибокої кризи цінностей, забезпечити вихід за рамки

суто економічних міркувань. Революційність змін в освіті передбачає необхідність розробки нової освітньої парадигми, поява якої сама по собі становитиме теоретичну основу практичної освітньої революції [1, с. 136]. Ця нова освітня парадигма повинна містити в собі кілька основних ідей і підходів: по-перше, це новий погляд на місію освіти у XXI ст.; по-друге, варто виробити новий погляд на предмет і кінцеві цілі освіти; по-третє, варто усвідомити провідну роль соціально-гуманітарного знання. Підхід до розв'язання цивілізаційної кризи можна сформулювати таким чином: ми зможемо вижити, якщо будемо увесь час розвиватися. Виживання через розвиток – ось формула нашого майбутнього успіху. Відповідно, до системи освіти, крім механізму сприйняття інформації, вироблення умінь і навичок, має бути додано завдання формування здатності до розуміння перспектив виживання людства на основі концепції сталого розвитку. Ця концепція відрізняється від усіх попередніх ідеологій, які претендували на універсалізм і глобалізм, тим, що має переважно соціальний, а не політичний характер, орієнтує на розвиток та оптимальне використання людського потенціалу в гармонії з природою. Освіта як суспільно-організований, нормований і цілісний процес засвоєння культури є насамперед процесом виховально-освітнім. Саме тому освіта покликана реалізувати мету виховання, визначену потребами сучасного українського суспільства. Одним із основних засобів реалізації мети виховання є зміст освіти. У традиційній педагогіці він зорієнтований головним чином на знання як відображення духовного багатства людства, тобто освіта є орієнтованою на засвоєння певного фонду знань: символів і формул, імен, дат і фактів, понять і термінів, а також зв'язків і залежностей між ними, відображених у правилах. Знання, безумовно, є важливими соціальними цінностями, які сприяють соціалізації особистості, а репродукування знання відображує структуру сучасної науки, урізноманітнює знання й із точки зору сцієнтизованого способу оцінювання покращує якість освіти. У вітчизняній теорії і практиці навчання й виховання знання стали самі по собі абсолютними цінностями, заступили собою власне

людину. Така освіта з притаманними їй директивно-наказовими рисами не відповідає запитам сучасності. Внутрішній сенс революції освіти полягає в переході на більш високий рівень розуміння знань.

Необхідно замінити традиційну інформаційно-трансляючу педагогічну парадигму на особистісно-творчу педагогіку розуміння. Сучасна освіта не вимагає від учнів і студентів запам'ятовування якомога більшої кількості інформації. Досвід педагогів-новаторів ясно показує, що лише освітній процес зорієнтований на розуміння, а не запам'ятовування матеріалу, суттєво підвищує ефективність навчання. У цьому контексті варто приділити увагу розвитку творчих здібностей, адже саме творчість долає фрагментарність уявлень про світ, сприяє кращому впорядковуванню життя, надаючи йому інші, більш високі смисли, тобто дає змогу побачити світ цілісним і гармонійним, не втрачаючи в ньому себе самого.

З іншого боку, існує тенденція «технологізації» гуманітарного знання. На наше переконання, до сучасного гуманітарного знання самим суспільством ставиться вимога розробки гуманітарних технологій, які здатні суттєво посилити людський творчий потенціал. Гуманітарні технології знаходять попит і використовуються в найрізноманітніших сферах: економічній (бізнес-тренінги), політичній (мас-медійні технології, PR-технології), психологічній тощо. На наше переконання, щоб не відставати від життя, в школі та виші потрібно створювати й упроваджувати спеціальні методики і тренінги, що розвивають творчі здібності, без яких людина зводиться до функції, здатної лише грати певну роль, а не творити, тобто перетворюється на культурно обмеженого технократа. Протягом останніх десятиліть усе більше стверджується особистісно-орієнтований підхід до виявлення суті змісту освіти, який передбачає, що абсолютною цінністю змісту освіти є не відчужені від особистості знання, а сама людина. Особистісно-орієнтований зміст освіти забезпечує розвиток цілісної людини, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самоактуалізації), відкрита до сприйняття нового досвіду. Особистісно-орієнтована освіта – це

антропоцентрична освіта, котра базується на врахуванні самобутності, самоцінності учня та суб'єктності процесу навчання, забезпечує розвиток бажаних і гальмує неприяні тенденції, убачатиме в особистій творчій самореалізації найвищий сенс життя. У такому розумінні гуманізація освіти, сприятиме перетворенню позиції педагога й позиції учня в особистісно-рівноправні. Таке перетворення пов'язане зі зміною ролей і функцій учасників педагогічного процесу. Педагог не виховує і не вчить, а активізує і стимулює, тобто формує мотиви учня до саморозвитку і створює для цього умови. У цьому контексті варто погодитися з О. Чумак, яка зазначає, що в новій освітній парадигмі, викладачі мають створювати «активне навчальне середовище для студентів, але самі не обов'язково мають бути залученими до окремих форм навчальної активності. Головне – сформувані потяг і творче ставлення до навчання, створити для цього відповідні умови. Саме тому західні університети переходять на цілодобовий доступ до бібліотек, Інтернету та іншої інфраструктури навчання для забезпечення самостійної роботи студентів... Нова парадигма вищої освіти – парадигма гуманістична за своєю суттю, передбачає, що її головною ланкою буде окрема людина. Максимальне розкриття її індивідуальних здібностей, неповторних, унікальних особливостей психіки та інтелекту стають головною метою всього освітнього процесу» [8]. Має відбутися перенесення акценту з навчальної діяльності на навчально-пізнавальну й перехід від переважно інформативних до активних методів і форм навчання з використанням елементів проблемності, наукового пошуку, резервів самостійної роботи тих, хто навчається. Іншими словами, варто забезпечити перехід від відтворення до розуміння, осмислення навчання. Усе це сприятиме створенню умов для самоствердження, самореалізації й самовизначення особистості. На наш погляд, зміни потрібно впровадити й у самий зміст гуманітарного складника вищої освіти. Компонентами цього нового змісту й розуміння мають бути, по-перше, екологізація мислення як умова виживання людства та його переходу на шлях сталого розвитку й збереження культурної різноманітності;

по-друге, зміна розуміння філософії якості, у тому числі якості життя, яка передбачає, зокрема, створення мотивації на активну діяльність щодо вдосконалення якості (інтелектуальної, духовної, моральної і фізичної) своєї праці і своєї особистості. У ХХІ ст. знання зростають та оновлюються темпами, що багаторазово перевищують попередні епохи. У цій ситуації ні вчителі, ні викладачі вишів не зможуть дати вичерпних знань, необхідних людям для всього їхнього життя. Необхідні їй знання людина повинна навчитися отримувати індивідуально, а для цього вона має бути мотивованою й отримати звичку та навичку самостійного пошуку нових знань. Крім того, для людини найважливішою якістю має стати бажання і здатність бачити не тільки вчорашній і сьогоднішній, а й завтрашній день. Але забезпечення такої можливості передбачає, що сама система освіти буде спрямована на випереджувальний розвиток особистості. «Щоб реалізувати свій життєвий потенціал і досягнути успіху, кожний суспільний індивід у ХХІ столітті повинен уміти органічно вбудовувати науково-технічні, економічні та інші інновації у звичний для себе стиль» [4, С.5]. Відповідно, нова освітня парадигма має передбачити формування в учнівської молоді творчого ставлення до фундаментальних та актуальних знань, що дасть змогу майбутнім спеціалістам не тільки встигати за лавиноподібним зростанням знань та інформації, а й випереджати цю «лавину», формуючи як нове виробництво, техніку й технології, так і нові способи освоєння знань, адже саме освіта за самою своєю суттю покликана працювати на майбутнє, закладаючи основу майбутніх змін у суспільстві. «В сучасну епоху ще більше зростає суспільна потреба в виробництві якісного інтелектуального продукту, що презентує техніку раціональної діяльності і, водночас, містить рекомендації щодо підвищення її ефективності» [6, С.2].

Випереджаючий розвиток освіти означає, що вона не лише успішно адаптується до зовнішнього середовища, відповідає потребам особистості, суспільства, виробництва, а й сама активно впливає на стан особистості й суспільства, зумовлює та формує їхні потреби, використовуючи наукове

передбачення, прогнозування найближчих і віддалених перспектив цивілізаційного розвитку, а не тільки запитів виробництва. Краще майбутнє навряд чи виникне з хаосу, щоб воно настало, його треба формувати, програмувати, свідомо та прискорено змінюючи картину світу і світорозуміння нових поколінь. Ще одним складником нової парадигми освіти є ідея її безперервності. Варто обирати реальні шляхи переходу від старої конструкції «освіта на все життя» до нової конструкції – «освіта через усе життя». Безперервність освіти означає, що людина вчиться постійно, без тривалих перерв, переходить від одного виду освітньої діяльності до іншого, з більш низького рівня на більш високий. Безперервність освіти повинна забезпечити максимальну можливість успішного руху особистості в інтелектуальному просторі соціуму. Уже сьогодні освіта не обмежена жорсткими термінами навчання й набуває рис постійного складника в життєдіяльності багатьох людей, які не уявляють процес свого вдосконалення без постійної освіти та самоосвіти. Висновки з дослідження й перспективи подальших пошуків у цьому напрямі. Ми вважаємо, що нова освітня парадигма для суспільства XXI ст. буде характеризуватися гуманізацією освітнього процесу, у тому числі гуманітаризацією його змісту. Ця нова освітня парадигма повинна орієнтувати на формування людської особистості, здатної перебувати в гармонії з іншими людьми і природою. Проте не варто розуміти це таким чином, що точні науки і природознавство втратять свою цінність і що соціогуманітарне знання витіснить або замінить їх. Ні. Ми наголошуємо на тому, що знання про людину, культуру, суспільство, буття, свідомість, політику, історію почне займати (і з часом займе!) належне йому центральне місце в системі освіти й виконуватиме провідну роль як у свідомості окремої особистості, так і в суспільстві, сприяючи їхньому гармонійному розвитку. Для успіху впровадження нової освітньої парадигми має відбутися синтез розуму і почуття; знань і виховання, адже навчання без виховання є неповноцінним, саме по собі воно може принести більше шкоди, ніж користі, оскільки отримані знання можуть

бути використані не на благо, а на зло. Відповідно, якщо ми говоримо про людину, то варто мати на увазі не тільки її розумові здібності, а і її емоційну, чуттєву, духовну сторони, які створюються не стільки навчанням, скільки (і передусім) вихованням. Крім того, сенсом сучасної освіти має стати навчання творчості через активізацію совісті, розуму й емоцій, які в єдності здатні забезпечити успішність процесу пристосування до умов життя, що перманентно змінюються й часто наперед невідомі, а це, у свою чергу, сприятиме досягненню кращих результатів.

Список використаних джерел

1. Богдановський І.В., Воробйова Л.С. Соціогуманітарне знання як основа формування нової освітньої парадигми для глобального «суспільства знань» : монографія. Ірпінь : Університет Державної фіскальної служби України, 2017. 200 с.

2. Ильинский И.М. Образовательная революция. Москва : Московская гуманитарно-социальная академия, 2002. 594 с.

3. Калинин В.И. Парадигмы образования в современной мировой педагогической практике. Соціальногуманітарні вектори педагогіки вищої школи : збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції, м. Харків, ХДАДМ, 15–16 квітня 2010. Харків : ХДАДМ, 2010. С. 44–46.

4. Льовкіна О.Г. Історичні трансформації філософії діяльності: від трансценденталізму до праксеології: монографія / О.Г. Льовкіна. – Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 270 с.

5. Льовкіна О. Г. Проблема відчуження в соціальній філософії Франкфуртської школи (спроба осмислення в контексті глобалістики): автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / АПН України ; Інститут вищої освіти. - К., 2003. – 18 с.

6. Льовкіна О.Г. Теорії ефективної діяльності: тектологія О. Богданова та пракселогія Т. Котарбінського: автореф. дис ... д-ра філос. наук / О. Г. Льовкіна . – Київ : Б.в., 2012 . 35 с.

7. Льовкіна О.Г. Проблема відчуження у світлі сучасних глобалізаційних трансформацій: соціокультурний та політико-економічний аспекти/Практична філософія. - №6. – 2006 - С. 37-41.

8. Чумак О.В. Парадигма освіти XXI століття: інноваційні аспекти. URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konf1/Chumak.pdf (дата звернення: 06.11.2021).

УДК 378

Бондаренко Наталія Петрівна,

*аспірантка кафедри філософії
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

Чорноморденко Іван Васильович,

*доктор філософських наук, професор,
Завідувач кафедри філософії
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ – КРОК ДО ІННОВАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Науково-дослідницька діяльність у підготовці висококваліфікованих фахівців є одним з головних факторів. Даний вид діяльності у закладах вищої освіти здійснюється за різними напрямками: під час навчального, поза навчального процесу та інших науково-педагогічних заходів. Особливу увагу слід приділяти дослідницькій роботі під час навчального процесу, оскільки вона є невід’ємною частиною навчальної діяльності.

Американські та європейські спеціалісти тривалий час досліджували і вивчали основні складники професійної підготовки майбутнього спеціаліста і дійшли висновку, що найефективніший спосіб здобуття якісної,

конкурентоспроможної освіти є навчання через дослідницьку діяльність. Адже дослідники мають спосіб мислення, який допомагає у досягненні професійного успіху.

Як здобувачі освіти, так і викладачі, що володіють здатністю до творчої, дослідницької діяльності, неодмінно будуть програмувати свою індивідуальну траєкторію розвитку, яка буде не лише оптимальною саме для них, але й забезпечить привабливість процесу через відчуття самореалізації, яке буде супроводжувати усю їх діяльність. Отож, безвідносно до навчальної дисципліни, ми отримуємо модель освіти, спрямованої у майбутнє (короткотривале чи довготривале), тобто закладаємо алгоритми засвоєння знань як засобу перспективного вирішення проблем, організації діяльності в ситуаціях, які постійно змінюються відповідно до об'єктивних чи суб'єктивних чинників впливу [1, с.4].

Для педагога майбутнього важливо навчатися впродовж всього життя, працювати в команді, критично мислити, спілкуватися в багатокультурному середовищі, ставити цілі і досягати їх та мати здатність до дослідницької діяльності.

За таких умов особливої актуальності набуває проблема пошуку не лише нових освітніх форматів, а й інституцій, які можуть системно реалізовувати ці функції і слугувати свого роду осередками формування національної еліти у всіх значущих сферах життєдіяльності держави. У цьому контексті особливий інтерес представляють дослідницькі університети [1, с.3].

Статус дослідницького надається національному університету з метою підвищення ролі університету як центру освіти і науки, підготовки висококваліфікованих науково-педагогічних кадрів, постійного упровадження в практику наукових досягнень, технічних і технологічних розробок [2, с.1].

Дослідницький університет відрізняється від традиційного тим, що у ньому на роботу беруть викладачів, а у дослідницькому – професійних

дослідників-педагогів. У звичайному ЗВО викладачі розповідають здобувачам про чужі відкриття і матеріал кількарічної давності, а у дослідницькому – вчать на основі власних досліджень, новацій і відкриттів.

Навчання в дослідницьких університетах, на нашу думку, має розвивати у майбутніх фахівців здатність до творчого пошуку та дослідження. Це покладе початок для серйозних наукових досліджень, що дасть змогу створювати власні авторські методики, розширення наукової ерудиції та вміння ставити перед собою проблеми і вирішувати їх. Особливо це стосується майбутніх педагогів/вихователів. При стрімкому розвитку сучасної дошкільної освіти варто також упроваджувати спрямованість до дослідницької діяльності в цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Франчук Т.Й. Дослідницький університет в контексті інноваційної парадигми формування педагогічної еліти. Освіта збереже Україну: Матеріали I Всеукраїнських Прокопенківських читань, Харків, Україна, с. 1-7.
2. Положення про дослідницький університет. с. 1-5
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. 40с.

Браунагель Андрій Валерійович,

аспірант групи АЕ-21-1

Державного податкового університету;

Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та соціології

Державного податкового університету

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У сучасному суспільстві все більше усвідомлюється необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які відповідають вимогам національних і світових стандартів у сучасній системі модернізації вищої освіти. Останнє не є випадковим, оскільки концепція суспільного розвитку держави, яка реалізується в соціальній політиці, постає в розумінні цього процесу як постійного руху до підвищення рівня добробуту людини, а отже, й добробуту суспільства в цілому.

Проблема професійного становлення студента починається на етапі його соціалізації, яка є неодмінною умовою формування особистості, та однією з актуальних у сучасній психології та педагогіці.

Для розуміння сутності проблеми, етапів соціалізації важливо розкрити психологічний зміст поняття особистості. Зупинимося на ключових моментах визначення змісту цього поняття в контексті проблеми, що розглядається. Особистість — це саморегулююче системне утворення, що складається із соціально значущих психічних властивостей, які забезпечують вибірковість взаємин і регуляцію поведінки людини як суб'єкта діяльності. Дане визначення особистості відображає складну систему детермінацій формування особистості, важливими компонентами якої є соціалізація та індивідуалізація.

У процесі соціалізації студент засвоює накопичений людством соціальний досвід у вигляді знань про явища навколишньої дійсності, норм поведінки, відповідних способів дій. А без цього студент не може бути успішним процес особистісного та професійного зростання. Однак, незважаючи на значення соціалізації для розвитку особистості в зазначеному вище розумінні, ця умова недостатня для формування особистості як суб'єкта, що характеризується цілісністю, унікальністю, саморегуляцією, вибірковістю установок і способів дій у певні ситуації.

Поряд з тим, що людина визначається як соціалізований індивід, носій суспільно значущих якостей, у джерелах людина визначається як носій свідомості та самосвідомості. Це та сторона сутності особистості, яка пов'язана з такою детермінантою її становлення, як індивідуалізація – процес, завдяки якому людина набуває все більшої самостійності, формуючи свій неповторний спосіб життя та свій внутрішній світ.

Студенту для того, щоб стати конкурентоздатним фахівцем, потрібно також сформуватися як особистість та виробити у собі самодисципліну та усвідомлювати власну індивідуальність. А це стає можливим лише на певному етапі розвитку, який починає забезпечуватися самовизначенням: індивід сам починає організовувати своє особисте життя, власний професійний розвиток.

Передумовою можливості самовизначення є сформованість у особистості самосвідомості - особистість, яка стала суб'єктом, починає усвідомлювати себе як суб'єкта діяльності. Особливо в студентському віці, спираючись на розвиток самосвідомості, що його становить психічне новоутворення, майбутній фахівець оцінює свої властивості, якості, здібності та може впливати на своє особистісне та професійне зростання. Тим самим таке ставлення до себе стає досить стійким концептуальним утворенням. З цього приводу варто навести думку Л.С. Виготського про те, що вищим рівнем розвитку особистості є рівень самоорганізації через розвиток самосвідомості та мислення.

Аналіз тлумачень основних понять і категорій з проблеми соціально-педагогічного супроводу професійної підготовки студентів здійснено нами на основі інтеграції загальнонаукових і суто спеціальних психолого-педагогічних знань. Узагальнення методологічних засад дослідження процесу становлення особистості показує, що, як правило, термін «формування професійних якостей» вживається в трьох значеннях: як синонім категорії «розвиток», як пояснення процес створення передумов, часткових елементів предмета, що виникає на основі цього розвитку, як характеристика структурних елементів предмета, що виникли при переході від старого до нового, зростання і збагачення цього нового, його посилення. і перетворення в розвинене, сформоване і злагоджене ціле.

Важливо зазначити, що професійна підготовка студента зумовлює те, що студентський вік (який має межі від 17 до 21-22 років) збігається з кризою молодості. Ця криза, з одного боку, пов'язана з прихильністю молоді до нового способу життя, прихильністю до корисних і змістовних форм соціальної (зокрема професійної) діяльності, а з іншого – свідчить про розрив між ідеалами та реальністю, який можна подолати лише шляхом реального самовизначення особистості в майбутньому життєвому та професійному шляху [3].

Отже, загалом можемо зробити висновок, що через брак життєвого досвіду в поведінці студентів часто виявляється внутрішнє нездужання, яке інколи супроводжується зовнішньою агресією, невпевненістю та/або навіть відчуттям власної неповноцінності. У студентському віці часто актуалізуються розчарування у професійному та життєвому виборі, невідповідність очікувань та уявлень щодо власної професії та реальності власної майстерності.

У зв'язку з тим, що основною метою реконструкції сучасної вищої освіти є розвиток індивідуально-психологічних особливостей студента, одним із пріоритетних завдань системи освіти є інтелектуальне виховання

тих, хто навчається, на основі ускладнення та збагачення пізнавального досвіду кожної особистості.

Таким чином, досягнення позитивного загального результату в навчанні та розвитку особистості можливе за умови реалізації інтелектуального потенціалу та індивідуальних особливостей особистості. Звідси перед викладачами закладів вищої освіти постає непросте завдання: надати фундаментальні знання студентам, враховуючи їх вікові особливості вразливості, психологічні характеристики, притаманні молодому поколінню, їх професійні інтереси та життєві запити. Практична реалізація цих завдань має здійснюватися завдяки використанню проблемно-пошукових, евристичних, вітагенних технологій, які дозволяють оптимізувати процес соціалізації студентів, сформувати їх власну професійну та життєву позицію, самовизначитись в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Примачок Л. Л. Психолого-педагогічне забезпечення професійного становлення студентів вищих освітніх закладів, які опановують фах фізичного реабілітолога // *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Київ. Т. VII: Екологічна психологія. 2019. С. 252-268.

2. Агалець І.О., Лапаєнко С.В. Психолого-педагогічне забезпечення виховної діяльності в закладах вищої педагогічної освіти засобами інформаційних аналітичних й реферативних документів / Збірник тез Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Київ. 2022. С. 40-44.

3. Ivashkevych I.V. The structure of the professional competence of a lawyer [Electronic resource] / I.V. Ivashkevych // *Technologies of intellect development*. – Vol. 2, No. 2 (13). 2016: URL: http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/issue/current.

*Войтенко Олена Василівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Державного торговельно-економічного університету*

МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Основною проблемою у дослідженні феномену професійного благополуччя у психології є методологічна проблема концептуалізації даного поняття.

Огляд літератури дозволяє виділити тенденцію до створення психологічних моделей професійного благополуччя на основі загальної теоретичної бази, закладеної в моделі психологічного благополуччя К. Ріфф [2, 3]. У нові моделі професійного благополуччя, вводяться компоненти, що відображають своєрідність певної професійної діяльності [4, 7].

На основі проведеного нами [5] контент-аналізу уявлень викладачів вищої школи України про професійне благополуччя було з'ясовано, що респонденти визначають цей феномен через задоволеність умовами праці, які включають помірне навантаження, зручний графік, матеріальну задоволеність; позитивні стани, пов'язані із залученістю у робочі процеси: задоволення від роботи, бажання та інтерес до роботи, задоволеність результатами роботи; можливість самоактуалізації, пов'язаної із реалізацією своїх здібностей, визнанням, затребуваністю і творчістю; професіоналізм, наявність кар'єрного та професійного зростання, автономність та позитивні відносини у робочому середовищі. Виявлена нами структура професійного благополуччя досить істотно перекликається з загальнопсихологічною моделлю К. Ріфф [3], у якій благополуччя розглядається автором поза конкретних сфер людського життя, а також з моделлю П. Уорра [7] та зі

структурою професійного благополуччя у багатовимірній моделі Дж. Ван Хорн та ін.[4], перевіреною за результатами емпіричного дослідження серед викладачів Нідерландів. Представляється цікавим співставлення даних моделей (Таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняння структури загального і професійного благополуччя

Виміри	Ryff (1989), Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. (1995).	Warr, 1994	Van Horn J.E., Taris T.W., Schaufeli W.B., Schreurs P.J.G., 2004	Запропонований підхід
1.Емоційне благополуччя (афект)	Самоприйняття	Афективне благополуччя (тривога, депресія)	Афективне благополуччя Задоволеність роботою Організаційна відданість Наявність/відсутність емоційного виснаження	Залученість (афективне благополуччя) Задоволеність умовами праці
2.Професійне благополуччя (мотивація)	Особистісне зростання Автономія Наявність мети	Прагнення Автономія Компетентність	Прагнення Автономія Професійна компетентність	Саморозвиток Автономія Професіоналізм Самоактуалізація
3.Соціальне благополуччя (поведінка)	Вміння досягати успіху у середовищі функціонування Якість відносин з іншими		Якість соціального функціонування Наявність/відсутність деперсоналізації	Позитивні відносини у робочому середовищі
4.Когнітивне благополуччя			Наявність/відсутність когнітивної втоми	
5.Психосоматичне благополуччя			Наявність/відсутність психосоматичних скарг	

Концептуалізація благополуччя К. Ріфф [2] на відміну від варіанту П. Уорра [7] зосереджується не тільки на афекті та мотивації, а й на поведінковому вимірі. Підхід П. Уорра має важливу перевагу в тому, що він спеціально зосереджений на благополуччі співробітників, але він не враховує соціальний аспект професійної діяльності. На нашу думку, некоректно розглядати оцінку професійного благополуччя без співвідношення його з оцінкою особистої соціальної значущості у робочому середовищі. Тим не менш, обидва підходи є цінними для концептуалізації професійного благополуччя, тому команда Дж. Ван Хорн вирішила їх об'єднати, додавши

ще два елементи: когнітивне і психосоматичне благополуччя [4]. Ця модель спирається на концепцію емоційного виснаження К. Маслач [1]. Так афективний вимір багатовимірної моделі є найбільш диференційованим у порівнянні з іншими підходами і містить крім іншого емоційне виснаження, що об'єднує осі ентузіазму-депресії П. Уорра і стосується почуттів надмірності та виснаженості емоційних ресурсів. Вимір соціального благополуччя (або поведінка) включає деперсоналізацію, що стосується байдужого та негативного ставлення до оточуючих. Вимір когнітивного благополуччя також був розроблений авторами як аналог концепції емоційного виснаження К. Маслач. Когнітивна втома конкретно відображає когнітивні функції працівників (особливо ступінь того, наскільки вони здатні сприймати нову інформацію та зосереджуватися на роботі). Психосоматичний вимір у цій моделі відноситься до наявності або відсутності психосоматичних скарг.

У моделях П. Уорра [7] та Дж. Ван Хорн зі співавторами [4] досягнення професійного благополуччя співвідноситься з реалізацією людиною прагнень до особистісного саморозвитку та автономії, домінуванням пов'язаних з роботою позитивних емоційних переживань у комфортному робочому середовищі за умови професійної компетентності та сприятливого психосоматичного стану. Зазначимо, що у цих моделях оцінки індивідом можливості самоактуалізації як складової професійного благополуччя не враховувалися. На нашу думку, поява цього елемента у структурі професійного благополуччя є цілком логічною, добре узгоджується із попередніми дослідженнями і обумовлена специфікою досліджуваної нами вибірки: викладач вищої школи – творчо мисляча, мотивована на досягнення успіху, соціально-активна особистість. Переважна більшість викладачів використовують можливості кар'єри для різнобічної реалізації своїх здібностей та здійснення життєвих планів [6].

Розглянуті моделі були виведені авторами на основі теоретичного аналізу та наступної верифікації теоретичного конструкту, тому, на нашу думку, вони у великій мірі відображають суб'єктивне уявлення авторів про структуру

благополуччя людини у професійній сфері. Інший шлях був застосований нами у дослідженні специфіки уявлень викладачів вищої школи України про професійне благополуччя [5]. Оскільки суб'єктивне благополуччя викладача вишу характеризує внутрішній стан педагога та відчувається лише ним, то емпіричні дані про зміст поняття суб'єктивного професійного благополуччя можна отримати лише від самих викладачів, мінімізуючи при цьому ризики когнітивних спотворень. Пропонований нами склад конструкту професійного благополуччя містить елементи різної модальності і дозволяє зробити висновок, що цей інтегрований домінуючий стан складається у зв'язку з тим, наскільки у професійній діяльності реалізовані потреби особистості, враховуючи культурно прийняті норми, індивідуальні ціннісні уявлення та рівень домагань.

Перспективою подальших досліджень має бути емпірична верифікація одержаного конструкту професійного благополуччя, вивчення взаємодії психологічних факторів з життєвими обставинами у формуванні суб'єктивного професійного благополуччя, дослідження процесів, що лежать в основі професійної адаптації.

Список використаних джерел

1. Maslach, C. (1993). Burnout: A multidimensional perspective / W.B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.). Professional burnout: Recent developments in theory and research. Taylor & Francis. 1993. P. 19–32.
2. Ryff, C. D. Happiness is everything, or is it? Exploration of the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. V. 57, P.1069–1081.
3. Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1995. V. 69. P. 719–727
4. Van Horn J., Taris T., Schaufeli W. & Schreurs P. The structure of occupational well-being: A study among Dutch teachers. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. 2004. № 77. P. 365–375.
5. Voitenko, E., Myronets, S., Osodlo, V., Pozdnyshev, Y., & Hordynia, N. The specifics of the perceptions of professional well-being by teachers of higher

educational institutions in Ukraine. Revista Conrado. 2022. V.18(88), 44-53.

6. Voitenko E., Kaposloz H., Myronets S., Zazymko O., Osodlo V. (2021a). Influence of characteristics of self-actualization and coping behavior on resistance of teachers to professional stressors and emotional burnout. International journal of organizational leadership. 2021. V.10 (1). P. 1-14.

7. Warr, P. B. (1994). A conceptual framework for the study of work and mental health. Work and Stress. 1994.V. 8. P. 84–97.

Геревенко Андрій Михайлович,

*старший викладач кафедри методики
професійної освіти та соціально-гуманітарних
дисциплін Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти*

ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНО - ПРАКТИЧНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «ЕЛЕКТРОГАЗОЗВАРНИК»

Ключові слова: *Здобувачі освіти, інтерактивний простір, змішане навчання, інтерактивна мапа, кваліфікований робітник, міжнародний стандарт.*

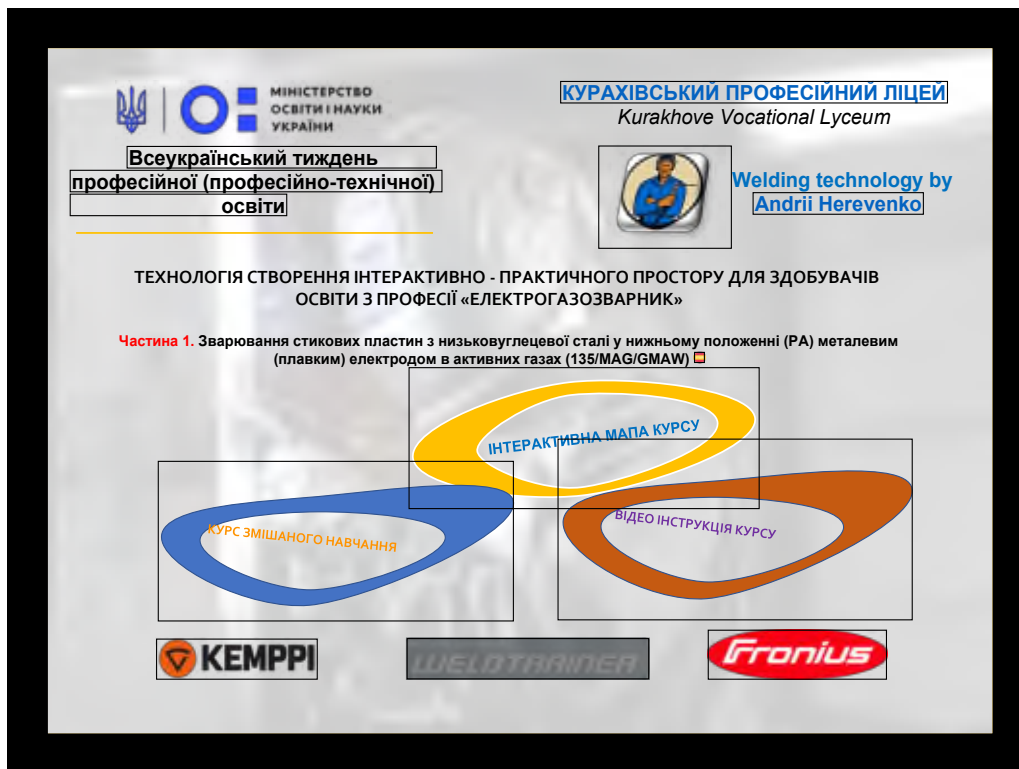
Анотація. *Ефективне та сучасне створення освітнього контенту, є запорукою підготовки конкурентоспроможних кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О, які будуть відповідати не тільки українським вимогам, але й міжнародним стандартам. Предметом опису буде інноваційний освітній продукт на тему «Технологія створення інтерактивно-практичного простору для здобувачів освіти з професії Електрогазозварник», який створений з великої кількості цифрових онлайн-інструментів, гіперпосилань, міжнародного зварювального досвіду та стандартів EN ISO.*

З нагоди проведення Всеукраїнського тижня професійної освіти, який організовано Міністерством освіти і науки України спільно з роботодавцями, міжнародними партнерами та регіональними представниками [1], було розроблено та презентовано інтерактивний курс змішаного навчання для кваліфікованих робітників зварювального виробництва за темою «Технологія створення інтерактивно-практичного простору для здобувачів освіти з професії Електрогазозварник», який створений з великої кількості цифрових онлайн-інструментів, гіперпосилань, міжнародного зварювального досвіду та стандартів EN ISO.

Назва курсу «Зварювання стикових пластин з низьковуглецевої сталі у нижньому положенні (РА) металевим (плавким) електродом в активних газах (135/MAG/GMAW)» частина перша. Це одна з актуальних тем, за якою атестуються зварники відповідно до нормативно-правових актів України та міжнародного стандарту EN ISO 9606 Кваліфікаційні випробування зварників. Зварювання плавленням [2].

Даний інтерактивний курс складається з наступних розділів: афіши – презентації освітнього контенту; відео інструкції курсу; курсу змішаного навчання; інтерактивної мапи курсу.

Презентаційна афіша освітнього контенту [3].

На головній сторінці презентації вказана тема курсу та зміст з активним лінком на: міністерство освіти і науки України; заклад професійно (професійно-технічної) освіти; контактні посилання на автора до соціальних мереж та YouTube каналу; відомих зварювальних виробників, які задіяні в даному освітньому контенті; відео інструкції курсу; курсу змішаного навчання; інтерактивної мапи курсу.

Відео інструкція курсу [4].

Відео інструкція демонструє для здобувачів освіти послідовність вивчення навчального матеріалу та акцентується увага на важливі частині курсу.

Курсу змішаного навчання [5].

**КУРАХІВСЬКИЙ
ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ**
Kurakhove Vocational
Lyceum

**Welding technology by
Andrii Herevenko**

Предмет/професія	Обладнання та технологія зварювальних робіт/Електрогаозварник			
Назва курсу (кількість годин)	Частина 1. Зварювання стикових пластин з низьковуглецевої сталі у нижньому положенні (PA) металевим (плавким) електродом в активних газах (135/MAG/GMAW) (4 години)			
Цифрові застосунки	classroom, google forms, youtube, google presentation, Google Meet, wordwall, Google мої карти, jamboard, drive.google, learningapps, Weldconnect, Welducation Basic, QR-код, classroomscreen			
Мета курсу	Зробити перший крок для підготовки здобувачів освіти до участі у II етапу Всеукраїнського конкурсу професійної майстерності WorldSkillsUkraine (зварювальні роботи)			
Теми курсу	Форми змішаного навчання			Оцінювання
	Очна форма навчання:	Онлайн-заняття:	Онлайн навчання	
Технологія та режими дугового зварювання металевим (плавким) електродом в активних газах (135/MAG/GMAW)	Робота на персональному комп'ютері з ППЗ «Педагогічне програмне забезпечення» Технологія зварювальних робіт. Обладнання та інструменти	1.Відеоконференція у Google Meet 2. Дискусія – спільна та робота в групах робота на дошці Jamboard 3.Інтерактивна мапа курсу	1.Платформа Classroom див. TUT 2.Інтерактивна мапа курсу див. TUT 3.План конспект уроку «Технологія та режими зварювання MIG/MAG/GMAW» Див. TUT	Інтерактивне контрольне завдання «Де це знаходиться» Схема посту навів автоматичного зварювання в захисних газах MIG/MAG/GMAW

Курс змішаного навчання складається з наступних розділів: предмет/професія; назви курсу (кількість годин); цифрових застосунків; мети курсу; теми курсу; форм змішаного навчання.

Інтерактивна мапа курсу [6].

Інтерактивна мапа курсу складається з професійно-теоретичної, професійно-практичної підготовки та розважальної частини під назвою «Міжнародний конкурс віртуального зварника». Інтерактивна мапа, є найголовнішим документом цієї розробки, вона складається з гіперактивних посилань. Навігація по інтерактивній мапі проходить наступним чином, здобувач освіти натискає на стрілку та переходить до документу, який розташований на Google диску або відеофайлу, який розміщений на YouTube. У першому стовпчику зліва розміщені основні навчальні матеріали, які потрібно здобувачу освіти ретельно вивчити. У другому стовпчику з права розміщені додаткові документи або відеофайли, які дають більше розкриття або розширення теми, яку вивчає кваліфікований робітник.

В розважальній частині здобувач освіти приймає участь у міжнародному конкурсі зварювання «Challenge Welducation» [7] від відомої компанії зварювального устаткування «Fronius» [8] за допомогою мобільного додатку «Welducation Basic» [9]. Під час участі в конкурсі у кожного бажаючого є можливість отримати наступні враження та навички: відчуття світу зварювання в грі – теорія та практичні навички; перший практичний досвід роботи зі зварюванням – без обладнання; інтерактивне навчання незалежно від місця розташування; міжнародна порівняльність результатів за допомогою он-лайн рейтинг.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України, Всеукраїнський тиждень професійної освіти : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/events/22-26-listopada-vidbudetsya-vseukrayinskij-tizhden-profesijnoyi-osviti> (дата звернення: 15.10.2022).

2. ДСТУ EN ISO 9606-1:2018 Кваліфікаційні випробування зварників. Зварювання плавленням. Частина 1. Сталі (EN ISO 9606-1:2017, IDT; ISO 9606-1:2012; Cor 1:2012; Cor 2:2013, IDT) Чинний від 09.02.2018]. (ДП «УкрНДНЦ») від 27 грудня 2016 р. № 443 з 2017-10-01 веб-сайт. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=80596 (дата звернення: 15.10.2022).

3. Презентаційна афіша освітнього контенту на тему «Технологія створення інтерактивно-практичного простору для здобувачів освіти з професії Електрогазозварник»: онлайн документ URL: https://drive.google.com/file/d/1v_neJrLOTiwsUkFPHa2bezVI6Z6SRMee/view (дата звернення: 15.10.2022).

4. Відео інструкція курсу: онлайн документ URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4h7p7DrSVEI&feature=youtu.be> (дата звернення: 15.10.2022).

5. Курсу змішаного навчання: онлайн документ URL: <https://drive.google.com/file/d/1Ar6zAFne8kGlr3MWA9bubbFa5znjGuC6/view> (дата звернення: 15.10.2022).

6. Інтерактивна мапа курсу: онлайн документ URL: <https://drive.google.com/file/d/15o-rOYimDmaHE91oQQPKIMnNRduLQqh5/view> (дата звернення: 08.10.2022).

7. Challenge Welducation: веб-сайт. URL: <https://www.fronius.com/fr-fr/welducation-challenge> (дата звернення: 15.10.2022).

8. Fronius: веб-сайт. URL: <https://www.fronius.com/uk-ua/ukraine/zvaryuvalni-tehnolohiyi> (дата звернення: 15.10.2022).

9. Welducation Basic: мобільний додаток URL: <https://apps.apple.com/us/app/welducation-basic/id1281494916> (дата звернення: 15.10.2022).

Гойко Анатолій Францович,

кандидат економічних наук, професор,

професор кафедри економіки будівництва

Київського національного університету будівництва і архітектури;

Кузьмін Валерій Геннадійович,

здобувач вищої освіти навчальної групи ПЦБ-56

Київського національного університету будівництва і архітектури

ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ:

ДЖЕРЕЛА ТА ПРОБЛЕМИ

Фінансування інноваційних проектів та нововведень на сучасному етапі є одним із найпопулярніших та перспективних видів вкладення капіталу. Разом з тим, на даний час відчувається недостатність фінансування в інноваційній діяльності. Перш за все, вона обумовлена трьома аспектами:

- переважна кількість інноваційних проектів демонструє несприятливе відношення між доходами і витратами у зв'язку з низькою відповідністю результатів інновацій їхнім витратам;

- наявність інтелектуальної власності як умови ефективності інноваційної діяльності - це ключовий мотив держави для відповідного фінансування;

- особливість інноваційних проектів полягає в тривалості реалізації інновації. У зв'язку з цим знижується їхня привабливість як потенційних джерел отримання доходу в короткостроковій і середньостроковій перспективі.

Стан інвестиційного клімату в Україні на сучасному етапі її розвитку, на жаль, не відповідає вимогам інтенсивного розвитку економіки: скорочуються можливості державного сектора у фінансуванні наукових досліджень, а також існуюча нестача власних коштів підприємств, яка не поповнюється за допомогою припливу приватних інвестицій.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності є: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти будь-яких фізичних і юридичних осіб. У зарубіжних країнах держава є основним стимулятором та інвестором інноваційної діяльності через надання субсидій, пільг та “податкових канікул” тощо [4; 5]. Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств, які протягом останніх років в Україні зберігають стабільну тенденцію. Видатки Державного бюджету займають незначну частку від загальної кількості витрат на інноваційну діяльність та знаходяться у межах 0,4 – 5,2%. Фінансування за рахунок коштів іноземних інвесторів суттєво скоротилось і складає менше 0,3%, хоча у попередні роки демонструвало зростання [1].

Кожне із представлених джерел має різного роду обмеження у використанні. Наприклад, державні джерела фінансування, такі як гранти, конкурсні замовлення, субсидії, виділяють, як правило, у великі та стратегічно важливі проекти, що здійснюються корпораціями та великими підприємствами. Прямі та венчурні інвестиції, які також відіграють важливу роль у фінансуванні інноваційних проектів, спрямовують найчастіше виходячи з галузевої специфіки підприємств. Так, інвестори віддають перевагу вкладанню фінансових ресурсів у підприємства з виробництва харчових продуктів (25,2%), основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (7,3%), з виробництва машин і устаткування лише (19,8%) [2].

Банківський кредит міг би представляти оптимальне джерело фінансування, якби не проблема високих відсоткових ставок, яка є актуальною в наші дні як ніколи. З цією проблемою стикаються й підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність, та споживачі майбутніх інноваційних технологій, які не мають доступу до фінансових ресурсів на їх придбання, а це веде у свою чергу до стримування зростання

інноваційної активності в країні. У зв'язку з цим пошук альтернативних оптимальних джерел фінансування є першорядним завданням будь-якого підприємства, яке здійснює інноваційну діяльність [3]. Неefективність державного фінансування інноваційної діяльності пов'язують, насамперед, з такими причинами, як непрозорість схем фінансування інноваційних проектів, найчастіше несправедливий механізм розподілу грантів, складності отримання фінансів на початковому етапі розробки інновацій, слабка стимулювання, обмеження на використання (тобто цільове призначення). Як наслідок, інноваційні проекти, які зрештою фінансуються державою, виявляються по суті експериментами, що дають лише формальні результати, але не мають практичної мети застосування.

Для вирішення проблем, що приводять до гальмування інноваційного розвитку, необхідно розв'язати низку задач, що мають стати локомотивом зростання інноваційної сфери. Серед них виділяємо: створення механізмів координації діяльності компаній та різних інститутів у сфері розробки, впровадження та комерціалізації інновацій; підкріплення скоординованими діями всіх зацікавлених сторін, тобто держави та приватного сектору; залучення до цього процесу фахівців високого рівня, висококваліфікованих виконавців, відповідальних засновників та кредиторів; удосконалення інституційного середовища, а також запровадження дієвих інструментів державного сприяння ринковій реалізації результатів інноваційної діяльності; сприяння збільшенню інвестицій в інноваційну діяльність; поширення науково-технічних програм, що передбачають співпрацю наукового та виробничого секторів; налагодження партнерських відносини з країнами ЄС та світовими лідерами інноваційного розвитку; модернізація української освітньої системи та наукової підготовки, що відповідає міжнародним стандартам; удосконалення системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, що передбачає забезпечення неперервного обміну інформацією, новими розробками, надання консалтингових послуг.

Список використаних джерел

1. Ажаман І. А. Тенденції стану фінансування інноваційної діяльності в Україні / І. А. Ажаман, Д.О. Сливка // Інвестиції: практика та досвід. — 2019. — № 23. — С. 20–23.

URL: <http://www.investplan.com.ua>.

2. Писаренко Т.В. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., Коваленко О.В. – К.: УкрІНТЕІ, 2020. – 45 с.

3. Почтовюк А.Б. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах [Електронний ресурс]/ А.Б. Почтовюк // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. — 2016. — № 3. — С. 133-140. 4. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія / [М. І. Диба, О. М. Юркевич, Т. В. Майорова, І. В. Власова та ін.]; за ред. М. І. Диби і О. М. Юркевич. Київ : КНЕУ, 2013.- 425 с.

5. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток підприємства : підручник / Л. І. Федулова, Б. М. Забарна, С.В. Філіпова. Одеса, ОНПУ : Бондаренко М. О., 2016. - 700 с.

УДК 337.02.004

Гончарова Ірина Петрівна,

*старша викладачка кафедри технології навчання,
охорони праці та дизайну*

*Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Характерною особливістю сучасного суспільства є великий потік інформації, об'єм якої збільшується кожної доби. За висловом Фукудзави Юкіті, японського мислителя, освітянина, просвітителя, наукові технології є

інструментом цивілізації, розвиток яких забезпечуватиме добробут суспільства.

У науковому дискурсі набула поширення терміносполука «цифрове суспільство». Йдеться про «суспільство, яке інтенсивно та продуктивно використовує цифрові технології для власних потреб (самореалізація, робота, відпочинок, навчання, дозвілля кожного), а також для досягнення та реалізації спільних економічних, суспільних та громадських цілей» [1].

Відповідно до цього, цифрові технології є «інструментом» розвитку сучасного інформаційного суспільства та реформування сучасної системи професійної освіти в Україні.

Цифрові технології – це заснована на методах кодування і передачі інформації дискретна система, що дозволяє здійснювати безліч різнопланових завдань за найкоротші проміжки часу. Саме швидкодію і універсальність цієї схеми зробили ІТ-технології настільки затребуваними [5].

Актуалізується необхідність розв'язання питань цифровізації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О), пов'язаних з проблемами адаптації випускників до умов сучасного технологічного виробництва та інноваційного етапу розвитку суспільства в цілому.

Завдяки стрімкому розвитку цифрових технологій виникає нове інформаційне довкілля, формується інформаційне суспільство. Освітня система, у зв'язку з цим, має повноцінно відповідати сучасним актуальним викликам, готувати підростаюче покоління до вибору професійної діяльності у цифровому середовищі. Лілія Гриневич під час свого виступу на форумі «Цифрове перетворення освіти», 7 лютого 2017 року, наголосила, що саме цифрові технології є інструментом, який зможе зробити успішними наших дітей.

Сучасні здобувачі освіти – це діти, що відносяться до покоління Z, які вільно володіють будь-якими гаджетами. Ці діти не ставлять зайвих запитань

— вони «гуглять» [2]. Покоління Z – мультизадачне покоління. Відмова від чітких часових меж не заважає дітям виконувати свої обов'язки і ніяк не впливає на їхнє майбутнє. Робота та навчання для них — це просто перелік завдань, що потрібно виконати в строк [2].

Цифрові компетентності – це базова річ, без якої неможливо уявити ефективну роботу сучасного педагогічного працівника ЗП(ПТ)О [7]. Оскільки Україною проголошено курс на впровадження «прискореного сценарію» цифрового розвитку, актуалізується необхідність формування та поглиблення цифрових компетенцій у майбутніх кваліфікованих робітників для забезпечення їх готовності до використання цифрових можливостей у майбутній професійній діяльності. Відповідно до цього є нагальна потреба в тому, щоб педагогічні працівники ЗП(ПТ)О розвивали свою цифрову компетентність. Питання розвитку цифрової компетентності педагогічних працівників розглядають в своїх роботах вітчизняні дослідники В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Овчарук, С. Семерікова, Н. Сороко, О. Спірін та інші. Науковці у своїх дослідженнях зазначають про недостатній рівень цифрових компетентностей педагогів закладів освіти.

У 2021 році Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації [3], у якій акцентовано увагу на відсутності концептуальних засад формування державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян, що не дозволяє забезпечити розвиток усіх сфер суспільного життя відповідно до сучасних вимог, процесів глобальної цифровізації економіки, сфер життєдіяльності суспільства, які відбуваються у більшості країн світу. Таким чином, виникає необхідність забезпечення готовності суспільства до таких процесів, опанування ним ключових комбінацій знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій (цифрова компетентність).

Так, цифровою компетентністю є динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [3].

Законом України «Про освіту» визнано інформаційно-комунікаційну компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності [3].

Останнім часом жоден семінар, онлайн-вебінар, онлайн-конференція не розпочинається без вступного слова на тему війни, її кардинального впливу на життя людей та варіації адаптації до реалій. За час дистанційного навчання, починаючи з 2020 року, коли світ зустрівся з пандемією COVID-19, сучасна освіта, як і вся країна в цілому, зробила величезний стрибок у перед у впровадженні цифрових технологій в освітній процес. Це безпрецедентне прискорення цифрових трансформацій. Так, комітет з питань освіти Європейського Союзу розробив профіль цифрових компетенцій вчителя Digital Competence of Educators (DigCompEdu), який включає наступні галузі [8]: використання цифрових технологій у професійному педагогічному середовищі; розвиток професійних навичок пошуку, створення та сумісного використання цифрових освітніх ресурсів;

- формування у викладачів необхідних навичок використання цифрових інструментів у навчанні та викладанні;
- володіння цифровими інструментами з метою оцінки результатів навчання;
- використання цифрових інструментів для розширення освітніх можливостей здобувачів освіти;
- визначення змісту діяльності викладача щодо сприяння цифрової компетентності здобувачів освіти.

У зв'язку з цим, в усіх закладах освіти України виникла необхідність переходу до дистанційного навчання в режимі онлайн, а також потреба у

коригуванні організації освітнього процесу. З одного боку, це сприяло стрімкому розвитку нових цифрових інтерактивних методик викладання, з іншого боку більшість викладачів, особливо з великим педагогічним стажем, були не готові до переходу до он-лайн навчання. Як виявилось, їм бракувало навичок та впевненості в ефективному використанні цифрових технологій у новій парадигмі освітнього процесу. Відповідно дослідженням, проведеним EU4Digital Європейського Союзу, у квітні 2020 року 79% українських керівників закладів освіти вказали, що для підвищення якості дистанційного навчання здобувачів освіти їм довелося в умовах карантину організувати навчання викладачів [6]. Технологічне прискорення оголило низьку проблем і, в першу чергу, непідготовленість викладачів до таких змін в наслідок недостатнього володіння основами цифрової грамотності. В Європейській рамці цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu) зазначені як технічні навички, якими повинен володіти сучасний викладач, так й опис того, як цифрові технології можна використовувати для освіти та навчання.

Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників – це інструмент для створення освітніх стандартів, розробки освітніх програм провайдерами освітніх послуг, і тих, хто здійснює підготовку майбутніх вчителів, і тих, хто підвищує кваліфікацію вчителів, що працюють, а також для самоосвіти педагогічних і науково-педагогічних працівників [4]. 29 листопада 2021 р. відбулась масштабна онлайн-подія з питань цифрової освіти, в якій за результатами плідної співпраці консорціуму міжнародного проєкту програми Erasmus+ dComFrata та робочих груп при МОН України презентовано Рамку цифрової компетентності для педагогічних та науково-педагогічних працівників, що має 5 сфер компетентності: Цифрова грамотність, Професійна залученість, Цифрові освітні і наукові ресурси, Освітня діяльність та Цифрова компетентність здобувачів освіти.

Lifelong learning (безперервне навчання) і розвиток цифрових навичок — це запобіжник від майбутніх шоків технологічних змін. Потрібно

постійно навчатися нового впродовж життя, незалежно від того, вам 20, 35 чи 60 років, а також навчатися цифрової грамотності [6].

Дослідження ринку праці свідчать про те, що в наступні п'ять років треба робити ставку на digital-навички. Це стосується всіх галузей, і освіти в тому числі.

Список використаних джерел

1. Амелін А., Фіщук В., Лаврик, Я., Юрчак О., Чернів Є., Матюшко В. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення 11.10.2022).

2. Діти покоління Z: їхні особливості, унікальні можливості та проблеми – URL: <https://www.4mamas-club.com/porady/diti-pokolinnya-z-%D1%97xni-osoblivosti-unikalni-mozhливosti-ta-problemi/> (дата звернення 14.10.2022).

3. Розпорядження КМУ від 3 березня 2021 р. № 167-р Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 11.10.2022).

4. Урядовий портал – URL: https://www.kmu.gov.ua/news/na-portali-diyacifrova-osvita-zyavilisya-tri-novi-ramki-cifrovih-kompetentnostej-dlya-pidpriyemciv-derzhsluzhbovciv-i-osvityan?utm_medium=refer&utm_source=prokadry.com.ua&utm_term=7062&utm_content=news&utm_campaign=red_block_content_link_image (дата звернення 14.10.2022).

5. Цифрові технології - це майбутнє людства – URL: <http://hi-news.pp.ua/kompyuteri/5035-cifrov-tehnologyi-ce-maybutnye-lyudstva.html> (дата звернення 14.10.2022).

6. Цифрова компетентність. Які навички слід розвивати під час пандемії? DigCompEdu – URL: <https://eufordigital.eu/uk/digital-competence-what-skills-do-you-need-to-develop-during-the-pandemic/> (дата звернення 15.10.2022).

7. Як учителям підвищити цифрові компетентності – URL: <https://nus.org.ua/view/yak-uchytelyam-pidvyshhyty-tsyfrovi-kompetentnosti/> (дата звернення 11.10.2022).

8. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu – URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC107466> (дата звернення 11.10.2022).

УДК 159.9-051:378

*Деніжна Світлана Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та соціології
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасні тенденції розвитку освітнього простору, що спрямовані на інтеграцію різних галузей наукового знання, художньої та технічної творчості, проявляються у виникненні нових форм взаємодії людських, фінансових, територіальних ресурсів. Для досягнення спільної мети використовуються цифрові технології, що передбачають взаємодію різних професійних сфер. Продуктами креативної співпраці та налагодження партнерських стосунків між представниками охорони здоров'я та освіти, економіки та бізнесу, транспорту та інженерії, воєнної справи та індустрії стають креативні віртуальні проєкти, створення та реалізація яких передбачає глибоке занурення в цифровий світ, візуальне сприймання інформації, оволодіння операціями «клипового» мислення, застосування методів штучного інтелекту. Звідси виникає необхідність використовувати нові

можливості цифрових технологій, знаходити нові інструменти пізнання та передачі інформації. У такий спосіб досягається інтеграція наукових, соціальних, освітніх сфер інтелектуальної діяльності за допомогою імерсійних технологій, зокрема технологій віртуальної (VR), доповненої (AR) та змішаної (MR) реальності.

У зв'язку з цим у психологічних дослідженнях гостро постала проблема впливу імерсійних (VR/AR/ MR) технологій на зміни в духовному житті людей, на докорінні перетворення у їх свідомості та діяльності. У цьому аспекті вченими обґрунтовуються можливості імерсійних технологій, аналізуються виклики та оцінюються ризики їх використання, окреслюються перспективи розвитку людини у віртуальному середовищі.

У цьому контексті увагу дослідників привертає вивчення психологічних особливостей використання технологій імерсійного навчання у віртуальному середовищі (Southgate, 2020). Адже покоління «цифрових аборигенів» проявляє значну тривожність у зв'язку з необхідністю вирішувати дидактичні та професійні завдання в тотальному он-лайн форматі. Тому актуальності набуває розкриття психологічних особливостей впливу цифрових освітніх трансформацій на когнітивні та емоційні процеси, зокрема при зануренні у віртуальний простір завдяки використанню імерсійних технологій.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить про посилену увагу науковців до розкриття психологічних особливостей заглиблення особистості у віртуальне середовище, впливу VR/AR/MR технологій на прояв когнітивних і емоційних функцій психіки. Досліджуючи вплив віртуальної реальності на мозок людини у галузі психофізіології [5; 6] вчені виявили, що нейрони мозку реагують на віртуальні елементи так само, як і на елементи реального світу. Тому людина сприймає віртуальну реальність і реагує на події, які відбуваються всередині віртуального світу, так, як би вони здійснювалися в реальності.

У цифрових технологіях, призначених для інтелектуальної діяльності у

віртуальній, доповненій або змішаній реальності основоположним є ефект *імерсії* (занурення). У залежності від міри ефекту імерсії *VR/AR/MR*-технології класифікуються за такими групами:

1) комп'ютерні програми з використанням спеціальних засобів (шлемів, окулярів, датчиків, мобільних пристроїв) і мінімальним ступенем занурення, розраховані на індивідуальну форму занурення у віртуальне середовище;

2) проєкційні окуляри, на яких формується зображення, з додатковими аксесуарами для отримання тактильних відчуттів або з джойстиком для управління власними рухами. Використання цього виду технологій сприяє досягненню максимального ефекту занурення у віртуальну реальність.

3) віртуальна кімната *CAVE* («*Cave Automatic Virtual Environment*»), що передбачає групову форму створення віртуального простору: на стіни та підлогу *CAVE* проєцируються зображення, у її межах спостерігаються переміщення реципієнтів. Використання напівпрозорих стерео-окулярів дає змогу сприймати *VR*-зображення поряд з реальним баченням. Управління спеціальним пультом дає можливість керувати власними рухами у віртуальній реальності. Прикладом є системи *ImmersaDes* та *Infinity Wall*, що являють собою великий екран, на який із зворотної сторони проєцирується зображення.

Ефект імерсії досягається завдяки відеоряду, стереозвуку, сенсорним тактильним рукавичкам, ароматам. Наприклад: у процесі сприймання історичної спадщини минулих століть перетворюються докільця, події, розкриваються особливості певної епохи. У цьому аспекті відомими є проєкти: *Foundation of the Hellenic World (FHW)*, *Magical World of Byzantine Costume*, які реалізують віртуальну реконструкцію культурно-історичних пам'яток Античності, а також проєкти віртуальної реконструкції архітектурних комплексів XII століття - *Санта-Марія* в м. *Ріполь* (Іспанія), *Сент-Аві-Сеннієр* у департаменті *Дордонь* (Франція), цистеріанські монастирі *Санта-Марія* (район *Санзедаш*, Португалія) та у місті *Піліс*

(Угорщина).

Новий підхід до ознайомлення з віртуальною реконструкцією високохудожніх зразків, створення історичних панорам, осмислення їх соціокультурного значення і архітектурних достоїнств реалізується завдяки використанню VR/AR/MR-технологій. Передбачається, що користувач знаходиться на місці історичного об'єкта і, наводячи планшет на будь-яку точку теперішнього ландшафту, бачить завдяки імерсійним технологіям, як виглядало це місце 100, 200 чи 300 років тому назад. Відтак виникає додаткова можливість «зануритись» у духовний світ минулих століть, усвідомити можливості поглибленої візуалізації об'єктів культурно-історичної спадщини.

Освітній потенціал імерсійних технологій доцільно використовувати в процесі розвитку просторового мислення. У цьому аспекті здобули популярність розробки, які здійснюються в лабораторії віртуальної реальності при Віденському технологічному університеті. Австрійськими вченими створено програмне забезпечення для стереометрії (Kaufmann N., Mathai J.C.) з використанням систем «D*STAR» і «Iotraker», завдяки яким реалізується уявлення про віртуальні об'єкти в реальному просторі. Реципієнт в окулярах має можливість сприймати віртуальні об'єкти, що знаходяться у вирії, у різних площинах і вимірах. Їх форму можна видозмінювати за певною програмою, проявляючи творчу ініціативу та фантазію. Програми розраховані на інтерактивну форму роботи, в якій закладено підказки для суб'єктів пізнання. Вони передбачають встановлення миттєвого зворотного зв'язку і виступають стимулом для поглибленого вивчення предметів і явищ.

На увагу освітян заслуговують AR-додатки, створені розробниками з різних країн: Assemblr (Make 3D, Images & Text, Show in AR), Енциклопедії з доповненою реальністю IEXPLORE.

Яскравими прикладами використання AR-додатків в освітньому процесі є: AR-підручник англійської мови «New Horizon», що міститься у

програмі «New Horizon AR+»; навчальна книга «The human body» компанії «Livit Studios», призначена для вивчення тіла завдяки актуалізації інтерактивного досвіду доповненій реальності, зокрема за допомогою 3D-візуалізації, 3D-моделей, анімації, інтерактивних 3D-ігор .

Додаток TryCam AR - Cut Paste AR, Virtual Try On дає змогу оволодіти навичками перетворювати звичайні зображення зі смартфона на елементи для AR-реальності, проявляти творчу фантазію при створенні 3D -моделей.

Цікавим стає процес пізнання Сонячної системи завдяки додатку AR Solar System. Натиск на кнопки «Solar System» і «Planetarium» дозволяє осягнути моделі планет Сонячної системи, формувати світогляд.

Використання імерсійних технологій в мобільно-орієнтованому середовищі, що передбачає застосування інтерфейсів із доповненою реальністю і мотивує суб'єктів пізнання до дослідницької діяльності.

Таким чином, психологічні особливості використання імерсійних технологій полягають у розширенні контенту освітнього процесу, інтегрованій взаємодії когнітивної, емоційної, креативної сфер свідомості з метою заглиблення у віртуальний простір при розв'язанні інтелектуальних, соціальних, культурних завдань, а також для комплексного вирішення проблем науки, освіти, культури у віртуальній та доповненій реальності.

Список використаних джерел

1. Білоусова Л. І. Візуалізація навчального матеріалу з використанням технології скрайбінг у професійній діяльності вчителя / Л. І. Білоусова Н. В. Житеньова // Фізико-математична освіта: науковий журнал. —2016. Випуск 1(7). С. 39–47.

2. Боса В.П. Використання імерсивних методів навчання та кейс-методу в професійній підготовці філологів // *Інноваційна педагогіка*. Видавничий центр «Гельветика». 2020. № 29. С. 43-47.

3. Гончарова Н.О. Технологія доповненої реальності в підручниках нового покоління. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2019-22-46-56>.

4. LaValle S. M. Virtual reality. Cambridge University Press. 2016 - 412

p.]Parsons T.D., Iye A., Cosand L., Courtney C., Rizzo A.A. Neurocognitive and Psychophysiological Analysis of Human Perfomance within Virtual Reality Environments // Medicine Meets Virtual Reality / J.D. Westwood et al. (eds.). – 2009. – P. 247–252.

5. Petkova V.I., Ehrsson H.H. When Right Feels Left: Referral of Touch and Ownership between the Hands // PLoS ONE. 2009. Vol. 4. №9. URL: <https:// article/info%3Adoi%2F10.1371%Fjournal. pone.0006933>

*Домбровська Ілона Станіславівна,
вчитель початкових класів
спеціалізованої школи №64 м. Києва*

ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВІ РЕАЛІЇ

Українська школа мала кілька випробувань. По перше, це було ковідне випробування. Багатомільйонна гвардія вчителів прагла здобути знання у кіберпросторі: намагалися оволодіти zoom(ом), гуглкласрумом, іншими онлайн платформами. Велика кількість спроб та чимала кількість зусиль сприяла тому, що більшість вчительства змогла підкорити Гугл-програми .

Позаду 2020 рік. Нормалізація стану вже у найближчому майбутньому. Відновився навчальний процес: учні пішли до школи, студенти- на пари...

Але початок 2022 року вніс свої корективи у звичайний план звичайних вчителів України.

Дистанційне навчання стало вже перевагою у навчанні здобувачів освіти. Очна форма відійшла, але з'явилася нова форма навчання- очно-дистанційна, при якій здобувачі освіти можуть навчатися онлайн та виходити не навчання у аудиторії (очно).

Однак, це не стосується періодів « повітряної тривоги».

У зв'язку з цим з'явилася нова тенденція до застосування інтернет-ресурсів під час навчання .

Розглянемо окремі частини дистанційного навчання:

- Дистанційне навчання впродовж довготривалого терміну;
- Дистанційне навчання недовготривалого терміну;
- Очно-дистанційне навчання.

Перше. Навчання впродовж певного обсягу часів вивчення певної теми або кількох тем не пов'язане з контактуванням безпосередньо зі здобувачем освіти , окрім як з безпосередньою темою вивчення проблеми;

Навчання впродовж нетривалого часу, у зв'язку з обмеженими у часі можливостями .Вивчення теорії упродовж накопичення файлів вивчення певної теми та використання її на практиці у повсякденному житті. Така форма навчання більше підходить для проектної діяльності , навчання з-за кордону, коли лектор вичитує певну кількість лекційних годин, а здобувачі освіти, самостійно опрацьовуючи матеріал, застосовують отримані знання на практиці.

Очно-дистанційне (змішане) навчання теж має свої «плюси» та "мінуси» . В умовах, коли багато здобувачів освіти знаходяться поза межами міста /країни викладання , коли «повітряні тривоги» ніяк неможливо передбачити, складно скласти графік відвідування лекцій, уроків та практичних занять очного циклу відвідування. Але, якщо це можливо, це - найкращий варіант для відновлення навчального процесу.

Ефективно організоване змішане навчання має свої переваги:

- Дає можливість гнучкості для усіх учасників процесу.
- Розвиває в учнях проактивний підхід до навчання.
- Підсилює цифрові навички дітей та спонукає їх бути самостійними здобувачами освіти.
- Дає нагоду зробити навчання більш індивідуальним.

Міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет звернувся до начальників ОВА, керівників департаментів (управлінь) освіти і науки та

керівників закладів освіти щодо визначення формату навчання. Він наголосив на необхідності вивчити та оцінити теперішню безпекову ситуацію.

Безпека усіх учасників освітнього процесу – єдина умова очного і змішаного навчання.

Обов'язково потрібно враховувати:

- ✓ готовність використовувати за призначенням захисні споруди в закладах освіти;

- ✓ створення безпечних умов перебування у закладах освіти учасників освітнього процесу;

- ✓ переривання навчання у разі ввімкнення сигналу «повітряна тривога».

Як продовжуватиме навчання кожна дитина: очно, дистанційно чи змішано, – вирішують батьки.[3;5]

«Тож наголошую на беззаперечному врахуванні думки батьків щодо формату освітнього процесу їхніх дітей. Життя та здоров'я здобувачів освіти, педагогів та працівників закладів освіти на першому місці. Безпека – на першому місці. Жодних ризиків, лише виважені рішення», – зазначив Міністр.[1]

Повномасштабна війна чинить нищівний вплив на українську освіту. За даними Міністерства освіти і науки України, з 24 лютого понад 300 закладів освіти зруйновані повністю, а 2739 — пошкоджені внаслідок обстрілів. Чимало українських учнів втратили доступ до освітньої інфраструктури в результаті ворожих дій РФ на території України. Але навіть під час війни кожна дитина має право на якісну освіту. [2]

Школам рекомендовано вчасно коригувати розклад/черговість уроків, застосовуючи гнучкий підхід до планування навчального дня/тижня та форматів навчання.

Окрім того, учителям рекомендовано розробити алгоритми дій щодо відпрацювання уроків (очних/дистанційних), що не проведено в межах сталого розкладу.

У Департаменті освіти і науки повідомляють, що завдяки освітянам у Києві забезпечено безперервність освітнього процесу та організовано його в різних форматах. Це надало можливість учням навчатися очно та спілкуватися.

Це все страшні реалії повномасштабної війни, які вплинули на кожного з нас.

Смерть близьких, руйнування рідної домівки, окупація українських територій, бомбардування та обстріли, — все це виснажує внутрішні ресурси людини, руйнує її психіку. Але якщо дорослі мають сформовані захисні механізми, то для дітей втрата відчуття безпеки, стабільності, впевненості у завтрашньому дні стала причиною сильного стресу, тривале перебування в якому може призвести до важких наслідків. Саме тому першочерговим завданням батьків, освітянської спільноти на сьогоднішній день є надання невідкладної допомоги та психологічної підтримки дітям, що дозволить їм впоратися зі стресом від війни, а також попередить виникнення більш складних проблем.

Про необхідність психологічної допомоги також свідчать результати опитування, яке було проведено дослідницькою компанією Gradus Research.

За їхніми даними, 75% від усіх батьків, які взяли участь в опитуванні, стверджують, що їхні діти демонструють ті чи інші ознаки психотравматизації.[4]

Що робити дорослим, щоб заспокоїти та підтримати дитину? На це питання були дані рекомендації офісом освітнього омбудсмена:

1. Говорити з дитиною, залишаючись спокійним під час розмови про ситуацію, що відбувається.

2. Демонструвати надійність. Дитина повинна бути впевненою, що у будь-якій ситуації її захистять.

3. Обговорити з дитиною правила безпеки.
4. Грати у ігри, виконувати заспокійливі вправи.
5. Виконувати вправи при панічній атаці, правильно дихати .
6. Відвернути увагу дитини жартами, рутинними справами, їжею.
7. Дати дитині посильне для неї відповідальне завдання.
8. Дозволити дитині вивільнити ненависть та злість в ігровій формі.[6;7]

Не тільки діти, а й дорослі потребують психологічного розвантаження.

Тому:

- * вчителю важливо піклуватися про власний емоційний стан;
- * знати, як налаштуватися на роботу в умовах невизначеності;
- * дослідити, як діти реагують на стрес під час війни;
- * визначитися, як підтримати дітей та впоратися зі стресом;
- * ознайомитися з техніками психологічної допомоги для застосування під час тривожного стану у дітей.[8]

Список використаних джерел

1. МОН України <https://t.me/SerhiyShkarlet/1657>
2. «Посібник із психологічної підтримки для вчителів та дітей у часи війни»
<https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-posibnik-iz-psiologichnoyi-pidtrimki-dlya-vчителiv-ta-ditej-u-chasi-vijni>
3. «Освіторія» <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/>
4. «Освітній омбудсмен України» <https://eo.gov.ua/ukrainski-dity-potrebuiut-psykholohichnoi-dopomohy/2022/05/10/>
5. Інформаційне агентство «Вчасно»
<https://vchasnoua.com/donbass/73258-psykholohichna-dopomoha-pid-chas-viiny-10-orhanizatsii-kudy-mozhna-zvernutysia>
6. «Психологічна допомога під час війни: де і як отримати»

Добірка безкоштовних ресурсів та низка рекомендацій, як допомогти людині у кризовій ситуації. Підготував юрист Сумської ГО «Північна правозахисна група» Д. Мурач

<https://ldn.org.ua/useful-material/psykholohichna-dopomoha-pid-chas-viyny-de-i-iaak-otrymaty/>

7. Інтернет-довідник <https://dovidka.info/dovidnyk-full/>

8. «Освіта під час війни» https://t.me/education_during_war/460

Жижко Олена Анатоліївна,
*доктор педагогічних наук, професор,
Автономний університет Сакатекаса, Мексика;
Бельтран-Сауседо Мартін,*
*кандидат юридичних наук, викладач,
Автономний університет Сан Луїс Потосі, Мексика*

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАЙМЕНШ ЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ МЕКСИКИ

Система професійної освіти найменш захищених верств населення Мексики є органічним цілісним утворенням, що забезпечує відтворення виробничих сил суспільства, сукупністю взаємопов'язаних підсистем, які мають спільні підструктурні та функціональні елементи, підпорядковані цілям виховання, освіти, навчання кваліфікованих робітників, здатних в умовах сучасного суспільного виробництва продуктивно вирішувати виробничі завдання, нести відповідальність за якість цих рішень, перебудовувати власну діяльність під впливом нових вимог науково-технічного прогресу.

Професійна освіта найменш захищених верств населення Мексики як складова освіти дорослих має своїм правовим підґрунтям Статтю 3 Конституції, що проголошує право на освіту всіх громадян та обов'язок

держави забезпечувати безкоштовну освіту, а також Основний Закон про освіту, у Статті 37 якого встановлюється, що система освіти Мексики складається з базового (дошкільна, початкова (ісп. – primaria – першорядна) та неповна середня освіта (ісп. – secundaria - другорядна)); середнього (ісп. – medio-superior – наповна вища), компонентами якої є бакалаврат (ісп. – bachillerato) та його еквіваленти і професійна освіта; і вищого (ліценціат (ісп. – licenciatura), спеціальність (ісп. – especialidad), магістратура (ісп. – maestría), докторантура (ісп. – doctorado)) освітніх рівнів [6, с. 56].

Освіті дорослих присвячені Статті 43–46 Основного Закону про освіту. В них встановлюється, що цей освітній сектор обслуговує осіб 15 років і старше, які не мають початкової або неповної середньої освіти, та забезпечується установами з ліквідації неписьменності й навчальними закладами початкової й неповної середньої освіти. Система освіти дорослих охоплює також професійно-технічну освіту (або освіту для праці) [4, с. 48].

Стаття 44 встановлює, що федеральні органи управління освітою поряд з органами штатів та муніципалітетів можуть надавати освіту дорослим через свої навчальні заклади, а також акредитувати навчальний рівень дорослих шляхом екзаменів й видавати сертифікати. У разі, якщо дорослий учень отримує незадовільну оцінку на екзамені, екзаменаційна комісія повинна надати докладний звіт про те, з яких предметів й тем учень мав слабкі знання, щоб забезпечити їх подальше поглиблене вивчення. Учень має право перескладати екзамен до тих пір, доки не отримує задовільну оцінку. Органи управління освітою штатів та муніципалітетів зобов'язані оприлюднювати інформацію про заходи з освіти дорослих, надавати консультації щодо питань про освіту, а також сприяти тому, щоб державні й приватні організації надавали змогу своїм робітникам акредитувати початкову і неповну середню освіту й одержати професійно-технічну кваліфікацію [4, с. 48].

У Статтях 45–46 закріплено положення, що підготовка для праці є складовою професійної освіти. Її метою є надання громадянам знань, умінь, навичок, що дасть їм змогу успішно інтегруватися у виробництво, або

займатися власною продуктивною діяльністю (ремісництвом, сільським господарством тощо). Міністерство освіти разом з іншими державними органами управління освітою визначає знання, уміння, навички, які мають бути акредитованими для набуття підготовки для праці та ремісничої кваліфікації; ухвалює єдину в усій республіці систему сертифікації підготовки для праці, за якою акредитуватимуться знання, уміння, навички (середнього, або повного рівня) загалом, частково, або у формі накопичування кредитів, не залежно від того, за яких умов вони були набуті (формальна, неформальна, інформальна освіта). Дипломи, атестати, довідки про підготовку для праці та ремісничу кваліфікацію видаються державними та приватними організаціями, які здійснюють акредитацію знань, умінь, навичок за вимогами означеної системи сертифікації підготовки для праці [4, с. 49].

Здійснений нами аналіз документів мовою оригіналу, що регламентують діяльність системи освіти Мексики, дає підстави стверджувати, що законодавчим актом, який мав велике значення для розвитку освіти дорослих, у тому числі професійної освіти маргіналів у Мексиці, став Федеральний Закон підтримки діяльності, що здійснюється громадськими організаціями (*Ley Federal de Fomento a las Actividades Realizadas por las Organizaciones Civiles*), прийнятий у 2004 р. [2, с. 20].

Зазначимо, що з початку ХХІ ст. державна політика соціального розвитку та забезпечення елементарних прав громадян на освіту, охорону здоров'я, працевлаштування спрямована на підтримку співпраці державних, приватних і громадських організацій боротьби з бідністю. Отже, з прийняттям Закону підтримки діяльності, що здійснюється громадськими організаціями, ця співпраця набуває легітимності й сприяє участі громади у державних проектах.

Нами встановлено, що розвитку системи професійної освіти маргіналів у Мексиці сприяли ще й такі закони: Федеральний закон про працю (*Ley Federal del Trabajo*) – 1970 р., Національний Закон про Комісію з прав

людини (Ley Nacional de la Comisión de Derechos Humanos) – 1992 р., Закон Федерального округу про участь громади (Ley de Participación Ciudadana del Distrito Federal) – 2004 р. Окрім загальнонаціональних законодавчих актів про освіту дорослих, у кожному штаті існує власне правове забезпечення цього освітнього сектору, що в основному орієнтується на федеральні закони, водночас беручи до уваги місцеві особливості та потреби освіти дорослих.

На основі проведеного нами аналізу можемо стверджувати, що в мексиканській системі освіти дорослих чітко визначається контингент дорослих учнів: ними є особи «витіснені» із соціального, культурного, економічного та політичного життя соціуму, тобто маргінальні верстви населення.

Не можемо обійти увагою той факт, що за даними Інституту географії, статистики й інформатики (Instituto de Geografía, Estadística e Informática) у 2020 р. в Мексиці налічувалось 30 146 664 осіб старше 15 років, які не мали базової освіти, з яких 2 мільйони були неграмотними, 11 мільйонів не мали початкової освіти і 17 мільйонів не мали неповної середньої освіти; у 2005 р. ця цифра зменшилась до [3, с. 23].

Важливо зазначити, що професійна освіта найбільш уразливих груп населення є також однією із стратегій дії державних програм соціального розвитку, що втілюються урядом Мексики з 70-х рр. ХХ ст. в рамках загального плану боротьби з бідністю. Так, Конституція Мексики гарантує усім громадянам елементарні соціальні права, забезпечення яких є обов'язком держави. Юридичним механізмом, що втілює в життя ці права за допомогою національних організацій, є Генеральний Закон Соціального Розвитку (Ley General de Desarrollo Social), прийнятий у 2004 р. Закон визначає основні принципи державної соціальної політики, соціальні права, а також обсяги національного бюджету, що виділяється на соціальні потреби. Слід наголосити, що згідно з Генеральним Законом Соціального Розвитку, державна соціальна політика включає в себе такі компоненти [5]:

- боротьбу з бідністю через освіту, забезпечення охорони здоров'я, харчування; боротьбу з безробіттям, створення нових робочих місць, сприяння підвищенню доходів населення; навчання населення ремесел та ведення домашнього господарства для самозабезпечення усім необхідним для гідного способу життя; професійно-технічну кваліфікацію дорослого населення;

- соціальний захист та програми соціальної допомоги;
- сприяння регіональному розвитку;
- забезпечення базової соціальної інфраструктури;
- сприяння розвитку соціального сектору національної економіки.

Виконанням цих завдань піклується Міністерство Соціального Розвитку – СЕДЕСОЛЬ (Secretaría de Desarrollo Social – SEDESOL), яке кожні шість років на початку нового президентського періоду представляє Програму соціального розвитку, у якій ставить конкретні завдання державної соціальної політики, що мають співвідноситися з Планом Національного розвитку (Plan Nacional de Desarrollo – PND) та передбачає стратегії їх виконання.

Зазначимо, що у 2020 р. Міністерство Соціального Розвитку представило Секторну програму соціального розвитку на 2020–2024 рр., у якій ставився акцент на досягнення рівних можливостей доступу до соціальних благ усіх громадян й зменшення розриву між економічно забезпеченими прошарками соціуму і найбільш вразливими (маргінальними) верствами населення. Головною стратегією Програми було забезпечення найменш захищених груп населення базовою та професійною освітою для підвищення їх життєвого рівня [1]. Для досягнення поставлених цілей СЕДЕСОЛЬ розроблені спеціальні програми, спрямовані на забезпечення соціальних потреб різних верств населення та раціональне використання національного бюджету, виділеного для розв'язання соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. DOF-SEGOB, 2020. Programa sectorial de Bienestar 2020–2024. México. – 50 p.
2. Hernández G.E. Situación presente de la educación de las personas jóvenes y adultas en México. México: CREFAL, 2008. - 170 p.
3. Instituto de Geografía, Estadística e Informática, Grado promedio de escolaridad, 2020. México. – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://gaia.inegi.org.mx/scince2020/>
4. Ley General de Educación // Diario Oficial de la Federación, SEP (Incluye la modificación al primer párrafo hecha en el 2006). México: Poder Ejecutivo Federal, 1993. - P. 48-49.
5. SEDESOL, Ley general de desarrollo social, 2004. México. – 58 p.
6. Zhizhko, E.A. Tutoring in education of migrant agricultural day laborers in Mexico [Text]: monograph / E.A. Zhizhko. – Lambert Academic Publishing, 2017. – 201 p.

УДК 377.018.43

Загребельна Леся Миколаївна,

Теплицька Наталія Вікторівна,

*викладачі Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради*

НАЙНЕОБХІДНІШІ ОНЛАЙ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Проводити заняття віддалено, не бачити здобувачів освіти, не мати можливостей пояснити особисто й допомогти в момент виникнення проблеми – ще кілька років тому викладачі не могли й уявити таких ситуацій у своїй роботі. Але пандемія внесла несподівані корективи і змусила всіх терміново опанувувати цифрові інструменти й нові педагогічні підходи та методики. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх

учасників освітнього процесу: викладачів, здобувачів освіти та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати здобувачів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Для забезпечення змішаного навчання здобувачів освіти викладач може створювати власні веб-ресурси або використовувати інші веб-ресурси на свій вибір. При цьому обов'язково надати здобувачам освіти рекомендації щодо використання ресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо. Найголовнішим критерієм вибору інструментів для організації навчання має бути відповідність поставленим методичним цілям, тобто те, наскільки певний сервіс чи ресурс уможливує досягнення очікуваних результатів навчання в дистанційному форматі.

Основні форми онлайн-комунікації. Відеоконференція – це конференція в режимі реального часу онлайн. Вона проводиться у визначений день і час. Це один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах», коли здобувачі освіти та викладачі перебувають на відстані. Отже, обговорення й ухвалення рішень, дискусії, захист проєктів відбуваються в режимі реального часу. Учасники можуть бачити одне одного, викладач має можливість супроводжувати лекцію наочним матеріалом [1].

Форум – найпоширеніша форма спілкування викладача та здобувачів освіти у дистанційному навчанні. Кожний форум присвячений певній проблемі або темі. Модератор/ка форуму реалізує обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднати різні файли певного розміру.

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативної комунікації людей через інтернет. Є кілька різновидів чатів: текстовий, голосовий, аудіо-, відеочат. Найбільш поширений – текстовий чат.

Блог – це форма спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі чи групі людей. Автор розміщує на сайті

свого мережевого щоденника (блогу) допис і надає можливість іншим учням прочитати й прокоментувати розміщений матеріал. В учнів з'являється можливість обговорити й оцінити якість публікації.

Електронна пошта – це стандартний сервіс інтернету, що забезпечує передавання повідомлень як у формі звичайних текстів, так і в інших формах (графічній, звуковій, відео) у відкритому чи зашифрованому вигляді.

Анкетування – для поточного контролю в ході змішаного чи дистанційного навчання зручно використовувати різноманітні анкети. Анкета є достатньо гнучким інструментом, оскільки питання можна ставити безліччю різних способів. У дистанційному навчанні після засвоєння кожної теми можна використовувати анкети, в яких здобувач освіти може зробити самооцінку результатів навчання за такими показниками: зрозумів/зрозуміла, можу розв'язати самостійно; зрозумів/зрозуміла, можу розв'язати з підказкою; не зрозумів/не зрозуміла, не можу розв'язати.

Соціальні мережі, служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки на кшталт Viber дозволяють створювати закриті групи, спільноти, чати, вести обговорення тем, завдань, проблем, інформації. Поширені веб-ресурси для змішаного та дистанційного навчання.

Платформа Moodle – безкоштовна відкрита система управління дистанційним навчанням. Дозволяє використовувати широкий набір інструментів для освітньої взаємодії. Зокрема, надає можливість подавати навчальний матеріал у різних форматах (текст, презентація, відеоматеріал, веб-сторінка); здійснювати тестування та опитування з використанням питань закритого (множинний вибір правильної відповіді та зіставлення) і відкритого типів; здобувачі освіти можуть виконувати завдання з можливістю пересилати відповідні файли. Moodle має у своєму інструментарії: форми здавання завдань; дискусійні форуми; завантаження файлів; журнал оцінювання; обмін повідомленнями; календар подій; новини та анонси; онлайн-тестування; Вікі-ресурси. Платформа Google Classroom – це сервіс, що пов'язує Google Docs, Google Drive і Gmail, дозволяє

організувати навчання, використовуючи відео-, текстову та графічну інформацію. Викладач має змогу проводити тестування, контролювати, систематизувати, оцінювати діяльність, переглядати результати виконання вправ, застосовувати різні форми оцінювання, коментувати й організувати ефективне спілкування з учнями в режимі реального часу. Основним елементом Google Classroom є групи [4].

Zoom – сервіс для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей. Для цього потрібно створити обліковий запис. Безкоштовна версія програми дозволяє проводити відеоконференцію тривалістю 40 хвилин, однак на період пандемії сервіс зняв це обмеження. Zoom підходить для індивідуальних та групових занять. Користувачі можуть використовувати додаток як на комп'ютері, так і на планшеті чи смартфоні. У платформу вбудована інтерактивна дошка, яку можна демонструвати учням. Крім того, є можливість легко й швидко перемикатися з демонстрації екрана на інтерактивну дошку. Відеоконференції можна проводити також за допомогою Microsoft Teams, Google Meet, Skype тощо. Classtime – платформа для створення інтерактивних навчальних додатків, яка дозволяє вести аналітику навчального процесу і реалізовувати стратегії індивідуального підходу. Є бібліотека ресурсів, а також можливість створювати запитання [3].

Змішане навчання передбачає кілька типів взаємодій з різними цілями: оперативне інформування; повідомлення нового матеріалу; уточнювальні запитання; коментарі до виконаних робіт тощо. Важливо створити таку комунікаційну структуру, яка була б гнучкою (кожен викладач має власний простір для викладання необхідних матеріалів, забезпечення взаємодій та відгуків здобувачів освіти) і багатогранною (здобувачам освіти не потрібно реєструватись у різнопланових системах, доступ відбувається з єдиного ресурсу чи порталу).

Приклади реалізації комунікаційної структури за допомогою різних сервісів. Padlet.com – це віртуальна дошка, на якій можна розміщувати окремі плитки-дописи з текстовою інформацією, гіперпосиланнями, зображеннями,

прикріплювати файли, аудіо-, відеозаписи. Можна ввімкнути режим коментування, у якому здобувачі освіти зможуть навіть додавати виконані роботи. Варто зазначити, що така організація взаємодії може бути доцільною в межах занять одного класу або кількох класів на нетривалий період, оскільки доступний простір швидко захаращується.

Google Classroom – це один із сервісів Google, призначений для створення віртуальних класів. Для дистанційних занять у закладі освіти потрібно заздалегідь подбати про розгортання G Suite for Education – безкоштовної платформи з корпоративними обліковими записами для всіх учасників освітнього процесу. Moodle – повнофункціональна система організації дистанційного навчання та створення електронних курсів. Ця система потребує встановлення на сервер, обов'язкового адміністрування на рівні закладу освіти. Перевагою є те, що розроблені курси можуть повторно використовуватись, у тому числі й для різних груп учнів.

Інструментарій дистанційного навчання. Відео – в інтернеті доступні досить багато відеороликів, які розкривають теми програми, зокрема канал Міністерства освіти України, курси платформ Prometheus, EdEra та інші джерела. Досить поширеним варіантом навчального відео є скрінкаст, тобто зйомка екрана комп'ютера, на якому відбувається демонстрація презентації з голосовим супроводом та коментарями викладача. Зазвичай за рахунок відсутності зворотного зв'язку та необхідності вирішувати організаційні моменти скрінкаст теоретичної частини уроку триває не більш ніж 15 хвилин. Для здобувачів освіти відеоурок є дуже зручним ресурсом, який може компенсувати (принаймні частково) відсутність під час онлайн заняття. Є можливість повернутись до незрозумілих моментів та переглянути пояснення кілька разів.

Онлайн-дошки – це аналог шкільної дошки, що дозволяє забезпечити практично такий же функціонал, навіть більший. Так, на дошці можна розмістити попередньо підготовлені матеріали (тексти, зображення, відео, аудіо), робити записи шляхом друкування тексту або створення малюнків.

Крім того, зазвичай у сервісах онлайн-дошок є можливість використовувати додаткові інструменти побудови рівних фігур, готові шаблони організаційних діаграм (карти понять, мозковий штурм, алгоритм тощо). З дошкою можна організувати спільну роботу, зокрема під час синхронного онлайн-заняття.

Для організації змішаного навчання в Бердичівському медичному фаховому коледжі також використовувати наступні веб-технології та програмні засоби: Веб-додаток Edmodo – освітній сайт, який являє собою усічену соціальну мережу за типом Facebook, яка дозволяє спілкуватися викладачам та здобувачам освіти, об'єднавшись навколо процесу навчання у коледжі. Платформа Learning.ua – містить онлайн тести, інтерактивні завдання з навчальних предметів. Платформа Stepik – безкоштовна освітня платформа та конструктор відкритих онлайн-курсів та занять. Хмарні сервіси (Office365, Google) для спільної роботи здобувачів освіти та викладачів [2]. Змішане навчання розвивається колосальними темпами, цьому сприяє й розвиток мережі Інтернет, і зростання її інформаційних і комунікаційних можливостей, і нещодавні карантинні заходи. Однак, дистанційні технології, впроваджені в освітній процес, вимагають більш ретельного відпрацьовування методик засвоєння знань, аналізу пріоритетів факторів, що впливають на ефективність роботи викладачів і здобувачів освіти в дистанційному середовищі [4].

Список використаних джерел

1. https://choippo.edu.ua/?page_id=33608
2. <http://ssh25.sumy.ua/wp-content/uploads>
3. <https://uon.cg.gov.ua/index.php?id=32847&tp=1&pg=>
4. <https://vseosvita.ua/library/instrumenti-ta-zasobi-organizacii-distancijnogo-navcanna-389041.html>

*Іваннікова Ганна Василівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОДНА З ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Студентство – це період, коли особливо швидкоплинно, наче прискореними темпами, відбувається розвиток і виховання, становлення особистості, професійна підготовка майбутніх фахівців. Це період для розвитку інтелекту, перегляду і відпрацювання системи цінностей, зміцнення здоров'я і фізичних сил. Студентські роки – це період, є найбільш сприятливим для формування життєстійкості особистості, оскільки життєстійкість може сприяти підвищенню фізичного та психічного здоров'я молоді при подоланні криз та реалізації себе як фахівця у майбутній професійній діяльності.

На сьогоднішній день сучасні наукові дослідження дозволяють визначити потенціал як універсальну загальнонаукову категорію, що означає «сукупність наявних засобів, можливостей у конкретній галузі» [1, с. 223].

Вивчаючи різні психологічні джерела та аналізуючи різні підходи щодо дослідження особистісного потенціалу особистості, було виявлено, що це поняття тлумачиться по-різному й нерідко ототожнюється з поняттям «особистісних ресурсів» людини. Однак деякі науковці наголошують на тому, що потенціал особистості являє собою більш широке утворення, яке не обмежується ресурсами і його слід розглядати значно ґрунтовніше.

Автор І. Мурашко зазначає, що особистісний потенціал характеризує внутрішні нерозкриті можливості особистості в русі, що є підставою для дослідження його засобом «динамічного» вивчення. При цьому потенціал

розуміється не як стан тимчасово невикористаних ресурсів, а як усе зростаюча готовність до вирішення все складніших завдань, що можуть постати перед особою. Автор вважає, що особистісний потенціал має таку психологічну структуру: задатки, схильності, інтереси, прагнення до створення нового, прояв загального інтелекту, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працьовитість, здібності до вироблення особистісних стратегій [7].

Відповідно «зона особистісного потенціалу», завжди представляє собою зону особистісного зростання із зростаючими можливостями самоактуалізації та саморозвитку особистості (Г. Балл, О. Бодалев, А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Максименко, Л. Мар'яненко, В. Моляко та ін.) [2; 5].

Також, у психологічній літературі зустрічаються різні показники особистісного потенціалу такі, як: особистісна автономія, внутрішня свобода; осмисленість життя; життєстійкість в складних обставинах; готовність до внутрішніх змін; здатність сприймати нову невизначену інформацію; постійна готовність до дії; особливості планування діяльності; тимчасова перспектива особистості [5].

Серед складових потенціалу особистості С. Сапіга [8] визначає наступні: потенціал розуму (установки, цінності, переконання); потенціал волі (здатність до самореалізації, відповідальність); потенціал почуттів (здібності до усвідомлення, управління емоціями); потенціал тіла (здатність розвивати фізичну складову здоров'я); соціальний потенціал (прагнення підвищувати рівень комунікативної культури); духовний потенціал (здатність втілювати вищі цінності в життя).

Таким чином, особистісний потенціал можна розглядати з різних позицій: як енергію особистості, що спрямована на самовираження, самореалізацію; як нерозкриті можливості та потенційні ресурси людини; як комплекс психологічних якостей, що створюють простір для перспектив особи; як основу формування життєстійкості особистості.

Життестійкість є одним із головних параметрів індивідуальної здатності людини до зрілих форм саморегуляції. У дослідженнях С. Мадді та Д. Хошаба визначено, що життестійкість – це особистісна характеристика, яка є загальною мірою психічного здоров'я людини та включає три життєві установки: залученість, контроль над подіями та готовність до виклику [11].

Рівень сформованості кожної властивості та рівень життестійкості перешкоджає виникненню внутрішньої напруги в стресових ситуаціях за рахунок стійкої витривалості до стресів і сприйняття їх як менш значущих. Молодь з розвиненим компонентом залученості отримує задоволення від власної діяльності, в процесі якої вона відчуває свою значимість, цінність. Контроль забезпечує переконаність в тому, що боротьба дозволяє вплинути на результат того, що відбувається, навіть коли цей вплив не абсолютний та успіх не гарантований. Людина із розвиненим компонентом контролю відчуває, що сама обирає власну діяльність, свій шлях. Прийняття виклику – переконаність людини в тому, що все те, що з нею трапляється, сприяє її розвитку за рахунок її знань та набутого досвіду, неважливо позитивного або негативного. Розвиток цих компонентів сприяє формуванню позитивного ставлення до себе та до подій життя [9]. Так, Д. Леонтьєв та О. Рассказова, цитуючи С. Мадді, підкреслюють важливість вираженості в таких компонентах, як збереження здоров'я та оптимального рівня працездатності, активності в стресогенних умовах [3].

Праці С. Мадді [6] містять опис характеристик особистісного потенціалу, де досліджуваний феномен розглядається крізь призму життестійкості, яка визначає внутрішній, ключовий ресурс особистості, що сприяє активному подоланню труднощів. У цьому процесі важливу роль, на думку науковця, відіграє рівень активації, який збуджує, наповнює енергійністю, активністю,

ініціативністю людину. Завдяки активній життестійкості особистість спроможна здолати відчай, відчуття безпорадності, втрату сенсів, що є важливим у стресових ситуаціях, складних життєвих обставинах, при зміні

соціально-психологічної реальності. Крім того, як зазначає автор, в умовах зовнішнього середовища, стресових ситуаціях, життєстійкість забезпечує особистість необхідним ресурсом, який дозволяє ефективно витримати та подолати негаразди [10].

Д. Леонт'єв розглядає феномен життєстійкості в контексті концепції особистісного потенціалу та визначає життєстійкість як інтегративну характеристику особистості, відповідальну за успіх в подоланні особистістю різних життєвих труднощів. Особистісний потенціал, за автором - це інтегральна системна характеристика індивідуально-психологічних особливостей особистості, що лежить в основі здатності особистості виходити із стійких внутрішніх критеріїв та орієнтирів у своїй життєдіяльності та зберігати стабільність смислових орієнтацій та ефективність діяльності на тлі тисків та зовнішніх умов, що змінюються [4].

Це здатність людини виявляти себе як особистість, виступати автономним саморегульованим суб'єктом активності, що надає цілеспрямовані зміни у зовнішньому світі та поєднує стійкість до впливу зовнішніх обставин та гнучке реагування на зміни зовнішньої та внутрішньої ситуації» [4]. «У понятті «потенціал» акцентуються ще нерозкриті здібності, які підлягають виявленню та включенню в діяльність з метою повнішої самореалізації суб'єкта в ній» [4; 5].

Таким чином, особистісний потенціал постає як інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості, а головним феноменом особистісної зрілості і формою прояву особистісного потенціалу є феномен самодетермінації особистості, тобто здійснення діяльності у відносній свободі від заданих умов цієї діяльності [9]. Д. Леонт'єв вважає, що ця властивість особистості характеризує міру «здатності витримувати стресову ситуацію, зберігаючи внутрішню збалансованість і не знижуючи успішності діяльності» [4]; особлива структура установок і навичок, що дозволяють перетворити зміни в можливість [10].

У багатьох дослідженнях підкреслюється, що феномен життєстійкості пов'язаний з різними структурами психіки людини: на рівні функціонування психофізіологічних процесів, на рівні роботи психологічних процесів та на рівні проявів особистісних утворень [3; 5; 6; 9; 11].

Дослідження чинників, що опосередковують життєстійкість особистості, можна розглянути в різних аспектах: особистісна автономія і незалежність, внутрішня свобода; осмисленість життя; життєстійкість в складних обставинах; готовність до внутрішніх змін; постійна готовність до дії, особливості планування діяльності; самоефективність [9].

Отже, життєстійкість є цілісним системним утворенням, детермінованим зовнішніми умовами та внутрішніми факторами, що забезпечує збереження життєдіяльності особистості у стресових життєвих ситуаціях. Життєстійкість поєднується з деякими не менш важливими її індивідуальними особливостями, зокрема, цілями та цінностями, самоставленням, стильовими характеристиками поведінки, детермінованими установками та переконаннями щодо світу, соціального оточення і свого місця в ньому. Людина з високою життєстійкістю прагне керуватися у своєму житті певним ідеальним чином свого бачення, що дозволяє їй абстрагуватися від дрібниць життя та формулювати чіткі цілі свого майбутнього, а також спрямовувати на них свою активність, незважаючи на труднощі, креативно знаходити в них нові ресурси для просування до бажаного майбутнього [9; 10].

Список використаних джерел

1. Василенко П. М. Словник-довідник соціального працівника: навч. посіб. Київ : ІПКДСЗУ, 2007. 322 с
2. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України «Актуальні проблеми психології»: У 12-ти т. / За ред. В. О. Моляко. Т 12. Вип. 10. Ч. II. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 460 с.

3. Леонтьев, Д.А., Рассказова, Е.И. Тест жизнестойкости. М.: Смысл, 2006.
4. Леонтьев, Д.А., Калитеевская, Е.Р., Осин, Е.Н. Личностный потенциал при переходе от детства к взрослости и становление самодетерминации. В кн.: Д.А.Леонтьев (ред.) Личностный потенциал: структура и диагностика. М.: Смысл, 2011. С. 611-641.
5. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ : Вид-во ТОВ «КММ», 2006. 240 с.
6. Мадди, С. Смыслообразование в процессах принятия решения. Психологический журнал, Т. 26, № 6, 2005, С. 87–101.
7. Мурашко І. В. Розкриття поняття «особистісний потенціал» та його психологічної структури. Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання. 2010. Т. 8. Вип. 7. С. 196–205.
8. Сапіга С. В. Розвиток особистісного потенціалу підлітків у скаутських громадських об'єднаннях. Київ, 2018. 362 с
9. Сердюк, Л.З., Данилюк, І.В., Турбан В.В., Пенькова, О.І., Володарська Н.В. ін. Психологічні технології самодетермінації розвитку особистості: монографія. (за ред. Л.З. Сердюк). К.: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2018. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/712878/>.
10. Сердюк, Л.З., Яблонська, Т.М., Данилюк, І.В., Пенькова, О.І. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості. К.: Педагогічна думка, 2015.
11. Maddi, S.R., Khoshaba, D.M., Persico, M., Lu, J., Harvey, R., Bleecker, F. The personality construct of hardiness: II. Relationships with comprehensive test of personality and psychopathology. Journal of Research in Personality, 36(1), 2002, P.72. <https://doi.org/10.1006/jrpe.2001.2337>

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету*

будівництва і архітектури;

Бородін Андрій Олексійович,

*здобувач вищої освіти навчальної групи ПНК-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Для досягнення цілей сучасного суспільства необхідний спеціаліст, спроможний оперативно приймати нешаблонні рішення, діяти самостійно, творчо. Творчість починається там, де здійснюється самостійний пошук принципів, способів поведінки і дій. Творчість набуває розвитку на основі самостійності особистості і є вищим ступенем її розвитку.

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням сучасного освітнього процесу є підготовка не просто висококваліфікованого фахівця, а фахівця, зорієнтованого на постійне самовдосконалення і професійний пошук. Саме такі спеціалісти спроможні не лише відтворювати засвоєні знання, а й генерувати нові [1]. Самостійна робота студентів починається з постановки навчальних завдань. Для студента саме пізнавальне завдання є зовнішньою причиною, що спонукає до дії, у процесі самостійної роботи він, спираючись на набуті знання, оволодіває новими знаннями, вміннями, навичками. При організації самостійної роботи студентів на основі постановки навчальних завдань можливе використання двох способів: перший – давати завдання однакової складності, подаючи різні види допомоги залежно від індивідуальних особливостей студентів, другий – завдання різних рівнів складності з урахуванням типологічних відмінностей. Результативність

самоосвітньої діяльності студента безпосередньо пов'язана з мотивацією навчання. Вона визначається як готовність людини до навчання, освоєння професійної діяльності та професійного росту [2]. Формування мотиваційної спрямованості – не тільки особиста справа студента, а і завдання викладача, особливо в перші роки навчання. Діяльність викладача в організації самостійної роботи студентів на основі індивідуально – орієнтованого підходу має включати такі напрями:

а) розробка системи нових завдань з предмета різних рівнів складності;
б) індивідуалізація навчальних завдань для виділення типологічних груп;

в) зміна рівнів складності навчальних завдань для студентів різних типологічних груп для того, щоб ступінь самостійності у процесі їх виконання постійно зростає; г) створення позитивного емоційного фону заняття;

д) співвіднесення оптимальних поєднань фронтальної, групової та індивідуальної форм роботи з урахуванням специфічних відмінностей кожної типологічної групи; е) надання викладачем консультативно дозованої допомоги залежно від типологічних особливостей студентів і рівня складності навчального завдання;

є) регулювання частоти і глибини контролю за продуктивністю виконання самостійної роботи залежно від типологічних особливостей студентів.

На заняттях необхідно стимулювати студентів до самостійного пошуку, накопичення і збереження відеоінформації за професійним спрямуванням,

вміння ділитися інформацією й обговорювати її з іншими студентами.

Підтримка

викладачем ініціативи студентів до пошуку професійної інформації та фокусування цього пошуку на певній професійній тематиці сприяє розвитку

вмінь і навичок професійної самоосвіти майбутніх фахівців [3].

Стимулювання

викладачем пошукової діяльності студентів виводить процес самоосвіти

(отримання інформації з ініціативи студента на основі зацікавленості)

на рівень

усвідомленого вивчення матеріалу (отримання, обробка, представлення професійної інформації в певному напрямі). Пошук, аналіз, обробка студентом

професійної інформації і представлення її перед аудиторією у вигляді доповіді

(реферату) формує навички презентування себе як особистості, робить його в

недалекому майбутньому конкурентоспроможним фахівцем.

Висновки. Таким чином, описані технології дають можливість самостійно перевірити свої знання, вміння й навички, дізнатися про наукові новинки, долучитися до галузевих проблем, зрештою, вдосконалювати свої знання.

Список використаних джерел

1. Котова А. Роль викладача в організації самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі. Вісник Львівського університету. Серія «Педагогіка». – Л. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 250–256.
2. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, 2007. – С.102 -105.
3. Педагогіка вищої школи: Навч.посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І.Хмелюк, А.В. Семенова та ін. ; За ред. З.Н.Курлянд. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2005. – С.155 – 165

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
Дикса Олександр Володимирович,
здобувач вищої освіти групи ПСМ-22-1,
Державний податковий університет*

РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

У теперішній час рефлексія досить широко вивчається у різних прикладних психологічних науках, як у зарубіжній, так і вітчизняній, адже в життєдіяльності сучасної людини вона має важливе значення. Саме завдяки рефлексії стають можливими перебудова свідомості у відповідності до реалій сьогодення, відмова від стереотипів мислення й поведінки, розвиток активного, творчого ставлення до себе, власної діяльності та способів її реалізації. До того ж, рефлексія є одним із основних психологічних механізмів стимулювання і розвитку професійної діяльності людини.

Одним із перших запропонував виокремити дослідження рефлексії та самосвідомості в окрему галузь і назвати її психологією рефлексії А. Буземан. Вчений зазначав, що рефлексією є будь-яке перенесення переживань ззовні на самого себе. До того ж, він експериментально довів, що рефлексія та самосвідомість презентовані в розвитку [47].

У сучасних психологічних дослідженнях рефлексія розглядається в декількох аспектах, а саме:

- як особливий стан свідомості (Д. Браун, Ф. Василюк, О. Улибіна);
- як важливий механізм самопізнання та саморегуляції (Х. Хекхаузен, І. Кон, В. Столін, В. Слободчиков, Н. Гуткіна);
- як принцип існування індивідуальної свідомості та умова розвитку зрілої особистості (К. Роджерс, Б. Зейгарник, А. Холмогорова);

- як особлива організація мислення, пов'язана із зародженням нового змісту (В. Давидов, А. Зак, І. Семенов, С. Степанов).

Цікавими є дослідження А. Брушлинського, в них розкрита динаміка неспецифічної та специфічної мотивації суб'єкта в процесі вирішення моральних завдань. Оскільки ці завдання не мають однозначної відповіді, то людина самостійно має розробити критерії їх вирішення, спираючись на власні цінності та світогляд. У такому разі особистість конструює рішення автономно і виявляє під час цього процесу рефлексивні якості [24].

У багатьох сучасних західно-європейських наукових джерелах рефлексія вивчається як основний механізм міжособистісного пізнання і організації взаємодії в складних, невизначених, конфліктних ситуаціях, а також у процесі навчання людей. Так, М. Аргайл виокремив дві взаємопов'язані функції рефлексії, а саме: - функцію когнітивного освоєння ситуації взаємодії (формування уявлень про себе, партнера, завдань, які постають під час контактів); - функцію управління процесом міжособистісної взаємодії. До того ж, вчений зазначав, що існує два типи рефлексивних уявлень про інших: - формальні, а точніше синкретичні, які залежать від впливів емоційних факторів, вони базуються на соціально-перцептивних процесах проекції та ідентифікації;

- неформальні, або ж власне рефлексивні уявлення про внутрішній світ партнера, в основі яких лежить процес децентралізації і вони не залежать від емоційного ставлення до інших, а зумовлені змістом та особливостями спільної діяльності [5].

Викликають інтерес дослідження рефлексії як механізму самосвідомості. У сучасній зарубіжній психології вчені розуміють рефлексію здебільшого як самоусвідомлення (Р. Віклунд, С. Дюваль, Е. Осін), як самоконтроль (Н. Кантор, Ч. Хоппер), як самовиховання (А. Фестінгер). На жаль, незважаючи на велику кількість значущої інформації, накопиченої зарубіжними вченими щодо проблеми розвитку рефлексії, вона не може допомогти у розумінні суті рефлексії як психологічного утворення. При

цьому треба відзначити, що зарубіжні вчені не виокремлювали рефлексію як предмет спеціального психологічного дослідження. Її прояви здебільшого вивчалися ними в контексті самостереження та самопізнання задля вивчення особистістю образу власного «Я» [209].

На думку І. Беґа, рефлексія є засобом усвідомлення суб'єктом підґрунтя власних дій, це спрямованість мислення на себе, на власні процеси і продукти діяльності. Вченим описані й досліджені такі види рефлексії як регулятивна (внутрішнім об'єктом якої є увага, що визначає зосередженість і спрямованість виховного процесу), визначальна (осмислення суб'єктом свого Я та усвідомлення того, що віддаляє його від досконалості), синтезуюча (узгодження гуманістичних цінностей з Я-духовним), створювальна (розвиток і саморозвиток особистості) [16].

У своїх працях С. Максименко відзначав, що якісний аналіз розвитку рефлексії можна простежити на прикладі опису її вікових змін. В основу якого покладено утворення очікувань рефлексії:

1) аналіз рефлексії торкається окремих вчинків дитини (9-12 років), причому навіть у такій формі вона виявляється лише у незначній кількості дітей.

2) рефлексивний аналіз зачіпає характер дитини, починаючи з 12-13 років. Підліток прагне до аналізу рефлексії через дослідження власного характеру, помічає особливості своєї особистості.

3) аналіз рефлексії відбувається з самопристрастю. У підлітка виникає критичне ставлення до себе, внаслідок чого, ним виявляються власні негативні риси характеру, виникають афектні переживання з цього приводу (13-14 років).

4) аналіз рефлексії торкається характеру людини, особливостей спілкування (15-16 років). При цьому самокритичність відходить на другий план, ставлення до себе стає спокійним, доброзичливим. Різні складнощі у відносинах пояснюються нерозумінням оточуючих. Глибина та інтенсивність «юнацької» рефлексії залежать від багатьох соціальних (соціальне

походження і середовище, рівень освіти), індивідуально-типологічних (ступінь інтраверсії-екстраверсії) та біографічних (умови сімейного виховання, взаємостосунки з однолітками) чинників, співвідношення яких ще недостатньо вивчено [107].

М. Савчин також активно вивчав рефлексію. Вчений вважав, що вона передбачає самоаналіз, дослідження людиною свого внутрішнього світу і поведінки. Її розвиток впливає на становлення людини як учасника соціальної взаємодії. У результаті такого дослідницького процесу людина усвідомлює себе по-іншому, оскільки співвідношення власних почуттів і переживань з почуттями і переживаннями іншої людини, аналіз і розуміння своєї поведінки дозволяє їй побачити ситуацію і себе в ній з іншого боку, що сприяє більш адекватній оцінці власної поведінки [161].

Таким чином, у результаті аналізу робіт науковців, які займалися вивченням рефлексії, можемо констатувати наступне: - рефлексію розглядали як властивість людського мислення; - вона вивчалась у контексті дослідження самосвідомості особистості;

- їй відводили важливу роль у процесах міжособистісного пізнання та спілкування;

- у роботах вітчизняних учених рефлексія розглядалась як засіб усвідомлення суб'єктом підґрунтя власних дій, її розвиток відстежували на прикладі опису вікових змін та відводили роль одного із механізмів особистісного та професійного саморозвитку особистості;

- найбільшій актуальності набуває розвиток рефлексії саме в юнацькому віці, адже вона стимулює особистісний та професійний саморозвиток особистості; - зазначений феномен визнавали головною рушійною силою саморозвитку особистості та його основним механізмом.

Список використаних джерел

1. Гапоненко А.В. Концепция саморазвития личности в современных социально-экономических и природных условиях/ А.В. Гапоненко. – Краснодар: Просвещение Юг, 2005. - 147 с. 47

2. Брушлинский А.В., Поликарпов В. А. Мышление и общение/ А.В. Брушлинский, В.А. Поликарпов. – Минск: Сентябрь, 1990. – 186 с. 24

3. Андрійчук І. П. Психолого-педагогічна система гармонізації Я-концепції майбутніх практичних психологів // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – Київ, 2002. – Том IV. – Ч.3. – С.14-20 5

4. Андрійчук І. П. Психолого-педагогічна система гармонізації Я-концепції майбутніх практичних психологів // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. – Київ, 2002. – Том IV. – Ч.3. – С.14-20 209

5. Бех І.Д. Духовні цінності як надбання особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. – 2012. – № 1–2 (985–986). – С. 9–12. 16

6. Максименко С.Д. Методологічний аналіз прогнозування та внутрішні лінії розвитку особистості / С.Д.Максименко // Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка за ред. С.Д.Максименка. – 2011. – Вип. 39. – С. 3–16. 107

7. Савчин М.В. Вступ до спеціальності: Психолог, практичний психолог / М. В. Савчин, З. С. Гавриш. – Івано-Франківськ: Місто НВ. 2007. – 400 с. 161

*Калениченко Руслан Арсенович,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного
університету будівництва і архітектури;
Касіч Заріна Вікторівна,
студентка групи Псб19-1
Державного податкового університету*

ХАРАКТЕРИСТИКА КОНФЛІКТІВ ТА ПІДХОДІВ ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ

Не існує єдиного визначення конфлікту. Оскільки конфлікт є сукупністю чинників, у визначенні цього явища увага різних авторів зосереджується на їх комбінаціях. Так, конфлікт визначається як “проблема або незгода між двома чи більше людьми” [1, с. 127]. Дж. Рубін, Д. Пруїт і С. Кім дають більш глибоке пояснення: “Конфлікт означає усвідомлену розбіжність інтересів або переконання, що існуючі прагнення сторін не можуть бути задоволені одночасно” [2, с.5]. У своєму визначенні конфлікту В. Вілмот і Дж. Хокер роблять наголос на боротьбі між сторонами: “Конфлікт – це виражена боротьба між, принаймні, двома взаємозалежними сторонами, які вбачають несумісні цілі, недостатні ресурси, і втручання з боку інших при досягненні своїх цілей” [3, с.21]. Конфлікт виникає, “коли незгода, відмінності, роздратування, конкуренція чи несправедливість загрожують чомусь важливому” [4, с. 11]. При всій різноманітності визначення поняття ”конфлікт” численні автори роблять висновок про те, що конфлікт – це природна і невід’ємна частина життя. Оскільки наш світ стає надзвичайно взаємозалежним, дедалі більше людей наштовхуються один на одного у міжнародному середовищі, що швидко змінюється. Сам по собі конфлікт не є ані поганим, ані добрим. Це неминучий наслідок зміни, особливо у ситуації невпевненості. Взагалі суперечку можна було б розглядати не як проблему, а як можливість для морального зростання і

перетворення. Конфлікт може бути конструктивним, якщо його розв'язанням керувати добре, і деструктивним, якщо ним управляти погано [5]. У кінцевому рахунку питання полягає в тому, як розглядати конфлікт і які підходи застосовувати для його розв'язання.

Застосування практики вирішення конфлікту бере початок з найдавніших часів. У наші дні прийнято вважати, що конфлікт є двостороннім. Однак жодна суперечка не відбувається у вакуумі. Третім учасником є оточуюча громада, яка може слугувати стримуючим чинником у конфлікті, що поширюється. При відсутності такого стримуючого чинника серйозний конфлікт між двома учасниками легко переростає у руйнівну боротьбу. Проте в середині цього стримуючого чинника конфлікт може поступово перейти від конфронтації до співробітництва. Отже, третя сторона править за своєю імунною системою, що запобігає розповсюдженню вірусу насильства. Третя складова – це люди, які використовують силу рівних собі для підтримки діалогу і відмови від насильства, щоб отримати певний результат – “потрійну перемогу”. Ми переходимо від пасивності до активного втручання оточуючої громади. Третій учасник – це ми. Скривджені діти і побиті дружини більше не трактуються як “сімейна проблема”. Групи підтримки, консультування подружніх пар і посередництво у сімейних справах стають все більш нормальним явищем у сучасному суспільстві [5].

С. Моор узагальнює існуючі підходи до розв'язання конфлікту і подає детальний перелік, в якому ці підходи поділяються на такі групи: а) особисте прийняття рішення сторонами: уникнення конфлікту, неофіційне обговорення і розв'язання проблеми, переговори, посередництво; б) особисте прийняття рішення третьою стороною: адміністративне рішення, третейський суд/арбітраж; в) юридичне (суспільне), авторитарне прийняття рішення третьою стороною: судові рішення, законодавчі рішення; г) примусове прийняття рішення, не передбачене законом: безпосередня дія без насильства і насильство. Ці підходи розміщені С. Моором на “Прямій підходів управління розв'язанням конфлікту”, протилежні ділянки якої – це, з одного

боку, “уникнення” конфлікту, і “насильство” з іншого. Підходи, що відносяться до груп (б), (в), (г), ілюструють зростання рівня примусу і ймовірності отримання результату зразка “перемога - поразка” [6, с.6-7]. С. Пікард акцентує протилежні ділянки “Прямої підходів управління розв'язанням конфлікту” С. Моора. У той час, як одна ділянка це - “уникнення конфлікту” та “неофіційне обговорення і розв'язання проблеми”, на протилежній ділянці розміщується ціла група підходів, скерованих на примусове і не передбачене законом прийняття рішення, а саме: “безпосередня дія без насильства” і “насильство”. У свою чергу, на “Прямій розв'язання конфлікту” С. Пікард представляє спектр таких підходів до розв'язання конфліктів, як переговори, посередництво, примирення, третейський суд / арбітраж і судові процеси (рис. 1.1).

С. Пікард проводить межу між (1) альтернативними і (2) судовими методами розв'язання суперечки. Відповідно підходи на “Прямій розв'язання конфлікту” поділяються на дві групи, а саме: альтернативні і судові. До першої групи підходів цей автор додає ще один - “примирення”, який розташовує в середині даної прямої, між альтернативними і судовими методами розв'язання суперечки [1, с.8].

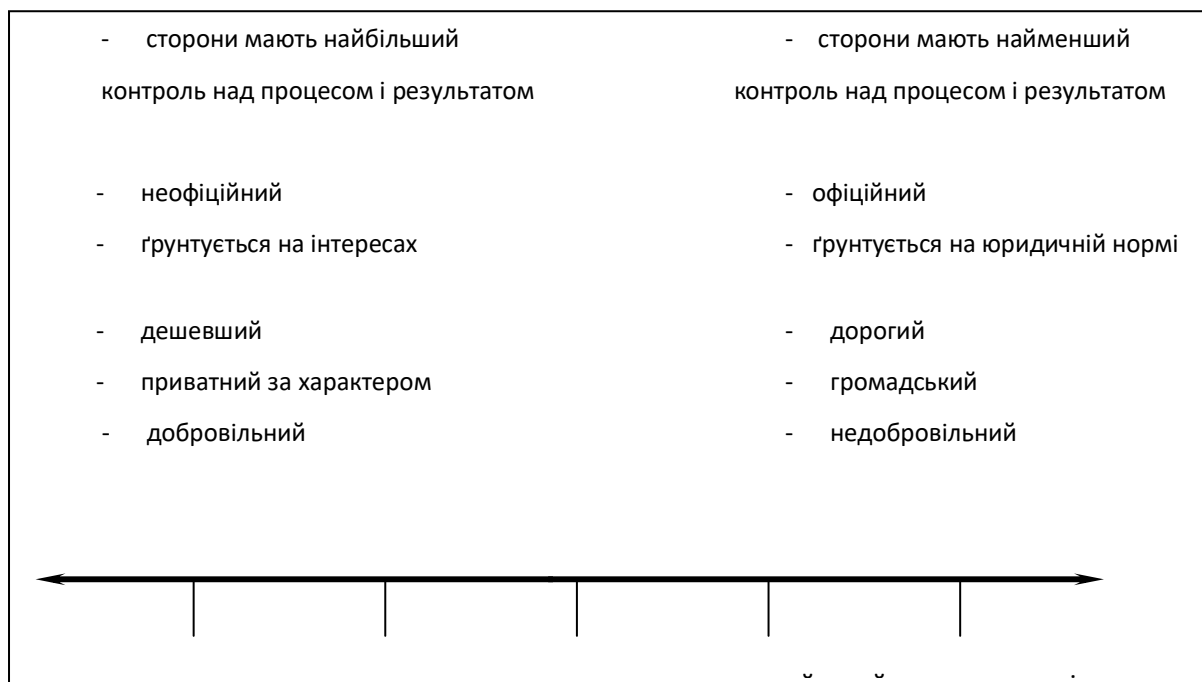

Рис. 1.1. Прямі розв'язання конфлікту [1, с. 7]

Отже, підходи до управління конфліктами поділяються на дві групи:

1) традиційні, законодавчі, що базуються на юридичній нормі і передбачають офіційний судовий процес, і 2) альтернативні, неюридичні підходи. Підходи першої групи ґрунтуються на ворожому ставленні учасників конфлікту одне до одного. В їх основі лежить принцип “перемога – поразка”. Очікується, що перемога однієї сторони у конфлікті обов’язково потягне за собою поразку іншої. Водночас підходи другої групи є мирними за своєю суттю і ґрунтуються на принципі непротистояння та добровільній згоді учасників конфлікту взяти участь у переговорах. Цей принцип окреслюється як “перемога - перемога”. У випадку його дотримання після досягнення виходу з конфліктної ситуації кожен з її учасників відчувається переможцем.

Підходи другої групи мають спільну назву – “Альтернативне розв’язання суперечки” (АРС) і визначаються як “такі непримусові процеси, що є альтернативними до офіційної правової чи судової системи” [7, с. 212]. Джерела АРС коріняться у бажанні досягти гармонії, ефективності і справедливості [74]. Доведено, що ворожі процеси є занадто дорогими (з точки зору фінансових витрат), болючими, шкідливими та неефективними. Покладатись на ворожий процес як головний засіб розв’язання конфлікту – це помилка, яку слід виправити [8, с. 3- 4]. Потрібно було більше, ніж століття, аби відповідні реформи в судовій системі західних суспільств зробили несудові врегулювання легкодоступними. Було доведено, що номінальний переможець часто насправді програє – у гонорарах, витратах коштів і часу. Неофіційний рух за справедливість набрав силу внаслідок занепокоєнь, що виникли через невідповідності у судових вироках, відчуження жертв від злочинців та прагнення зменшити таврування. У звіті Комісії юридичної реформи Канади (1975 р.) вказувалося на те, що у більшості злочинів були втягнуті особи, які знали одне одного, а ворожий

процес сприяв створенню “переможця і переможеного” і отже шкодив людським стосункам [1, с. 9-10]. Сьогодні перенапружена судова система все більше і більше звертається до АРС. Популярність АРС продовжує зростати. Його прихильники уявляють суд майбутнього як “суд із багатьма дверима”, що пропонує повний набір варіантів вибору, з якого люди обиратимуть найбільш прийнятний для себе спосіб розв’язання конфлікту [9, с. 147].

Варіанти класифікації підходів до вирішення конфліктів, розроблені С. Моором, С. Пікард і М. Ізенгартом та М. Спанглом, відображають відхід у сучасному суспільстві від традиційних, законодавчих підходів до розв’язання суперечки, що базуються на юридичній нормі.

Резюме. Найбільш поширеним підходом АРС є посередництво. Проте слід зазначити, що посередництво в основі своїй ґрунтується на переговорах. Передбачається, що посередники повинні мати глибоке розуміння їх сутності. Більше того, висловлюється сподівання, що посередники повинні пройти відповідну професійну підготовку і мати достатній досвід у сфері проведення переговорів [9, с. 100].

Список використаних джерел

1. Рекомендація № R (99)19, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 15 вересня 1999 р., «Про медіацію в кримінальних справах» // Розвиток медіації в Україні: польсько-українська співпраця: Зб. статей / За ред. І.А. Войтюк. — К.: Арт-Бюро, 2004. — С. 189—193.
2. Скотт Г. Конфликты: пути их преодоления: Пер. с англ. — К.: Верзилин и Ко ЛТД, 2000. — 188 с.
3. Чуднова Н.В. Мифологическая составляющая «Образа Я» // Психол. журн. — 1999. — №5. — Т. 20. — С. 45—60.
4. Ганзен В.А., Балин В.Д. Теория и методология психологического исследования: Практическое руководство. — СПб.: Питер, 1991. — 216 с.
5. Франкл В. Человек в поисках смысла. — М.: Наука, 1990. — 356 с.

6. Психология и этика делового общения: Учебник для вузов / Под ред. Лавриненко В.Н. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 327 с.

7. Сперанский В.И. Управление и самоменеджмент в конфликтных ситуациях. — К.: МАУП, 2001. — 228 с.

8. Роджерс К. К науке о личности // История зарубежной психологии: Тексты. — М.: Наука, 1986. — 190 с.

9. Конфліктологія / За ред. професорів Л.М. Герасіної та М.І. Панова. — Харків: Право, 2002. — 256 с.

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Коренюк Тамара Олегівна,

*студентка групи ПНК-31
Київський національний університет
будівництва і архітектури*

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА СЬОГОДНІШНІЙ ДЕНЬ ТА ПРИКЛАДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В ІНШИХ КРАЇНАХ

В сучасній професійній освіті є досить багато проблем. А саме: недостатнє фінансування, невідповідність кваліфікації випускників ринку праці, недостатня мотивація здобувачів освіти, якість самої освіти і т.д.

Спочатку хотілося б сказати за мотивацію здобувачів освіти. Якщо студент обирає місце куди він вступає самостійно і обдумано, з впевненістю можна сказати, що мотивація навчатись в нього буде. Через нестабільну ситуацію в країні було запроваджено дистанційне навчання, яке в принципі

орієнтоване на студентів, що мають мотивацію навчатись і не потребують постійного контролю з боку викладачів. Подивимося на дослідження яке було проведено в ЦДПУ імені Володимира Винниченка з студентами перших курсів іноземного факультету. Порівнювали мотивації двох груп першокурсників з наборів 2020 і 2019 років. В результаті проведеного дослідження особливостей академічної мотивації студентів першокурсників в умовах дистанційного карантинного навчання встановлено, що у більшості студентів під час академічного року 2020-2021 домінувала внутрішня мотивація [1].

Також після закінчення закладу, є проблема в невідповідності професійних навичкам випускника ринку праці, в країні де вони здобувають освіту. Наприклад в Китаї, на відміну від середньої та вищої освіти, система професійно-технічної освіти має досить низький статус у суспільній свідомості і широко сприймається як слабке місце в системі освіти країни. Зараз Китай робить величезні інвестиції у професійно-технічну освіту, вживаючи низку заходів щодо значного її розширення та покращення якості. Значне фінансування національного рівня сприяє будівництву нових закладів, закупівлі нового обладнання та забезпечення субсидій для бідних студентів, що значно покращує становище професійно-технічної освіти [2].

Оскільки педагог також має бути мобільним, має дізнаватись нову інформацію, яку він викладає, слідкувати за новинами й відкриттями в його області, щоб розвиватись самому, він має займатися удосконаленням своєї кваліфікації [4]. Протягом останніх десятиліть багато країн звернули увагу на свої освітні концепції, в яких виділили післядипломну педагогічну освіту. Наприклад Німеччина, завдяки розвинутій освітній галузі створила потужну економічну базу і має високий рівень демократії. Післядипломна педагогічна освіта в цій країні має два напрями: підвищення кваліфікації (Fortbildung) і додаткову підготовку (Weiterbildung). Коло завдань першого напрямку пов'язано з професійним удосконаленням учителя відповідно до його базової спеціальності (вчитель-предметник). Завдання другого напрямку пов'язано з наданням учителю нової педагогічної спеціальності або вдосконаленням його

професійної кваліфікації для переходу на вищу посаду в системі освіти. Також система професійного розвитку в Німеччині має багаторівневий характер [3].

В сучасних умовах можна було б використати досвід інших країн задля покращення професійної освіти в Україні і покращенню її економіки. Адже цим вищий рівень якості освіти в країні, тим краще її економічне становище.

Список використаних джерел

1. Ржевська-Штефан З. Особливості мотивації студентів-першокурсників в умовах дистанційного карантинного навчання, 2021. 10с.
2. Каленський В.І., Досвід забезпечення якості освіти в Китаї/Актуальні проблеми технологічної освіти/Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020 – 37-39с.
3. Антонюк Л.А.,Розвиток післядипломної педагогічної освіти:Досвід Німеччини/ Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020 – 79-81с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка. посібник. Біла Церква, 2019. 528 с.

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Луценко Олександр Петрович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПНК-21

Київського національного університету

будівництва та архітектури

ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. Професійна освіта посідає вагоме місце у сфері освіти та сфері послуг. Вона надає прекрасні можливості для

підготовки майбутніх фахівців за своєю спеціалізацією, розкриває їм загальне розуміння тих чи інших потреб на сучасному ринку праці. Але через швидку глобалізацію та трансформацію освітніх процесів, з'являються нові бар'єри, що унеможливають продуктивну підготовку нових спеціалістів, готових пристосовуватися до нових умов праці. Це пояснюється неправильною постановкою пріоритетів, щодо надання інформації вихованцям «Професійної освіти». Враховуються лише загальні потреби та підготовка, при цьому майже ігноруються нові, ще невивчені підходи викладання певних матеріалів, через нестачу висококласної підготовки та застарілих умов навчання.

Мета дослідження : проаналізувати та виявити конкретні проблеми, що перешкоджають освітнім реформам у сфері «Професійної освіти». Визначити шлях та методи подолання освітніх бар'єрів у цьому напрямку освіти.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб реалізувати модернізацію, важливим компонентом постають умови виконання певних дій, які б зумовили поштовх у освітньому процесі. Головна мета модернізації професійної освіти – це створення стійкого механізму подальшого розвитку професійної освіти в нашій країні. Основними її напрямками є: забезпечення державних гарантій доступності та рівних можливостей отримання повноцінної освіти; досягнення якості професійної освіти за світовими стандартами; підвищення соціального статусу і професіоналізму педагогічних працівників; розвиток освіти як відкритої державно-громадської системи на основі розподілу відповідальності між суб'єктами освітньої політики, підвищення ролі всіх учасників освітнього процесу та соціальних партнерів [3].

Тобто, мається на увазі, що потрібно збільшити престижність цього напрямку в українській освіті, завдяки впровадженню додаткових стандартів, які б могли дати нові можливості, щодо розвитку та аналізу забезпечення сучасних методів професійного навчання.

Як відомо, розвиток теорії навчального процесу в сучасній педагогічній науці передбачає два шляхи [2]:

1) **модернізація** (спроби удосконалення) традиційних моделей освіти, за якої оновлення навчального процесу пов'язане з вирішенням традиційних завдань репродуктивного типу, але навчання розглядається вже як технологічний процес;

2) **інноваційний підхід** до навчального процесу, метою якого є особистісний розвиток суб'єктів навчання, формування здатності оволодівати новим досвідом.

Якщо проаналізувати ці два шляхи, можна дійти висновку, що спроба удосконалення вже готових моделей освіти, є доволі швидким та хорошим варіантом вирішення проблеми, але в той же час, цей метод не є достатнім, щоб повністю змінити теперішню ситуацію. Адже поновлення навчального процесу – це всього лиш незначні спроби виявити та усунути певні недоліки системи, але ніяк не змінити її глобально. А ось інноваційний підхід, який має за мету розвиток особистісних та індивідуальних для кожної особи знань, може сформувати єдину цілісну структуру, яка складатиметься з багатьох індивідуальних чинників кожного учасника освітнього процесу. Це дасть змогу швидко пристосовуватися до певних умов праці, з мінімальним відривом від навчальних посібників, завдяки інтерактивній та творчій педагогічній майстерності.

Головними напрямками модернізаційних процесів на сучасному етапі можна вважати [1]:

- оновлення змісту професійної освіти, сучасних технологій підготовки фахівців, системи управління якістю професійної освіти;
- інтеграція вищих навчальних закладів у соціально-економічне та соціально-педагогічне середовище;
- посилення практико-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців відповідно до потреб певного регіону та певної галузі промисловості;

- підтримка з боку держави механізмів забезпечення загальнонаціонального та регіонального компонентів у змісті професійної освіти, посилення її виховної складової в закладах освіти;
- постійний моніторинг навчального процесу та навчальних досягнень майбутніх фахівців у закладах освіти;
- диверсифікація типів навчальних закладів та освітніх траєкторій у межах ступеневої професійної освіти;
- постійне оновлення моделей конкурентоспроможного фахівця, що характеризується професійною мобільністю відповідно до соціального замовлення в країні;
- організація надійної системи працевлаштування молодих фахівців.

Якщо уважно подивитися на основні напрями, можна зрозуміти, що різниця між модернізованою та інноваційною системою освіти, полягає в тому, що проблема реалізації інноваційної освіти в Україні криється в матеріальному забезпеченні, адже для того, щоб покращити якість професійного навчання, створюються великі навчальні центри, які і виконують основні завдання кожного учасника освітнього процесу з його індивідуальними здібностями та потребами. А для цього потрібна в першу чергу заінтересованість роботодавців, які будуть впевнені, що після навчання ця особа зможе повноцінно зайняти робочу нішу на їх підприємствах. Але через несформовану систему, немає конкретної гарантії для обох сторін в їхній якості надання власних послуг.

Дослідниця В. Астахова говорить : "завтрашній день освіти і взагалі всієї життєдіяльності суспільства визначаються в першу чергу можливостями постійного самовдосконалення та самоствердження особистості. Можливості ці можуть бути забезпечені тільки шляхом кардинального оновлення освітніх систем на основі самого широкого використання принципів сучасних інформаційних технологій" [4].

Аналізуючи, можна зрозуміти, що «модернізація» та «інновація» мають спільні проблеми вирішення ситуації, завдяки сучасним технологіям, які

можуть доповнити, а також створити нові умови для цілісної інноваційно-модернізованої системи завдяки самостійному навчанню, з якого випливає безцінний досвід.

Як уже зазначалося, конкурентоспроможність фахівця на ринку праці може забезпечити не лише висока якість здобутої ним освіти, а й постійне самовдосконалення впродовж усього життя, до чого необхідно готувати сучасних майбутніх фахівців ще під час їхнього навчання. Цей аспект також потребує посиленої уваги з боку держави та вироблення управлінського механізму керівництва таким процесом і розробки інструментарію педагогічного впливу на його ефективність [5].

Під цим ми можемо зрозуміти, що лише конкретна практика, зможе повноцінно розкрити можливості робітника, незалежно від його спеціальності, а теорія є лише базовим підґрунтям хорошої базової підготовки. Тому Україна повинна тримати курс саме в цьому порядку, створюючи при цьому умови для покращення якості «Професійної освіти».

Висновки

Ми проаналізували та зрозуміли сутність таких понять в системі освіти як «модернізація» та «інновація». Виявили конкретні проблеми кожного з цих методів, здійснили повний аналіз за допомогою їх порівнянь між собою і у загальному вигляді ознайомилися з їх класифікаціями.

Розглянули різні ідеї, щодо вирішення проблем застарілого подання інформації шляхом впровадження у сферу освіти повноцінного та безкоштовного інформаційного матеріалу завдяки сучасним технологіям.

З'ясували, що «модернізація» та «інновація» мають спільні риси вирішення загальної проблеми «Професійної освіти». Посилаючись на інформацію з різних джерел, зокрема дослідниці В. Астахової доповнили це завдяки її твердженням, щодо одного із методів : «самостійного навчання».

Конкретизували те, що головним бар'єром щодо реформ «Професійної освіти» є матеріальне забезпечення, яке і є основою створення нових та довершення вже старих форм покращення якості освіти у цій галузі.

За пошуками достовірної інформації, ми пройшли чимало цікавих тверджень та питань, які доповнили наші тези та дали змогу більше зазирнути у бік нашої проблеми, тим самим створили ще більше цікавих питань, які неодмінно подовжать тривалість даних досліджень.

Список використаних джерел

1. Вища освіта України: Методологічні та соціально-виховні проблеми модернізації: Монографія / За заг. ред. В.П. Андрущенко, М.І. Михальченка, В.Г. Кременя. – К.: Знання, 2001. – 440 с.

2. Пінчук В. М. Психолого-педагогічні засади впровадження інноваційних технологій у вищій школі // Сучасна вища школа: Психолого-педагогічний аспект: Монографія / За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Віпол, 1999. – С 246-256, с. 248-249.

3. Шубіна Н.А. Соціально-педагогічні умови для вирішення завдання розвитку сучасної школи. URL: <http://do.teleclinica.ru/206137/>.

4. Астахова В. І. Деякі питання теорії та практики становлення безперервної освіти/В.І. Астахова // Гуманітарні науки. - 2011. - №3. - С. 86-93.

5. Державна національна програма "Освіта: Україна ХХІ століття". — К.: Райдуга, 1994. — 62 с.

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Марченко Алла Григорівна,

магістрантка групи ФСМ-51м

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Головним викликом сьогодення сучасному освітньому процесу і нашому суспільству в цілому є ВІЙНА. Внаслідок воєнних дій значна кількість учасників освітнього процесу отримали психологічні травми різного ступеня, що часто призводять до посттравматичного розладу та потребують постійної психологічної підтримки та допомоги.

Російська агресія проти України зумовила низку викликів для психологічної служби освіти, а саме:

- значне зростання чисельності учасників освітнього процесу, які отримали психологічні травми різного ступеня внаслідок воєнних дій і потребують постійної психологічної підтримки та допомоги;

- дефіцит практичних психологів/послуг із психологічного супроводу під час освітнього процесу з огляду на збільшення кількості людей, яким це вкрай необхідно;

- недостатня підготовка педагогічних працівників до надання базової психологічної підтримки та для роботи з дітьми, які отримали психологічну травму;

- недосконала система підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах та з дітьми, які отримали психологічну травму;

- недостатня обізнаність батьків у сфері психічного здоров'я надавати психологічну підтримку дітям;

- необхідність упровадження чітких алгоритмів перенаправлення та протоколів реагування для педагогічних працівників у разі складних ситуацій з психологічної травми.

Воєнні події, що відбуваються в Україні, є стресом для усіх учасників освітнього процесу. За таких умов, звичайно, істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення своєчасного і

систематичного надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти.

Вагомого значення набуває створення психологічно комфортного освітнього простору для здобувачів освіти, забезпечення якісного освітнього процесу для учнів та учениць, які мають психологічну травму, та надання своєчасної підтримки педагогічним працівникам. Незважаючи на масштабність і складність проблеми, я вважаю, що наша система освіти має великі можливості для допомоги учасникам навчального процесу. Її професійний та організаційний ресурс, сфера соціального впливу дозволяють здійснювати комплексний і системний підхід до всіх учасників освітнього процесу.

Сьогодення вимагає перезавантаження української освіти з оновлення наявного алгоритму професійної діяльності та переглядом методології роботи з учнями, батьками, вчителями; зміну акцентів та пріоритетів з процесу на результат із використанням ефективних методів практичної психології та соціальної педагогіки. Саме психологічна служба покликана навчити як жити в злагоді з самим собою та з іншими, і як вступати в стосунки зі світом, щоб життя приносило задоволення. Тому першочерговим завданням працівників психологічної служби є пошук дієвих засобів і методів профілактичної, просвітницької та корекційно-розвиткової роботи. Психологічна служба є необхідним компонентом у системі освіти, що забезпечує розвиток особистісного, інтелектуального та професійного потенціалу суспільства. У період змін та впровадження інновацій у систему освіти практичні психологи і соціальні педагоги відіграють важливу роль. У контексті радикального оновлення системи освіти психологічна служба сучасного закладу освіти як ніколи покликана сприяти покращенню умов для розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу, здійснювати психологічну підтримку й надавати допомогу здобувачам освіти, учителям, батькам.

Зауважимо, що робота педагогічного працівника у закладі освіти відрізняється великим обсягом зусиль, необхідних для опрацювання різних по складності та емоційній напрузі ситуацій, що виникають під час навчання. Особливість цієї роботи полягає в тому, що педагоги кожного дня стикаються з сильними почуттями, іноді з дуже складними та неприємними. Це людський біль, агресія, безсилля, безпорадність тощо. І формуючи творчу активність учнів, необхідно постійно приділяти увагу їхнім потребам, інколи досягаючи меж своїх емоційних можливостей і професійної компетентності. Саме тому психологічний та соціально-педагогічний супровід освітнього процесу, а особливо працівників освіти є актуальним в умовах сьогодення.(1)

Висновок

“ПЕРЕТВОРИТИ СТРЕС ТА БІЛЬ У СИЛУ ТА НАСНАГУ, ЗЛО – НА ДОБРО...” (О. ЗЕЛЕНСЬКА Перша Леді України)

Пріоритетом діяльності сьогоднішніх закладів освіти має стати забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які постраждали від ВІЙНИ.

Як наслідок, перед психологічною службою у системі освіти постає ряд нових викликів, пов'язаних із великою чисельністю учасників освітнього процесу, що мають психологічні травми через військові дії.

Так, згідно з отриманими даними статистики, у 2021/2022 н. р. загалом до працівників психологічної служби надійшло 2 829 475 звернень, із них: 35 звернень батьків здобувачів освіти, **30,4%** звернень педагогічних працівників, 27,7% звернень здобувачів освіти та 6,9% звернень інших зацікавлених осіб. Із початком ВІЙНИ в Україні додалося багато звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни, надання психологічної допомоги, у т. ч. екстреної, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання, психотерапевтичної роботи з дітьми, які втратили батьків, домівку, здоров'я й зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, ВПО.

Якщо в попередні роки найбільше звернень надходило з приводу булінгу (цькування), домашнього насильства тощо, то в умовах воєнного стану переважають звернення щодо надання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги дітям і сім'ям із числа ВПО.

Війна – нечекана подія, яка струснула Україну втричі сильніше ніж пандемія 2020-2022 років. Будь-яка нечекана подія несе травматизацію певного рівня. Однак, говорячи про посттравматичний стрес, ми часто забуваємо про посттравматичний зріст – корисний досвід, який може взяти кожна особистість із такої ситуації. І найважливіший із них – здатність розвиватися в період.(2)

Кризи.

Щодо змін у системі освіти України в умовах сьогодення, на мою думку ми маємо всіма можливими способами ініціювати:

- Запровадження багаторівневої системи надання психологічної підтримки та налагодження механізмів перенаправлення у сферу охорони здоров'я для надання фахової допомоги;
- забезпеченню ставками практичного психолога та соціального педагога закладів освіти відповідно до нормативної потреби;
- сприяння введенню ставок посади практичного психолога, соціального педагога у кожний навчальний заклад не залежно від нормативів учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1) Інтернет-ресурс:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitychn.zbirnyk->

[Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.Psykholohichnyy.suprovid.uchasnyk-iv.osvitnoho.protsesu.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analitychn.zbirnyk-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.Psykholohichnyy.suprovid.uchasnyk-iv.osvitnoho.protsesu.pdf)

2) Інтернет-ресурс: Педагог у викликах часу

<https://drive.google.com/file/d/15ltNbPpo-b0GKbXMDuSjR7C49C58ezmI/view>

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент

доцент кафедри професійної освіти

Київський національний університет

будівництва і архітектури;

Рябчун Олена Василівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПН-31

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

Виклики сьогодення та реформи, що спрямовані на розвиток освіти в нашій країні, скеровуються на те, щоб допомогти підростаючому поколінню зайняти своє місце в житті та обрати і опанувати професію. Одним із засобів підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності нашої країни шляхом підготовки кадрів, які відповідають вимогам високотехнологічної промисловості, є дуальна форма здобуття професійної освіти. Дуальна форма здобуття професійної освіти – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в закладі з педагогом, а практичне навчання проходить на виробництві. Ця форма навчання виникла як продукт соціального партнерства, що є механізмом співпраці держави та роботодавців у підготовці висококваліфікованих кадрів відповідно до вимог ринку праці. Перевагою дуальної освіти є те, що вона забезпечує важливий практичний напрям у взаємодії освітньої та виробничої сфер для підготовки фахівців, а отже, головне – працевлаштування випускників [1 – 3].

Наразі, в Україні проводяться заходи, щодо впровадження дуальних моделей здобуття освіти у вищій школі, але не без труднощів практичного втілення. Отже, проаналізувавши причини та проблеми труднощів, які супроводжуються з впровадження дуальних моделей здобуття освіти можна відокремити основні: низька обізнаність учнів про цю форму навчання;

відсутність умов для усвідомленого вибору підприємства для здобуття освіти; необхідність максимального спрощення бюрократичної процедури переходу здобувача на дуальну форму освіти; пошук оптимальних моделей розподілу часу навчання в закладах освіти та на робочому місці з урахуванням особливостей роботи в різних галузях; пошук закладами освіти роботодавців, які зацікавлені вкладати кошти у підготовку учнів за дуальною формою навчання. Не менш важливою є потреба в державному фінансуванні дуальної форми навчання, адже не завжди викладачі-практики мають навички викладацької діяльності та бажання ділитися своїм досвідом на безоплатній основі [4, 5].

Проте, слід відзначити, що впровадження дуального навчання є очевидним і необхідним у зв'язку з тим, що економіка країни потребує кваліфікованих спеціалістів робітничих професій; дуальна система є ефективним механізмом розвитку компетентності, що забезпечить усвідомлений вибір професії; ця система забезпечить найвищий рівень працевлаштування випускників, оскільки вони повністю відповідатимуть вимогам роботодавця.

Список використаних джерел

1. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL: <https://mon.gov.ua>.
2. ЮНЕСКО: Недостатки образования способствуют кризису. URL: <http://www.dw.com/ru/junesko-nedostatkiobrazovaniya-sposobstvujut-krizisu/a-16307327>.
3. Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине: монография / В.И. Астахова, Е.Г. Михайлева, Е.В. Астахова. Харків: Изд-во НУА, 2006. 299 с.
4. Кудря К., Сталінська О. Упровадження елементів дуальної форми навчання: переваги та проблеми. Професійно-технічна освіта. 2018.

5. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практичний посібник / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва та ін. Житомир: Полісся, 2019. 304 с.

УДК 378.147

Калениченко Руслан Арсенович,

*кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри професійної освіти
Київський національний університет
будівництва і архітектури;*

Скорик Ганна Юріївна,

*студентка 3 курсу спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»,
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ
З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Сучасне суспільство висуває нові вимоги, створює нові завдання та змушує стикатися з новими викликами. Одним із них є створення надзвичайно важливого орієнтиру кожної держави – забезпечення ідентичних можливостей активної, і водночас ефективної участі усіх членів суспільства в його житті, а не лише створення рівних умов для здобуття освіти. Така ціль є пріоритетною на різних рівнях: від державного до регіонального та міжнародного, тому всі актори суспільного життя і намагаються досягти її на всіх рівнях освіти [1].

Принципове значення у професійній освіті відіграє її організація, адже саме вона дозволяє побудувати правильну структуру цього етапу життя, який є одним із найважливіших у кожної людини, адже абсолютно усі

намагаються тою чи іншою мірою опанувати якісні професійні якості, стати професійно компетентними, мати потрібні фахові навички та вміння, які допоможуть фінансово забезпечити себе, а не лише зайняти те чи інше місце в обраній професії [2]. Тож не дивно, що саме цей етап є критично важливим і для студентів з інвалідністю, оскільки ця категорія студентів вимагає найбільшої специфіки не лише через певні особисті фізичні обмеження, а й через особливі вимоги до кваліфікації такого студента, спричинені гостротою наявного вираженого дефекту. Саме тому створення умов для студентів з інвалідністю є одним із пріоритетних завдань розвитку університету як науково-освітнього центру, що транслює ідеї інклюзивної освіти та створює технології реалізації цього підходу [3].

Варто зазначити, що для створення відповідних умов надзвичайно важливою є реалізація програми психолого-педагогічного супроводу навчально-виховного процесу таких студентів. Метою психолого-педагогічного супроводу студентів з обмеженими можливостями є навчити їх самостійності у розв'язанні власних проблем і труднощів, що передбачає пізнання себе, власних ресурсів та адекватного сприйняття навколишньої дійсності [4].

Щодо пріоритетних завдань програми психолого-педагогічного супроводу студентів з обмеженими можливостями, то їх можна визначити як:

- 1) допомога у розв'язанні актуальних проблем навчання та соціалізації, проблем взаємин з однокласниками та вчителями;
- 2) розвиток інклюзивної культури як серед студентів, так і серед викладачів та співробітників університету [5].

Надзвичайно важливим є також те, що потрібно реалізувати наступні напрямки психолого-педагогічної підтримки студентів з обмеженими можливостями:

- проведення діагностичної, психокорекційної, реабілітаційної роботи зі студентами-інвалідами;

- надання консультативної допомоги студентам, їх батькам, науково-педагогічним працівникам навчальних закладів у розв'язанні проблем, пов'язаних з організацією навчального процесу та створенням спеціальних умов для навчання людей з обмеженими можливостями здоров'я;
- здійснення профілактичних заходів щодо запобігання виникненню соціальної дезадаптації у студентів-інвалідів;
- проведення заходів, спрямованих на формування інклюзивної культури;
- надання психологічної підтримки всім учням, сприяння їх розвитку та організація середовища, що розвиває [6].

Експерти стверджують, що, як правило, труднощі в навчальному процесі у студентів виникають внаслідок наявності у них хронічних захворювань, планових оглядів та лікування, що тягне за собою проблеми з відвідуванням занять. У таких випадках має організовуватися індивідуальна робота з конкретним учнем. Кожен викладач у дистанційному форматі має надавати студенту лекційні матеріали та завдання для самостійного опрацювання, при необхідності проводити онлайн-консультації, а ще цю роботу повинен супроводжувати куратор академічної групи. Окрім цього, студентам з інвалідністю треба надавати право вибору з урахуванням індивідуальних психофізичних особливостей форми проведення поточної та підсумкової атестації (усно, письмово, з використанням технічних засобів, у формі тестування тощо) [7].

Проаналізувавши поточні дослідження фахівців, можемо зробити висновок, 30% студентів серед студентів з інвалідністю взагалі не мають інтересу до соціально-культурного життя. Багато учнів у шкільний період навчалися вдома, тому їх комунікативні навички залишалися недостатньо сформованими, а інколи навіть в них немає потреби у спілкуванні з однолітками. Як правило, ці студенти достатньою мірою опановують освітню програму, але на питання про дозвілля відповідають, що позааудиторні

заняття не відвідують і не хочуть, мотивуючи таку відповідь браком часу та навчальним навантаженням [8].

Крім того, частина студентів (20%) має низьку мотивацію до пошуку роботи; багато студентів вважають за краще продовжувати навчання на всіх рівнях освіти або жити на соціальну допомогу, не займаючись роботою. Ця проблема є дуже актуальною. Важливо вчасно переорієнтувати учня з пасивної життєвої позиції в активну (в тому числі трудову). Саме тому і необхідно забезпечувати належний психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу студентів з обмеженими можливостями в умовах професійної освіти [8].

Процес психолого-педагогічного супроводу студентів з інвалідністю в контексті професійної педагогічної освіти варто розглядати як:

- спеціально організовану систему та умови, в яких здійснюється професійний розвиток особистості студента;

- процес, що включає формування позитивного ставлення та готовності до майбутньої професійної педагогічної діяльності;

- формування та вдосконалення професійних інтересів, умінь і компетенцій, вивчення та оцінка індивідуальних і професійних якостей особистості, надання практичної допомоги в опануванні професії.

Процес психолого-педагогічного супроводу в освітній організації мають забезпечувати насамперед, фахівці, які мають реальний досвід розв'язання нагальних особистісних проблем студентів з обмеженими можливостями [1].

Отже, психолого-педагогічний супровід навчально-виховного процесу студентів-інвалідів є комплексною технологією вирішення завдань їх виховання та соціалізації, який може значною мірою вирішити більшість проблем цих студентів, пов'язаних з опануванням кваліфікаційних навичок.

Список використаних джерел:

1. Ye.V. Bondarevskaya, Theory and practice of personality-oriented education (Publishing House Bulat, Rostov-on-Don, 2000).

2. Zeer, E.F. Personal developmental education (Publishing House RGPPU, Yekaterinburg, 2006).

3. E.I. Kazakova, Theoretical foundations for the development of a general education school (system-orientational approach) Diss....Candidate of Pedagogical Sciences (SPb, 1995).

4. N.L. Konovalova, Prevention of disorders in personality development during psychological support of schoolchildren (Publishing house of St. Petersburg University, SPb., 2000).

5. N.G. Osukhova, Psychological support of personality in crisis situations: experience of empirical research: monograph (Publishing house Varson, M., 2008).

6. N.S. Pryazhnikov, Professional self-determination: theory and practice: textbook manual for stud. higher. study. institutions (Publishing Center "Academy", M., 2008).

7. N.F. Radionova, A.P. Tryapitsyna, Research of the problems of higher pedagogical education as a way to improve the multilevel training of a specialist in the field of education: Research activities in improving professional training: Collective monograph (Publishing house of RSPU im. A.I. Herzen, SPb, 1999).

8. I.S. Yakimanskaya, Basics of personality-oriented education (Publishing house BINOM, M., 2013).

Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Черкасова Анна Вадимівна,

здобувач вищої освіти групи ПСМЗ-21-1,

Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ

Переговори визначаються як “процес об'єднання тих, хто є суперниками з певних питань та сприяння тому, аби вони спілкувалися вільно і справедливо, домовлялися, йшли на компроміс та приймали взаємоприйнятні рішення” [1]. Це процес, який створює і живить співробітництво, даючи змогу людям жити гармонійно і працювати разом [2, с. 45]. С. Келтнер описує переговори як “мирний процес, який примирює і / чи урегульовує відмінності шляхом компромісу і який залежить від доброї волі та гнучкості” [3, с. 68].

Р. Фішер і В. Юрі розрізняють “позиційну торгівлю” (переговори на основі позицій) і “принципові переговори” (переговори на основі інтересів) та стверджують, що сперечання через позиції призводить до досягнення нерозумних угод, є неефективним та загрожує існуючим стосункам між учасниками цього процесу. Автори стверджують, що традиційні, позиційні стратегії ведення переговорів часто залишають людей незадоволеними, знесиленими і / або ворожими. Такі переговори закінчується або досягненням угоди або невдачею. У кожному з цих випадків витрачається значний обсяг часу. На противагу “позиційній торгівлі” Р. Фішер і В. Юрі пропонують так звану “зміну гри” на користь “принципових переговорів”.

Автори розглядають “позиційну торгівлю” як підхід “перемога/поразка” і натомість пропонують основні засади підходу “перемога / перемога” [4], сутність яких викладена нижче.

- 1). Люди: “відокремлення” людей від проблеми.
- 2). Інтереси: зосередження уваги на інтересах, а не позиціях; дослідження інтересів.
- 3). Варіанти вибору: визначення ряду можливостей перед прийняттям остаточного рішення.

М. Ізенгарт і М. Спангл стверджують, що “досвідчені учасники переговорів формулюють п'ять варіантів вибору чи альтернатив щодо вирішення кожної проблеми, яку вони можуть передбачити” [45, с. 50]. Творчі за характером варіанти вибору можна сформулювати за допомогою застосування методу так званого “інтелектуального штурмування” (англ. brainstorming). Цей метод передбачає: а) відокремлення дії, скерованої на пошук варіантів вибору, від дії, спрямованої на винесення рішення щодо них; б) розширення кола варіантів вибору із записом цих варіантів на аркуші паперу великого розміру/дошці; в) спрямування уваги на пошук взаємної вигоди сторін, а не єдиної відповіді; г) винайдення шляхів полегшення прийняття рішень.

4). Критерії: оцінювання відносної обґрунтованості варіантів вибору при використанні об'єктивних критеріїв; обдумування варіантів вибору на основі принципів, а не під впливом тиску.

Влада і сила співробітництва означає владу і силу разом з іншими розв'язувати розбіжності і задовольняти інтереси. Мати владу разом з іншими означає орієнтацію, що базується на засадах “принципових переговорів”, тобто поділі влади. Якщо можливо створити умови, за яких одна сторона у переговорах має високий рівень мотивації для обміну інформацією, залучена до так званого процесу “дай – і - візьми” та вірить, що наміри іншої сторони є справжніми, тоді меншою буде потреба для протилежної сторони у виявленні помсти чи подальшому розгортанні конфлікту. Влада співробітництва оцінює думки і інтереси обох сторін як основу для врегулювання. Поділ влади означає, що “ми, з одного боку, бажаємо дозволити іншим впливати на нас, з іншого боку, ми бажаємо впливати на них. Ми можемо бути непохитними щодо інтересів і потреб, проте ми можемо бути гнучкими щодо шляхів їх досягнення” [5, с. 25].

Посередництво виходить за межі лише достатньо швидкого залагодження конфліктної ситуації. Воно створює реальну можливість для зміцнення стосунків між сторонами шляхом взаємного визнання

відмінностей і здобутків. Іншими посередництво розглядається як нова форма єднання і справедливості. В ньому вбачають також і потенціал для трансформації суспільства [6, 7].

Список використаних джерел

1. Гайдук Н.М. До питання посередництва як сфери професійної діяльності // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2003. — № 5. — С. 151—160.

2. Конфліктологія / За ред. професорів Л.М. Герасіної та М.І. Панова. — Харків: Право, 2002. — 256 с.

3. Мерлин В.С. Социальная психология. — М.: Наука, 1970. — 325 с.

4. Зер Г. Зміна об'єктива: Новий погляд на злочин та правосуддя: Пер. з англ. — К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. — 224 с.

5. Мицич П. Как проводить деловые беседы. — М.: Экономика, 1996. — 144 с.

6. Прикладная конфликтология: Хрестоматия / Шейнов В. Конфликты в нашей жизни. — Мн.: Харвест, 1999. — С. 28—30.

7. Про становище жертв злочинів у кримінальному судочинстві // Розвиток медіації в Україні: польсько-українська співпраця: Збірка статей / За ред І.А. Войтюк. — К.: Арт-Бюро, 2004. — С. 194—202.

УДК 159.942.6-053.67-027.21

Каськов Ігор Васильович,

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Педагогічного факультету
НПУ ім. М.П. Драгоманова,*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА ПОВЕДІНКУ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Анотація. У тезах подається аналіз та сутність поняття самооцінка. Аналізуються основні шляхи формування самооцінки, виявлення та вивчення особливостей прояву самооцінки у дітей підліткового віку.

Ключові слова: самооцінка, адекватна самооцінка, занижена самооцінка, завищена самооцінка, формування самооцінки .

Мета: теоретично дослідити психологічні особливості впливу самооцінки на поведінку підлітка .

Актуальність проблеми дослідження. На сьогоднішній день дослідження самооцінки особистості в процесі його життєдіяльності мають велике значення в психологічній теорії та практиці. Перш за все , вивчаються зміни у змісті рівня самооцінки та її компонентів – які якості усвідомлюються краще , як змінюється з віком рівень і критерії самооцінки , яке значення надається зовнішності , а яке розумовим і моральним якостям . Самооцінка впливає на формування стилю поведінки і життєдіяльність людини. Іншими словами, самооцінка обумовлює динаміку і спрямованість розвитку особистості. Переживання різних емоцій, які супроводжують процеси самопізнання, формують у людини ставлення до себе. Знання про себе, поєднане з певним ставленням до себе, становить самооцінку особистості.

Першим хто ввів поняття «самооцінка», був Уільям Джеймс – «образ самого себе» у структурі особистості. Також, самооцінку як складне внутрішнє утворення ,що відіграє важливу роль у регуляції поведінки і діяльності , вивчали Л. І. Божович, М. Й. Боришевський, Л. Ф. Бурлачук, А. І. Ліпкіна, С. Д. Максименко. Характеристики самооцінки, які визначають її рівень та адекватність у своїх дослідження, вивчали В. І. Батов, В. В. Волков, Н. Я. Константинов, А. І. Мокрецов, А. Р. Ратінов. На те, що неадекватна самооцінка може негативно впливати на особистість, звертали особливу

увагу В. А. Бараннік, Г. К. Валіцкас, Ю. Б. Гіппенрейтер, А. І. Ліпкіна, А. Є. Личко, Н. О. Ратінов, С. М. Хоружий[1]

Виклад основного матеріалу .Щодо проблем виникнення та розвитку самооцінки , це є однією з центральних умов розвитку особистості . Самооцінка є необхідним компонентом самосвідомості , усвідомленням людиною самого себе , своїх фізичних сил , розумових здібностей , вчинків , мотивів і цілей своєї поведінки , ставлення до навколишнього , до інших людей , самого себе .

В психологічних словниках «самооцінка» має визначення як оцінка особистості самої себе, своїх можливостей, місця серед інших. Від самооцінки залежать взаємовідносини з оточуючими, вимогливість до себе, емоційне самопочуття, розвиток творчих здібностей, ставлення до успіху.[5]

Формування самооцінки – це тривалий процес внутрішньо особистісної й міжособистісної взаємодії. До факторів, що впливають на цей процес, відносять: взаємини з батьками та іншими членами сім'ї, авторитетне становище серед однолітків і друзів, успіхи в навчанні та ставлення вчителів, фізіологічні дані (зовнішність), а саме: зріст, фізична сила, наявність чи відсутність фізичних недоліків та серйозних хвороб, особливості характеру [2].

Підлітковий період відзначений різким переходом від фрагментарного і недостатньо чіткого бачення себе до відносно повної , всеосяжної «Я-концепції». Крім того , вдосконалюється їх бачення своїх недоліків .Самооцінка підлітка базується на аналізі власних дій, вчинків у порівнянні себе з іншими, з прийнятими в групі ровесників еталонами.[3] :Стабільна адекватна самооцінка є реалістичною оцінкою самого себе, своїх здібностей і вчинків. Адекватна самооцінка допомагає підлітку правильно співвіднести свої сили з різними завданнями і вимогами оточуючих. Підлітки з адекватною самооцінкою мають багато інтересів, міжособистісних контактів. Їх активність помірна і доцільна, спрямована на пізнання інших і себе в процесі спілкування

Завищена самооцінка - неадекватно високе оцінювання підлітком своїх умінь і здібностей. Підлітки із завищеною самооцінкою мають велику спрямованість на спілкування, причому слабозмістовне. Вони менше схильні висловлювати себе через продуктивну діяльність.

Занижена самооцінка - неадекватне недооцінювання себе підлітком, приниження своїх можливостей . Невпевненість у собі, тривожність, негативні настрої й емоції, втрата почуття власної гідності, хворобливе ставлення до невдач пов'язані з неадекватно заниженою самооцінкою. Дані численних досліджень показують, що підлітки з низькою самооцінкою схильні до депресивних тенденцій. [4],[6]

Висновки . Таким чином, особливості самооцінки впливають на всі сторони життя підлітка: емоційне самопочуття і взаємини з оточуючими, розвиток творчих здібностей, і успіхи в навчанні. Самооцінка має вагомий вплив на поведінку підлітка – у випадку низької чи високої самооцінки тривожність підлітка значно зростає. Це пояснюється тим, що підлітки з неадекватною самооцінкою мають перекручені уявлення відносно себе, що спотворює і їхні уявлення про інших. Внаслідок чого виникають непорозуміння як з боку підлітка, так і з боку оточуючих.

Список використаних джерел

1. Большой психологический словарь / [Под ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко]. – М. : Прайм-Еврознак, 2003. – 672 с., с. 35 – 36
2. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. /С. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Колесов Д. В. Психологія підлітка / Д. В. Колесов, І. Ф. Мягков // Завуч. – 2001. – №22 (серпень). – С. 6 – 9.
4. Мартинюк І. Психологічні особливості підліткового віку // І. Мартинюк // Психолог. – 2007. – №1. – 32 с.
5. Психологічний словник / за ред. Д.І. Фельдштейна. – М.: Слово, 1983. – 332 с.

6. Сафин В. Ф. Динамика оценочных критериев в подростковом и юношеском возрасте / В. Ф. Сафин // Вопросы психологии. – 1982. – № 1. – С. 69-75.

УДК 159.955: 378

*Корчова Галина Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

CLIP THINKING: BASIC CONCEPTS AND TERMS

The need for information at the present stage of development of social relations can be equated with vital needs, that is, knowledge becomes the basis of a person's life in a modern information society, without them it is impossible to adequately interact with the environment – virtual and real (physical). Results of the study «Ukrainian Generation Z: values and guidelines» (Fund. Friedrich Ebert in Ukraine) show that the overall level of information dependence of society is increasing, which is simultaneously associated with an excessive oversaturation of content, as well as with the improvement of information and communication tools and their availability. According to a 2015 survey of young people aged 14-35, 67% of Ukrainian youth were completely or rather satisfied with their education, while 14% were dissatisfied. According to a 2017 study, 72% were already satisfied and very satisfied with their education, but only 44% of young Ukrainians remained satisfied with the quality of education in Ukraine as a whole, and only a third believed that Ukrainian Education meets the needs of the modern labor market. Since the educational process in the information society has been «virtualized», the subjects of this process are forced to spend part of their time on the Internet in order to establish effective communication. It is with the global

informatization of society and the acceleration of the pace of information exchange, which instills confidence in the student in the rapid solution of a difficult task for him, that the brightness of the manifestation of his «clipiness» is associated [1].

Clip thinking of modern applicants for professional education appeared as a result of the development of the information society, in which young men and women are required to be information active and participate in constant information interaction. The internet, computer games, and television are constantly affecting the younger generation. As a result, most young people develop and develop clip thinking. According to G. Gich, clip thinking is a vector in the development of human relations with information that did not arise yesterday and will not disappear tomorrow [2].

Today, the scientific literature has accumulated sufficient experience in the study of clip thinking of the individual in modern conditions of the information society. But the scientific community does not yet have a single clear and balanced position on the essence, positive and negative features of this concept, changes and transformations in the human psyche that the modern media space causes.

In Europe and the United States, this phenomenon was noticed in the middle of the last century. For the first time, the term «clip» thinking (English clip – «segment») was used by the English futurologist E. Toffler. Describing the modern culture of receiving any information, he emphasizes its fragmentation and heterogeneity. It is these features of the presentation of the material that form fragmentary and superficial knowledge. E. Toffler considers clip culture as a component of the general information culture of the future, based on the endless flickering of information segments and a comfortable mentality for people [3].

M. McLuhan in his book published in 1964, during the creation of third-generation computers (1959-1971), he wrote that «society, being at the present stage of development, is transformed into an «electronic society» or «global village» and sets a multidimensional perception of the world with the help of electronic means of communication. The development of electronic means of

communication returns human thinking to the pre-text era, and the linear sequence of signs ceases to be the basis of Culture [4].

Also, the French sociologist A. Molya in his work «Sociodynamics of culture» (1967) noted the characteristic features of culture (called mosaic) in post-industrial society [5].

James Martin, who predicted the advent of the Internet, divided people into two types. The first type – «book person» - receives information from books, has a» long-term thinking. The main distinguishing feature of such people is a large amount of attention and the ability to analyze information. The second type – «screen people» - are endowed with clip consciousness, they are radically different from the first type. In addition, modern youth are mainly visual artists by the type of information perception, since they see the world everywhere through the prism of «pictures», video images, and this forms new requirements for the methodology of providing information in the educational process [6].

Many modern researchers have turned to the study of the problem of clip thinking, namely: F. Girenok, G. Gich, S. Dokuka, S. Zhukova, M. Litvinova, T. Semenovskikh, S. Simakova, T. Udovitskaya, K. Frumkin and others.

There is no unambiguous definition of clip thinking, but if we generalize a number of approaches on this issue, we can draw the following conclusion: «clip thinking» is the process of displaying many different properties of objects, without taking into account the connections between them, characterized by fragmentary information flow, illogical, complete heterogeneity of incoming information, high speed of switching between parts, fragments of information, lack of a complete picture of perception of the surrounding world. Therefore, the term «clip thinking» refers to the habit of perceiving information through a short, vivid, very expressive image [7].

Such thinking is characterized by superficiality, imagery, intuitiveness, in contrast to traditional conceptual thinking, which has a whole arsenal of mental operations in its arsenal: analysis, synthesis, comparison, abstraction, generalization, systematization and classification of information. Conceptual

thinking includes cause – and – effect relationships, reasoning according to the «thesis-justification-conclusion» plan. The more developed an educational applicant's conceptual thinking is, the more successful they are, and the more successfully they will cope with life's tasks. The modern student is moving from conceptual thinking to clip thinking, as a person is affected by a large flow of information, and it is more interesting for him to View 10 images with text in one sentence than to read 10 full texts.

According to scientists, clip thinking is not inherent in a person from birth. It is purchased depending on the method of consumption and analysis of incoming information. A specific feature of modern society is the transmission of information using a moving image, which is accompanied by sound.

So, the essence of clip thinking is that it can quickly switch between disparate semantic fragments. The reasons for the appearance of clip thinking are: an increase in the information received, an increase in information speed, a variety and availability of information, and an increase in multitasking.

Literature

1. Methods of conducting training sessions in the context of distance learning: training. Textbook / Yu.S. Krasilnik, G. L. Korchova, M. V. Rudenko. Kiyv: KNUCA, 2021. pp. 45-46.

2. Gich H. M. "Clip" thinking of youth: friend or foe of Education? // *Scientific works*. Ed.257. Vol. 269. Pedagogika, 2016. Pp. 38-42.

3. Toffler E. Shock of the future / Trans. from English. M., 2002. P. 11.

4. McLuhan G. M. Understanding Media: External extensions of man / Trans. from English. V. Nikolayeva. 2nd edition M., 2007. 464 P.

5. Mol A. Sociodynamics of culture. Electronic resource. Access mode: http://yanko.lib.ru/books/culture/mol_sociodinamika_cult-a.html

6. Pashchenko L.S. Situational task as a method of active learning and development of professional competence / L. S. Pashchenko, N. V. Porodenko, V. V. Zapevina et al. // *International journal of experimental education*. 2014. No. 4. P. 108–110.

7. Soboleva S.M. Clip thinking as a socio-psychological phenomenon and its role in the educational and cognitive activity of students // *Theory and practice of modern psychology*. No. 3. Vol. 2. 2019. P. 86–90.

УДК 373.015.3

Корчова Галина Леонідівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*
Бородін Андрій Олексійович,
здобувач групи ПНК-21, КНУБА

БУЛІНГ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Проблема булінгу та її профілактики серед учнівської молоді є важливим завданням для встановлення паритетних стосунків між усіма учнями, незалежно від статі.

Що ж таке булінг і які профілактичні заходи впливають на попередження агресивної поведінки молоді у закладах освіти.

Булінг, згідно визначення CDC (Centers for Disease Control and Prevention), – це будь-яка агресивна поведінка однієї людини чи групи людей, які не є родичами жертви, що повторюється неодноразово або має очевидні передумови для повторення. Психотерапевт І. Бердишев визначає булінг як свідоме, тривале насильство, що не носить характеру самозахисту і виходить від однієї або декількох осіб [1]; на думку соціолога І. Кона, булінг – це залякування, фізичний або психологічний терор, спрямований на те, щоб викликати в іншого страх і тим самим підпорядкувати його собі [2]. Т. Фалд, автор Інтернет ресурсу BullyOnLine (www.bullyonline.org) вважає булінгом регулярну негативну поведінку одного працівника по відношенню до іншого

або до цілої групи його колег, включає різні прискіпування через дрібниці, часто зовсім необґрунтовані, негативну оцінку роботи або відмова від будь-якої оцінки, прагнення ізолювати працівника або групи працівників від інших, розпускання брудних чуток і пліток [3].

На думку Е. Воронцової, булінгом можна вважати умисне, що не спрямоване на самозахист і не санкціоноване нормативно-правовими актами держави, тривале (або таке, що повторюється) фізичне або психологічне насильство з боку індивіда або групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) до індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет у деяких осіб) [4].

Змінами до Закону України «Про освіту» введено визначення терміну «булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого».

За соціологічними даними до 40% українських підлітків потерпає від насильства у школах.

Які основні причини розвитку булінгу? Прояв булінгу в людській спільноті багато в чому ґрунтується на протиставленні «своїх» і «чужих» у боротьбі за різні ресурси. Опитування учнів загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва показало, що на першому місці (близько 60% учнів) – банальне бажання показати, хто «головний»; 35% опитаних посилалися на дратівливі особливості характеру однолітків, їх окремі фізичні особливості або поведінку; понад 20% дітей не усвідомлювали, що таким чином вони завдають шкоди своїм одноліткам [4].

Спостереження за київськими школярами також показало, що найбільша ймовірність стати жертвою або учасником булінгу є періоди переходу учнів з початкової в середню і з середньої у старшу школу. У цей період у класах з'являються нові учні, на яких «тисне» вже згуртована за попередній час навчання група однолітків.

Основними механізмами розвитку мобінгу і булінгу є, як правило, заздрощі та конкуренція, страх, неприйняття інакшості, бажання підкорити когось власній волі (самоствердитись у ролі сильного і авторитетного), витіснити когось із групи (колективу), принизити. Основними засобами - штучно створені інтриги, пліткування, донесення до значимих осіб у групі неправдивої і спеціально викривленої інформації, поширення безпідставних чуток, систематична публічна критика і осмикування (з будь-яких причин), маніпулювання і залякування, необ'єктивно низька або негативна оцінка процесу діяльності або ж виконаної роботи, ігнорування, умисне замовчування чи невизнання досягнень і успіхів - натомість акцентування на якихось невдачах, навіть якщо вони є незначними (тим самим формування у жертви образу невдахи, некомпетентної чи просто поганої людини), систематичне нав'язування їй своїх поглядів та способу життя, перенавантаження різними завданнями, блокування ініціатив, налаштування проти неї групи, сексуальні домагання, соціальна ізоляція тощо. Це підтверджується і дослідженнями психолога Д. Ольвеуса, який узагальнено зазначає, що найчастіше жертвами булінгу стають діти, які вирізняються низькою самооцінкою, тривожністю, невпевненістю в собі, сором'язливістю, чутливістю, не мають близьких друзів серед ровесників, фізично слабші та з негативним досвідом життя, із соціально-неблагополучних сімей, вірять, що заслуговують ролі жертви [5]. Втягування дитини у роль жертви відбувається шляхом провокації (Roland, 1999).

Можна вважати, що засобами мобінгу і булінгу його носії (булери) намагаються реалізувати привабливі для них основні життєві стратегії, відображенням яких є моделі поведінки, в яких виявляються такі намагання:

бути у центрі уваги; створити в групі бажане про себе враження (сильного, владного, доброго, компетентного і т.п.); завоювати авторитет і бути лідерами у навчальній групі; відчувати себе «ляльководом»; позбутися конкурентів чи невгодних; самоутверджуватись і отримувати життєві блага за рахунок інших; бути наближеним до авторитету та в ситуації улюбленця. Ініціаторами цькування також можуть бути такі діти, які мають слабкий рівень самоконтролю, легко збудливі, імпульсивні, з агресивною поведінкою; фізично сильні; не здатні на співчуття; впевнені, що їм не зможуть чинити опір. Прихованими причинами такої поведінки може бути невпевненість або наявність інших комплексів. Ініціаторами цькування також можуть бути такі діти, які: мають високий рівень домагань і потребу бути у центрі уваги; не визнають компромісів; мріють бути лідерами.

Типовою характеристикою учасників мобінгу та булерів є те, що вони періодично змінюють об'єкти свого цькування. Однак у них завжди актуальною залишається потреба мати жертву. Також спостерігається патологічне небажання визнавати свою поведінку деструктивною і звинувачення у всьому жертви.

Співучасниками цькування найчастіше стають ті, хто: піддаються впливу сильніших; цінують дружбу з лідером, самі бояться бути на місці жертви; не бажають виділятися з-поміж інших; безініціативні; сприймають цькування як розвагу; мають жорстоких батьків; виховуються у неблагополучних сім'ях і самі були жертвами домашнього насилля; озлоблені.

Отже, існуючий стан розвитку булінгу в закладах освіти та групах ровесників поза ними актуалізує проблему профілактики даного діяння з боку педагогів.

Список використаних джерел

1. Бердышев И. Лекарство против ненависти / Илья Бердышев. Первое сент. 2005. 15 марта (№ 18). С. 3.

2. Кон И. Что такое буллинг и как с ним бороться? URL: <http://www.sexology.narod.ru/info178.html>

3. Фалд Т. Буллинг. Офисные хулиганы. URL: <http://psyfactor.org/lib/bulling.htm>..

4. Програма «Профілактика та подолання булінгу у закладах освіти». URL: <http://студенти.kiev.ua/2017/08/24/profilaktika-ta-podolannya-bulingu-u-zakladah-osviti/>

5. Алексеенко Т. Явища мобінгу та булінгу в стосунках групи і особистості / Т. Алексеенко. Шлях освіти. 2012. №2. С. 12-16.

УДК 371.3

Корчова Галина Леонідівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

Отрошко Поліна Анатоліївна,

здобувачка групи ПНК-41, КНУБА

ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Одним із стратегічних завдань, окреслених у Державній національній програмі «Освіта», є створення умов для формування творчої особистості. Сьогодні актуалізується проблема виховання нової генерації педагогічних кадрів, розробки комплексу теоретичних і методичних основ щодо забезпечення підготовки педагога. В останні роки в Україні значно зріс інтерес до спільного навчання дітей з різними потребами в єдиному освітньому середовищі. Отже, постає проблема підготовки сучасного педагога, який би міг ефективно вчити дітей із особливими потребами.

На державному рівні приймаються положення та законодавчі акти, що забезпечують і гарантують отримання якісної освіти учнями з особливостями психофізичного розвитку в масових школах за місцем проживання, створення умов для реалізації їх творчого потенціалу та розвитку індивідуальних здібностей. Пройшовши складний шлях від принизливого для всіх осіб із порушеннями психофізичного розвитку стану «непотрібних» для суспільства людей, через сегрегацію та інтеграцію, ідея інклюзивного навчання, що полягає в доступності освіти для всіх без винятку дітей з різними потребами, поступово впроваджується в багатьох масових шкіль, міст і районів нашої країни, визначаючи цей напрямок, як найбільш прогресивний в освітній політиці держави.

За даними ООН, від 10 до 15 відсотків населення будь-якої країни є інвалідами тією чи іншою мірою. Вони являють собою найчисленнішу групу меншин і комфорт цих людей наша спільна проблема. В Україні близько 3 мільйонів осіб мають статус інвалідів, з них 151 тисяча – діти. Більшість з цих дітей навчаються в школах, мають гарні оцінки і мріють чудово закінчити школу. На жаль, слід констатувати той факт, що в Україні ще не створені комфортні умови щодо організації та функціонування інклюзивного освітнього процесу, який би склав конкуренції західним зразкам. Постає питання, яким чином можна покращити інклюзивну освіту в Україні.

У Наказі Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» зазначено, що «успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах» [1].

Завдяки створенню інклюзивного освітнього простору, діти, чії особливі потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, мають можливість не тільки отримати гідну освіту, а й відчутти себе повноцінними членами шкільного колективу, а згодом стати повноправними громадянами своєї країни, що мають однакові для всіх права і обов'язки незалежно від своїх можливостей.

Варто зазначити, що інклюзія та інтеграція, будучи провідними тенденціями сучасного етапу розвитку системи освіти, не є тотожними поняттями.

Мета інтеграції в освіті – залучити дітей з різними можливостями у вже сформоване шкільне життя і шкільну структуру, допомогти вписатися у вже існуючу модель навчання. При цьому успішність інтегрованого навчання визначається, головним чином, готовністю дитини до навчання в умовах освітньої школи, тобто наявністю в неї відповідного віковій нормі або близького до неї рівня психофізичного і мовного розвитку, що дозволяє дитині опанувати загальноосвітній стандарт у строки, передбачені для дітей, що нормально розвиваються. Вважається, що при інтегративній моделі навчання дитина повинна оволодіти програмою загальноосвітньої школи, прийняти існуючі норми, дотримуватися їх і бути рівною з усіма.

«Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу» [2].

Інтегрування дітей з особливими потребами в системі освіти ставить перед педагогами не тільки виховні та навчальні, але й і корекційні задачі.

Розглянемо основні категорії дітей з особливими освітніми потребами. Найбільшою групою, яка входить до поняття «діти з особливими освітніми потребами» є діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку. Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені

вродженими чи набутими розладами. Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей: з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліпті, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (із затримкою психічного розвитку, розумово відсталі); з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.); з гіперактивністю з порушенням уваги; з раннім дитячим аутизмом [3].

Причини відставання у розвитку можуть бути різні: спадковість, екологія, соціальні причини, пов'язані з несприятливими умовами виховання. Але кожен педагог повинен розуміти загальні принципи і правила корекційної роботи: 1. Індивідуальний підхід до кожного учня. 2. Запобігання стомленню учнів, використовуючи для цього різноманітні засоби (чергування розумової та практичної діяльності, подання матеріалу невеликими порціями, використання цікавого та кольорового дидактичного матеріалу, засобів наочності). 3. Використання методів, що активізують пізнавальну діяльність учнів, що розвивають їх усне та письмове мовлення та формують необхідні навчальні навички. 4. Вияв педагогічного такту. Постійне заохочення за найменші успіхи, своєчасна та тактична допомога кожній дитині, розвиток віри у власні сили та можливості.

Ефективними прийомами корекційного впливу на емоційну та пізнавальну сферу дітей з відхиленнями у розвитку є: ігрові ситуації; дидактичні ігри, пов'язані з пошуком видових та родових ознак предметів; ігрові тренінги, що сприяють розвитку вміння спілкуватися з іншими.

На думку Заярнюк О.В. усі можливі важелі впливу на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні можна об'єднати у 3 групи, а саме на макрорівні:

1. Внесення змін до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту».

2. Розвиток системи підготовки кадрів для роботи з дітьми з обмеженими можливостями.

3. Культивування в суспільстві позитивної думки стосовно інклюзивної освіти шляхом залучення до цієї справи засобів масової інформації.

4. Розвиток безбар'єрної соціальної інфраструктури.

5. Включення курсу з практики впровадження інклюзивної освіти в Україні до програми підвищення кваліфікації вчителів.

6. Скорочення чисельності дітей у класах, де є діти з особливими потребами.

На мезорівні: використання соціально-психологічних стимулів для педагогів та керівників навчальних закладів, які успішно проваджують інклюзивну освіту; проведення психологічних тренінгів для вчителів для зменшення рівня побоювань та неприйняття змін у освітніх закладах, які будуть пов'язані з впровадженням інклюзії. На мікрорівні: застосування новітніх технологій навчання для дітей з особливими потребами; інформування колективу навчального закладу про успіхи його працівників у процесі впровадження інклюзивної освіти. [4, с.192].

Отже, інклюзія та інтеграція, являючись провідними тенденціями сучасного етапу розвитку системи освіти, не повинні підміняти собою систему в цілому. Таким чином, кожна дитина незалежно від своїх особливостей – фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи мовних, повинна мати можливість реалізувати своє право на навчання в будь-якому типі освітнього закладу і отримати при цьому гідну та якісну освіту.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

2. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А, Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І. К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. 128 с.

3. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням : Методичні рекомендації / Укладач О. В. Гаяш. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.

4. Заярнюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету, С.190-193: URL: http://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf

УДК 159.922.6:159.937.015.3

*Коханець Анна Сергіївна,
підприємець, власник маркетинг агентства,
фотограф і контент-Creator для брендів,
спеціаліст з підтримки ділової репутації в мережі Інтернет,
партнер, розробник і дизайнер
першого українського конструктора сайтів*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ

Поняття «репутації» використовується у різних сферах діяльності людей: у психології, соціології, менеджменті, праві, економіці, політиці. Так, для психологів репутація – це передусім складова індивідуального рівня взаємодії, і визначається як механізм оцінки її ризику, що дуже важливо для будь-якої соціальної діяльності. В умовах ринкових відносин підтримка ділової репутації є одним з комунікативно-технічних засобів маркетингу та рекламної діяльності, який становить сукупність методів і засобів впливу на

різні групи людей з метою надання їм необхідної інформації в найбільш доступній формі найефективнішими каналами.

Ділова репутація є важливим активом, який набувається роками й коштує дуже дорого. Вона допомагає прийняти рішення про можливість партнерства або співпраці. З розвитком Інтернету і зростанням кількості користувачів соціальних мереж, все більшого значення для підприємства починає відігравати його онлайн-репутація, як спосіб зміцнитися на ринку. Тому на сьогоднішній день онлайн-репутація підприємства є невід'ємною частиною його загальної корпоративної репутації. Відомі серйозні підприємства розробляють онлайн-стратегії для підтримки іміджу, а також займаються моніторингом інформації, що з'являється про них в Інтернеті.

Отже, для забезпечення ефективного функціонування підприємства в умовах сучасного бізнес-середовища ігнорувати просто не можливо важливість управління репутацією в інтернеті. Вся інформація публікується у всесвітній мережі, накопичується та знаходиться у відкритому доступі. Матеріал, опублікований у соціальних мережах, безпосередньо впливає на репутацію підприємства (організації, установи). І якщо позитивний образ напрацьовується роками, то, щоб все значно зіпсувати, вистачить одного твіта або поста. Тому нині саме від стану репутації компанії в мережі Інтернет значною мірою залежить кадрова безпека, фінансова й оперативна ефективність підприємств та установ.

Зараз в переважній більшості випадків працівник чи споживач дізнається інформацію про діяльність компанії, організації, установи з пошукових систем. І від того, що саме покаже Google (або інша пошукова система), залежить, яке рішення стосовно подальших дій прийме клієнт. Тобто, відносини «організація-клієнт» чи «роботодавець-робітник» починаються не з телефонного дзвінка чи візиту, а зі сторінки з результатами Інтернет-пошуку. Але це зовсім не означає, що компанії в цьому випадку не мають можливості сказати своє слово. Є способи сформулювати позитивне перше враження [1].

Інструментарій підтримки ділової репутації дозволяє змінювати тональність інформаційного поля з негативної на позитивну; у випадку появи негативу, створювати нові канали комунікації чи формувати з нуля щільне інформаційне поле в Інтернет-просторі для нових компаній. Окрім того, такий інструментарій забезпечує простір для опосередкованого просування своїх послуг чи продуктів.

Окреслені вище питання є мало дослідженими для українських підприємств, організацій та установ, тому тема психологічного розуміння ділової репутації є актуальною.

Вчені часто оперують поняттям «ділова репутація», під яким розуміють судження зацікавленої громадськості про організацію, що має кумулятивні характеристики та виступає нематеріальним капіталом, стратегічною конкурентною перевагою на ринку, і встановлює зв'язок між минулою та майбутньою поведінкою. Маркетологи аналізують репутацію, переважно, як чинник впливу на ефективність процесу купівлі-продажу. Позитивна репутація тут слугує гарантією лояльності, задоволення та рекомендацією споживача.

Достатньо чітке розуміння репутації представлено в теоріях менеджменту, де наголошується на ключовій ролі думки стейкхолдерів у її формуванні: «корпоративна репутація є уявленням стейкхолдерів про те, що це за організація, що вона робить, як вона себе поводить у певний проміжок часу».

Сильні сторони та конкурентні переваги суб'єкта – це ділова репутація (гудвіл). Термін goodwill перекладається як «добра воля» і являє собою складову нематеріального капіталу суб'єкта діяльності. За якісною оцінкою гудвіл є ставленням зацікавлених груп до суб'єкта, довіра та очікування від співпраці. По суті, це і є позитивна або негативна репутація.

Цікавий аспект дослідження репутації представлений в працях з управління людськими ресурсами. Тут акцент робиться на ролі працівників, які розглядаються як «посланці корпоративної репутації», «джерелом формування репутації» та «внутрішніми стейкхолдерами». Така позиція

обґрунтовується тим, що працівники безпосередньо як формально, так і неформально представляють організацію в сфері ділового та приватного спілкування. Якщо співробітники задоволені організацією, то вони будуть її пропагувати широкому загалу людей. Підтверджують ці висновки дані «Барометру довіри» однієї з найбільших світових комунікаційних мереж Edelman PR Worldwide, які показують, що найбільшою довірою (40%) користується таке джерело даних про організацію як «колеги» чи «працівники». Таким чином, формується ціннісний підхід до феномену репутації, спрямований на створення корпоративної культури функціонування організації [2].

Більшість науковців як базове використовують визначення «репутації», що було сформоване в процесі аналізу маркетингових комунікацій Ч. Фомбраном у 1996 р. Його сутність визначалася як колективне уявлення про минулі дії суб'єкта та їх результати, що підтверджує здатність створювати корисний продукт для різних зацікавлених груп [3].

До середини ХХ ст. це поняття зводилося виключно до іміджу власника компанії, на даний час воно трактується значно ширше та стосується безпосередньо самого підприємства.

За Н.В Гончаренко автори виділяють чотири основні етапи розвитку розуміння ділової репутації: початковий (приблизно до ХVІІ ст), організуючий (ХVІІ–ХІХ ст.), систематизація (кінець ХІХ – середина ХХ ст., інтеграційний (з 1980-х рр.) [4].

Г. Ферріс вважав що репутація – це сформована на ґрунті колективного сприйняття ідентичність, яка складається з комбінації персональних досягнень та характеристик; публічної поведінки та демонстрації певного образу. [5].

Генерування вартості репутації є процесом довгостроковим, стратегічним і ґрунтується не на одноразовому споживацькому контакті з підприємством, а на тривалому стійкому ставленні до нього як до продуцента необхідних благ. Водночас зусилля менеджменту щодо формування та

підтримання позитивної репутації часто дають прирощення вартості лише в довгостроковій перспективі (на відміну від реклами продукції) [6].

Особливе місце в теорії репутаційного капіталу відводиться визначенню, яке запропонував Грэм Даулінг, під яким він розуміє ділову репутацію фірми як суму нематеріальних активів, зовнішніх та внутрішніх характеристик суб'єкта, що збільшують його акціонерну вартість та є частиною ринкової вартості [7]. Саме включення ділової репутації в акціонерну та ринкову вартості компанії підкреслило її важливість та дозволило розглядати дане поняття як фактор впливу на конкурентоспроможність організації та важливий пункт її стратегічної політики, а також зумовило необхідність подальших досліджень, але вже у галузевому спрямуванні.

Незважаючи на різний контекст усіх груп суджень між ними простежується тісний взаємозв'язок, який заключається в наступному: ділова репутація організації – це сукупність зовнішніх і внутрішніх характеристик, які мають властивість викликати судження та оцінку зацікавлених сторін, що в свою чергу призводить до створення матеріальної цінності. Відповідно ділова репутація є джерелом активів для організації. Тим не менше кожна з цих груп є самотньою і виникнення причинно-наслідкових зв'язків між ними є необов'язковим явищем. Зокрема, процес сприйняття зацікавленою стороною ділової репутації може пройти без усвідомлення, а одразу перейти до оцінки чи ж навпаки зупинитись на процесі усвідомлення.

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, можна зробити такі висновки. Нами проаналізовано основні підходи до трактування репутації в сучасній зарубіжній та вітчизняній науці. Визначено, що базовою її характеристикою є комунікативна природа, оцінка соціумом якостей суб'єкта і результатів його діяльності.

Хороша репутація компанії допомагає їй:

- підвищити додаткову психологічну цінність продуктів і послуг;
- привернути нових споживачів у випадку, якщо перед ними постає вибір між функціонально схожими товарами або послугами;

- повернути в компанію більш кваліфікованих співробітників і збільшити задоволеність роботою вже наявного персоналу;
- збільшити ефективність реклами і продажів, забезпечити підтримку дистриб'юторів, рекламних агентств, постачальників і ділових партнерів;
- вистояти у разі кризи.

Як саме це ефективно робити, може бути предметом подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Калениченко Р. А., Коханець А. С., Сковира О. П. Особливості підтримки ділової репутації в мережі Інтернет. – К.: НУОУ, 2021. – Вип. 2 (60). – С. 41–50.
2. Голішевська А.В. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) [Ел.ресурс] – Режим доступу: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.12/Golishevaska.pdf
3. Fombrun C. Reputation: Realizing Value from the Corporate Image. Harvard Bussiness School Press, Boston, MA, 1996. 450 p.
4. Гончаренко Н.В Сутність поняття ділової репутації в управлінні підприємством / Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Режим доступу: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2021/49-2021/14.pdf>.
5. Ferris G.R., Blass R., Douglas C., Kolodinsky R.W., Treadway D.C. Personal Reputation in Organizations // J.Greenberg (ed.). Organizational Behaviour: The State of the Science, 2003. P. 211–246.
6. Дерев'янку О. Г. Ознаки та функції репутації як об'єкта репутаційного менеджменту підприємства. – К.: АГРОСВІТ № 19, 2012.– С. 11–15.
7. Грэм Даулинг. Репутація компанії. Створення, управління та оцінка ефективності [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://knigogid.ru/books/133232-reputaciya-firmy-sozdanie-upravlenie-i-ocenka-effektivnosti/toread>

8. Куценко К. В. Ділова репутація банку як капітал / Ефективна економіка № 9, 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1399>

УДК 37.01:378

*Красильник Юрій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ eduSCRUM-ТЕХНОЛОГІЇ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ
ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА
(БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)»**

Конкурентоспроможність системи вищої освіти неможлива без переходу до нової філософії її розвитку на основі дієвого використання знань та інформації. П. Саух [4] зазначає, що ідея «університету світового класу» стала в наш час особливо привабливим трендом, який не просто означає покращення якості освіти й наукових досліджень, а й, що більш важливо, розвиток спроможності конкурувати на глобальному ринку освітніх послуг, завдячуючи набуттю, культивуванню й продукуванню передових і проривних знань. Хіротакі Такеючі та Ікуджиро Нонаки [7] вважають, що в сучасному світі гострої конкуренції важливим є швидкість розробки нової продукції. Традиційний, послідовний підхід до розробки інноваційної продукції, на думку дослідників, відживає. Натомість компанії в Японії та США використовують метод як в регбі, коли команда в умовах жорсткої конкуренції, перепасовуючись м'ячем, просувається по полю як єдине ціле («scrum»/«скрам» – командна гра). Цей цілісний підхід має визначені

характеристики, основними з яких є самоорганізація проєктних команд, безперервний розвиток персоналу, системне навчання та контроль, що утворює гнучкий процес розробки нового продукту.

SCRUM-підхід системно розглянуто К. Швабером [6]. Скрам базується на тому, що проєктні команди постачають завершені продукти у фіксовані терміни (Спринти). Щоб успішно застосовувати Скрам, потрібно використовувати його структуру. Вона складається з ролей, подій, правил і артефактів. К. Швабер та Д. Сазерленд в «Посібнику зі Скраму» [5] наголошують на тому, що Скрам ґрунтується на емпіризмі та ощадливому мисленні. Емпіризм стверджує, що знання приходять з досвідом, а прийняття рішень має відбуватися на підставі того, що вже є відомим. Ощадливе мислення зменшує витрати та зосереджується на найнеобхіднішому. Скрам поєднує певні формальні події для перевірки та адаптації у рамках Спринта: Власник продукту (Product Owner) (відповідає за досягнення максимальної якості продукту, який є результатом роботи Скрам команди) додає у певному порядку завдання для вирішення проблеми; Скрам команда (Scrum Team) (складається з Власника Продукту (Product Owner), Скрам Майстра (Scrum Master) (відповідає за ефективність діяльності Скрам Команди) та Розробників (Developers) (члени Скрам Команди, які відповідальні за створення плану для Спринта, якість Продукту, шляхом дотримання «Визначення» виконаної роботи (Definition of Done), реалізацію плану дій згідно з Метою Спринту (Sprint Goal), звітність один перед одним), які несуть відповідальність за все, що пов'язане з продуктом – від співпраці із зацікавленими сторонами, верифікацією, технічним обслуговуванням, експлуатацією, необхідними експериментами, дослідженнями і розробками), яка вирішує завдання поставлені Власником продукту; Скрам та зацікавлені сторони інспектують результати роботи та коректують наступний Спринт. Реалізація цих подій опирається на емпіричні основи, на яких базується Скрам: прозорість, перевірка та адаптація.

Прозорість базується на тому, що робочий процес та результати діяльності мають бути доступними як для виконавців, так і для експертів. У Скрамі важливі рішення базуються на висновках зроблених після оцінки трьох формальних артефактів: Мета Продукту (Product Goal), Мета Спринта (Sprint Goal), визначення «виконаної» роботи (Definition of Done). Артефакти з низькою «прозорістю» можуть призвести до рішень, що зменшують набуту цінність та збільшують ризики. Прозорість надає можливість для перевірки з метою виявлення потенційно небажаних розбіжностей або проблем у досягненні узгоджених цілей. Перевірка надає змогу адаптуватись у випадку відхилення будь-яких аспектів процесу від допустимих меж. Процес або продукт потрібно скорегувати якомога швидше, щоб мінімізувати подальші відхилення.

Редакцію програми Scrum для освітніх систем – eduScrum – зроблено авторами (Арно Делій, Ріні ван Золінген і Віллі Вейнандс) праці «Керівництво по eduScrum. Правила гри» [1]. Автори наголошують, що eduScrum – система навчання, в якій відповідальність за освітній процес передається від викладача до студентів. Відповідальне ставлення до навчання в поєднанні з постійним доопрацюванням власного підходу закономірно призводять до підвищення якості. На етапі огляду спринту фокус тримається на *що* (предмет вивчення). А під час ретроспективного аналізу фокус зміщується на *як* (ефективність взаємодії, використання особистих якостей студентів, особистісний розвиток). eduScrum вміщує шість формальних заходів для перевірки та адаптації:

- формування команди;
- планування спринту;
- збори (на початку кожного заняття);
- огляд спринту (тест, усна або письмова робота, експеримент або змішаний формат);
- ретроспективні збори (що стосується функціонування учасників в команді і команди в цілому);

– особиста рефлексія (самоаналіз) [1, с. 12].

Нами встановлено особливості побудови та функціонування Команди eduScrum, яка складається з викладача (Власник продукту) та Команди студентів. Команди досягають результату ітеграційно і поетапно, що дає можливість максимально використовувати зворотний зв'язок і коригувати підходи. Поступове перетягування тем в стан зроблено практично гарантує якісне досягнення мети навчання [1, с. 13].

Для підготовки майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» з використанням eduSCRUM-технології, враховуючи результати досліджень з означеної проблематики [1, 5, 6, 7] нами визначено відповідні концептуальні основи. Основною науковою проблемою ми вбачаємо необхідність модернізації сучасної вищої освіти, яка об'єктивно виявляє необхідність щодо збагачення професійної, світоглядної, культурної сфери особистості студента та зміцнення її студентоцентрованості.

Вирішенням проблеми є участь здобувачів вищої освіти в проектуванні всіх елементів системи власної освіти – освітніх цілей, предметного змісту, індивідуальної траєкторії його освоєння, технологій навчання, рефлексивних дій, творчої самореалізації.

Структурно EduSCRUM-технології для підготовки майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» повинна включати самоорганізацію проєктних команд (викладач та команди студентів), безперервний їх особистісний розвиток (саморозвиток), системне навчання та контроль, розробка якісного освітнього продукту. Важлива роль в реалізації EduSCRUM-технології належить дистанційному навчанню як сукупності сучасних психолого-педагогічних і телекомунікаційних технологій, методів і засобів, що забезпечує студентам можливість навчання без відвідування ЗВО, цілеспрямованому процесу активної опосередкованої засобами інформаційних технологій спільної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти, у ході якої майбутні випускники набувають компетентностей, необхідних для їхньої професійної

діяльності [3]. Нами також досліджено та обґрунтовано концептуальні основи персонідидактики як системи науково-практичного і психолого-педагогічного супроводження професійного та особистісного розвитку студента. Розкрито сутність особистісного підходу як ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітній практиці, реалізація якого передбачає створення дієвих умов для самореалізації суб'єктів освітнього процесу, побудови персоналізованого навчання задля вирішення студентами навчальних, навчально-методичних та навчально-наукових завдань. Доведена необхідність та можливість персонідидактики, в сукупності своїх методологічних засад, теоретико-методичних підходів, щодо створення дієвого механізму реалізації гуманістичної парадигми персоналізованого освітнього процесу [2]. Можливості персоніфікованого підходу у повній мірі можуть бути використані для створення продуктивних умов впровадження EduSCRUM-технології для підготовки майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)».

Технологічним ланцюжком EduSCRUM є: мета навчання – навчальне завдання – планування роботи команди – освітня взаємодія – додаткові навчальні завдання – прийняття відповідних рішень та їх обґрунтування – експертна оцінка – коригування рішень – освітній результат – оцінювання – рефлексія (самоаналіз) – планування нового спринту.

Досягнуті основні результати теоретичного дослідження:

➤ *EduSCRUM-технологія містить орієнтири для пізнавальної та проєктувальної діяльності, яка розгортається відповідно до індивідуальної зорієнтованості освітніх потреб здобувача вищої освіти, його дослідницьких установок щодо вирішення конкретної освітньої проблеми;*

➤ *предметне поле EduSCRUM-технології: 1) продукування здобувачем вищої освіти власних думок і дій, орієнтованих на результат; 2) розробка принципів і способів опанування знаннями, що відображають характер навчальної діяльності («предметна рефлексія»); 3) розробка системи управління знанням, яка пов'язана з перетворенням інформації в професійну*

компетентність; 4) рефлексивно-діяльнісний досвід особистості здобувача вищої освіти (розширення меж предметної ситуації з метою забезпечення досить широкого простору для пошуку необхідного рішення);

➤ *управління навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти детермінується логікою EduSCRUM-технології – визначення навчальних (кваліпрофесійних) завдань, вироблення проєкту (програми) навчальних дій, побудова навчальних алгоритмів професійного мислення, діяльності та самоосвіти;*

➤ *підтримка освітнього середовища для персоналізованого навчання студентів: створення індивідуально спрямованого освітнього процесу з відображенням актуальних навчальних досягнень студента, інформації про досягнутий рівень професійних та соціокультурних компетентностей (власне портфолію); розробка персонального шляху досягнення мети навчання, включення в контроль інтегрованих завдань професійної спрямованості; створення мобільного освітнього середовища, можливостей для використання якомога більшої кількості освітніх ресурсів та ін.*

Отже, гіпотетично якість навчання майбутніх бакалаврів за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» зростатиме за рахунок самостійності, відповідальності, ефективної взаємодії та розвитку кожного учасника EduSCRUM-технології.

Список використаних джерел

1. Керівництво по eduScrum. Правила гри / А. Делій, Р. Золінген, В. Вейнандс / ред. Д. Сазерленд / перекл. В. Соколов, ред. перекл. В. Бурячок. Версія 1.2. Київ : КУБГ, 2019. 36 с.

2. Красильник Ю.С. Концептуальні основи персонодидактики вищої школи. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняховського. 2020. № 1 (41). С. 181–190.*

3. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проєктування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету. 2021. № 94. С. 86–92.*

4. Саух П. Стратегічне бачення нової моделі вищої освіти : рух до створення університетів світового класу. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2(2). С. 1–6.

5. Швабер К., Сазерленд Д. Посібник зі Скраму. URL: <https://scrumguides.org/docs/scrumguide/v2020/2020-Scrum-Guide-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 11.11.2022).

6. Schwaber K. SCRUM Development Process. URL: <https://scrumguides.org/docs/scrumguide/v2020/2020-Scrum-Guide-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).

7. Takeuchi H., Nonaka I. The new new product development game. URL: <http://damiantgordon.com/Methodologies/Papers/The%20New%20Product%20Development%20Game.pdf> (дата звернення: 09.11.2022).

УДК 37.01:378

Красильник Юрій Семенович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

Мельниченко Павло В'ячеславович,

здобувач вищої освіти академічної групи ПНБЗ-21

Київського національного університету

будівництва і архітектури

**AGILE-ПІДХОДИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПРОФЕСІЙНА
ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)»**

Кардинальні вимоги до змісту освітніх програм визначаються концептуальним моделюванням професійних компетентностей здобувачів вищої освіти. У працях В. Кременя, В. Лугового, О. Локшиної, Н. Ничкало,

Л. Олійника, С. Сисоєвої та ін. розглянуто актуальні питання науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти, інноваційного розвитку освітянської галузі в умовах загальноцивілізаційних викликів, розгортання євроінтеграційних та глобалізаційних процесів, значного зростання професійної інформації й масштабних змін на цій основі в трансформаційно-цифровому поступі освіти та науки України. Ці розробки об'єктивізують освітні технології, які центровані на особистості здобувача вищої освіти (студентоцентрований підхід). До основних характерних особливостей студентоцентризму науковці відносять орієнтацію на здобувача вищої освіти як на суб'єкта, який має власні індивідуальні особливості, інтереси та потреби [1, с. 39]; забезпечення органічного взаємозв'язку особистості та суспільства [4, с. 378]. Нами встановлено сутність особистісного підходу як ефективної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітній практиці, реалізація якого передбачає створення дієвих умов для самореалізації суб'єктів освітнього процесу, побудови персоналізованого навчання задля вирішення студентами навчальних, навчально-методичних та навчально-наукових завдань. Доведена необхідність та можливість персонідидактики, в сукупності своїх методологічних засад, теоретико-методичних підходів, щодо створення дієвого механізму реалізації гуманістичної парадигми персоналізованого освітнього процесу [2].

«Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» [5] визначає пріоритетні напрями забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, а саме: підтримка національної та міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів; надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення; створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями; сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур. Окрім того, в Стратегії конкретизується можливість

забезпечення привабливості закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри через виконання таких завдань: дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу; розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти; розвиток загальних компетентностей, правової культури, рухової активності, спорту та студентських змагань; розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), тренінгів на підтримку реформ; проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо. Очікуваним результатом реалізації Стратегії декларується створення сучасної ефективної системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки та суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому та світовому ринку освітніх послуг.

Саме тому, на нашу думку, є актуальним створення ситуації інноваційності в середовищі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» у дистанційному форматі, яка б спонукала до розвитку їх готовності бути конкурентоздатними, здійснювати майбутню діяльність в умовах невизначеності, великого обсягу інформації і безперервних змін. У цьому контексті звертає на себе увагу Agile-підхід (*еджайл* з англ. – гнучкий, моторний, кмітливий), який використовується у високотехнологічних компаніях з розробки програмного забезпечення та поширюється на різні сфери діяльності – від банківських послуг і до системи освіти. Питаннями розробки і впровадження Agile-підходів (скрам (scrum), «екстремальне програмування» (Extreme programming), функціонально керована розробка (Feature driven development), бережлива методика розробки (Lean software development), канбан (Kanban) та ін.) висвітлено в працях Б. Вольсона, К. Бека, М. Фаулера, М. Кона, Р. Мартіна, Х. Кніберга та ін. Реалізація Agile-

підходів в освітню діяльність висвітлена Н. Гульчевською, Г. Греф, А. Делхій та ін. Дослідниками сформульовано основні принципи Agile-підходу [6]:

1. Люди та їх взаємодія є важливішими за процеси та інструменти.
2. Продукт, який працює, є важливіший за вичерпну документацію.
3. Співпраця з замовником є важливішою за складні контракти.
4. Готовність до змін є важливішою за чітке дотримання плану.

Провідними психолого-педагогічними засадами, які використано в Agile-підході є: перехід від вказівок до припущень (ітерацій); від формального, наперед заданого змісту дисципліни до формування навичок його опанування; від оцінки за результат навчання до відкритого зворотного зв'язку і рефлексії стосовно його ефективності; від контролю педагога до довіри між учасниками навчального процесу; від конкуренції в групі до співпраці [3].

Тому, на нашу думку, для продуктивного формування та розвитку професійної компетентності здобувачів вищої освіти за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» в умовах дистанційного навчання засобами Agile-підходів доцільно базувати на взаємодії з питань планування, реалізації, моніторингу та оцінювання освітнього процесу. Планування повинно включати комплекс заходів, спрямованих на здійснення спільних дій викладачами та здобувачами вищої освіти щодо набуття останніми визначених професійних компетентностей. Реалізація освітнього процесу на основі проєктного управління уможливорює встановлення чітких часових вимірів (спринтів) опанування змістовим сегментом певного компонента освітньої програми, розподіл здобувачів вищої освіти на Команди, визначення їхніх завдань, мотивування учасників освітнього процесу. Моніторинг за виконанням принципів Agile-підходу повинен проходити в руслі виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості університетської освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її цілям, аналіз причин можливих відхилень. Оцінювання освітнього процесу з точки зору Agile-підходу мусить включати систему

оцінювання та самооцінювання навчальних досягнень студентів, забезпечення академічної доброчесності тощо.

Таким чином, реалізація Agile-підходів в підготовці здобувачів вищої освіти за спеціалізацією «Професійна освіта (Будівництво та зварювання)» у дистанційному форматі може сприяти підвищенню рівня їх професійної компетентності та їх конкурентоздатності на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Глущевський В., Метрик Р., Стешенко К. Сучасні виклики вищої освіти: інноваційні тренди у підготовці здобувачів. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. С. 38–41.

2. Красильник Ю. С. Концептуальні основи персонідидактики вищої школи. Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2020. № 1 (41). С. 181–190.

3. Сліпчишин Л. В. Використання Agile –підходу в освіті. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. Випуск 55. С. 230–238]

4. Сосницька Н., Глікман С. Студентоцентризований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник львівської академії. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 1. С. 377–381.

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 10.11.2022).

6. Agile в освіті. Основні принципи та способи реалізації. URL: <https://teach-hub.com/agile-v-osviti/> (дата звернення: 11.11.2022).

*Красницька Анжела Віталіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ*

ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Основна щоденна робота кожного юриста супроводжується підготовкою, оформленням і складанням величезного масиву юридичних документів, з обміном інформацією в усній і письмовій формі. Це вимагає належного володіння юридичною технікою, знання особливостей офіційно-ділового стилю, а також правил і норм літературної мови в юридичній сфері з метою складання якісних правозастосовних та правореалізаційних актів.

Навчальна дисципліна «Юридичне документознавство» почала викладатися у закладах вищої освіти України із середини 90-х років ХХ ст. Зокрема, у Національній академії внутрішніх справ із 1996 року дисципліна почала викладатися під назвою «Юридичне документоведення». При утворенні назви «*документоведення*» було обрано частину складного слова - *ведення*. Пізніше вчені взяли за основу назву *документознавство*. Сполучення слова «*документ*» та частина складного слова -*знавство* означає «наука про документ», «сукупність знань про документ». Таким чином, *терміносполучення «юридичне документознавство» має значення «сукупність знань про юридичний документ».*

Навчальна дисципліна «Юридичне документознавство» входить у дисципліни спеціалізації циклу загальнопрофесійних дисциплін та призначена для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальностями «Право» та «Правоохоронна діяльність».

Юридичне документознавство як частина теорії права займається дослідженням у сфері правотворчості, правозастосування та правореалізації; є технологією складання юридичних документів. *Юридичне документознавство* можна охарактеризувати як навчальну дисципліну гуманітарного циклу, яка вивчає систему науково-обґрунтованих засад щодо юридичної техніки, правових, логічних, композиційних і лінгвістичних вимог щодо створення нормативно-правових, правозастосовних і правореалізаційних актів.

Навчальна дисципліна «Юридичне документознавство»: а) є теоретичною основою, що забезпечує ефективність правозастосовної діяльності; б) має практичну направленість. Таким чином, у ній знаходиться відображення фундаментальне і прикладне знання, теорія і практика.

Зміст дисципліни охоплює коло питань, пов'язаних із правилами створення різного роду юридичних документів: управлінських, адміністративно-правових, кримінальних процесуальних, цивільно-правових, цивільно-процесуальних.

Метою викладання дисципліни є ґрунтовна підготовка майбутніх юристів до практичної діяльності з укладання та редагування текстів юридичних документів з урахуванням вимог юридичної техніки, формальної логіки, офіційно-ділового стилю сучасної української мови.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» є: формування у здобувачів вищої освіти знань щодо особливостей правотворчої та правозастосовної діяльності, системи науково-теоретичних і практичних знань з основ юридичної техніки; висвітлення сучасних проблем документування правової інформації, закономірностей утворення юридичних документів; забезпечення розуміння здобувачами вимог юридичної техніки до текстів нормативно-правових та індивідуальних актів; поглиблення знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти щодо складання й оформлення управлінських, кримінально-процесуальних, адміністративно-правових і цивільно-правових документів з огляду на їх

призначення та види; вироблення у здобувачів навичок щодо аналізу правотворчих і правозастосовних помилок, яких припускаються у документах, навичок щодо вільного володіння методами усунення правозастосовних помилок; сформулювати усвідомлення складання й оформлення високоякісних юридичних документів.

Дисципліна надає можливість здобувачам вищої освіти отримати необхідні знання, навички, уміння у сфері особливостей застосування принципів, правил-вимог, прийомів і засобів юридичної техніки при створенні нормативно-правових та правозастосовних актів. У результаті навчання здобувачі вищої освіти опановують фундаментальні теоретичні та прикладні основи юридичного документознавства, методи створення та складання юридичних документів, навички розробки нормативно-правових та правозастосовних актів з урахуванням вимог-правил юридичної техніки, техніку складання управлінських, адміністративно-правових, кримінальних процесуальних, цивільно-правових, цивільно-процесуальних, господарсько-процесуальних документів, методи застосування отриманих знань на практиці при здійсненні професійної діяльності. У зв'язку з тим, що документи повинні бути грамотно складеними, точними, чіткими, зрозумілими, здобувачі вищої освіти повинні досконало володіти юридичною мовою, знати норми сучасної української мови. Усі ці питання вивчаються в процесі викладання дисципліни «Юридичне документознавство».

Складовими юридичного документознавства як навчальної дисципліни є: об'єкт, предмет, структура, сучасний понятійний апарат. *Об'єктом юридичного документознавства є сукупність видів і форм юридичних документів, які складаються у певному суспільстві у сфері права для зберігання і передачі інформації у просторі та часі. Предметом юридичного документознавства є правила ведення юридичної роботи, результатом якої є створення юридичних документів, подальше їх функціонування у людському суспільстві, дослідження їх природи, властивостей, внутрішньої будови.*

Курс містить два розділи: Розділ 1 «Юридичне документознавство як навчальна дисципліна. Основи юридичної техніки»; Розділ 2 «Техніка створення управлінських, кримінально-процесуальних, адміністративно-правових, цивільно-правових і цивільно-процесуальних документів».

Структура дисципліни “Юридичне документознавство” складається з двох частин: 1. Загальної (теоретичної) частини – у цій частині детально вивчаються питання, які мають загальний характер: а) нормативна база, що регулює процеси роботи з документами; б) основи справочинства (діловодства); в) визначення поняття, закономірності походження та функціонування документа/юридичного документа як соціокультурного феномена; г) ознаки, властивості, функції документа; г) класифікації юридичних документів; д) структура юридичних документів; е) юридична техніка як правова категорія, її інструментарій; є) вимоги юридичної техніки до нормативно-правових і правозастосовних актів; ж) формально-атрибутивні засоби; 2. Особливої (практичної) частини – у цій частині детально вивчаються: а) техніка складання, оформлення, редагування управлінських, адміністративно-правових, кримінальних процесуальних, цивільно-правових, цивільно-процесуальних, господарсько-процесуальних документів; б) вивчаються способи попередження правозастосовних помилок.

Юридичне документознавство формується на стику безлічі наук і навчальних дисциплін, які передбачають складання й аналіз різних юридичних документів. Юридичне документознавство логічно і змістовно пов'язане з наступними дисциплінами: історичні науки (генезис, етапи, закономірності, тенденції розвитку та функціонування документів/юридичних документів, документних форм, систем документації); логіка права; герменевтика; органічний зв'язок з галузями права: теорія держави та право, міжнародне право, конституційне право, кримінальне право і кримінальний процес, цивільне право і цивільний процес, трудове право, адміністративне право, сімейне право, господарський процес

(класифікація юридичних документів, надання документам юридичної сили, вимоги до їх структури тощо); *юридична техніка, техніка нормотворчості, юридична техніка відомчої нормотворчості, юридичне нормопроекткування* (складання документів відповідно до вимог юридичної техніки); *криміналістика* (техніко-криміналістичне дослідження природи документів, прийомів, способів навмисного спотворення документної інформації для розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із підробленням документів); *соціальна інформатика, обчислювальна техніка, програмування* (ефективне вирішення теоретичних і прикладних завдань, пов'язаних зі створенням документів, передачею, пошуком, зберіганням, захистом документної інформації завдяки розвитку комп'ютерних технологій); *прикладна лінгвістика* (уніфікація текстів офіційних документів, стандартизація мовних одиниць, процес редагування документів); *юридична лінгвістика* (тлумачення юридичних текстів, проведення лінгвістичної експертизи законів); *українська мова за професійним спрямуванням; інформаційні технології в діяльності Національної поліції* тощо.

При вивченні дисципліни приділяється увага поєднанню традиційних та інноваційних форм роботи – лекції; обговорення питань семінару; проведення бінарних занять; робота здобувачів із законодавчою базою; робота з текстами юридичних документів, аналіз правотворчих і правозастосовних помилок, колізій; виконання практичних і ситуаційних завдань; організація наукових заходів (наукових семінарів, круглих столів); виконання творчих завдань; рольові ігри, брейн-ринги.

Таким чином, юридичне документознавство є досить молодою науковою дисципліною, становлення якої є важливим етапом у розвитку та вивченні гуманітарних наук. Знання основ юридичного документознавства: а) дає теоретичні знання щодо правил-вимог юридичної техніки, що висуваються до юридичних документів; б) дає спроможність набути знання та практичні навички створення різного роду юридичних документів; в) є засобом попередження правотворчих і правозастосовних помилок; г) дає можливість підвищити якість юридичних документів.

*Ланге Оксана Вікторівна,
викладач вищої категорії
Київського фахового коледжу
архітектури, будівництва та управління*

ПРОБЛЕМАТИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОЛЕДЖІ ТА ШКОЛІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

*Слова росли із ґрунту, мов жита.
Добірним зерном колосилась мова.
Вона як хліб. Вона свята.
І кров'ю предків тяжко пурпурова.
Ліна Костенко*

Українська мова є найбільшим ідентифікатором та національною ознакою нашого багатостраждального народу. Слова відомої української поетеси сучасності підтверджують, що наша мова та література зростають та розвиваються разом з народом. До жахливої війни, розв'язаної московським агресором, часто в засобах масової інформації та офіційних заявах побутувала думка, що неважливою є мова спілкування, мова ведення радіо- та телепередач, мова викладання в закладах освіти. Однак, способи ведення війни окупантами показали, що мова, культура, освіта, національні кольори та символи мають визначальне значення. Тому, розвиток і збереження нашої мови, культури та національної ідентичності є особливо важливим у цей важкий воєнний час.

Підґрунтям та початковою ланкою розвитку мовної та культурної свідомості української дитини є її сім'я. Мовний та літературний світогляд українця подальшого розвитку набуває в школі, коледжі, закладі вищої освіти. Тому, на вчителів і викладачів української мови та літератури покладається надзвичайно важлива функція виховання учня, студента, громадянина в руслі розвитку української літератури, культури та

національної ідентичності [1]. Це питання виховання є надзвичайно важливим та актуальним для збереження культурної, літературно та мовної спадщини нашого народу, а також для донесення наших культурних ознак до широкого загалу світової спільноти. Для збереження та розвитку української державності у важкі часи сьогодення важливо зберегти й утвердити себе в літературі та культурі, взагалі. А навчальний заклад, особливо школа тут відіграє важливу ключову роль. Тому, українська мова й українська література мають бути надійним фундаментом для формування патріотичної особистості [2].

В зв'язку з цим, сучасні вчителі та викладачі постають перед викликом підняття престижу вивчення української мови та особливо української літератури, як в школах і коледжах, так і в закладах вищої освіти [3]. Сучасна українська література є такою, що постійно розвивається, тому це ставить особливі вимоги до педагога. Зокрема, сучасний вчитель повинен:

- поєднувати в собі роль вчителя, вихователя, духовного наставника та, навіть, культуролога;
- бути повністю компетентним у своїй дисципліні;
- відслідковувати сучасні здобутки та новинки української літератури, що є актуальними для навчання та виховання сучасної молоді;
- вміти на доступному рівні пояснити матеріал;
- вміти володіти увагою учнів та викликати інтерес до вивчення української літератури;
- зацікавлювати учнів брати участь в українських театральних постановках, літературних гуртках, вечорах, присвячених українським письменникам та поетам.

Ще з середини минулого століття було сформовано теоретичні підходи до викладання і вивчення української мови та літератури [4]. Суть таких теоретичних підходів полягає в наскрізному вивченні біографій письменників та поетів, а також у розгляді думок критиків при огляді творів. Однак, в сучасних реаліях вчителі стикаються з неактуальністю такого

підходу та низькою зацікавленістю учнів у копіюванні чийсь думки щодо того чи іншого літературного твору. Це пов'язано з тим, що сучасні учні та студенти мають доступ до великої кількості різноманітних джерел інформації. Тому, здебільшого, учнів не цікавить чиясь критична думка чи затертий шаблонний висновок про той чи інший твір. Кожен учень, студент є індивідуальною особистістю і він має право сформулювати свою думку, як про якусь конкретну повість, роман чи вірш, так і про світогляд письменника або ж поета взагалі. Крім того, існує велика кількість творів, що втратили свою актуальність в наш час. І думку таких творів вчителю важко донести до сучасної молоді, а учням сприйняти через абсолютно різні світогляди автора та сучасної дитини. Це важливо враховувати, оскільки викладання мови та літератури в школі має сприяти становленню успішної в майбутньому людини.

Однак, часто вчитель стикається з обмеженнями, які накладає навчальна програма вивчення української літератури. На початку здобуття незалежності нашої держави, розпочався період відродження національної школи, проголошувався пріоритет формування особистості, сформованої на демократичних цінностях та здатної до самовдосконалення. Але зачасту при вивченні деяких літературних творів наперед виноситься саме ідеологія, а не мораль та людина, як найвища цінність [2, 4].

Сучасні виклики, щодо відродження та розвитку української літератури відзначають актуальність особистісно-розвивального навчання. Літератори, методисти та митці обґрунтовували необхідність формування в учнів читацьких здібностей у процесі аналітичної роботи над текстом, що сприяє глибокому осягненню його ідейно-художнього змісту.

В теперішній час методисти, вчителі, викладачі зосереджуються на пошуку продуктивних шляхів викладання української літератури в школах і коледжах та визначенні шляхів і методів формувального впливу на особистість учня, як читача та свідомого громадянина. За твердженнями сучасних науковців [4, 5], гуманізація та диференціація освіти в Україні є

основними принципами її реформування з орієнтацією на інтелектуальний розвиток учнів. Важливими ознаками сучасної методичної науки відзначається спрямованість шкільної літературної освіти на формування високорозвиненої особистості в умовах глобалізації інформаційного простору та міжлюдської комунікації, що обумовлює зміни як у свідомості учителя, так і учнів [5].

В підсумку можна, сказати, що сучасне викладання української літератури повинно бути орієнтованим на інтереси учня, студента, який прагне бути інтелектуально-розвинутим та нести і відображати людські цінності та національну ідентичність в контексті української мови та літератури. Враховуючи наведені аргументи, таке актуальне питання, як викладання української літератури, ставить нові вимоги та виклики до сучасних вчителів та наставників. При цьому, успіх педагогічної діяльності залежить від рівня сформованості загальних умінь педагога, зокрема, його організаторських, комунікативних та виразності особистісних якостей.

Список використаних джерел

1. Ситченко А. Літературна освіта школярів у викликах компетентнісного навчання. Освітологічний дискурс, вип. 2 (29), Червень 2020, С. 51-63, DOI:10.28925/2312-5829.2020.2.5.

2. Сліпушко О. М. Духовна Держава Тараса Шевченка : монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 127 с.

3. Паламарчук Д. А. Проблеми викладання точних дисциплін у загальноосвітніх школах та коледжах / Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного круглого столу з міжнародною участю 24 квітня 2019 р. – Ірпінь : УДФСУ, 2019. С. 137-140.

4. Яценко Т. О. Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2016. 360 с.

5. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція : монографія / Г. Л. Токмань. – Київ : Міленіум, 2002. – 320 с.

УДК 37.04

Лапаєнко Світлана Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук, с.н.с.,
завідувач відділу наукового інформаційно-аналітичного
супроводу освіти Державної науково-педагогічної
бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сфера освіти в сучасних умовах потребує спрямованості на об'єктивізацію процесу цифрової трансформації, уточнення змісту інформаційно-аналітичного забезпечення освітньої сфери з означеного питання, розроблення теоретичних і методичних засад інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації сфери освіти і педагогіки.

Цифрова трансформація у сфері освіти і науки – це комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки, включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних [3]. Різні аспекти цифрової трансформації сфери освіти розглянуто у роботах українських учених, дослідників і практиків: В. Биков, Н. Морзе, М. Бойко, Н. Валько, В. Величко, Т. Крамаренко, О. Лісового, В. Осадчого та ін. Проблеми цифрової трансформації висвітлено в працях зарубіжних науковців: Gerald C. Kane, D. Palmer, A. N. Phillips, D. Kiron, N. Buckley та ін.

В. Биков, розглядаючи сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства та проблеми впровадження цифрових технологій у вітчизняній освіті і науці, обґрунтовує пріоритети, технологічні принципи побудови інформаційно-освітнього середовища, визначає пріоритетні заходи для цифрової трансформації суспільства і розвитку комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України, зокрема: розроблення й впровадження на державному рівні процедур забезпечення необхідних рівнів досконалості електронних освітніх ресурсів; розроблення стандартів цифрових компетентностей суб'єктів освітнього процесу; розроблення та впровадження програми підвищення обізнаності громадян з питань інформаційної безпеки, кібербезпеки; створення технологічної інфраструктури закладів освіти, зокрема на основі хмарних технологій; посилення змістової лінії програмування у навчанні; розроблення механізмів мотивації наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників до педагогічно виваженого і доцільного використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, створення електронних освітніх ресурсів та ін. [1].

З урахуванням того, що цифровізація освіти залежить від розвитку інформаційного суспільства, В. Биков до об'єктивних умов та сучасних тенденцій цього процесу відносить такі: розвиток штучного інтелекту (Artificial intelligence), «машинне навчання» (Machine Learning), неймережі (Artificial Neural Networks); забезпечення мобільності інформаційно-комунікаційної діяльності користувачів в інформаційному просторі (Mobility), подальший розвиток мобільно орієнтованих засобів та ІКТ доступу до електронних даних; широке запровадження технологій блокчейн (Blockchain) та криптовалют (Cryptocurrencies); розвиток технології хмарних обчислень та віртуалізації, корпоративних, загальнодоступних і гібридних ІКТ-інфраструктур, а також запровадження технології туманних обчислень (Cloud Computing and Virtualization, Private, Public and Hybrid Clouds, ICT-infrastructures, Fog Computing); розвиток телемедицини

(Telemedicine); розроблення нових функцій доповненої реальності (Added Reality) і доступність обладнання для віртуальної реальності (Virtual reality); широке запровадження чат-ботів (Chat Bots) та віртуальних помічників (Virtual Assistants) – накопичення та опрацювання значних обсягів цифрових даних, формування та використання електронних інформаційних баз і систем (Big Data, Data Mining, Data Bases), зокрема, електронних бібліотек (Electronic Libraries, Repositories) та наукометричних баз даних (Scientometric Data Bases); розвиток користувальних характеристик Інтернету людей (Internet of People – IoP), розгортання топології широкосмугових високошвидкісних каналів електронних комунікацій (Broadband Communication Channels), систем формування ІКТ-просторів бездротового доступу користувачів до електронних даних (Cordless Access to Digital Data, WiFi, Bluetooth, Cellular Networks); формування Інтернету речей (Internet of Things – IoT), розвиток його програмно-апаратних засобів, зокрема мікропроцесорних, та інтеграційних платформ, для забезпечення налаштування, управління та моніторингу електронних пристроїв за допомогою сучасних телекомунікаційних технологій; розвиток робототехніки (Robotics), робототехнічних систем, зокрема, 3D-принтерів і 3D-сканерів; розвиток індустрії виробництва програмних засобів (Software Development Industry), зокрема, видання електронних освітніх ресурсів; забезпечення сумісності ІКТ-засобів та ІКТ-додатків, побудованих на різних програмно-апаратних платформах (Compatibility); розвиток мереж постачальників ІКТ-послуг (ринку ІКТаутсорсерів), передусім хмарних сервісів (Cloud Services), та мережі Центрів опрацювання даних (Computing Center Network); розвиток систем захисту даних в інформаційних системах та протидія кіберзлочинності (Data Security and Counteraction of Cybercriminality).

Ю. Красильником констатовано, що дистанційне навчання, як прикладний аспект цифровізації освіти, є сукупністю сучасних психолого-педагогічних і телекомунікаційних технологій, методів і засобів, що

забезпечує студентам можливість навчання без відвідування ЗВО, запропоновано сутнісну характеристику дистанційного навчання як цілеспрямованого організованого процесу активної опосередкованої засобами інформаційних технологій спільної діяльності викладачів і здобувачів вищої освіти, у ході якої майбутні випускники набувають компетентностей, необхідних для їхньої професійної діяльності, визначено зміст проєктування дистанційного навчання на концептуальному, технологічному та предметній рівні [2].

Підтримка цифрової трансформації сфери освіти є також одним з пріоритетів в діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського. Тому дослідження «Інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації освіти і педагогіки: вітчизняний і зарубіжний досвід», яке започатковується відділом наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти у 2023 році, конкретизуватиме сучасні процеси інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки в контексті Законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про інформацію» (1992), Указів Президента України «Про Стратегію інформаційної безпеки» (2021), «Про Стратегію комунікації з питань євроатлантичної інтеграції України на період до 2025 року» (2021), концепції «Нової української школи» (2016), інтегруватиме наукові розробки вчених та інноваційний досвід діяльності суб'єктів освітнього процесу щодо побудови екосистеми цифрових рішень у сфері освіти, створення безпечного електронного освітнього середовища, забезпечення необхідної цифрової інфраструктури закладів освіти, підвищення рівня цифрової компетентності, цифрової трансформації процесів і послуг та автоматизації збору й аналізу даних. Для ефективного формування та здійснення державної політики у сфері освіти і науки, прийняття управлінських рішень будь-якого рівня необхідна аналітична й статистична інформація, а отже, функціонування цілісної системи збору, оброблення та передачі інформації як основи системного підходу до розв'язання проблем та поставлених завдань. З огляду

на це актуальним та науково перспективним є визначення теоретичних і методичних засад цифрової трансформації освіти й педагогіки, вивчення та поширення вітчизняного і зарубіжного досвіду використання цифрових технологій в освіті, розроблення оглядової та інформаційної продукції, покликаної оптимізувати працю наукових і педагогічних працівників, сприяючи зменшенню часових та інтелектуальних витрат з пошуку та опрацювання науково-освітньої інформації щодо актуальних питань цифрової трансформації сфери освіти, та забезпечити умови для безперешкодного доступу користувачів до систематизованого освітянського контенту.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. URL: https://lib.iitta.gov.ua/718692/1/Microsoft%20Word%20-%20Биков%20В_2019_2.pdf (дата звернення: 09.11.2022).

2. Красильник Ю. С. Теоретико-методичні основи проектування дистанційного навчання в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки» Херсонського державного університету*. 2021. № 94. С. 86–92

3. Цифрова трансформація у сфері освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki> (дата звернення: 10.11.2022).

*Ломачук Людмила Анатоліївна,
викладач української мови та літератури
вищої категорії, викладач-методист
Державного навчального закладу «Міжрегіонального
вищого професійного училища автомобільного
транспорту та будівельної механізації»*

**ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(З ВЛАСНОГО ДОСВІДУ)**

Формування творчої компетентності та гуманістичних цінностей в учнів є одним із головних завдань сучасного педагога. Саме зараз у нашому суспільстві виникла потреба у творчих, діяльних і обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадянах. Молоде покоління – унікальне і нове. Це покоління, яке з народження живе у цифровому світі «без кордонів». Воно схоже на дивну суміш дитячої щирості та дорослих умінь. Аби навчати підлітків 21 століття, викладач повинен бути «в тренді». Саме тому, він має зробити урок насиченим, змістовним, цікавим, бо потрібно у короткий термін викласти великий обсяг навчального матеріалу.

Зацікавити, вмотивувати учнів до вивчення предмету можна за допомогою таких форм і методів навчання, які стимулюють учнів до самостійного мислення. В першу чергу потрібно орієнтуватися саме на учня. Результат роботи буде залежати від того, чи буде у нього бажання вчитися, пізнавати щось нове. Найефективнішим засобом досягнення цього є, на мою думку, інноваційні технології навчання.

Інноваційний підхід сприяє розвитку творчої особистості, забезпечує мотивацію здобуття знань, створює ситуацію успіху для учнів.

Основною формою організації навчальної діяльності є урок. Сучасний урок – це демократичний урок. Головними його ознаками є: підготовка

гуманних освічених людей; навчання не словом, а справою; проведення його не для учнів, а разом з ними; спрямовування діяльності не на клас в цілому, а на особистість кожного учня; забезпечення повного засвоєння навчального матеріалу на уроці.

Враховуючи всі переваги використання інноваційних технологій, я створюю навчальні дидактичні матеріали для представлення різноманітної інформації, які можна використовувати практично на будь-яких уроках.

Світ не стоїть на місці. Сучасні інноваційні прийоми здатні не тільки передавати інформацію, але й емоційно впливати на учнів, викликати інтерес до досліджуваного .

Практика доводить, що на початку уроку доцільно використовувати такий психологічний прийом як **«Криголам»**. Учні мають написати яким вони бачать урок і якими повинні бути вони на цьому занятті. Він активізує пізнавальну діяльність, сприяє розвитку креативного мислення, формує мотивацію до навчання.

Під час актуалізації опорних знань учнів можна використати прийом **«Анаграма»**. Потрібно із переплутаних слів скласти вислів, приказку. Такий вид роботи ставить здобувачів освіти в активну позицію, створює ситуацію успіху, розвиває креативне мислення, збагачує словниковий запас, стимулює пізнавальну активність, виховує толерантне ставлення один до одного.

Для сприймання та засвоєння навчального матеріалу користуюся такими методами;

Сторітелінг (storytelling) – це мистецтво розповідати історії з метою навчання.

Цей прийом має величезну практичну користь: легке засвоєння матеріалу, розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями. Правильно побудувавши розповідь, можна зачепити не тільки розум і логіку, а й емоції.

На уроках мови можна запропонувати учням скласти розповідь на вільну тему, вживаючи не менше 20 прикметників. Або в групах поміркувати

над спільною історією, де будуть використані всі відомі синоніми до слова «говорити». Такі завдання впливають на чистоту мови, її точність, збільшують словниковий запас. Розвивають усне і писемне мовлення.

На уроках літератури можна запропонувати здобувачам освіти обрати одного героя чи героїню з твору та приготувати невелику розповідь або придумати закінчення твору. Наприклад І. Франко «Сойчине крило», В. Винниченко «Момент».

Учні можуть більш широко уявити час та події, які описані в творі, зіставляти та аналізувати важливі факти, готувати публічний виступ. Ті, хто слухає, з більшою імовірністю запам'ятають літературний твір і конкретні моменти з нього. Також це розвиває емоційний інтелект і здатність до емпатії.

«Фішбоун». *Індивідуальна робота.* Усі учні працюють над розв'язанням однієї проблеми протягом певного часу, потім результати обговорюють й укладають в загальну графічну схему.

Робота в групах. Учні об'єднуються в групи, кожна група працює над розв'язанням конкретної проблеми, заповнює схему «Фішбоун» і презентує результати своєї роботи.

Важливим етапом застосування цієї технології є презентація отриманих результатів. Схема повинна підтвердити комплексний характер проблеми з урахуванням усіх причинно-наслідкових зв'язків. Іноді, заповнюючи схему, учні натрапляють на ситуацію, коли причин, обговорюваної проблеми, більше, ніж аргументів, які підтверджують її наявність. Це виникає внаслідок того, що припущень і в житті завжди більше, ніж фактів, які їх підтверджують. А тому деякі нижні «кісточки» можуть так і залишитися незаповненими.

Під час уроку викладач визначає – досліджувати проблему далі чи спробувати знайти рішення. Ця схема є найбільш продуктивною в роботі з літературним твором.

За допомогою цієї схеми можна знайти рішення будь – якої складної ситуації, при цьому виникають щоразу нові ідеї.

Схема фішбоун малюється у вигляді «риби». У «голові» - тема або проблемне питання. На «верхніх кісточках» - причини. На «нижніх кісточках» - певні наслідки (факти). На «хвості» – висновок.

Приклад використання технології «Фішбоун» на уроці літератури.

Проблема кохання в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай»

Учні отримали завдання визначити такі аспекти: у чому духовна розбіжність героїв (саме це й зумовлює проблемність цього кохання); причина внутрішнього конфлікту між героями, а за тим і розриву); наслідки цього конфлікту - події, вчинки, відчуття героїв; висновок - відступництво від почуттів спотворює людину, знищує її як особистість, призводить до трагедії

Дебати. Науковці по-різному класифікують дебати, називають їх види. Я ж зупинюсь на тих видах дебатів, які можна застосувати безпосередньо на уроках. У ході таких дебатів здійснюється контроль за якістю читання. Ділимо учнівську групу на дві групи, кожна з яких повинна відстояти правильність чи хибність сформульованого в темі твердження, використовуючи тільки цитати.

Як ви думаєте, чи вірив Чіпка у справедливість своєї життєвої позиції, своїх дій, коли чинив кроваву розправу над козацькою старшиною?

Шляхом накопичення текстового матеріалу учні повинні побачити суперечливість характеру головного героя, з`ясувати причини цієї суперечливості, усвідомити хибність певних його думок, вчинків.

Дебати на основі літературознавчого аналізу. За такої форми проведення уроку учні повинні продемонструвати хорошу орієнтацію в тексті, уміння самостійно аналізувати окремі сцени, порівнювати образи, продемонструвати знання контексту епохи, в яку був написаний твір.

І.Франко вважає, що Мойсей - лідер нації, не визнаний народом.

У ході виступів, використовуючи цитати з тексту, висловлювання літературознавців, факти із життя І.Я.Франка з'ясувати авторську позицію, трагізм долі самого письменника.

Мойсей – лідер нації, що не визнаний народом

Мойсей – лідер нації, що визнаний народом

Швидкісні дебати. На такі дебати відводиться 10 -15хвилин.

Чи можна вважати патріотом людину, що виїхала за межі України у скрутний для неї час?

Такі дебати я проводжу під час вивчення новели В. Стефаніка «Камінний хрест». Теми еміграції ми торкаємося впродовж вивчення історії української літератури кілька разів: вивчаючи творчість Василя Стефаніка, творчість поетів-емігрантів. На жаль, в теперішніх умовах я пов'язую цю тему із нашим сьогоденням.

Ми живемо в нових реаліях, в нових умовах. Кожного дня суспільство стає більш інформатизованим. Саме тому використання інноваційних технологій в навчанні є одним із пріоритетних напрямків. Це є необхідною умовою в освіті, оскільки підвищує ефективність навчання, поживляє його, привчає учнів до аналізу та узагальнення. Відчуваючи свою інтелектуальну спроможність, успішність у виконанні завдань здобувачі освіти стають більш мотивованими до отримання знань, відповідно підвищується рівень засвоєння навчального матеріалу та його якість.

Сучасні педагогічні технології мають багато форм та прийомів інтерактивного навчання. Кожен викладач має змогу вибрати найбільш прийнятні для нього.

У процесі роботи я переконалася, що, наведені приклади, є саме тим «зернятком», яке дає змогу створити свою невелику методику викладання. На мою думку, вони проєктують фантазію, натхнення, ініціативу, нестандартність, наявність власної точки зору. Сприяють формуванню в учнів творчої уяви, світоглядних переконань, розвитку критичного і

логічного мислення, вироблення вмінь комплексного розв'язання проблем, спонукають до саморозвитку та самореалізації в подальшу житті.

Список використаних джерел

1. Горошкіна, О.М. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. Українська мова і література в школі, 2013. № 4 С. 3, 7–10.
2. Когут О. Інноваційні технології навчання. Тернопіль : Астон. 2005. 200 с.
3. Пироженко Л. В., Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво. А.С.К., 2004. 192 с.
4. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. / Г. О. Сиротенко – Х. : Основа, 2003. 164 с .

УДК 796.071.4

Ляшенко Алла Олексіївна,

*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ

У спорті системний підхід для вивчення різних об'єктів і процесів використовував, зокрема, Платонов В.М. [1].

У тренерській діяльності слід розрізняти два якісно різних рівня взаємодії:

1) соціально-психологічний, заснований на поведінці спортсменів, тренера, на психологічній сумісності, спільності інтересів і т.п.;

2) функціональний, у основі котрого лежить рівень функціональної (фізичної, технічної та ін.) підготовки спортсменів.

Перший тип взаємодії проявляє себе у відносинах між спортсменами, між спортсменами й тренером, другий тип – при вирішенні якихось рухових задач, наприклад у грі.

Взаємодіючі частини системи можуть бути простими і складними. У першому випадку вони називаються елементами, а у другому – підсистемами. Підсистема може бути розділена без суттєвої втрати її функцій, а елемент – ні. Наприклад, трійка нападаючих у хокейній команді є підсистемою хокейної команди, і видалення одного з гравців з поля не залишає можливість двох інших нападаючих виконувати свої функції, у той час як окремих гравець у випадку поламання своєї ключки не матиме такої можливості. Отже, гравець та ключка є елементами системи хокейної команди.

Розрізняють внутрішнє й зовнішнє середовище системи. Наприклад, для ігрової команди гравці, зв'язки між ними будуть внутрішнім, а оточуючі глядачі - зовнішнім середовищем.

Якщо ми у якості системи розглядаємо техніку рухів спортсмена-плавця під час плавання, тоді у якості середовища можна розглядати воду й повітря. У спортсмена-лижника під час пересування на лижах середовищем будуть сніг, повітря, об'єкти на місцевості. Якщо ж ми будемо вивчати поведінку плавця чи лижника у команді, тоді у якості середовища будуть розглядатись оточуючі їх спортсмени. У першому випадку мова йде про середовище фізичне, а у другому – соціальне. У першому випадку при розгляді взаємодії спортсмена із середовищем ведуче значення мають закони кібернетики, гідродинаміки й біомеханіки спорту, а у другому – соціальні і психологічні закономірності.

У діяльності тренера у якості внутрішніх обмежень можуть виступати вікові особливості організму спортсмена, закономірності розвитку спортивної форми, рівень спортивно-технічної підготовки спортсмена і т.д., а у якості зовнішніх обмежень – планові завдання організації на підготовку розрядників і майстрів спорту, система оцінки діяльності тренера, система змагань і відбору спортсменів і т.д. Тренер у своїй діяльності повинен обов'язково орієнтуватись як на зовнішні, так й на внутрішні обмеження. Ігнорування внутрішніх обмежень призводить до перевантажень спортсменів, зривів у підготовці, до постановки нереальних цілей.

Однією з ознак є належність систем до «поверхів» нашого реального світу. За цією ознакою системи можна розділити на системи неживої та живої (біологічні) природи і системи суспільні (громадські), або соціальні. До першого типу систем відносяться , наприклад, усі спортивні снаряди, до другого – організм спортсмена, до третього – група спортсменів, команда.

Якщо у роботі спортивного снаряду ведучими є закони механіки, тоді в управлінні рухами спортсмена на цьому снаряді – закони кібернетики й біомеханіки. У становленні і розвитку спортивної форми важливу роль грають біологічні закономірності розвитку організму, а у діях спортивної команди – соціальні закони формування і розвитку особистості і колективу. Все це суттєво ускладнює управлінську діяльність тренера.

Системи можуть бути розділені за характером їх походження на природні й штучні. У якості перших у спорті можна назвати організм спортсмена, кліматичні умови, оточуюче середовище, в котрому відбуваються заняття спортом. Другими є спортивні снаряди, команди, система тренувальних навантажень, система змагань, система відбору спортсменів та ін. особливістю останніх систем є те, що структура їх будується по волі людини, котра їх створює (наприклад, склад команди, склад учасників змагань, система відбору спортсменів і т.д.).

Системи можуть також бути класифіковані за ступенем їх складності і поведінки [2]. За складністю розрізняють прості, складні й дуже складні

системи. До систем першого типу можна віднести усі спортивні снаряди, набір карток для жеребкування команд і т.п., до систем другого типу – систему проведення якихось змагань, електронне табло на стадіоні. До систем третього типу відносяться: організм спортсмена, група спортсменів, команда, добровільне спортивне товариство і т.п.

За поведінкою системи поділяють на детерміновані та імовірнісні. До детермінованих систем відносяться усі спортивні снаряди (якщо вони справні), секундомір, електронне табло і т.п.

До імовірнісних відносяться: спортсмен, спортивна команда, група спортсменів, яка стоїть на старті забігу чи запливу, команда, котра приймає участь у грі, і т.п. Тому результат дій тренера чи команди завжди має імовірнісний характер – чи це стосується навчання техніці, розвитку фізичних якостей, росту спортивних результатів чи виступу команди на змаганнях.

Системний підхід у діяльності тренера реалізується наступним чином:

1) тренер сприймає свою спортивну команду чи тренувальну групу спортсменів як деяку цілеспрямовану систему. Це означає, що спортсмени займаються даними видами спорту з метою досягнення певних спортивних результатів, а не тільки заради зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і розвитку фізичних якостей;

2) процес тренування сприймається тренером як цілеспрямований, імовірнісний, такий, що має складну структуру і певну ієрархію. Це перш за все означає, що учбово-тренувальна і виховна робота, котра ведеться з командою чи тренувальною групою, орієнтується на певні цілі у виді результатів по технічній, фізичній, тактичній підготовці, а також у виді конкретних результатів, на конкретних змаганнях. У зв'язку з цим у оцінку дій тренера і спортсменів вводять поняття про доцільність тих чи інших заходів, вправ, засобів тренування і т.д. Сприйняття тренером процесу тренування як імовірнісного каже про те, що він передбачає деякі відхилення

від запланованих результатів, не може повністю гарантувати досягнення поставлених цілей;

3) розгляд процесу тренування у цілому при виділенні його частин. З метою аналізу структури тренувального процесу тренер виділяє його окремі елементи і частини (технічну, фізичну, тактичну і т.д. підготовку), розглядаючи їх як відносно самостійні, але разом з тим такі, що знаходяться у тісному взаємозв'язку один з одним. Таким же чином розглядається тренування спортсмена на будь-якому з окремих етапів підготовки, у тижневому тренувальному циклі, тренувальному заняття;

4) дотримання принципу відповідності структури процесу спортивної підготовки та його організації. Ця вимога виконується тоді, коли на кожному з етапів підготовки (початкова підготовка, поглиблена спортивна спеціалізація і т.д.) застосовується найбільш повно відповідна цілям і задачам підготовки форма організації учбово-тренувального процесу. Наприклад, на етапі початкової підготовки – групова, на етапі поглибленої спортивної спеціалізації – групова і індивідуальна, на етапі спортивного вдосконалення – індивідуально-групова, на етапі найвищої спортивної майстерності – переважно індивідуальна;

5) виділення взаємодії як системоутворюючого фактору. Ця вимога системного підходу реалізується тренером шляхом налагодження взаємодії на наступних рівнях: між спільно працюючими тренерами, між тренерами і спортсменами, між спортсменами, між спортсменом і спортивним снарядом (чи середовищем). Крім того, як взаємодіючі тренером розглядаються засоби тренування і відновлення, тренувальні вправи і т.д.;

6) врахування ресурсів, можливостей і обмежень. Постановка цілей і задач, а також проведення усього процесу підготовки спортсменів базується на основі ресурсів можливостей. При цьому у якості основного ресурсу розглядаються спортсмени, а не матеріальна база чи фінансування. При роботі на рівні початкової підготовки та поглибленої спеціалізації спортсмени як ресурс розглядаються через кількість тих, хто займається, а на

більш високих рівнях (іноді й переважно) і через ступінь їх обдарованості. Підвищення якості учбово-тренувальної й виховної роботи та впровадження передових форм організації праці розглядаються як найважливіший ресурс.

Можливості досягнення поставлених цілей та вирішення поставлених задач узгоджуються із обмеженнями – внутрішніми та зовнішніми, тобто планування, організація і проведення учбово-тренувального процесу здійснюються на основі врахування перш за все вікових, статевих й індивідуальних особливостей організму спортсменів, а також на основі врахування конкретних умов навчання, побуту, матеріально-технічного та іншого забезпечення процесу тренування, наявності часу для тренування і т.д.;

7) врахування «людського фактору». Ця вимога системного підходу реалізується на основі використання тренером у своїй роботі досягнень соціальної психології, теорії і практики ідейного виховання спортсмена, застосування засобів і методів психологічної й морально-вольової підготовки із урахуванням конкретних властивостей особистості спортсмена, його вікових, статевих, індивідуальних особливостей [3,4].

Список використаних джерел

1. Платонов В.Н. Современная спортивная тренировка. – Киев: Здоров'я, 1980. 334с.
2. Бир С. Кибернетика и управление производством. – Москва: Изд-во физ.-мат. лит-ры, 1963. 274с.
3. Жмарёв Н.В. Системный подход и целевое управление в спорте. – Киев: Здоров'я, 1984. 142с.
4. Жмарёв Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера. – Киев: Здоров'я, 1986. 128с.

*Максимчук Вячеслав Володимирович,
директор Головинського вищого професійного училища
нерудних технологій Житомирської області*

**МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА:
ДОСВІД ГОЛОВИНСЬКОГО ВИЩОГО ПРОФЕСІЙНОГО УЧИЛИЩА
НЕРУДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У нових соціально-економічних умовах перед сучасною професійною (професійно-технічною) освітою як на державному, так і регіональному рівні постають нові масштабні завдання, пов'язані саме з необхідністю застосування державно-приватного партнерства шляхом запровадження в освітньому середовищі сучасних виробничих та педагогічних інновацій, новітніх виробничих технологій, нових освітніх програм, розроблення компетентнісної моделі випускника, орієнтованих саме на зріслі вимоги роботодавців, замовників освітніх послуг професійної (професійно-технічної) освіти, що вимагає інноваційних підходів до управління, адміністрування та розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти України в умовах державно-приватного партнерства.

Безумовно, розвиток якісної та конкурентоздатної системи професійної (професійно-технічної) освіти в умовах модернізаційних змін передбачає посилення її взаємозв'язку з ринком праці на основі державно-приватного партнерства, що сприятиме вирішенню таких проблем як: невідповідність обсягів та напрямів підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти потребам економіки та ринку праці; відсутність належних умов для практичної підготовки учнів; недостатнє фінансування професійної (професійно-технічної) освіти та відсутність інвестицій для оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної)

освіти, впровадження ІКТ-технологій, інноваційних напрямів підготовки кваліфікованих робітників.

Правові засади державно-приватного партнерства у сфері освіти і науки визначені Конституцією України, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України, Законом України «Про державно-приватне партнерство», Законом України «Про освіту», іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Державно-приватне партнерство в професійній (професійно-технічній) освіті як об'єднання зусиль з підприємствами та організаціями у напрямку системного, конструктивного та взаємовигідного співробітництва здатне забезпечити високу якість професійної підготовки кадрів, залучення додаткових ресурсів для розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти та її орієнтації на сучасні технічні й технологічні умови.

Для забезпечення ринку праці кваліфікованими кадрами необхідно сформувати нову систему надання послуг професійної (професійно-технічної) освіти на засадах державних і регіональних програм розвитку, популяризації та підвищення престижу професійної (професійно-технічної) освіти, запровадження інноваційних процесів у системі професійної освіти і навчання України, які, безперечно, повинні ґрунтуватися на принципах партнерства і розширення співпраці з роботодавцями та місцевою громадою.

Закономірно, що зараз розширюються, зокрема, можливості державно-приватного партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, що передбачає утворення та спільне фінансування баз професійно-практичної підготовки, інноваційних підприємств та запровадження спільних програм фінансування підготовки кадрів; створення незалежних установ оцінювання та забезпечення якості професійної (професійно-технічної) освіти; забезпечення умов для участі роботодавців у сфері професійної освіти; утворення в кожному регіоні рад стейкхолдерів професійної (професійно-технічної) освіти, як координаційного органу з питань

визначення та впровадження політики в галузі професійної (професійно-технічної) освіти [1].

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти, присвяченій 30-річчю незалежності України, зазначається, що сучасна професійна (професійно-технічна) освіта України в умовах глибоких трансформаційних змін характеризується оптимізацією та децентралізацією управління, розширенням повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, створенням і збільшенням функцій регіональних рад професійної (професійно-технічної) освіти, диверсифікацією джерел фінансування, розвитком взаємодії зі стейкхолдерами у державно-приватному партнерстві, налагодженням системної взаємодії закладів з роботодавцями, поширенням інноваційних засад організації освітнього процесу, зокрема з використанням дуальної форми навчання та інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Запорукою успішного впровадження інноваційних управлінських та педагогічних технологій у Головинському вищому професійному училищі нерудних технологій Житомирської області, передусім, став якісний склад педколективу, формування таких якостей як ініціативність, здатність творчо мислити і знаходити нестандартні рішення, вміння обирати професійний шлях, готовність навчатися протягом усього життя для безперервного фахового розвитку педагогічних працівників училища, який би відповідав умовам сучасного виробництва. На цьому етапі неможливо обмежувати підвищення кваліфікації працівників психолого-педагогічним та методичним спрямуванням. Для цього вишукується можливість викладачам та майстрам виробничого навчання пройти стажування на базі сучасних підприємств, навчально-практичних галузевих центрів або в рамках реалізації міжнародних проектів тощо. Так, стажування викладачів проводиться на підприємствах ПАТ «Головинський граніт», Черняхівський райавтодор, ТОВ «Даніко», МПП «Екофільтр» база відпочинку «Райдуга», ПП «Атлант», кафе «Старий млин» тощо.

Здобувачі професійної (професійної-технічної) освіти Головинського вищого професійного училища нерудних технологій Житомирської області отримують теоретичні знання у навчальних аудиторіях, а виробниче навчання здійснюється на різних підприємствах, з якими укладено відповідні угоди. Серед них, соціальні партнери-компанії, які працюють на ринку України: «Даніко», «Укрпрофігруп», «Агропросперіс», ЄТС «Volvo Україна».

Стратегічним завданням Головинського ВПУ училища є вдосконалення механізму співпраці закладу з соціальними партнерами-компаніями, які працюють на ринку України з метою фінансування та підтримки процесу підготовки кваліфікованих робітників. Задля цього в закладі започатковано проєкт «Інноваційні шляхи розвитку державно-приватного партнерства як умова розвитку Головинського вищого професійного училища нерудних технологій» з розвитку співпраці з соціальними партнерами, виробництвом та місцевою громадою.

Отже, у сучасних умовах партнерські стосунки між різними соціально-економічними об'єднаннями є одним із шляхів підвищення ефективності їх діяльності. Партнерство розглядається як взаємовигідні відносини між двома або більше організаціями, кожна з яких при цьому зберігає свою незалежність і самостійність.

Новою формою партнерства є виникнення державно-приватного партнерства, яке передбачає інституціональну та організаційну взаємодію між державою та приватним бізнесом з метою залучення додаткових джерел фінансування на взаємовигідних умовах для впровадження важливих соціальних проєктів, що потребують значних обсягів інвестицій.

Усе законодавство, як податкове, так і трудове повинно мотивувати і сприяти інвестиціям бізнесу як в освіту, так і в людину, створювати можливості для їх інтеграції в суспільство, особливо в умовах розвитку інноваційних виробничих технологій. Це включає і взаємне використання засобів виробництва, безоплатну передачу майна закладам освіти,

можливість орендувати, чи стати співвласником закладів освіти. Також, це і розвиток дуальної освіти. Це зумовлює актуальність наукового аналізу розвитку державно-приватного партнерства в системі професійної (професійно-технічної) освіти, розробки правових, організаційних, фінансово-економічних механізмів публічного управління, які сприятимуть впровадженню і розгортанню партнерських відносин між закладами професійної (професійно-технічної) освіти і роботодавцями, замовниками підготовки кадрів.

Потребує подальшого удосконалення провадження у межах державно-приватного партнерства профорієнтаційної роботи як на державному, так і регіональному рівні місцевих органів виконавчої влади і самоврядування, роботодавців, замовників підготовки кадрів та залучення ширших ресурсів: вже з початкової школи пропагувати робітничі професії, в засобах масової інформації більше уваги приділяти кваліфікованому робітнику. Необхідним є здійснення переходу до консультивання молоді з питань вибору і реалізації професійної кар'єри на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти та підприємств; створення в усіх регіонах мережі центрів професійної кар'єри з відповідними інформаційними ресурсами тощо [3].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39, ст.380.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя.— Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. — 384 с. —Бібліогр.: с. 21. — (До30-річчя незалежності України). DOI: <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>

3. Супрун В. В., Максимчук В. В. Децентралізація та оптимізація управління професійною (професійно-технічною) і фаховою передвищою освітою України / В. В. Супрун, В. В. Максимчук // Вісник післядипломної

освіти : зб. наук. пр.; НАПН України ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти» ; голов. ред. В. В. Олійник ; редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін]. — Київ : АТОПОЛ ГРУП, 2016. — Вип. 4/5(33/34). — 112 с. — С. 60–92. — (Серія «Управління та адміністрування»).

УДК 37.377

Марченко Руслана Анатоліївна,

викладач вищої категорії

Київського фахового коледжу

архітектури, будівництва та управління

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СІМ'Ї ТА КОЛЕДЖУ В ІНТЕРЕСАХ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

"Молодь багата мудрістю мами і тата"

З досвіду роботи куратора групи Марченко Руслани Анатоліївни з батьками студентів I-го курсу.

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей. Сім'я покликана готувати дитину до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити організацію її життя, допомогти засвоїти досвід старших поколінь та набути власний досвід поведінки і діяльності. Всі людські проблеми починаються і закінчуються в сім'ї [1]. Тому одним з головних напрямків виховного процесу нашого навчального закладу є "взаємозв'язок сім'ї та коледжу в інтересах особистості студента". Участь родини у виховній роботі – це основа формування морального здоров'я молоді, високої духовності та моральної чистоти, запорука розвитку української нації.

Ефективність цього виховання залежить від співпраці куратора, адміністрації навчального закладу та батьків студентської молоді. Для її забезпечення в процесі здійснення навчально-виховного процесу куратори спираються на співпрацю з батьками, на ті основи педагогічного підходу до студентів, який вже був сформований ними попередньо.

Починають вони співпрацю з постановки мети, яка полягає в забезпеченні гармонійного взаємовпливу на всебічний розвиток молодої людини зі сторони родини і педагогів. Подальша діяльність куратора пов'язана з визначенням рівня виховної активності батьків, ступеня їх впливу на особистість, виявити тенденції розвитку, які вона створює як первинний соціум, знайти педагогічні основи встановлення контактів із сім'єю [1].

Куратор проводить анкетування серед студентів I-го курсу щодо з'ясування складу сім'ї. Потім куратор складає психолого-соціальну характеристику рівня виховання студентів навчального закладу.

Зміст подальшої діяльності з батьками включає два блоки [2]:

- Підвищення рівня психолого–педагогічних знань батьків (батьківські збори).
- Зміцнення стосунків між студентами та батьками (залучення батьків до навчально-виховного процесу).

Рівень педагогічної освіченості батьків залежить від традицій у сім'ї в якій вирости вони, набутих знань життєвого досвіду, здатності до саморозвитку. Як показує педагогічний досвід майже завжди у зв'язку з переходом до нового типу суспільства, утвердження нових суспільних, етичних цінностей, а також із процесами глобалізації, педагогічна освіченість батьків не рідко відстає від реальної педагогічної ситуації, суспільних потреб та очікувань дитини. Тому, куратори та викладачі коледжу дбають про постійний розвиток педагогічних знань батьків, вдаючись до різних методів роботи.

Психолого-педагогічна освіта в навчальному закладі спрямована забезпечити батьків необхідними знаннями, ознайомити з актуальними

питаннями виховання з урахуванням вікових особливостей і інтересів дитини, встановити контакти батьків з викладачами у виховній та навчальній роботі [2].

Важливе місце в психолого-педагогічній освіті батьків в коледжі займають батьківські збори. Вони проводяться на початку листопада після проміжної атестації на I-му курсі. Батьки про їх проведення попереджаються заздалегідь. На батьківських зборах адміністрація та куратори груп ознайомлюють батьків з основними напрямками, завданнями та підсумками навчально-виховної роботи. Інформують батьків про стан успішності студентів: куратор групи роздає кожному з батьків роздруковану інформацію де зазначена кількість пропущених уроків, оцінки з дисциплін виставлені за атестацію та загальний середній бал. У спілкуванні з батьками викладачі коледжу є виключно тактовними. У вирішенні спільної проблеми виступають як партнери. Принципами успішного взаємозв'язку виступають компетентність, взаємоповага.

В коледжі застосовується індивідуальна робота куратора та викладачів з батьками, під час якої обговорюються і успішність та відвідування дитини, поведінка на заняттях, обговорюються інтереси та нахили студента, контроль щодо студента з боку сім'ї, виховання. В спілкуванні з батьками викладачі інформують батьків про успіхи студентів.

Дбаючи про ефективну взаємодію з батьками викладачі мають враховувати наступні чинники [2]:

- запрошення батьків до співробітництва. Викладач повинен поводити себе стримано, відкрито.

- дотримання позицій рівноправності. Викладач має зробити перший крок, оскільки до цього його зобов'язує професійний обов'язок.

- визнання важливості батьків у співпраці. Викладач повинен завжди наголошувати на важливій ролі батьків у вихованні та розвитку студентів.

- викладач своєю поведінкою показує повагу до їх дитини. Батьки відчувши доброзичливість викладача, більш охоче спілкуються з ним,

налаштовуються на співпрацю. Психологічний контакт із батьками виникає одразу, як тільки викладач виявляє розуміння юнаків і дівчат, бачить як позитивні так і негативні риси.

Процес налагодження взаємодії викладачів з батьками в навчальному закладі стає більш ефективним тільки тоді, коли викладачі дотримуються психолого-педагогічних правил [2]:

- довіра до виховних можливостей батьків, підвищення рівня їх педагогічної культури і активності у вихованні;
- педагогічний такт, неприпустимість необережного втручання в життя сім'ї.

Викладачі навчального закладу враховують чинники, що найбільш впливають на виховання в сім'ї [2]:

- батьківський контроль творчий, активний, що демонструє шанобливе ставлення до юнаків та дівчат;
- способи стосунків батьків із студентами, суть яких полягає в спільних діях, в роботі, змістовному проведенні часу;
- батьківські обґрунтовані вимоги, що сприяють розвитку студента, його самостійності, активізують студента до праці;
- емоційна підтримка та довіра виражені батьками у своїй любові до дітей, причому любові не за щось конкретне, а просто за те, що вони – діти – найкраще що є в батьків.

Успіх виховної діяльності куратора групи залежить також від того наскільки тісно він співпрацює з батьками студентів.

Виховання особистості в коледжі – це цілісний і безперервний процес.

«Виховна робота – це насамперед робота організатора. Хороша організація в тому полягає, що вона не випускає уваги, найменших подробиць і випадків. Дрібниці діють регулярно, щодня, щогодини із них і складається життя». А. С. Макаренко

Головне завдання закладу вищої освіти – надання майбутнім фахівцям системи знань, умінь та навичок, що гарантують виконання ними

функціональних обов'язків, забезпечення культурного і духовного розвитку особистості кожного студента, виховання його в дусі найкращих людських цінностей. Тому процеси навчання та виховання повинні бути безперервними і послідовними [3, 4].

Виховній роботі, як невід'ємній складовій підготовки молодих спеціалістів у коледжі приділяється велика увага. Культурно-виховна робота у нашому закладі здійснюється відповідно до Державної національної програми "Освіта" (Україна XXI ст.), Концепцій виховання, рекомендацій Міністерства освіти, ґрунтується на традиціях та досвіді [2, 5].

Культурно-виховний процес має системний і комплексний характер. Питаннями виховання займаються не лише викладачі та куратори груп, але і адміністрація коледжу. Робота в закладі будується так, щоб кожен працівник коледжу, навіть атмосфера і обстановка, працювали на цю важливу та благородну мету і носили виховний характер. Виховна робота коледжу відзначається різними формами та методами залучення молоді до активного формування професійних рис молодого фахівця, підготовка його до життя, виховання творчої особистості, зорієнтованої на загальнолюдські цінності і високий професіоналізм, що забезпечує фахову мобільність та конкурентоспроможність на ринку праці. Це і студентські конференції, предметні тижні, олімпіади, участь студентів у міських конкурсах, виховні години, бесіди (проводяться згідно комплексного плану виховної роботи серед студентів коледжу, планів роботи кураторів груп, планів роботи циклової комісії). Заходи містять патріотичний напрямок, історичний, правовий, естетичний, екологічний, фізичний, сімейного виховання.

Позитивний вплив на кожну молоду людину, яка вперше завітала до нашого закладу, повинно справляти все навкруги. Тому, адміністрація та обслуговуючий персонал робить усе можливе, аби утримувати в належному естетичному та технічному стані навчальні та допоміжні приміщення і прилеглу територію.

Привчаємо студентів до порядку, прищеплюємо почуття відповідальності до прекрасного. Цю тенденцію ми намагаємося підтримувати з перших днів абітурієнта в коледжі. Куратори першого курсу з вересня місяця проводять бесіди про ті вимоги, які ставляться в коледжі до студентів; вивчають та записують особові дані про майбутнього студента, їх індивідуальні здібності, спортивні досягнення, уподобання, хобі тощо.

Оскільки недоліки в поведінці, навіть у зовнішньому вигляді, треба виправляти з першого дня на необхідність дотримуватись загальноприйнятих правил наголошуємо кожного слухного випадку під час проведення виховних годин або інструктажу з ТБ. Це вкрай необхідно, адже студенти першого курсу – це різношерста категорія, поведінку якої треба виправляти та скеровувати. Але ми намагаємося подібну роботу проводити без усіякого тиску чи порушення прав молодшої людини.

Фундамент розуміння студентами вимог до їхньої поведінки, дотримання правил внутрішнього розпорядку в коледжі укріплюється на зборах студентів та засіданнях активу групи.

Для куратора особливо I-го курсу системна та цілеспрямована виховна робота розпочинається з перших днів навчання. Перша і важлива зустріч куратора та студентів відбувається під час проведення "Присвяти у студенти". До організації проведення цієї дії адміністрація коледжу підходить дуже відповідально, адже вона має залишати слід у пам'яті новоприбулого студента. Під час проведення свята у деяких студентів прослідковуються творчі нахили, здібності публічного виступу, що береться до уваги згодом під час проведення подібних заходів у закладі. Після урочистої частини знайомство куратора зі студентами закріпленої за ним групи відбувається у визначених аудиторіях, де студенти надалі продовжують роботу протягом своїх років навчання. Важливе значення має і перше заняття, яке куратор проводить у формі виховної години, на якому вітає студентів зі святом, допомагає встановити контакт один з одним, ознайомлює з вимогами до організації їх навчально-виховної діяльності в

коледжі. Осередком виховної роботи в коледжі є група [6], опорою якій виступає куратор, який створює мікроклімат довіри і взаємопорозуміння. Протягом певного часу куратор проводить формування активу групи на I-му курсі. Також вивчають дані про студента, його склад сім'ї, складають психолого-педагогічну характеристику, протягом I-II-го півріччя проходить адаптація студента-першокурсника до умов навчання у закладах вищої освіти.

Тому, як висновок, хочеться сказати: вище зазначені форми роботи у взаємодії – куратор групи – адміністрація закладу – батьки дають змогу тримати у полі зору кожного студента коледжу протягом усього його періоду навчання, з першого дня і до останнього дзвоника.

Список використаних джерел

1. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк ; Міжнародний фонд "Відродження". – Київ : Веселка, 1998. – 212 с. – (Програма "Трансформація гуманітарної освіти в Україні").
2. Савчин М. В. Соціальна педагогічна психологія: Навчальний посібник для студентів вузів. – Дрогобич: Відродження, 1998. – 298 с.
3. Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)». – Київ: Райдуга, 1994.–15–17 с.
4. Паламарчук Д. А. Проблеми викладання точних дисциплін у загальноосвітніх школах та коледжах / Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного круглого столу з міжнародною участю 24 квітня 2019 р. – Ірпінь : УДФСУ, 2019. С. 137-140.
5. Енциклопедія освіти / АПН України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Фасоля А. М. Особистісно зорієнтоване навчання: методологія, методика, технологія / А. М. Фасоля // Нова педагогічна думка. – 2009. – № 4. – С. 54-57.

*Мороз Ірина Михайлівна,
старший викладач кафедри професійної освіти
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ
ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Педагогічні конфлікти - «побічно або безпосередньо пов'язані з навчанням, вихованням дітей, з впливом на психологічний клімат навчального закладу» [5, с. 61] - є предметом дослідження специфічної галузі педагогічної науки, що знаходиться на самому початку свого становлення, - педагогічної конфліктології. Вона покликана озброїти педагога теоретичними знаннями і практичними вміннями в області конструктивного регулювання конфліктів у педагогічній повсякденності. Традиційно педагогічна наука розглядала конфліктні ситуації виключно як небажане явище. Аналізуючи причини, проводячи типологію конфліктів, не оформлені ще в окремий напрям, педагогічна конфліктологія розвивалася в руслі стратегії накопичення фактичного матеріалу, що становить основу дій педагога. Велика частина досліджень будувалася навколо проблеми професійної компетентності педагога, оскільки вважається, що саме він несе відповідальність за виникнення конфліктних ситуацій в навчальному процесі.

Взаємодія в освітньому процесі здійснюється у формі педагогічного спілкування, розглядається як рівноактивна взаємодія - діалог (полілог). Діалектика педагогічного спілкування - міжсуб'єктної взаємодії - це розвиток процесів уподібнення та відокремлення суб'єктів спілкування. Міжсуб'єктна взаємодія - діалог спонукає учасників до особистісного розвитку,

самовизначення, персоналізації, соціального ототожнення, інтеграції. За слушним зауваженням М. Бахтіна, "тільки в спілкуванні, у взаємодії людини з людиною розкривається "людина в людині" як для інших, так і для себе... Бути - значить спілкуватися діалогічно. Коли діалог закінчується, усе закінчується".

Під час конфлікту психологічний стан людини зазнає змін, коли її думки і почуття починають значно відрізнятися від думок і почуттів у ситуаціях повсякденного життя. Ці зміни, як правило, не усвідомлюються особистістю і мають закономірний характер: підвищення рівня емоційної збудженості та напруги; зниження здатності до раціонального опрацювання інформації; підвищення рівня навіювання і, відповідно, зменшення ступеня критичного ставлення до себе, до конфліктуючих; пригнічення раціональних способів регуляції поведінки та почуття відповідальності за свої вчинки; відчуття власної сили, могутності та анонімності своїх дій, самого себе.

Конфліктостійкість особистості педагога, студента чи учня - це здатність оптимально організовувати свою поведінку у складних ситуаціях соціальної взаємодії, безконфліктно вирішувати проблеми, що виникли у взаєминах [4,5,6].

Неминучість виникнення міжособистісних суперечностей зовсім не означає, що в будь-якому випадку вони фатально ведуть до конфлікту. Оберегаючи незміцнілу дитячу психіку, досвідчені вчителі уникають піддавати її емоційним потрясінням, вибираючи безконфліктні шляхи подолання протиріч.

Далеко не кожен міжособистісний конфлікт учасників навчально-виховного процесу є руйнівним з психологічної точки зору. Як і протиріччя, конфлікт об'єднує позитивні та негативні сторони.

Своєчасно вирішений конфлікт дозволяє боротися з застоєм, самозаспокоєнням взаємодіючих сторін, спонукаючи до самоаналізу, самокритики і, в кінцевому підсумку, згуртовуючи їх на основі кращого взаєморозуміння.

Культура вирішення конфліктів підвищує інтелектуальну, емоційну і волюву активність взаємодіючих сторін, піднімаючи міжособистісні відносини на більш високий рівень. Протистояння яке розігрується в обстановці публічності, чинить серйозний вплив і на тих, хто вступає в протиборство і на тих, хто присутній при цьому. Переживання й осмислення гострих комунікативних ситуацій виступає передумовою вдосконалення психолого-педагогічної культури педагога. Простежується тісний зв'язок між його вмінням оперативно і педагогічно грамотно реагувати на конфліктну ситуацію і ефективністю навчально-виховної взаємодії.

Не кожна конфліктна ситуація трансформується у конфлікт. Якщо змінити обставини до появи інциденту, можна подолати конфлікт з меншими психологічними втратами. Способи зміни проблемної ситуації і виступають способами її дозволу. Конфлікт зникає з ліквідацією умов, які його породили.

Уміння керувати педагогічними конфліктами, тобто прогнозувати і конструктивно їх вирішувати, важливо не тільки для здобувачів освіти, а й для самого педагога. Переживання стресу пов'язане з виникненням некерованих ситуацій спілкування, що виходять з-під його контролю.

Виключає конфлікти лише позитивне ставлення. Саме тоді міжособистісні протиріччя легко подолати, так як всі учасники навчально-виховного процесу об'єднуються спільним прагненням до досягнення мети. Розбіжності лише збагачує спільний пошук і вибір рішення виникаючих проблем.

Гармонізація учнівських, студентських взаємин вимагає постійної турботи педагога. Заразливі його власні манери спілкування, доцільна тактика піднесення особистості знедоленої дитини, в разі необхідності - майстерне створення в класі ситуацій, які його реабілітують, рівно-партнерський взаємно-довірчий діалог при обговоренні актуальних морально-психологічних проблем, тактовне коректування небажаних вчинків.

Для кожного фахівця навчального закладу характерний певний рівень розвитку культури спілкування, який виявляється протягом його діяльності,

де ділові взаємини між людьми складаються на основі певних традицій, настанов і регламентують професійну діяльність як конкретного суб'єкта, так і групи людей. Тут спілкування є головною складовою професійної діяльності. Виходячи з цього, слід забезпечувати високий рівень психологічної культури спілкування в професійній діяльності фахівців навчального закладу.

Отже, будь-який конфлікт виникає не миттєво, причини його накопичуються і зріють іноді протягом досить довгого часу. Розвиток особи неможливий без подолання внутрішніх суперечностей, розв'язання психологічних конфліктів. Стратегія вирішення конфлікту залежить від суб'єктивного визначення ситуації. Конфлікт може сприйматись як підстава для вирішення протиріччя і в цьому випадку ведеться пошук конструктивної поведінки, направленої на вирішення конфлікту. Якщо ж конфлікт сприймається і оцінюється як загроза тоді людина веде пошук зняття емоційної напруженості, що виникає при конфлікті по типу психологічного захисту.

Вирішити конфлікт легше не суперечкою, не викриттям винуватців, а доброзичливим, співчутливим, тактовним ставленням до обох ворогуючих сторін. Адже, знайоме раніше, вперше почуте або побачене, зазвичай, справляють більше враження. Відмовитися від нього, від того у що раніше повірив, з чим згоден дуже непросто. І, намагаючись довести свою правоту, людина починає придумувати виправдання, чіплятися за самі нелогічні з них, як потопаючий за соломинку, придумувати для самого себе доводи, що дозволяють вірити в те, до чого він вже звик. І, тому, найкраще, спростовуючи невірну точку зору, неправильну позицію, не бути категоричним. Прибрати вольові нотки в голосі. Не вживати слова "безсумнівно", "звичайно", вираження "Ви не праві ", "Цього не може бути", замінюючи їх м'якими "Мені здається", "Ви мене майже переконали, але давайте перевіримо факти".

Таким чином, безконфліктне спілкування учасників навчально-виховного процесу в закладах освіти виступає як найважливіший показник їх інтелігентності й вихованості, передбачаючи, при цьому, такий рівень сформованості комунікативних рис характеру, вмінь педагога, учня, які дозволяють їм ефективно і компетентно вирішувати завдання взаємодії, досягати успіхів у професійній діяльності.

Викладач, який орієнтується у величезній сфері несвідомого, який здатний розібратися в конфлікті і вирішити його, який відлучує вихованців від сварок і чвар і полегшує їм, таким чином, повсякденне життя, як правило користується високим авторитетом. Про такого вчителя з вдячністю пам'ятають довгі роки, а в колективі, яким він керує, завжди добрі стосунки.

І, нарешті, не слід боятися конфліктів у відносинах з окремими учнями, з групами школярів або студентів. На тлі загального благополуччя конфліктні ситуації можуть виявитися навіть корисними. Вони попереджають зайву заспокоєність, піднімають емоційний тонус.

Важливо знати, що в гарному колективі конфлікт - епізод, а не система.

Список використаних джерел

1. Боришевський М.Й., Кушнірюк В.М. Гуманізація оцінних ставлень як умова попередження конфліктів у педагогічному процесі // Конфлікти у педагогічних системах. - Вінниця: Вид-во ВДТУ, 1999праць. - Рівно: "Тетіс", 2000. - С.94-98.
2. Ващенко И.В., Гиренко С.П., Хамальян Р.А., Антонова А.Г. Общая конфликтология: Учеб. пособие. - Харьков: ООО "Модель Вселенной", 2000.-512 с.
3. Донченко Е.А., Титаренко Т.М. Особистість: конфлікт, гармонія. - К.: Либідь, 2009. - 175 с.
4. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода. - К.: Наукова думка, 1996. - 189с.
5. Ложкін Г.В. Психологічні конфлікти в педагогічних інноваціях // Конфлікти у педагог. системах. - Вінниця: Вид-во ВДТУ, 2007. - С. 194-196.

6. Ложкін Г.В., Повякель Н.І. Практична психологія конфлікту: Навч. посібник. - К.: Вид-во МАУП, 2008. - 92 с.

7. Пірен М.І. Конфлікт і управлінські ролі. Соціопсихологічний аналіз. - К.: Вид-во МАУП, 2000. - 284 с.

Мороз Ірина Михайлівна,

старший викладач кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Манукян Вікторія Сергіївна,

здобувач вищої освіти (другого) магістерського рівня групи ПМ-22-Г1

Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО

«Університету менеджменту освіти»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком повномасштабного військового вторгнення росії на територію нашої держави кожен з нас зіткнувся з пеклом війни, багато людей зазнали важких фізичних та психологічних випробувань – відчуття, з якими дуже важко впоратися самотійно.

На жаль, не всі мають змогу покинути прифронтові зони. Так сталося, що багато хто пережив або продовжує переживати сильні обстріли, через це мають складний психологічний стан та розхитану нервову систему. Дехто був змушений стати внутрішньо переміщеними особами, покинувши свій дім та звичне життя.

Однак багатьом учням і студентам довелося покинути країну, інші – розкидані по всій Україні. Вони сумують один за одним, їм досить важко адаптуватися до нових умов навчання без стін своїх закладів

освіти, друзів поряд, звичних пар та тьюторів. Більшість відчують суттєву психологічну напругу, яка заважає навіть частково повернутися до навчання. Але є студенти, які змогли вже доєднатися до онлайн навчання. Наразі вони психологічно почувають себе краще, тому що є підтримкою один для одного, мають спільні лекції.

Для того, щоб допомогти усім учасникам освітнього процесу пережити травмуючий досвід та відновити втрачені орієнтири, сотні фахівців з усієї країни надають психотерапевтичні консультації на волонтерських засадах в режимі 24/7, налагодивши взаємодію за допомогою інформаційно–комунікаційних технологій.

У цій тезі підкреслюється важливість допомоги особам, які мають ПТСР (посттравматичний стресовий розлад)

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР англійською - *PTSD*) — психічний розлад, різновид неврозу, що виникає внаслідок переживання однієї чи кількох подій, що травмують психіку, таких як, наприклад, військові дії, теракти, аварії чи стихійні лиха, катастрофи, важкі фізичні травми, побутові або статеві насильства, загроза смерті або ставанням свідком чужої смерті.

Участь у бойових діях впливає на свідомість людини, піддаючи її серйозним якісним змінам. Посттравматичні стресові порушення сприяють формуванню специфічних сімейних відносин, особливих життєвих сценаріїв і можуть впливати на все подальше життя людини.

На відміну від гострої стресової реакції, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) виникає не під час травмуючої події, а у віддалені терміни – після виходу людини зі стану надтяжкого стресу. Латентний період складає, як правило, 2-6 місяців з моменту отримання психологічної травми.

В сучасних умовах у нашій країні відбуваються глибокі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому. Це пов'язано як із ситуацією, що склалася на Сході України з 2014 року так і з повномасштабним вторгненням 24 лютого 2022 року, коли деякі люди

зазнали важкої травми від військової агресії вже вдруге! Згодом учасники таких екстремальних подій починають страждати на психічні розлади та відчувати труднощі у процесі адаптації до мирного життя. Тому виникає потреба у пошуку ефективних шляхів адаптації та соціально-психологічної реабілітації осіб, що побували в районі збройних конфліктів.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це непсихотична відстрочена реакція на травматичний стрес, здатна викликати ряд психічних і поведінкових порушень. Для виникнення ПТСР необхідно, щоб людина випробувала дію стресора, який виходить за межі звичайного людського досвіду і здатний викликати дистрес.

До основних симптомів синдрому ПТСР відносяться: порушення сну; патологічні спогади (нав'язливі повернення); нездатність згадати – амнезія на деякі події (уникнення); надчутливість (підвищена пильність); надзбудження (неадекватна надмобілізація).

До вторинних симптомів ПТСР відносять: депресію, тривогу, імпульсивну поведінку, алкоголізм, соматичні проблеми, порушення «Его»-функціонування тощо.

Дітям і підліткам ще важче адаптуватися в нових реаліях. Симптоми ПТСР можуть проявлятися як:

- страх
- проблеми зі сном (інсомнія, важкість засипання та/або нічні пробудження, нічні жахіття)
- плач без причини
- відмова від їжі
- замкнутість
- невпевненість у собі/ заниження самооцінки
- головний біль
- проблеми з пам'яттю та концентрацією
- байдужість до того, що раніше подобалось
- спалахи агресії

- роздратованість
- недовіра
- апатія

Мета практичних психологів допомогти здобувачам освіти з ПТСР адаптуватися, а саме:

- досягти зниження психоемоційного напруження;
- відновити функціональний стан їх організму;
- відновити моральну сферу осіб з даною проблемою;
- підвищити характеристики особистісного адаптаційного потенціалу;
- сформувати стереотипні патерни поведінки для подальшого навчання, майбутньої професійної діяльності та особистого життя;

- розвинути комунікативні здібності.

В основу психокорекційних заходів лягли наступні техніки:

- сугестивна терапія;
- раціональна психотерапія;
- гетеро- і ауто релаксаційні техніки;
- психологічне консультування;
- психоаналіз;
- трансактний аналіз;
- психодрама;
- логотерапія;
- дебрифінг стресу.

Згідно сучасних міжнародних протоколів лікування ПТСР є 2 травмофокусні методи психотерапії, які зарекомендували себе як найефективніші:

1. Когнітивно-поведінкова терапія.
2. EMDR/ДПРО (метод десенсибілізації та репроцесуалізації травми рухом очей).

EMDR – метод психотерапії розроблений Ф. Шапіро для лікування ПТСР у 1989р.

Цікаво, що за 19 років до Шапіро в світ почали виходити книги К.Кастанеди, де була описана схожа техніка «Предперегляд», яку століттями використовували шамани давньої Мексики.

Принцип білатеральної стимуляції в EMDR полягає і почерговій стимуляції правої і лівої півкулі за рахунок:

- швидких рухів очима вліво-вправо;
- доторки по черзі до лівої-правої рук/ніг
- спрямування звуків через навушники до правого-лівого вуха по черзі.

Тобто за рахунок такої стимуляції (рухів очима, кінестетиці і аудіальності) у мозку виникає відповідь у вигляді ритмів швидкого сну. Таким чином, будучи у стані неспання і спеціально направляючи увагу на травматичне переживання, відбувається стимуляція мозку до переробки травматичного досвіду.

Дуже гарно показані такі техніки на лекціях Уді Орена (Засновник ізраїльського відділення європейської асоціації EMDR)

Застосовуючи всі доступні методики, техніки та рекомендації можна значно покращити якість життя осіб, які зазнали моральних та фізичних страждань через військову агресію. Вплинути на якість здобування знань у закладах освіти, покращити концентрацію уваги, пам'ять та в цілому поновити інтерес до навчання і життя. Читаючи доступну літературу та напрацювання вітчизняних та зарубіжних колег з питання реабілітації військовослужбовців і адаптування технік до цивільних осіб (дорослі, підлітки), практичні психологи закладів освіти зможуть допомогти нашим співвітчизникам повернутися до якісного життя і зробити свій внесок у розвиток України.

Список використаних джерел

1. Венгер О. П. та ін.. Посттравматичний стресовий розлад. Тернопіль: ТДМУ, 2016, 260 с.

2. Фрідман, М. Дж. ПТСР — історія та загальний огляд. Публікація центру ПТСР Міністерства у справах ветеранів США, 2016. Переклад з англійської.

3. Шапіро Ф. Психотерапія емоційних травм за допомогою рухів очима (EMDR). Київ:Діалектика, 2021, 832 с.

4. Іванов А.Л., Жуматій Н.В. Реабілітація особистості військовослужбовців, постраждалих в бойових діях, 2003

5. Сироп'ятов О.Г., Дзеружинська Н.А. Техніки психотерапії при ПТСР. Київ: Українська військово-медична академія, 2014. (електронна книга)

*Меленець Ірина Олексіївна,
викладач Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради*

ПАРТНЕРСТВО ПЕДАГОГІВ, СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА БАТЬКОВСЬКОЇ ГРОМАДЬКОСТІ – ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

*Час і батькам, і вчителям глибоко усвідомлювати,
що ані школа без сім'ї, ані сім'я без
школи не можуть упоратися з найтоншими,
найскладнішими завданнями становлення людини.*

Василь Сухомлинський

Питання ефективної взаємодії між викладачем, куратором та батьками ніколи не втрачало свої актуальності. А особливо нині, коли авторитарна модель співпраці не лише морально застаріла, а й приховує чимало загроз, яким не місце в ХХІ столітті. Адже система, у якій педагог або батьки безапеляційно диктують свої умови оточуючим, лише вносить деструктив до навчального виховного процесу. Щоб змінити ситуацію на краще, необхідно починають втілювати у життя ідеї педагогіки партнерства.

Партнерство у навчальному закладі має базуватися на засадах добровільності, рівності, порозуміння та взаємодопомоги. Права та обов'язки здобувачів освіти, батьків та викладачів треба чітко формулювати, а головне – усвідомлювати і захищати. Саме так зусилля кожного з них будуть спрямовані на досягнення спільної мети.

Педагогіка партнерства – ключовий компонент навчально-виховного процесу

Партнерські взаємини між здобувачем освіти, викладачем та батьками є однією з ключових засад якісного реформування української освіти. І це не дивно, адже лише завдяки порозумінню, співпраці та підтримці кожного учасника навчально-виховного процесу можна досягти позитивного результату. Педагогіка партнерства є актуальною для всіх рівнів освіти. Вона ґрунтується на простих, але надзвичайно важливих принципах:

- взаємоповазі всіх учасників навчально-виховного процесу;
- довірливих стосунках та спільній наполегливій праці;
- позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного;
- порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети;
- забезпеченні права вільного вибору;
- горизонтальній моделі співпраці (всі учасники навчального процесу мають бути рівноправними);
- соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковості їх виконання).

Партнерство заради успіху молоді

Засади педагогіки партнерства без перебільшення є основоположними для взаємин батьків та викладачів. Адже саме поведінка дорослих, їхні слова та вчинки є для молоді прикладом для наслідування. Вони впливають на світогляд своїх дітей, на сприйняття ними своєї суспільної ролі, на уявлення про значення навчання та виховання у нашому житті.

Завдяки такому підходу батьки можуть повною мірою включатися до навчально-виховного процесу. Це дозволить визначити спільне бачення траєкторії розвитку студента, чітко усвідомити права та обов'язки одне одного, мінімізувати загрозу виникнення непорозумінь. Партнерські взаємини між викладачем та батьками дають можливість оперативно реагувати на актуальні виклики та проблеми, а саме відстежувати зміни у поведінці здобувача освіти, краще розуміти його вподобання та життєві орієнтири.

Рівноправність взаємин між педагогом та родиною студента дозволяє зменшити ризик виникнення конфліктних ситуацій. А якщо суперечності все ж виникнуть, їх завжди можна розв'язати конструктивно, знайшовши компромісне рішення. Така модель взаємодії дорослих неодмінно стане взірцем для студента. Саме завдяки педагогіці партнерства такі поняття, як толерантність, співчуття та свобода вибору можуть стати основоположними для нашого суспільства.

Співпрацюючи, допомагаємо одне одному

Людина нерозривно пов'язана із соціумом. А його успішний розвиток залежить від дотримання прав і свобод кожної людини. Тож і у виховному процесі батьки та викладачі можуть допомагати одне одному краще розуміти інтереси, потреби та можливості молоді. Це дозволить обрати найбільш ефективну модель співпраці та підготує студентів(особливо першого курсу) до самостійного життя. Педагоги можуть допомагати батькам відкривати нові таланти студентів, стимулювати їхні інтереси та освітні можливості. А батьки як найперші вчителі дитини, здатні допомогти знайти з нею спільну мову.

Взаємодія між викладачем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи:

- Постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відеобесід).

- Неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для виховного процесу здобувача освіти та освітнього закладу).

- Усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних та позанавчальних заходів.

- Участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів та формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом).

Ефективні форми налагодження партнерських взаємин

Створення освітнього середовища, яке засноване на принципах педагогіки партнерства, – справа не надто складна. Але вона потребує чіткої та цілеспрямованої взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу, а також усвідомлення ними важливості досягнення спільної мети.

Пропонуємо пригадати кілька дієвих форм налагодження партнерських взаємин учителя з батьками.

Навчальний тренінг – це форма активної взаємодії педагога та батьків, завдяки якій учасники отримують нові корисні знання та формують позитивний досвід вирішення нагальних проблем. Він ґрунтується на постійній взаємодії учасників задля пошуку відповідей на важливі запитання. Крім того, тренінги базуються на принципах рівноправності та партнерства, що дозволяє краще розвивати педагогічні можливості батьків.

Педагогічний практикум – це спосіб розвитку педагогічного мислення у батьків, під час якого можна ознайомитися з найбільш ефективними стратегіями розв'язання навчальних, виховних та педагогічних ситуацій. Наприклад, учасники мають змоделювати конфліктну ситуацію (яка може відбутися у реальному житті) та знайти способи її вирішення. Водночас кожен учасник має висловити власне бачення суті проблеми.

Круглий стіл – обговорення, яке проводиться з метою обміну думками задля вирішення конкретних проблем. Завдяки таким зустрічам можна краще

зрозуміти позиції одне одного, детально розглянути нагальні проблеми, висловити власні зауваження та аргументи.

Ділова гра – форма спільної роботи вчителя та батьків, коли учасники, виконуючи певні ролі, спільно знаходять оптимальні варіанти вирішення проблемної ситуації. Вона може бути організована у змагальній формі, але не має створювати атмосферу протистояння. Такі ігри формують позитивний досвід вирішення реальних проблем у різних ситуаціях.

Дискусія – традиційна, але дієва форма взаємодії з батьками, коли всі учасники активно висловлюють свою позицію щодо проблемного питання, аргументовано її відстоюють, конструктивно критикують думки колег та спільними зусиллями знаходять компромісні варіанти вирішення питань. Під час таких обговорень усі присутні можуть знайти спільну мову.

Індивідуальні зустрічі дозволяють обговорити важливі питання, які стосуються життя та навчально-виховного процесу кожного студента. Це дає можливість предметно вивчити успішність здобувача освіти, оцінити його успіхи та визначити проблемні точки у навчально-виховному процесі.

Отже, педагогіка партнерства набуває важливого значення як вектор гуманного і творчого підходу до кожного з учасників освітнього процесу, а запровадження нового змісту освіти щодо співробітництва педагогів і батьків з метою особистісного розвитку молоді орієнтує на поважне ставлення до всіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа [Електронний ресурс].— Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/NEW-SCHOOL.pdf>
2. <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/433/>
3. Дискусія [Електронний ресурс].— Режим доступу: <https://pidruchniki.com/12811121/menedzhment/diskusiya>
4. <http://journal.osnova.com.ua/article/65772>

5. Соціально-педагогічні умови співпраці навчального закладу з батьками як фактор підвищення якості освіти / укладач: Замулко О.І., завідувач лабораторії розвитку освіти та педагогічних інновацій КНЗ «ЧОПОПП ЧОР». – Черкаси, 2016.- 258 с.

УДК 37.01

***Нестерчук Василь Васильович,**
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
старший викладач Бердичівського медичного
фахового коледжу Житомирської обласної ради*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Науково-технічний і соціальний прогрес, кризові економічні, екологічні, демографічні, політичні явища, світова пандемія, війна, що виникли у сучасному світі докорінно впливають на сучасну педагогіку та психологічний стан здобувачів освіти та викладачів. Система освіти адаптувалась до війни. Covid-19 допоміг швидко перейти до онлайн навчання. Досвід війни 2014 року дозволив розв'язати проблему з переміщенням закладів освіти та забезпечити їх належне функціонування.

Педагогічна діяльність – одна із найвразливіших сфер під час війни. Вчителі та викладачі закладів освіти вимушено покидають країну, якась частина – мобілізована до лав ЗСУ. Та головне сьогодні - не втратити дітей, які прагнуть отримати знання. Традиційні педагогічні методи все частіше не дають бажаного результату. Через невідповідність структури та характеру соціальних і педагогічних процесів виникають кризові явища в педагогіці.

Сучасна загальноосвітня та фахова освіта під впливом науково-технічного прогресу та викликів сьогодення вже тривалий час перебувають у стані неперервного організаційного реформування та переосмислення

усталених психолого-педагогічних цінностей. Необхідність докорінної зміни освітньої парадигми на етапі переходу до постіндустріального суспільства, економіка якого базуватиметься на інформаційних технологіях, які з кожним роком все глибше проникають в сучасну освіту. В той же час реальні психологічні процеси у житті нинішніх поколінь, особливо молоді, яка стоїть на порозі самостійного професійного життя, свідчать про те, що освіта серйозно відстає від потреб життя. Зумовлено це тим, що сучасна освітня парадигма, сформована в умовах, коли доступ до нової інформації був обмеженим для широкого кола здобувачів освіти.

Людина майбутнього має стати насамперед творцем, а не бути тільки споживачем раніше створених благ. Слід усвідомлювати, що основні споживачі чужої інтелектуальної праці дуже швидко опиняються на узбіччі соціально-економічного розвитку. Головний чинник суспільного прогресу нинішньої цивілізації лежить у площині науки і освіти. Для цього молодь, яка вчиться, необхідно орієнтувати на соціально-культурний розвиток особистості, яка стане не тільки професіоналом за обраним фахом, а й культурно розвиненою, високо освіченою людиною та носієм новітніх знань.

Сучасна освіта повинна готувати людину, здатну жити в надзвичайно глобалізованому і динамічному світі, сприймати його змінність як суттєву складову власного способу життя. Трансформаційні процеси та неперервна інформаційна змінність обумовлюють включення людини в дуже складну систему суспільних взаємовідносин, вимагають від неї здатності до нестандартних і швидких рішень. Саме тому основна увага у педагогічних колективах має приділятися питанням подолання консерватизму в підходах до навчально-виховної діяльності і існуючих стереотипів педагогічної праці та процесу мислення в учасників процесу навчання і виховання. Тільки інноваційна за своєю сутністю освіта може виховати людину, яка живе за сучасними інноваційними законами, є всебічно розвиненою, самостійною, самодостатньою особистістю, яка керується в житті власними знаннями і переконаннями.

Сучасна освіта, окрім надання знань, має прищепити здобувачу освіти здатність самостійно засвоювати знання, оволодівати потрібною інформацією та творчо осмислювати її. Тобто освіта покликана навчити майбутнього громадянина, на основі отриманих знань критично і творчо мислити, використовувати знання, як у професійній, так і в суспільно-політичній діяльності. Творчо сформована особистість стає активним суб'єктом суспільних відносин. Саме тому процес навчання, виховання та розвитку всебічно розвиненої особистості сьогодні розглядають як єдиний педагогічний процес, який сучасна педагогічна наука називає педагогічною технологією формування особистості.

Цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів - це і є інноваційна педагогічна технологія. Педагогічні інновації - це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем.

Під інноваційним розвитком освіти слід розуміти комплекс створених та запроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес вимагає чітко спланованих системних дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики. На сучасному етапі все очевиднішим стає те, що традиційна освіта, орієнтована на передавання знань, умінь і навичок від покоління до покоління, від викладача до студента, не встигає за темпами їх нарощування. Значна частина знань, які освоюють здобувачі освіти, була здобута людством багато років тому. Сучасна освіта недостатньо розвиває здібності, необхідні їй здобувачам для того, щоб самостійно самовизначитися у глобалізованому та надзвичайно динамічно змінному світі, приймати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього, бути активними, конкурентноспроможними і мобільними суб'єктами на ринку праці. Головними недоліками традиційної системи

освіти є породжені нею невміння і небажання здобувачів освіти активно вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку, освіти та соціуму в цілому. Тільки зараз, коли світ знаходиться в стані пандемії COVID-19, відбуваються ключові зміни в основних принципах і засадах сучасної педагогіки.

Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість в майбутньому, здатність до передбачення та прогнозування на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на активні та конструктивні дії в швидко змінних ситуаціях.

Освіта є тим соціальним інструментом, через який передаються і реалізуються базові культурні цінності та цілі розвитку суспільства. Освіта виступає активним прискорювачем культурних змін і перетворень у суспільному житті і в окремій людині. Таким чином, освіта є способом соціалізації особистості й забезпечення наступності поколінь, середовищем спілкування та залучення до світових цінностей, досягнень науки і техніки. Сучасна педагогічна освіта прискорює процес розвитку і становлення людини, як особистості, суб'єкта та індивідуальності, забезпечує формування духовності в людині та її світогляду, ціннісних орієнтацій і моральних принципів. Система освіти, як частина суспільної системи перебуває під впливом багатьох чинників, одні з яких потребують структурних змін у ній, інші – змістових, технологічних удосконалень.

Становлення оновленої освіти передбачає природні процеси розвитку педагогічної практики, цілеспрямований управлінський вплив на систему підготовки, перепідготовку педагогічних кадрів, суттєві корективи змісту, стилю діяльності педагогічних установ, педагогів (учителя, викладача), тобто перехід освітньої системи до функціонування на нових організаційних та психолого-педагогічних засадах. Незадоволеність якістю освіти в реальній практиці, усвідомлення необхідності реформування роботи загальноосвітніх закладів зумовлюють потребу в оновленні професійної підготовки, стилю професійної діяльності педагога. Особливо значущим є формування його компетентності, особистісно-професійних якостей, здатності жити і

працювати в інноваційному режимі: прийняти і зрозуміти нове, оволодіти інноваційною ситуацією. Професіоналізація педагога і входження його в інноваційний режим роботи неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливе забезпечення нової якості освіти.

Список використаних джерел

1. Химинець В.В., Сивохоп Я.М., Петрус В.В. Психолого-педагогічні аспекти інноваційних технологій. [Ужгород, 2006. с.148]
2. <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/index.php/archiv?id=151>;
3. http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/79/part_1/12.pdf;

УДК 004.92:316.3

*Ніжегородцев Владислав Олександрович,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри інформаційних систем та технологій;
Тихонова Єлизавета Віталіївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет (м. Ірпінь)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ

У сучасному світі цифрові інновації відіграють провідну роль, стрімко розвиваючись і радикально змінюючи вектори застосування, зокрема і галузі торгівлі. Сучасна торгівля наразі не зможе успішно діяти без використання всесвітньо інформаційних ресурсів. Реалії нашого часу виводять потреби споживачів на якісно новий рівень, змушуючи компанії та організації

коригувати свої маркетингові стратегії та доповнювати їх сучасними інструментами.

Інформаційно-технологічні нововведення в сучасному Інтернет-маркетингу дозволяють проводити відстеження інформації щодо визначених інформаційних потреб користувачів, аналізу необхідних інформативних фрагментів з усього масиву інформації, аналітико-синтетичного перетворення вихідної інформації у відповідності до потреб споживача.

В умовах глобалізації економіки надання своєчасної, повної та достовірної інформації в сфері взаємозв'язку відповідних ресурсів, витрат і результатів вкрай необхідне для прийняття оперативних та стратегічних рішень в мережі інтернет-маркетингу. Для визначення потреб цільової аудиторії потрібно створювати та просувати контент, реалізовувати спроби з заохочення відвідувачів сайтів задля придбання пропонованого продукту. Комплексний інтернет-маркетинг нині використовує всі наявні канали просування ресурсів та реклами.

Розвиток глобальних комунікацій в цифровому маркетингу призвів до появи нової сфери взаємовідносин, предметом якої є електронний обмін даними. В такому обміні приймають участь комерційні та некомерційні організації, а також громадяни в своїх офіційних та особистих запитах.

Одним із цікавих інтернет-цифрових платформ для задоволення таких потреб, на нашу думку, може виступити Similarweb, яка вже поширилася на весь світ для моментального розуміння того, як маркетинговий трафік та ключові показники залучення співвідносяться з ринком.

Similarweb проводиться за допомогою технологій дослідження бізнесу в таких категоріях, як Digital Research Intelligence (порівняльний аналіз, дослідження ринку, дослідження компаній, аналіз аудиторії, шлях споживача), App Intelligence, Digital Marketing Intelligence (конкурентний аналіз, дослідження ключових слів, дослідження афіліатів, дослідження реклами та медіабайнгу, Sales Intelligence (генерація лідів, збагачення лідів, залучення до продажу, відстеження шахрайства), Investor Intelligence

(аналітика акцій, альтернативні дані), Shopper Intelligence (споживацький попит, поведінка покупців, оптимізація пошуку на сайті) [2].

Наступним, не менш цікавим комплексом для вирішення інформаційно-економічних проблем, може виступити платформа ActiveCampaign, яка допомагає автоматизувати обслуговування клієнтів. Вона містить в собі інструменти для підвищення ефективності продажів, автоматизації маркетингу та служби підтримки. На цій платформі доступні можливості CRM-системи, функціонал для просування у соціальних мережах та відправлення e-mail розсилок. Клієнтам в такій системі надається можливість надавати мітки, щоб сегментувати аудиторію та зробити спілкування більш особистим, тощо.

На макрорівні цікавим може виступити інформаційне забезпечення Act-On, яке допомагає керувати маршрутом клієнта від звернення до компанії до здійснення покупки. Програмне забезпечення збирає інформацію про поведінку клієнта кількома каналами. У системі відбувається налаштування тригерів подій для надсилання електронних листів, щоб мотивувати клієнта до покупки на певних етапах. Також користувачеві доступні функції сегментування аудиторії, управління соціальними медіа, створенням веб-сторінок.

Важливим аспектом у реалізації рекламної взаємодії може стати корисна платформа AdRoll, яка використовується для націлення аудиторії та підвищення ефективності реклами. Вона взаємодіє із зовнішніми кампаніями та допомагає залучати більше нових відвідувачів сайту. Цікавою функцією є підстроювання вмісту сторінок під інтереси клієнта. На даній платформі можливе включення ретаргетингу, який допомагає повертати відвідувачів до перегляду сайту та збільшувати прибуток, а також користувачам доступні інструменти для створення розсилок і великий каталог із шаблонами листів, що продають.

В умовах жорсткої конкуренції найдієвішим і найефективнішим інструментом у межах успішного бізнесу стає стрімкий розвиток інтернет-

маркетингу в сфері надання товарів та послуг. Розвиток глобальних інтернет-комунікацій в діловому та повсякденному житті призвів до появи нової сфери взаємовідносин, предметом якої є електронний обмін даними в цифровій торгівлі.

В узагальненому вигляді сучасна цифрова торгівля в інтернет-просторі виступає як комплекс заходів, призначених для об'єктивного інтерактивного відображення інформації, які реалізують аналітичні процеси з організаційних, споживчих та інформаційних компонентів та забезпечують необхідну якість цифрового маркетингу за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів й інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Зацна Л. Інноваційні можливості застосування комунікацій в інтернет-маркетингу / Л. Зацна // Галицький економічний вісник. – 2013. – № 4. – С. 214-221.

2. Understand Your Competitive Landscape. — URL: <https://support.similarweb.com/hc/en-us/articles/360001295078-Understand-Your-Competitive-Landscape> (дата звернення: 19.10.2022).

УДК 796.011.37

Озерова Ольга Анатоліївна,

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент, доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету будівництва і архітектури;*

Клименко Тарас Андрійович,

*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету будівництва і архітектури*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Одним з провідних елементів системи фізичного виховання є підготовка висококваліфікованих фахівців – здорової, працездатної молоді, що зумовлено соціальним замовленням суспільства, держави та виробництва [1, 3, 6]. Від того, наскільки здоровий, фізично розвинутий студент, значною мірою залежить його успішність у навчанні, а в подальшому житті і професійна діяльність.

Але на сьогоднішній день, стан здоров'я й фізичної підготовленості української молоді з кожним роком демонструє тенденцію до погіршення. За даними вітчизняних дослідників більше 60 % студентів мають низький рівень кондиційної фізичної підготовленості, а більше половини випускників вищих навчальних закладів фізично не спроможні якісно працювати з тією інтенсивністю, якої вимагають сучасні умови [4, 5].

І тим не менше, фізичне виховання і спорт залишаються одним з небагатьох напрямків діяльності закладів освіти, де існує можливість здійснювати навчально-виховну, професійно-прикладну, оздоровчу і спортивну роботу спрямовану на підготовку студентів. Даний факт підтверджують і державні документи. Зокрема в Законі України “Про фізичну культуру і спорт” (1994 р.) зазначено, що *фізичне виховання у ВНЗ – головний напрямок впровадження фізичної культури і становить органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини.* В редакції Закону від 27.10.2022 р., ст.26: *«Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя»* [3]. Отже, поряд з іншими задачами, мова йде про набуття відповідних

професійно-прикладних умінь, якостей і навичок засобами фізичного виховання.

Суть і значення професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) чітко відображені у міжнародних вимогах до майбутніх спеціалістів. Серед найголовніших фахових якостей і навичок, що формуються і розвиваються засобами ФВіС, мають місце наступні [6]:

- оптимальне *професійне здоров'я*, як запорука високої професійної майстерності і результативності;

- *професійна адаптація*, яка забезпечує професійну надійність і довготривалу працездатність.

Цілком доцільно, що програмні (практичні) результати та компетенції, які прописані в стандартах вищої освіти від МОН України мають ґрунтуватися на таких самих вимогах, а також відображати специфіку спеціальності з боку ППФП.

Проте, у Законі України “Про вищу освіту” у редакції від 27.10.2022 р., ст.26 серед завдань закладів вищої освіти взагалі не згадується роль, місце і значення професійно-прикладної фізичної підготовки, основні задачі фізичного виховання в процесі підготовки студентів також не прописані.

На думку розробників стандартів вищої освіти фізичне виховання майбутніх спеціалістів має відбуватися на рівні:

4) *Формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;*

7) *Збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства [2].*

Як такий підхід дозволить українським фахівцям бути конкурентноспроможними у порівнянні з фахівцями того ж профілю провідних країн світу незрозуміло.

Нижче наведена таблиця (табл. 1), у якій наведені програмні результати (ПРН) і компетенції (ЗК, СК), що прописані у стандартах вищої освіти деяких технічних спеціальностей і представлені як результат засвоєння дисципліни «Фізичне виховання». Крім цього, в таблиці представлені найбільш актуальні вимоги до фахівців інженерних спеціальностей; а також необхідні знання, уміння, навички, отримання яких відповідає задачам ППФП у ВНЗ.

Таблиця 1

Результати навчання з фізичного виховання, що прописані у стандартах вищої освіти технічних спеціальностей і реальні вимоги виробництва

Спеціальність	ЗК, ПРН які представлені у робочих програмах і силабусах з дисципліни «Фізичне виховання»	Вимоги до спеціалістів технічного профілю, задачі ППФП
1	2	3
183 Технології захисту навколишнього середовища	ПРН01.Знати сучасні теорії, підходи, принципи екологічної політики, фундаментальні положення з біології, хімії, фізики, математики, біотехнології та фахових і прикладних інженерно-технологічних дисциплін для моделювання та вирішення конкретних природозахисних задач у виробничій сфері.	Інженер повинен мати такі особисті якості: 1. Витривалість, як фізична, так і моральна. 2. Здатність виконувати свої обов'язки за будь якої погоди (фахівці працюють як у приміщенні, так і на відкритому повітрі) та умов. 3. Відсутність фобії великих висот. https://presa.com.ua/aktualne/inzhener-budivelnik-opis-profesiji-kvalifikatsiya-osvita.html
133 Галузеве машинобудування	ПРН10. Розуміти проблеми охорони праці та правові аспекти інженерної діяльності у галузевому машинобудуванні, навички прогнозування соціальних й екологічних наслідків реалізації технічних завдань.	Недоліки в роботі інженера: <ul style="list-style-type: none"> • На більшості підприємств здоров'я інженера піддається шкідливому впливу — шуму, запиленості приміщення, шкідливим викидам, існує загроза травмування. • Іноді монотонна робота.
081 «Право», ОПП Будівельне та містобудівне право	ПРН17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.	
126 Інформаційні системи та технології	ПРН10. Розуміти і враховувати соціальні, екологічні, етичні, економічні аспекти, вимоги охорони праці, виробничої санітарії, пожежної безпеки та існуючих державних і закордонних стандартів під час формування технічних завдань та рішень.	

192 Будівництво та цивільна інженерія	<p>ЗК10. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ПРН01. Застосовувати основні теорії, методи та принципи математичних, природничих, соціально-гуманітарних та економічних наук, сучасні моделі, методи та програмні засоби підтримки прийняття рішень для розв'язання складних задач будівництва та цивільної інженерії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Постійне психологічне напруження — навіть найдрібніша помилка інженера може згубно позначитися на всьому виробництві https://www.work.ua/career-guide/engineer/ <p>Приблизний перелік основних задач ППФП для технічних вузів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. підвищення працездатності і розширення адаптаційних можливостей; 2. зміцнення м'язів черевного преса; 3. загартовування; 4. розвиток координаційних здібностей; 5. підвищення гнучкості хребта і рухливості в суглобах; <p>розвиток сили і швидкості м'язів кистей;</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. розвиток силових і швидкісно-силових м'язів плечового пояса, розгиначів спини і тулуба; 7. тренування вестибулярного апарату; 8. розвиток статичної сили і витривалості; 9. підвищення функціональних можливостей організму; 10. освоєння засобів і методів самоконтролю, освоєння засобів і методів самостійних тренувань; 11. поліпшення постави.
075 Маркетинг; 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	<p>ЗК02. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ПРН. Відповідати вимогам, які висуваються до сучасного маркетолога, підвищувати рівень особистої професійної підготовки.</p>	

Зважаючи на дані таблиці, розуміємо, що в процесі навчання студентів лишають однієї зі складових загальної підготовки до майбутньої професійної діяльності, що в свою чергу робить наших студентів, молодих фахівців в обраній професії неконкурентоспроможними на міжнародному рівні.

Висновок. З метою посилення позицій фізичного виховання у вищих навчальних закладах України, пропонуємо наступні кроки: 1) усвідомити, що фізичне виховання являється складовою частиною загальної стратегії розвитку і захисту нашої країни; 2) зрозуміти, що фізичне виховання це складова фахової підготовки студентів і мета фізичного виховання у ВНЗ – зробити фахівців здатними якісно і довготривало працювати на виробництві, враховуючи усі складнощі та недоліки майбутньої професії; 3) віднайти умови для поширення доступності до занять фізичним вихованням студентів старших курсів, у яких за розкладом фізичного виховання взагалі немає; 4)

збільшити кількість кредитів на фізичне виховання у ВНЗ; 5) створити оптимальним розклад занять, що надасть змогу реалізувати програму з фізичного виховання; 6) посилити функції контролю і управління навчально-тренувальним процесом; 7) посилити персональну відповідальність керівників ВНЗ за стан психофізичної підготовленості студентів; 8) підвищувати рівень обізнаності у студентів з питань фізичного розвитку, психофізичної підготовленості, фізичного самовдосконалення для довготривалого повноцінного життя та професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Волков В.Л. Основи теорії та методики фізичної підготовки студентської молоді: *Навчальний посібник*. К.: Освіта України, 2007. 256 с.
2. Закон України про вищу освіту. (редакція від 27.10.2022) <https://zakon.help/zakonodavstvo-ukraini/1556-18>
3. Закон України про фізичну культуру і спорт (редакція від 27.10.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>
4. Наумець О.А. Пошук нових шляхів та методик, спрямованих на удосконалення навчального процесу з фізичного виховання студентів відповідно до майбутньої професії // *Матеріали LI МПК: Соціально-економічний розвиток регіонів*, Чернівці. К.: Науково-видавничий центр «Лабораторія думки», Т.2. С. 32-34.
5. Озерова О.А. Застосування методу функціональних проб, як засіб удосконалення навчального процесу для студентів спеціально-медичної групи // *Науковий вісник Ужгородського університету: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Вип. 1 (42), Ч. 1-2. Ужгород: УжНУ «Говерла», 2018. С. 355-359. <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/16854>
6. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів ВНЗ: *Навч.-метод. пос.* /Р.Т. Раєвський, С.М. Канішевський. Одеса: Наука і техніка, 2010. – 380 с.

7. Фізкультурно-спортивна освіта у системі підготовки сучасного інженера: *Навч. пос.* / А.Г. Любієв, Т.В. Бондаренко, А.С. Горлов. Харків: НТУ «ХП», 2012. 208 с.

УДК 159.923

*Омельяненко Марина Максимівна,
аспірантка кафедри економічної теорії,
обліку та оподаткування
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ БУДІВЕЛЬНОГО
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ**

Вторгнення російської федерації з війною в Україну спричинило серйозні зміни в усіх галузях господарства, освіти, науки. Проблема, пов'язана з професійною переорієнтацією тимчасово переміщених осіб, працівників, які втратили робочі місця через закриття підприємств, безробітних. Це передбачає зміну життєвих планів, сформованих професійних якостей, внутрішніх смислових структур до нової професійної діяльності в умовах війни. На менеджерів з управління персоналом покладаються нові ускладнені обов'язки, в умовах постійного стресу для забезпечення виконання встановлених завдань, коли персоналу приходится переорієнтовуватися під дією зовнішніх чинників. Торбулентність впливає і на відсутність звязку нової діяльності співробітників з їх досвідом і реальними професійними потребами та відсутністю зрозумілих наслідків в умовах війни. [1, с.133; 2, с.87, 4, с.390]

Збільшилась потреба в універсальних працівниках. Така ситуація в країні, що кожен співробітник може не вийти на роботу з різних поважних

причин. Тому що у когось родичі в лавах ЗСУ, у інших близькі на окупованих територіях. Скільки часу людині може знадобитись, щоб повернутись до роботи - невідомо. Враховуючи ці ризики, будівельна компанія намагається перестрахуватись. З цієї причини деякі співробітники мають знати обов'язки колег, щоб замінити їх при необхідності.

Коли у людини є чіткий план дій - їй набагато простіше переключитись на роботу. Тому наявність чіткої структури робочого дня та зрозумілих завдань допоможуть налаштуватись на ефективні кроки та відволіктись від поганих новин і думок.

Під час формування бізнес-моделей управління персоналом будівельного підприємства в умовах воєнного стану, варто врахувати, що HR менеджмент під час війни повинен ефективно планувати робочий день, щоб впливати не лише на продуктивність роботи, а й на психологічний стан співробітників. При наявності чіткого плану, наш мозок сприймає виконані пункти, як невеликі перемоги. Внаслідок чого стимулюється викид в кров дофаміну - нейромедіатора задоволення. Що покращує самопочуття людини та загальний стан організму. [3]

Завжди варто проявляти людяність, чуйність та емпатію до своїх колег. В першу чергу, всі живі люди, а вже потім професіонали. Варто вміти вислухати людину та підтримати її в будь-якій ситуації. Це запорука добрих та відкритих відносин у колективі. До того ж, суб'єктивно людина може не бачити варіанти вирішення своєї проблеми. Менеджери по роботі з персоналом повинні бути готовими оцінити зі сторони ситуацію та рекомендувати активні механізми психологічного захисту особистості.

В умовах війни будівельним організаціям варто приділити більше уваги колективним заходам. Збереження контакту між колегами сприймається як стабільність. Завдяки йому кожен співробітник відчуває підтримку та єдність, сприймає себе частиною цілісного організму під назвою "команда". Це впливає не тільки на психологічний стан кожного, а і згуртовує колектив будівельного підприємства, дозволяє краще дізнатись

сильні сторони один одного та ефективніше взаємодіяти між собою при вирішенні робочих питань. [3]

2022-й рік став роком чорної смуги, яка забрала житло, родини, спокій, друзів, звичний спосіб життя, позбавила джерел доходів, зруйнувала логістичні ланцюги та погіршила звичну якість зв'язку між людьми. Варто використовувати будь-які можливості, щоб хоч якось покращити життя колективу. Люди – це найголовніше, що є у будь-якому бізнесі. В першу чергу, від їхнього психо-емоційного стану залежить наскільки ефективною буде командна робота будівельного підприємства. Варто уникнути вигоряння співробітників при високому рівні нестабільності та небезпеки в країні. Потрібно зберегти здоровий психологічний клімат в колективі, взаємовиручку та взаємо підтримку.

Війна наносить шкоду психіці кожного індивіда, а це вимагає додаткових витрат на відновлення емоційних компонентів та коригування мотивації, визначення суб'єктивної цінності роботи в будівельному підприємстві.

Проблеми професійної переорієнтації в умовах війни стали актуальними та злободенними, тому що наявний, теоретичний та практичний досвід використовувався в роботі в мирний час.

Список використаних джерел

1. Психологія праці : модульний курс : навчальний посібник. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 190 с.

2. Психологія праці : теоретичні і методологічні основи наукових досліджень: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / І. М. Щербакова. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – 144 с.

3. HR менеджмент під час війни: як піклуватися про персонал URL: <https://hurma.work/blog/hr-menedzhment-pid-chas-vijny-yak-pikluvatysya-pro-personal/>

4. Кравець І. М. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. / І. М. Кравець. - Хмельницький : Цюпак, 2015. - 421 с. - Бібліогр.: с. 388-399

Онишко Роман,

інженер з телекомунікацій Qualitel Service,

спеціаліст з телекомунікацій,

Лейпциг, Німеччина

ПРОВЕДЕННЯ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ У СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Телекомунікації та Інтернет-технології складають один із найважливіших напрямів ІТ-сфери, що стрімко розвивається. Революційні зміни, які відбуваються в нашому житті, бізнесі, соціальній та промисловій інфраструктурі, пов'язані саме з телекомунікаціями та мережевими технологіями. Вже нікого не дивує те, що знаходячись на величезній відстані від місця події, можна бути її повноправним учасником, будь-то бізнес-форум, комерційний проект або наукова конференція. За оцінками експертів впровадження багатьох революційних телекомунікаційних технологій намічається на початок-середину 2030-х років. Вже зараз на підході до впровадження такі новітні технології як Інтернет речей, Інтернет-телебачення, мобільний зв'язок покоління 5G, тощо. Щорічне зростання на 25% сектору інформаційно-комунікаційних технологій та телекомунікацій суттєво перевищує показники росту кращих економік світу, а світові ІТ-бренди в галузі телекомунікацій стали найвдалішими бізнес-проектами останніх десятиліть. Кафедра електроніки і комп'ютерної техніки, відповідаючи викликам сучасної ІТ-сфери, спираючись на новітні досягнення в області телекомунікацій і сучасну лабораторну базу, впроваджує підготовку фахівців з телекомунікацій, які спеціалізуються на розробці і застосуванні сучасних мережеских та Internet-технологій [1 с. 28].

Проектування телекомунікаційних кабельних мереж є першим кроком до впровадження всіх необхідних кабельних та інформаційних мереж у Ваше

приміщення. З цього кроку починаються організаційні етапи побудови будь-якої мережі, будь то локальна мережа невеликого будинку, глобальна мережа великого офісу чи заводу або ж проектування інформаційних систем усередині об'єкту.

Проект повинен вмщати у собі всі майбутні потреби будівлі щодо структурованих кабельних мереж. Тому розробку СКС варто довіряти професіоналам зі стажем, які відразу бачать як розумно і найкращим чином побудувати мережу для Вашого приміщення. Інакше в майбутньому Ви можете зіштовхнутися з небажаними проблемами. Мережа повинна бути безпечною, прокладена з урахуванням сучасних стандартів, а головне виконувати повноцінно всі ті вимоги, які на неї покладають (маршрутизація усередині приміщення, IP телефонія тощо).

Бурхливий розвиток телекомунікаційного ринку, поява нових і сучасних стандартів зв'язку та обладнання, гостро ставить завдання передачі даних в глобальній мережі Інтернет з високою швидкістю, якістю та надійністю. Найбільш оптимально відповідають цим вимогам мережі, побудовані на основі волоконно-оптичних ліній зв'язку (ВОЛЗ).

В даний час практично всі мережі передачі даних, починаючи з великої транспортної мережі телекомунікаційного оператора і закінчуючи невеликим "домовиком" інтернет-провайдером, будуються із застосуванням оптичного кабелю.

Глобальний досвід у цьому питанні доводить, що мережа побудована на основі ВОЛЗ має такі переваги:

- Широка смуга пропускання;
- Мале загасання світлового сигналу у волокні;
- Низький рівень шумів;
- Висока перешкодозахищеність;
- Висока захищеність від несанкціонованого доступу;
- Вибухо-пожежобезпечність;
- Економічність ВОЛ;

Тривалий термін експлуатації [2].

Список використаних джерел

1. Горностаев Ю.М. Перспективные рынки мобильной связи. – М.: Радио и бизнес, 2000.
2. Будівництво телекомунікаційних мереж. Електронний ресурс, режим доступу: <https://best.net.ua/telekomunikaciyni-merezhi/>

УДК 37.035

Паламарчук Дмитро Анатолійович,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Вальковська Аліна Олегівна,

студентка Київського національного

університету будівництва і архітектури

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Те, що для однієї людини константа,

для другої – змінна.

Алан ПЕРЛІС, американський вчений

в області інформатики

Проблеми, що виникли в українському суспільстві на початку жахливої війни, розв'язаної московським агресором, винесли на поверхню питання, які зачасту замовчувалися або ж вважалися неактуальними у мирний час. До таких важливих проблемних питань належить великий занепад багатьох галузей машинобудівної промисловості. Ті виробничі сили, що існують, найчастіше мають малі виробничі потужності, займаються копіюванням іноземного обладнання або ж здійснюють одиничний випуск обладнання без

наукового підґрунтя та належних випробувань. Досить часто, така ситуація виникає через повну відсутність висококваліфікованих спеціалістів: інженерів, конструкторів, проектувальників в тій чи іншій галузі промисловості та науки [1].

Дефіцит інженерів та науковців на теренах України виник на основі багатьох причин. Основними з них є: невисока престижність професії інженера та, як наслідок, низький рівень заробітної плати; відтік висококваліфікованих фахівців за кордон; низька професійна орієнтованість школярів, як майбутніх студентів технічних закладів вищої освіти; майже, повна відсутність популяризації серед учнівської молоді таких предметів, як алгебра, геометрія, фізика, хімія, що гарантують інженерне майбутнє.

Якщо перші дві причини є загальним відображенням стану справ у промисловості України, то третя напряму залежить від якості навчання в школі, кваліфікації вчителів та вміння зацікавити учнів точними та природничими науками. Як наслідок маємо те, що зовнішнє незалежне оцінювання з математики обирає дуже мала кількість випускників шкіл [1]. Аналізуючи вступні кампанії до закладів вищої освіти, що відбулися в 2020–2022 роках виявлено цікавий приклад, що спеціальність «Атомна енергетика» обирають одиниці випускників шкіл при високій потребі нашої країни у таких спеціалістах та високій заробітній платі.

В зв'язку з цим, сучасні вчителі та викладачі постають перед викликом підняття престижу вивчення технічних, як в школах і коледжах, так і в закладах вищої освіти [1, 2].

Тому, для популяризації технічних дисциплін педагог повинен мати високі інтелектуальні та комунікативні якості, здатність критично мислити і творчо підходити до вирішення актуальних проблем [3]. Зокрема, сучасний вчитель чи викладач повинен:

- поєднувати в собі роль вчителя, вихователя, культуролога та, навіть, психолога;

- відслідковувати сучасні здобутки та цікаві новинки в науці та техніці, що є актуальними для навчання та виховання сучасної молоді;
- вміти на доступному рівні пояснити матеріал;
- бути повністю компетентним у своїй дисципліні;
- вміти володіти увагою учнів та викликати інтерес до вивчення технічних дисциплін;
- зацікавлювати учнів брати участь в наукових гуртках, конференціях, дослідницькій роботі, тощо.

Виховання та навчання учня чи студента під час освітнього процесу спирається на такі концепції [2, 4]:

- здобуття освіти та самонавчання повинні продовжуватися протягом усього життя;
- потреба у формуванні інформаційного освітнього простору як у межах всієї держави, так і окремо в кожному навчальному закладі;
- формування і розвиток інформаційної культури кожного учня, як свідомого громадянина та майбутнього професіонала;
- інформатизація усіх сфер людської діяльності, включаючи професійно-технічну освіту та інженерну професійну діяльність;
- кожна особа – це індивідуальна особистість і є найвищою цінністю суспільства.

Відомо, що найбільший вплив вчителя на учня чи студента, досягається через основну навчальну роботу, повторення навчального матеріалу та регулярне спілкування. Спілкування може бути, як на теми навчальних дисциплін, так і виховні бесіди або ж розповіді про якийсь досвід чи життєві ситуації.

Загальновідомим є той факт, що вивчення природничих наук неможливе без логічного мислення та побудови причинно-наслідкових ланцюгів [1, 5]. Тому, вивчення таких дисциплін, як алгебра, геометрія, фізика, хімія потребує здатності учнів до аналізу, знаходження закономірностей, порівняння. В зв'язку з цим, вчителі та викладачі, що

викладають дисципліни природничого та технічного циклів повинні розвивати логічне мислення учнів. Цей обов'язок педагога обговорюється в методичній літературі, поясненнях до навчальних програм, педагогічних наукових дослідженнях, тощо. Але, на жаль, не існує єдиного універсального підходу, який би забезпечив розвиток логіки та причинно-наслідкового мислення одночасно в усієї аудиторії учнів та студентів. Це пов'язано з тим, що кожна людина є унікальною особистістю, і кожна особа має різні здібності до навчання. Тому, найчастіше, розвиток логічного мислення в одній і тій же віковій групі учнів відбувається нерівномірно.

В цілому, успіх педагогічної діяльності залежить від рівня сформованості сукупних загально-навчальних вмінь викладача: проєктувальних, конструктивних, організаторських, комунікативних та виразності особистісних якостей [4, 5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що сучасне викладання природничих дисциплін в закладах освіти повинно бути орієнтованим на інтереси учня, студента, який прагне бути інтелектуально-розвинутим та досягати поставлених цілей. Враховуючи наведені аргументи, постає актуальне питання, популяризації природничих наук серед школярів, що ставить нові вимоги та виклики до сучасних вчителів та наставників. При цьому, успіх педагогічної діяльності залежить від рівня сформованості загальних умінь педагога, зокрема, його організаторських, комунікативних та виразності особистісних якостей.

Список використаних джерел

1. Паламарчук Д. А. Проблеми викладання точних дисциплін у загальноосвітніх школах та коледжах / Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства : матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного круглого столу з міжнародною участю 24 квітня 2019 р. – Ірпінь : УДФСУ, 2019. С. 137-140.

2. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти : монографія / авт. кол. В. В. Ягупов, Л. М. Петренко, С. Г. Кравець та ін. / За наук. ред. В. В. Ягупова. Житомир: «Полісся», 2019. – 234с.

3. Фасоля А. М. Особистісно зорієнтоване навчання: методологія, методика, технологія / А. М. Фасоля // Нова педагогічна думка. – 2009. – № 4. – С. 54-57.

4. Паламарчук Д. А. Педагогічні засади дистанційного викладання технічних дисциплін / Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: Матеріали IV Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю, Київ: КНУБА, 17 листопада 2021 року. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2022. – С. 192-194.

5. Методика викладання технічних навчальних дисциплін : навчальний посібник / М. С. Корець. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – 240 с.

УДК 378.147

Петухова Ірина Олексіївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри психології та соціології
Державного податкового університету;*

Бончук Оксана Владиславівна,

*Здобувач вищої освіти групи ПСМз21-1
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КАДРОВОГО ПРОФАЙЛІНГУ У РОБОТІ HR МЕНЕДЖЕРІВ

Трансформаційні зміни сучасного світу не можливі без повноцінного застосування людського ресурсу, адже особистість є рушійною силою якісних змін, особливо в умовах військових викликів і загроз. Бізнес в умовах

війни опинився у ситуації невизначеності, розбалансування, поєднання професійної діяльності із волонтерською, що викликає щонайменше подвійне навантаження як на бізнес, так і на його співробітників.

На етапі розвитку суспільства застосування методів, які дозволяють аналізувати та систематизувати наявні знання науки, є досить поширеною практикою. Кадрові служби підприємств, організації не є виключенням, оскільки теоретичні знання, прикладні розробки мають практичне спрямування, чому сприяє введення профайлінгу у департаменти по роботі з персоналом та кадрові служби. Методологічну основу профайлінгу становлять дослідження Г. Гросу, Д. Брассела, Д. Дугласа, П. Екмана, В. Фризена, К. Шерера, М. Цукермана, Б. Де Пауло, В. А. Лабунської, О. Фрайя та інших.

На жаль, проблема кадрового профайлінгу не знайшла широкого вивчення у вітчизняній науці. Зазначений психологічний феномен був предметом дослідницького інтересу лише деяких науковців.

Сутність кадрового профайлінгу на відміну від його різновидів, спрямованих більшою мірою на виявлення відвертості, брехні, загроз, полягає у забезпеченні умов для усунення ризиків пов'язаних із персоналом через створення якісного психологічного профілю співробітника або кандидата на заміщення вакантної посади, особливостей його поведінки, способів реагування у нестандартних ситуаціях задля добору персоналу, що найбільше відповідає очікуванням роботодавця [3].

Технологія процедури профілювання полягає у глибокому, всебічному вивченні різних сфер особистості (особистісної, комунікативної, поведінкової, психоемоційної) відповідно до запиту керівника. На основі здійсненого профілювання упродовж 3 днів менеджер із HR формує висновок і надає його замовнику. Для якісного психологічного профілювання застосовуються валідизовані та стандартизовані методики [1].

Система профайлінгу складається з процедури дослідження особистості, алгоритмів та функціональних компонентів (Методик

психологічної діагностики, у тому числі проєктивні, інструкції до виконання, бланків для заповнення результатів тестування, ключів обрахування сировинних балів, зразків психологічних висновків і рекомендацій), які застосовуються для отримання найбільш достовірної інформації щодо діагностованої особи.

До категорій профілювання персоналу можуть відноситися абсолютно всі категорії відповідно до побажання замовників, проте найчастіше під цю процедуру підпадають ТОП менеджери, від яких залежить успіх кампанії та претендентів на посади, пов'язані з матеріальною і фінансовою відповідальністю. До ключових компетенцій топ менеджерів зазвичай відносять: лідерство, спрямованість на результат, аналітичне та стратегічне мислення, інноваційність, делегування, рішучість, гнучкість і адаптивність, переконливість, здатність впливати на оточуючих, здатність до співпраці, прийняття оперативних об'єктивних рішень тощо [2].

Психодіагностичні методики дозволяють об'єктивно оцінити і спрогнозувати поведінку співробітника, що поряд зі структурованим інтерв'ю та спостереженням за його поведінкою дозволяє сформулювати більш повну картину про особистість (профіль особистості). Психологічні методики, які застосовує профайлер, у тому числі, спрямовані на визначення схильності випробуваного до брехні або шахрайства.

Умовно процедуру кадрового профайлінгу можна об'єднати у два блоки:

1. Інтерв'ю / співбесіда та спостереження за співробітником чи пошукачем на отримання вакантної посади

2. Психологічне дослідження.

Представимо покроковий алгоритм організації кадрового профайлінгу.

Крок 1. Формування базової (вихідної) моделі поведінки людини передбачає створення «зразка» поведінки кандидата на заміщення вакантної посади у звичних, спокійних, безпечних для нього обставинах. Для цього доречними на початку інтерв'ю є питання на нейтральні теми на кшталт: «Чи

є у вас машина? Як давно ви її купили?», «Чи допомагаєте ви сім'ї по господарству?». На основі поведінкових та емоційних реакцій, особливостей вербальної і невербальної сфер кандидата на заміщення вакантної посади і створюється образ вихідної моделі його поведінки. Іншими словами, на першому етапі важливо визначити базову модель поведінки випробуваного. Для цього профайлер задає кілька абстрактних питань, на які людині нескладно дати правдиву відповідь. При цьому фахівець відзначає його міміку, жестикуляцію, особливості побудови речень. Це будуть так звані «базові реакції», коли людині немає потреби брехати. Їх слід зафіксувати і запам'ятати.

Крок 2. Перехід до професійних запитань: профайлер формулює їх у більш гострій формі. При відповіді на них поведінка випробуваного змінюється: він демонструє інші зовнішні реакції через міміку, пантоміміку тощо. Якщо поведінка людини в корені відрізняється від базової моделі, це свідчити про спробу приховати або викривити достовірність інформації. На цьому етапі доцільно застосовувати технологію STAR. Проаналізуємо її більш докладно.

S (situation) – ситуація (припустимо: якою була найбільш конфліктною на Ваш погляд ситуація на попередній роботі. Опишіть її детально).

T (target) – мета: якої була основна Ваша мета у цій ситуації. Чого Ви прагнули, хотіли отримати, продемонструвати, досягти.

A (action) – дія: якими були Ваші дії у цій ситуації, що Ви робили або чого не зробили.

R (result) – результат: що отримали, чому навчилися, яких висновків дійшли.

Під час реалізації другого кроку важливим є спостереження на поведінкою пошукача на заміщення вакантної посади на предмет істинності його інформації. У цьому контексті у нагоді HR менеджера стане спостереження за невербальною поведінкою.

Крок 3. Повторне питання у іншому формулюванні з метою «уточнення» відхилення поведінки від базової моделі. Якщо після додаткових питань поведінка кандидата змінюється повторно, маємо додатковий доказ брехні. Профайлер вимагає від досліджуваного детально описати проблемну ситуацію, спостерігаючи за його поведінкою. Чим більше відхилення від базової моделі, тим вірогідніше брехня.

Крок 4. Перевірка істинності калібрування, яке полягає у поверненні до питань абстрактного характеру, обговорення нейтральних тем із метою заспокоєння пошукача на заміщення вакантної посади аби він знову почав поводитися спокійно. Якщо це вдалося – спостереження HR менеджера є достовірними і претендент намагається щось приховувати.

Крок 5. Перевірка того, що людина змінює поведінку через невідвертість: тут важливо фіксувати мікро вирази мимічних емоцій, спостерігати за жестами, звертати уваги на мовні кліше, безапеляційні заяви. Перевірка причин зміни моделі поведінки. Існує два фактори, що впливають на поведінку людини під час співбесіди: бажання збрехати або природне хвилювання. Розділити ці дві причини допоможуть методики профайлінгу – спостереження за жестами, мікроекспресією. Важливо використання досліджуваним заучених фраз або звичних мовних зворотів. Часто про обман кажуть вираз обличчя або погляд [4].

Незважаючи на те, що результати оцінки за методикою профайлінгу залежать від кваліфікації і досвіду фахівців, їх достовірність перевищує точність даних, отриманих за допомогою поліграфа (детектора брехні). Досвідчений фахівець здатний помітити брехню як під час безпосереднього інтерв'ювання, так під час он лайн взаємодії і телефонної розмови.

Список використаних джерел

1. Кадровий профайлінг персоналу. URL: <https://gtc-ltd.com.ua/directions-activities/center-engineering-psychology/personnel-profiling/>
2. Підбір Топ-менеджерів. URL: <https://www.staff.ua/uk/recruiting/pidbir-top-menedzheriv>

3. Психологія профайлінгу : навч. посіб. / Ю. В. Руль, Т. О. Мартинова.
К. : ДП Вид. дім «Персонал», 2018. 236 с.

4. Профайлинг: як навчитися розбиратися в людях. URL:
<https://eko.org.ua/profajling-yak-navchitisya-rozbiratisya-v-lyudyax/>

УДК 378.147

Петухова Ірина Олексіївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри психології та соціології
Державного податкового університету;*

Новічкова Наталія Віталіївна,

*здобувач вищої освіти групи ПСМз21-1
Державного податкового університету*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ТА МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА

Діяльність у бізнесі пов'язана з великими стресовими навантаженнями, тому повсякчас призводить до емоційного вигоряння, розвитку дистресу і навіть різних захворювань. Чинниками стресу в бізнесі можуть бути: ситуації високого ступеня невизначеності, ситуації конкурентності, високий ступінь відповідальності: як правило, вся відповідальність за бізнес і за співробітників лежить на підприємцях, що також підвищує стресове навантаження. Багатозадачність, яка характерна для бізнес діяльності, високий ступінь відповідальності, ризик при прийнятті рішень, також є значними факторами стресу. Нездатність використовувати ефективні стратегії поведінки та розвивати свої персональні ресурси, породжує у людині погіршення якості життя, нездатність адаптуватися до сформованих в бізнес-середовищі умов, неможливість подолання кризових ситуацій.

Погіршення комунікативних навичок, знижує здатність бути ефективним в робочих та бізнес процесах.

Здавалося б в однакових ситуаціях різні люди чи групи людей реагують та використовують різні механізми саморегуляції. Це беззаперечно свідчить про існування індивідуальних відмінностей у веденні бізнесу та професійній діяльності. Дослідження різних методологічних підходів механізмів психологічного захисту та копіngu (Р. Лазарус, С. Фокман, Н. Хаан та ін.) свідчить про існування єдиного конструкту – захисно-долаючої поведінки. На нашу думку, об'єднання механізмів психологічного захисту і копіng-стратегій в одну систему є умовним і допустимим у контексті аналізу цілісних механізмів особистості до стресогенних ситуацій.

Л. Васерман зі співавторами розглядає механізми психологічного захисту і копіng-поведінку як засоби адаптації до стресової ситуації, де копіng-поведінка визначається як стратегія дії особистості, спрямована на усунення ситуації психологічної загрози. Механізми психологічного захисту є інтрапсихічною адаптацією, спрямовані на послаблення психічного дискомфорту [1].

Для розмежування в розумінні механізмів психологічного захисту і копіngu дослідники наводять певні відмінності: механізми психологічного захисту є неусвідомленими, а копіngи – свідомими феноменами діяльності; механізми захисту спрямовані на зняття напруження, а копіngи – на вирішення стресогенної ситуації; механізми захисту активізуються миттєво, спотворюють реальність із метою захисту психіки людини, а копіngи активізуються поступово. Деякі дослідники розглядають копіng та механізми психологічного захисту, як взаємодоповнюючі та компенсуючі один одного.

Механізми захисту схильні до більш швидкого зменшення емоційного напруження та тривоги, працюють тут і тепер». Однак вони не призводять до глобального вирішення проблеми. Тим не менше ці два механізми лежать в основі саморегуляції й, безсумнівно, мають тісні зв'язки один із одним [2].

Серед об'єднуючих теорій можна назвати концепцію «захисно-долаючого стилю поведінки» особистості О.Р. Ісаєвої, у якій відносини взаємозалежності та взаємовпливу несвідомих захисних механізмів і свідомих стратегій додання зі стресом у структурі особистості розглядаються як цілісний багаторівневий особистісний конструкт. Установлено стійкі поєднання між певним типом захисту й копінгом [3].

Не дивлячись на численні теорії та дослідження, на сьогоднішній день залишається відкритим питання про рівень усвідомленості і контрольованості психологічних захистів особистості, можливості зміни протягом життя у зв'язку з набуттям життєвого досвіду та зрілості людини. Скоріш за все, психологічні захисти можуть бути певною підставою для формування стратегій додання суб'єкта, а отже, можуть набувати певного рівня регуляції, підконтрольності, усвідомленості, цілеспрямованості з позиції здійснення людиною діяльності.

Можемо відзначити, що в сучасній науці склалася думка, що захисні механізми та копінг-стратегії поведінки чинять беззаперечний вплив на розвиток особистості та успішність та ефективність її діяльності. Домінування будь-якого захисного механізму може призвести до певної риси особистості. Або, навпаки, людина із сильними характеристиками особистості має тенденцію довіряти певним захисним механізмам як способам додання стресів.

Метою дослідження є порівняти результати дослідження взаємозв'язків механізмів психоемоційного захисту та копінг-стратегій учасників бізнес середовища. Дослідження копінг-стратегій та захисних механізмів учасників бізнес-середовища проводилось нами за участю 28 респондентів (учасників бізнес-середовища). З метою діагностики копінг-стратегій ми використали діагностичну методику Р. Лазаруса, адаптовану Т. Крюковою та співавторів. Згідно тесту визначається вісім способів боротьби: конфронтація, дистанціювання, самоконтроль, пошук соціальної підтримки, прийняття

відповідальності, утеча-уникнення, планування рішення проблеми, позитивна переоцінка.

З метою дослідження механізмів психологічного захисту ми використали опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте – методика «Індекс життєвого стилю» (Life Style Index, LSI). Ми вирішили дослідити кореляційні зв'язки між копінг стратегіями та психологічними механізмами захисту.

Установлено зворотні кореляційні зв'язки між копінг-стратегією позитивна переоцінка та психологічним захистом витіснення ($r \leq -0,50$), а також між копінг-стратегією «планування вирішення проблеми» та психологічним захистом витіснення ($r \leq -0,50$), отже можна зробити висновок, що в стресових ситуаціях респонденти зберігають самовладання і намагаються створити умови для вирішення проблем. Визначено кореляційні зв'язки між копінг-стратегією «конфронтація» та між показником механізмів психологічного захисту «регресія» (відп: $r \leq 0,99$). Визначено кореляційні зв'язки між копінг-стратегією «самоконтроль» та механізмом психологічного захисту «регресія» ($r \leq 0,24$), а також зворотній кореляційний зв'язок між копінг-стратегією «дистанціонування» та механізмом психологічного захисту «інтелектуалізація» ($r \leq -0,62$), з чого можна зробити висновок, що досліджувані учасники бізнес-середовища прагнуть зберегти контроль над тим що відбувається, знизити рівень тривоги. Також установлено кореляційні зв'язки між копінг-стратегією «конфронтація» та механізмом захисту «реактивне утворення» ($r \leq 0,94$), що може. Установлені кореляційні зв'язки між копінг стратегією «планомірне вирішення проблем» та психологічними захистами «інтелектуалізація» ($r \leq 0,87$), та зворотній кореляційний зв'язок між психологічним механізмом «витіснення» та копінг-стратегією «позитивна переоцінка» ($r \leq -0,70$), а також встановлено кореляційний зв'язок між копінг-стратегією «позитивна переоцінка» та психологічними захистами «заперечення» ($r \leq 0,32$). Це може говорити про те, що респонденти намагаються інтелектуалізувати (раціоналізувати) неприємні переживання, планують свої дії перебуваючи в «дійсності». Визначені кореляційні зв'язки

між копінг-стратегією «пошук соціальної підтримки» та психологічним захистом «компенсація» ($r \leq 0,84$). Зворотній кореляційний зв'язок між копінг-стратегією «втеча-уникнення» та психологічними захистами «компенсація» ($r \leq -0,84$), Можна зробити висновок, що колектив дружній та/або вони можуть компенсувати ресурс у близьких та рідних. Встановлений зв'язок між психологічним захистом «регресія» та копінг-стратегіями «визнання відповідальності» ($r \leq -0,92$); кореляційний зв'язок між копінг-стратегією «визнання відповідальності» та психологічними захистами «заперечення», що говорить про неготовність брати на себе відповідальність за результати та дії, при цьому умовно повертаючись на меншу ступінь психологічної зрілості.

Враховуючи аналіз копінг-захисних механізми учасників бізнес-середовища зумовлені нетривіальними умовами (пандемія 2020 року, та війна). Очевидно, що війна є найбільш стресогенним фактором, та включає несвідомі механізми додання труднощів .

Аналізуючи все вище вказане, можна припустити, що реагування на стресову ситуацію (фрустрацію) все ж таки пов'язано з механізмами психологічного захисту, як з несвідомими процесами а також з залученням спектру копінг-стратегій , як вже свідомих засобів додання стресу. Наявність(згідно дослідження) зв'язків між показниками психологічного захисту і копінг-стратегіями, говорять про те, що виходячи із «вивчених» механізмів, ми можемо вибирати для себе комфортні конструктивні копінг-стратегії, для збереження себе, та ефективності в умовах стресу.

Список використаних джерел:

1. Психологическая диагностика защитно-приспособительных механизмов личности: пособие для врачей и психологов [сост. Л. Вассерман, О. Ерышев, Е. Клубова] / НИИ им. В. Бехтерева. Спб., 1995. 16 с.

2. Ветрова И.И. Связь совладающего поведения с контролем поведения и психологической защитой в системе саморегуляции. Совладающее

поведение: Современное состояние и перспективы: сборник статей. Москва, 2008. С. 179–196.

3. Исаева Е.Р. Копинг-поведение и психологическая защита личности в условиях здоровья и болезни: монография. Санкт-Петербург: Издательство СПб.: ГМУ, 2009. 136 с.

УДК 378.147

Петухова Ірина Олексіївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри психології та соціології
Державного податкового університету;*

Салієнко Наталія Вікторівна,

*здобувач вищої освіти групи ПСМз21-1
Державного податкового університету*

ТЕХНОЛОГІЇ ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Динамічні зміни на ринку вимагають від підприємства демонструвати повну готовність до адаптації та оперативної реакції у вигляді управлінських рішень, націлених на підвищення його конкурентних позицій, зміцнення економічної безпеки та розкриття наявного потенціалу. Все вищевказане є можливим виключно за умови наявності високоефективного кадрового потенціалу, що є основним його ресурсом на сьогодні. В свою чергу, кадровий потенціал показує свою найвищу ефективність за умови існування сприятливого психологічного клімату підприємства [1].

Сприятливий соціально-психологічний клімат колективу установи є багатофункціональним показником рівня розвитку колективу, що забезпечує працездатність його членів та високу ефективність праці. Від нього залежить

те, чи будуть реалізовані внутрішні потенціали як працівника так і колективу в цілому.

Важливим є зарубіжний досвід деяких світових компаній, що стосується прийомів регуляції соціально-психологічного клімату, і який можна частково перейняти керівникам на підприємствах, що функціонують в Україні.

На найбільшій японській автомобільній корпорації Toyota Motor Corporation діє філософія «Кайдзен», спрямована на постійний розвиток та удосконалення як самого виробництва, так і методів управління персоналом. Покращуючи стандартизовані дії та процеси, ціль кайдзен створення виробництва без втрат. Тому керівництво «Toyota» прагне забезпечити своїх працівників усім необхідним, так як це має прямий вплив на формування СПК колективу в корпорації, а від цього залежить продуктивність праці. Таким чином, соціальну ефективність в управлінні розглядають через ряд показників, які належать до 4 груп:

1. Умови праці (морально-психологічний мікроклімат, рівень конфліктності, плинність кадрів, задоволеність працею, рівень травматизму, температурний режим в приміщеннях, рівень комп'ютеризації та ін.);

2. Санітарно-гігієнічні умови праці та побуту (житлові умови, забезпечення лікувально-санаторними закладами та ін.);

3. Рівень кваліфікації працівників (загальний рівень освіти, професійний рівень, компетентність працівників та ін.);

4. Організація і мотивація праці (дисципліна праці, участь працівників в управлінні організацією, середня заробітна плата, трудова активність та ін.) [2].

По усіх вищезазначених показниках компанія має високий рівень, що зумовлене дією девізу «Ми всі одна сім'я».

Ще одним прикладом створення сприятливого соціально-психологічного клімату є досвід американської компанії «McDonald's». Кожен працівник сприймається як окрема особистість, яка є вузьким

спеціалістом, що володіє необхідними професійними якостями і орієнтується на досягнення високих професійних результатів. В американській компанії особлива увага приділяється цілеспрямованій підготовці кандидатів на високі керівні посади, так як керівництво чинить особливий вплив на колектив через свою поведінку, діяльність, особисті якості.

У даній корпорації велику увагу зосереджують на такому чиннику, як фізичний мікроклімат в робочому процесі (санітарно-гігієнічні умови праці) та система мотивації (гнучкий графік роботи, кар'єрний ріст, безкоштовні обіди, стабільна з/п, соціальна захищеність, безкоштовне навчання, пікніки, вечірки). Усе це значно підвищує інтерес працівника до якісного виконання роботи, прагнення стати кращим. Керівництво «McDonald's» лояльно ставиться до проблем працівників (можуть відпустити через сімейні обставини). Робота в корпорації «McDonald's» дає можливість швидко досягнути високого результату по кар'єрним щаблям. Колектив є дружньою командою, де кожний її член готовий замінити і допомогти одне одному, оскільки їх об'єднує спільна ціль обслужити клієнта у відповідності до стандартів компанії. Окрім цього, корпорація «McDonald's» часто влаштовує для своїх працівників футбольні змагання, двічі на рік організовує вечірки (новорічні, у честь «Дня ресторану»). Особливу увагу звертають на психологічну сумісність новоприйнятих працівників та тих, які мають певний досвід роботи через застосування соціально-психологічних інструментів впливу на них. Формування психологічної сумісності працівників дозволяє отримати високі професійні результати, почуття задоволеності роботою, лояльності до керівництва і компанії, спонукає до більшої вмотивованості працівників [3].

Таким чином, успіх корпорації «McDonald's» залежить від кожного співробітника. Для створення сприятливого соціально-психологічного клімату керівництво намагається задовольнити потреби працівників, використовуючи чинник мотивації.

Корпоративна культура концерну Volkswagen, що є одним із найуспішніших автомобільних виробників у світі, характеризується

відповідальністю та взаємоповагою. Концерн Volkswagen забезпечує своїх працівників ефективним керівництвом і конструктивним співробітництвом, справедливою винагородою, яка залежить від результатів праці, перспективами кар'єрного росту. Однією з важливих елементів корпоративної політики компанії є просування молодих спеціалістів, їх інтеграція в діловий і виробничий процеси. Усе це позитивно впливає на такий фактор, як задоволеність роботою. Девіз компанії звучить так: «Якщо Ви очікуєте якісну роботу від працівників, Ви повинні добре захистити їхнє здоров'я». У компанії розроблена система дослідження думки працівників, яка отримала назву «Барометр настрою», що дозволяє працівникам анонімно висловити свою думку, при цьому, активно беручи участь у житті компанії. Високий ступінь участі показує, що працівники позитивно сприймають даний інструмент, як метод з'ясування їхньої думки. Це здійснює безпосередній вплив на поліпшення рівня психологічної сумісності в організації. Усі працівники здійснюють діяльність, дотримуючись таких основних цінностей, як: ентузіазм, повага, цілісність та дисципліна, які є ключем до формування благополучного соціально-психологічного клімату, а в результаті до зростання прибутку й стабільного успіху компанії.

Якщо розглядати соціально-психологічні прийоми регуляції клімату, то варто зазначити, що вони ґрунтуються на результатах проведених досліджень і полягають у наступному:

- визначенні неформальної структури колективу та виявленні лідера (його ролі, функції, вплив). Роль лідера має бути спрямована на підтримку стабільності колективу, на його розвиток, підвищення рівня згуртованості, підтримку та захист ідей членів колективу, і на створення позитивної атмосфери у цілому, а не на досягнення особистих егоїстичних цілей та задоволення власних амбіцій щодо підвищення статусу, просування по кар'єрним щаблям, завоювання авторитету за рахунок зусиль усього колективу;

- проведенні соціально-психологічного коригування стану та процесів, що мають місце в колективі. На цьому етапі важливо дослідити загальний

стан соціально-психологічного клімату в колективі, відносини між членами, способи їхньої взаємодії, комунікації. Це дасть змогу визначити можливі бар'єри на шляху до формування сприятливого соціально-психологічного клімату та міцного дружнього колективу;

- виявленні причин виникнення конфліктів між співробітниками, розробити та застосувати ефективні соціально-психологічні методи їх конструктивного врегулювання та вирішення;

- проведенні соціально-психологічних тренінгів, організації психологічних консультацій з професійними коучами, бізнес-психологами.

Таким чином, формування позитивного, здорового, сприятливого соціально-психологічного клімату у колективі є основним показником його зрілості та результатом ефективного управління та клопіткої праці керівника.

Список використаних джерел

1. Захарчин Г.М. Механізм формування організаційної культури машинобудівного підприємства: [монографія] / Захарчин Г.М. Львів: Видавництво Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 276 с.

2. Карамушка Л.М. Психологія управління: [навч. посібн.] / Л.М. Карамушка. – К.: Міленіум, 2003. 344 с.

3. Процесно-структурований менеджмент: методологія та інструментарій: [монографія] / [О.Є. Кузьмін, І.В. Алексєєв, О.Г. Мельник, Н.Я. Петришин та ін.] / За ред. д.е.н., проф. О.Є. Кузьміна. Львів: Видавництво «Растр-7», 2013. 428 с.

УДК 377. 35:004

*Пікож Тамара Михайлівна,
старший викладач кафедри менеджменту
освіти та права ЦІПО ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах створення конкурентного освітнього середовища, оновлення світоглядних і ціннісних орієнтацій, спрямування змісту освітнього процесу на виконання мети і завдань Концепції «Нова українська школа» [2] потребують суттєвого оновлення й модернізації зміст освітніх програм, технологічний інструментарій викладача, форми і методи навчання, підходи до визначення результативності навчання, засоби навчання, спрямовані на різнобічну візуалізацію змісту навчання та його якості.

Освітні трансформації на сучасному етапі розвитку суспільства та в умовах воєнного стану базуються на зміні вектору організації освітнього процесу: від можливості традиційного, орієнтованого на засвоєння певної сукупності знань, до процесу підготовки людини інноваційного типу, яку може сформувати лише інноваційна за своєю сутністю освіта, що базується на технологізації освітнього середовища. Якість організації навчання, його зміст, інформаційно-комунікативне забезпечення є ключовими показниками успішності й ефективності здійснення освітнього процесу.

Безперечно, використання електронних освітніх ресурсів в умовах воєнного стану сприяють формуванню особливого цифрового середовища в закладі освіти, інтенсифікують комунікативні зв'язки суб'єктів освітнього процесу, доповнюють безпосереднє спілкування через сучасні електронні засоби. Водночас, цифрові технології дають змогу отримувати освіту дистанційно, в зручному місці і в зручний час.

Одним із важливих завдань в умовах воєнного стану є створення системи відкритої освіти, яка забезпечить загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів на базі технологій дистанційного навчання. Застосування телекомунікаційних технологій надає можливість створити якісно нове інформаційне освітнє середовище без меж та з можливістю організації глобальної системи дистанційного навчання, що дозволяє найбільш

змістовно реалізувати сучасні вимоги до освіти і навчання. Серед них: гнучкість організаційних форм, індивідуалізація змісту освіти, інтенсифікація процесу навчання та обміну інформацією. При цьому технології не замінюють викладача, а доповнюють його. Таким заняттям властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання. На необхідності цифровізації освітньої сфери акцентовано увагу в низці нормативно-правових документів, зокрема, у Законі України «Про освіту» поміж ключових компетентностей визначено інформаційно-цифрову [1].

Слід зазначити, що унікальна роль, яку відіграють електронні освітні технології в підвищенні якості освітнього процесу, заснована на їх здатності ефективно сприяти виконанню як необхідних, так і достатніх умов для забезпечення якості освіти та освітньої діяльності.

Для забезпечення навчання слухачів у цифровому форматі на курсах підвищення кваліфікації Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України в умовах воєнного стану створено електронні кабінети (віртуальні освітні середовища) усіх викладачів, в т.ч. кафедри менеджменту освіти і права, де й відбувається процес навчальної взаємодії, який координують куратори-тьютори груп курсів підвищення кваліфікації. Також розміщуються постійно у веб-бібліотеці навчально-методичні матеріали.

Висока відповідальність, педагогічне партнерство, професіоналізм і творча активність науково-педагогічних працівників кафедри менеджменту освіти та права дають змогу в умовах глобальних викликів забезпечити ефективний, гнучкий процес підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних працівників і керівників закладів освіти в Центральному інституті післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» відповідно до державного замовлення та індивідуальних потреб.

В умовах воєнного стану та відповідних заходів і обмежень проводяться в online-режимі практико-орієнтовані семінарські заняття, тематичні дискусії, науково-практичні конференції та лекційні і практичні заняття, забезпечується постійне консультування кураторами-тьюторами слухачів, оновлення і розробка змісту навчальних занять та їх навчально-методичного забезпечення.

Проводиться відповідна робота щодо забезпечення належного рівня проведення занять в умовах воєнного стану. Безпосередньо, на платформі дистанційного навчання розміщено матеріали для самостійного опанування слухачами змісту курсів підвищення кваліфікації. Матеріали розміщено як на полиці матеріалів, так і в бібліотеці на сайті дистанційного навчання. Постійно забезпечується консультування слухачів про можливості використання розміщених матеріалів та їх використання. Інформаційні та навчальні матеріали до тем, матеріали для самостійного опрацювання та виконання самостійних завдань (презентації, посібники, лекційні матеріали тощо) надсилаються безпосередньо е-поштою слухачам та надсилаються для розміщення їх на сайті дистанційного навчання.

Усі заняття провадяться на високому рівні, із використанням презентацій, інтерактивних форм зворотнього зв'язку.

Серед найбільш ефективних джерел отримання інформації для підвищення професійної компетентності науково-педагогічні працівники виокремлюють Інтернет (84,6%), фахову та психолого-педагогічну літературу (68,6%), фахову та психолого-педагогічну періодику (50%), вивчення досвіду роботи колег (40%).

Серед форм роботи, що найчастіше використовуються в навчальному процесі курсів підвищення кваліфікації, викладачами названі: практичні заняття (88%), лекції різного типу (82%), тренінги (64%), семінарські заняття (62,5%), круглі столи (47,8%), вебінари (28%), імітаційні, ділові ігри (24%), виїзні ознайомлювальні заняття (10,4%). Під час проведення занять 90,8% викладачів використовують презентації, 69,5% застосовують тести, 51% –

навчальні відеофільми, 43,7% – індивідуальні творчі роботи слухачів, 38,2% – навчально-методичні комплекси з окремих дисциплін, 36,4% – електронні версії підручників, 29,2% – відеолекції, 28,6% – мультимедійні програмно-методичні комплекси, 28% – мультимедійні посібники, 20% – аудіолекції [3].

Поява сучасних форм навчальної комунікації, новітніх методів виконання освітніх завдань відповідно до оновленого змісту, форм, методів і засобів навчання спонукають до розроблення та упровадження науково-педагогічними працівниками кафедри нових освітніх технологій. Серед них: тренінг, засідання експертних груп, робота в групах, ділова гра, мозковий штурм, кейс-метод, проектування, дискусійна група, круглий стіл, майстер-клас, дебати, форум, імітаційно-рольові, змагальні, ігри-драматизації тощо.

Серед форм оволодіння педагогічними працівниками кафедри менеджменту освіти та права знаннями та вміннями інноваційної діяльності, а відтак і форм підвищення професійного рівня застосовуються науково-практичні конференції, семінари-практикуми, проблемні творчі семінари, навчальні тренінги, педагогічні консилиуми, методичні об'єднання за фахом, проблемні творчі групи, пошукові групи, тимчасові творчі колективи, школи молодого викладача-початківця, школи передового педагогічного досвіду, наставництво, творчі лабораторії, вивчення зарубіжного досвіду, стажування, самоосвіта, самовдосконалення, самовиховання, проходження дистанційних навчальних курсів з використанням сучасних електронних науково-методичних комплексів за фаховою спеціалізацією слухачів тощо.

У соціальних мережах активно функціонують сторінки науково-педагогічних працівників кафедри менеджменту освіти та права, якими охоплена віртуальна аудиторія слухачів – 8 400 користувачів.

Аналіз останніх досліджень вказує, що до основних напрямів діяльності можна віднести використання наступних електронних освітніх ресурсів:

- Створення цифрового освітнього середовища з підтримкою інтерактивного й мультимедійного контенту, де освітній процес здійснюється

за допомогою цифрових технологій: системи керування навчальною діяльністю (LMS) Moodle; хмарних сервісів Google (G-mail, Drive, YouTube, Forms, Блог, Документи, Презентації, Таблиці та ін.); віртуальних інтерактивних дошок (Padlet, Jamboard, Vitpaper та ін.) тощо;

- Використання інформаційно-цифрових, хмарних технологій для розроблення викладачами авторських курсів на освітній платформі;

- Розвиток дистанційної форми навчання здобувачів освіти у синхронному та асинхронному режимі з використанням програмного забезпечення для проведення групових відеозустрічей, відеоконференцій, консультацій (Zoom, Google Meet, Big Blue Button, Jitsi Meet та ін.).

Таким чином, впровадження електронних освітніх ресурсів в освітній процес та їх систематичне і цілеспрямоване використання істотно прискорює передачу і засвоєння знань в умовах воєнного стану та відповідних обмежень, сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності, підвищенню якості навчання, що дає можливість здобувачам освіти успішно і швидко адаптуватися в сучасному суспільстві, отримавши відповідні компетенції.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017. – № 38–39, ст.380.

2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р.).

3. Супрун В. В. Науково-методичне та навчально-методичне забезпечення професійної підготовки публічних службовців. Публічна служба в модерній державі: Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 100-річчю державної служби України, Київ, 13 червня 2018 року / За заг. ред. Войтович Р.В., Ворони П.В. – Київ, ІПК ДСЗУ, 2018. – С. 209–213.

Плахотнюк Володимир Віталійович,

аспірант групи АЕ-21-1

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та соціології

Державного податкового університету

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Організація пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти значною мірою залежить від їх психологічної підготовки, яка передбачає: усвідомлення студентом мети навчання, що стимулює його інтелектуальну діяльність; психологічну готовність до навчання; пізнавальну активність; концентрацію уваги на об'єктах пізнання; мобілізацію емоційно-вольових процесів.

Практика показала, що успішність пізнавальної діяльності досягається за допомогою актуалізації сприятливих моментів для проявів позитивного ставлення здобувачів до навчання, зокрема завдяки створенню проблемних ситуацій, що сприяють розвитку у них пізнавального інтересу, формуванню здатності до пошукової активності при вирішенні практико-зорієнтованих задач в умовах квазіпрофесійної діяльності.

У науковій літературі виокремлюються два типові варіанти пізнавальної діяльності здобувачів:

1. Пізнавальна діяльність відбувається під керівництвом викладача (прийняття пропонованих ним навчальних завдань і плану дій; здійснення навчальних дій і операцій для розв'язання поставлених завдань; регулювання пізнавальної діяльності під контролем викладача та при самоконтролі; аналіз

результатів пізнавальної діяльності, здійснюваної під керівництвом викладача);

2. Пізнавальна діяльність здійснюється здобувачем самостійно (планування або конкретизація завдань своєї навчальної діяльності; планування її методів, засобів і форм; самоорганізація навчальної діяльності; саморегулювання навчання; самоаналіз результатів навчальної діяльності) [1]:

Як відомо, процес засвоєння знань складається з певних ланок, які схематично подано на рис. 1.

Рис. 1. Процес засвоєння знань здобувачем

Певна річ, повноцінне осмислення знань та їх узагальнення можливе за умов, якщо воно базується на достатніх наукових знаннях, які забезпечують широке використання порівняння, аналогії та доведення. На цьому етапі відбувається систематизація навчального матеріалу, основу якої складає класифікація фактів, явищ, процесів. Закріплення набутих знань і умінь здобувачів на практиці потребує спеціальної уваги і педагогічної роботи викладача щодо реалізації дидактичного принципу міцності засвоєння навчального матеріалу [2].

Ефективність результатів процесу засвоєння знань залежить від мотивації пізнавальної діяльності, розвитку емоційно-вольової сфери, творчої ініціативи та самостійності здобувачів. Мотив навчання є внутрішньою причиною, яка спонукає його вчитися і безпосередньо впливає

на формування ставлення до пізнавальної діяльності, що позначається на якості набутих знань [1].

Пізнавальний інтерес може бути зумовлений самим змістом навчального матеріалу, діяльністю здобувачів на заняттях, стосунками між викладачем і студентами. Він формується завдяки розкриттю практичної значущості знань, цікавому викладу матеріалу, вирішенню проблемних завдань в процесі дискусії, створенню ефектів здивування й парадоксу, залученню до пізнавальних ігор.

Отже, важливо й необхідно домагатися того, щоб здобувачі навчилися свідомо користуватися формами та прийомами пізнавальної діяльності, могли правильно застосовувати наукові принципи та методи при поясненні явищ природи, суспільства та заглибленні в духовний світ людини. За таких умов процес формується наукове мислення здобувачів, що ґрунтується на відомих положеннях філософії про взаємозв'язок і взаємозалежність явищ і процесів, перехід кількісних змін у якісні тощо.

У цьому контексті варто навести результати дослідження проведеного у сфері малого бізнесу. Отримані дані показали, що мотивації вистачає лише на 20% шляху, необхідного для розвитку своєї ідеї у плані бізнесу. Коли мотивація для розвитку бізнесу зникає, її має замінити система й дисципліна, розуміння цілі, мети та конкретних завдань, які необхідно реалізувати.

З цих позицій логічним є виокремлення етапів психолого-педагогічної роботи зі здобувачами за спеціальністю «Фінанси та банківська справа». Так на першому етапі студент повинен ознайомитися окремо з кожним структурним елементом фахової підготовки, а саме: фінансові ринки, страховий ринок, фондовий ринок, банківський сектор, сектор державних фінансів, сектор небанківських фінансових установ, інвестиційний ринок, інноваційний ринок, міжнародний ринок, ринок цінних паперів тощо.

Другий етап не потребує мотивації, він потребує розуміння студентом, для чого йому вивчати увесь цей масивний обсяг матеріалу. Якщо на першому етапі, студенту потрібна мотивація, хоча обсяг знань,

запропонований там для навчання доволі незначний, лише основні терміни та концепції, але через рутинність даної інформації та складність у її засвоєнні, виникає потреба у залученні викладача не лише як лектора, але як і мотиватора.

На другому етапі здобувач має самостійно опрацьовувати пропонований навчальний матеріал, зрозуміти його теоретичне та практичне знання. Завдання викладача на даному етапі полягає у сформуванні у здобувача системного розуміння у професійної галузі. Інакше, показати студенту, як усі галузі економіки між собою взаємодіють, допомогти побудувати ієрархію та зрозуміти всю концептуальну ідею секторів економіки. Лише зрозумівши, як всі сектори економіки взаємодіють у системі, здобувач зможе зрозуміти, що він знає, а що ще потрібно вивчити, тобто з'являється можливість розмежування «знання» і «незнання» в певній галузі.

Третій етап передбачає застосування знань на практиці, наприклад під час лабораторних чи практичних занять. Тут роль викладача полягає у тому, щоб показати здобувачам, як використовувати набуті знання у сучасному світі. Мова не йде про те, що викладач і студенти повинні моделювати процес видачі кредитів у банку чи обміну валют. Йдеться про проведення аналізів, формулювання висновків та моделювання, побудова економічних явищ, ситуацій на мікро- та макрорівнях. Важливо на цьому етапі здійснювати аналіз та моделювання на актуальних прикладах, відповідно до викликів часу. Цінність набутої інформації з часом зменшується, а бажання до самовираження студентів зростає. Тому доцільно залучити студентів працювати в користь для освітнього процесу.

У західних закладах вищої освіти поширена практика, що студенти користуються інтернетом та девайсами на лекціях та практичних заняттях. Адже світ доволі динамічний сьогодні, знання набуті на другому курсі вже можуть бути не актуальні на третьому, але студент повинен навчитися завжди оперувати актуальною інформацією. Впровадження такого підходу

потребує зміни підходів до викладання. У цьому аспекті пізнавальний інтерес викликають командна наукова гра на лекціях та практичних заняттях, у ході якої студенти будуть навчатися самостійно, а викладач лише корегувати та доповнювати.

Розглянемо це на прикладі лекції з Гарварду, яка є у вільному доступі у мережі Інтернет. Викладач читає лекцію на тему «Податки». Він не дає студентам визначення, що таке податки, він не дає їх класифікацію, не розповідає формулу, як вони рахуються. Лекція має практично філософський смисл. Її мета реалізується при веденні діалогу зі студентами, розборі актуальних ситуаційних кейсів. У такий спосіб реалізується мета формування у студентів комплексного розуміння ролі податків у світі та розуміння філософії податків. Такі лекції мають узагальнюючий характер та допомагають систематизувати набуті студентом знання. Наведений приклад свідчить про необхідність переосмислення ролі викладача в освітньому процесі та обов'язків студента.

Таким чином, вищезрозглянуті етапи організації освітнього процесу мають сприяти підвищенню пізнавального інтересу та мотивації здобувачів, активізації їх пізнавальної діяльності та творчої самостійності у процесі набуття знань та їх практичного застосування у професійній практиці.

Список використаних джерел

1. Радчук Г. Психолого-педагогічні засади впровадження освітнього діалогу у навчальний процес викладачами вищих навчальних закладів // *Проблеми гуманітарних наук*. Серія : Психологія. 2015. Вип. 35. С. 85–100.

2. Денисенко С. М. Психолого-педагогічні засади проектування мультимедійного контенту електронних освітніх ресурсів для вищого навчального закладу: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 - інформаційно-комунікаційні технології в освіті. Київ, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання. 2013. 22 с.

3. Артюшина М.В. Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: дис... доктора пед. наук: 13.00. 04 – теорія та методика професійної освіти. Київ. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. 2011. 450 с.

УДК 378. 147

Потапюк Лілія Миколаївна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцького національного технічного університету;*

Потапюк Ірина Петрівна,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної
Полтавського державного аграрного університету*

ВІДКРИТА ОСВІТА: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Рух відкритої освіти є сьогодні змістовною складовою глобальної освіти, однією з визначальних тенденцій розвитку системи вищої освіти у багатьох країнах. Відкрита освіта тісно пов'язана з побудовою мережевих форм освітнього простору, застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти і системою освіти, дистанційних форм навчання, опанування відповідних вмінь, навичок та компетентностей. Про це свідчать значні зміни у закладах освіти та освітньому процесі, так і численні дискусії щодо проблем і перспектив відкритої освіти.

У цьому контексті варто зазначити, що така значна увага до відкритої освіти пов'язана з новими її можливостями, а саме:

– поглибленням демократизації (забезпечення на основі застосування інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) рівного доступу до освіти усіх учасників освітнього процесу);

– гнучкістю організації освітнього процесу (за допомогою ІКТ здійснюється варіативне застосування просторово-часових характеристик освітнього процесу: доступність до навчання, незалежно від місця перебування і в зручний час);

– індивідуалізацією навчання (освітня діяльність з використанням ІКТ реалізується на основі врахування індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу шляхом конкретизації змісту, методів і засобів навчання, активізації самостійної діяльності).

Нові форми самоосвіти в системі відкритої освіти зумовлюють широкого застосування ІКТ, які набувають глобального значення в житті сучасного суспільства, а інформаційно-комунікативна компетентність стає ключовою навичкою особистості, необхідною для її активної соціалізації, інтеграції в суспільство.

Формування інформаційно-комунікативної компетентності особистості відбувається як в межах, так і поза межами формальної освіти. При цьому розвиток інформаційно-комунікативної компетентності однаково значущий як для тих, хто навчається, так і для тих, хто навчає. Фактично всі основні характеристики освіти, особливо її динаміка та якісний рівень, істотно залежать від якості та рівня інформаційно-комунікативної компетентності як окремих особистостей, так і освітнього співтовариства в цілому.

Основним напрямом розвитку освітньої діяльності є впровадження дистанційних технологій навчання, головною метою яких – створення системи дистанційної освіти. А отже, надзвичайно важлива роль тут відводиться дистанційному навчанню як формі отримання освіти, заснованій на застосуванні засобів інформаційних і комунікаційних технологій і зорієнтованій на індивідуалізацію освітнього процесу. У цьому випадку дистанційний процес навчання припускає обмін інформацією між

викладачем і студентом або групою за допомогою відповідних комунікативних засобів.

Дистанційне навчання не замінює традиційне, а «включається» в систему освіти в цілому. Це нове явище в системі освіти, яке має створити максимально сприятливі умови для підвищення якості освіти. Для забезпечення цього, як зазначають фахівці, необхідним є дотримання таких принципів: гуманістичного навчання; пріоритетності педагогічного підходу під час проектування освітнього процесу в дистанційному навчанні; педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій; вибору змісту освіти; забезпечення захисту інформації, що циркулює в дистанційному навчанні; стартового рівня освіти; відповідності технологій до навчання; мобільності навчання; неантагоністичності навчання наявним формам навчання [4]. Дотримання цих принципів сприятиме активізації дистанційного навчання в Україні та підвищенню його якості.

Дистанційне навчання надає здобувачам вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок, а викладачам в свою чергу дозволяє реалізовувати абсолютно нові форми і методи навчання із застосування концептуального і математичного моделювання явищ і процесів.

Ефективність застосування дистанційних технологій в освіті значною мірою залежить і від рівня підготовки викладачів до реалізації дистанційного навчання, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення, а також від готовності здобувачів навчатися в умовах дистанційної освіти.

Система управління навчальним контентом Moodle є лідером серед усіх платформ дистанційного навчання. Використовуючи Moodle, викладач може створювати курси, наповнюючи їх вмістом у вигляді текстів, допоміжних файлів, презентацій, опитувальників, виставляти оцінки і давати коментарі.

У середовищі Moodle студенти можуть отримати доступ до навчальних матеріалів (тексти лекцій, завдання до практичних/лабораторних та самостійних робіт; додаткові матеріали (книги, довідники, посібники, методичні розробки) та засобів для спілкування і тестування; засоби для групової роботи (Вікі, форум, чат, семінар, вебінар); переглядати результати проходження дистанційного курсу студентом, результати проходження тесту; можуть спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум, чат; завантажувати файли з виконаними завданнями; використовувати нагадування про події у курсі [2].

Система дистанційного навчання Moodle дає змогу організувати чітку систему рольового доступу до ресурсів, захищених від перегляду небажаними користувачами. Moodle має велику кількість контрольних модулів і надає можливість здійснити аналіз участі й активності окремих слухачів курсу, аналіз часу, відведеного на роботу з матеріалами; оцінку того, опанування яких елементів курсу викликало у групі (або певного слухача) окремі труднощі; дозволяє швидко надати допомогу під час навчальної роботи слухачів у мережі Інтернету шляхом завантаження додаткових матеріалів. Отож, бачимо, що Moodle є і центром створення навчального матеріалу і забезпечення інтерактивної взаємодії між учасниками навчального процесу.

Аналіз сучасних технологій, які використовуються на дистанційній платформі, переконує у доцільності застосування кейс-технології (використання наборів – кейсів текстових, аудіо-візуальних, мультимедійних навчальних матеріалів для самостійного вивчення); мережевої технології, тобто використання мереж телекомунікації для забезпечення навчально-методичними матеріалами, інтерактивної взаємодії з викладачем; змішаної технології кейс + мережа. Такі технології дистанційного навчання у закладах вищої освіти забезпечують студентам і слухачам навчання у співробітництві й доступ до електронних освітніх ресурсів через використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж/

Отже, відкрита освіта забезпечує послідовний перехід освітніх процесів з одного стану в інший, формування визначального інформаційного і комунікаційного базису розвитку освіти. Створення системи дистанційної освіти забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів завдяки використанню сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту.

Відкрита освіта відкриває нові можливості у створенні нового освітнього ландшафту, пов'язаного зі спрямованістю на різнобічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, прагне до самовдосконалення і навчання впродовж життя, постійно підвищувати рівень своєї освіти, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, використовувати самостійно здобуті знання у розв'язанні життєвих завдань, проблем і суперечностей. А отже, відкрита освіта поступово стає рівноправною альтернативою існуючої класичної системи освіти

Список використаних джерел

1. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. Освітній портал URL: <http://www.osvita.org.ua/articles/30.html/>.
2. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посібн. / В.В.Вишнівський, М.П. Гніденко, Г.І. Гайдур, О.О. Ільїн. К. : ДУТ, 2014. 140 с.
3. Проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні : URL: <http://edu.minfin.gov.ua/LearningProcess/RemoteEducation/Pages/Проблеми-впровадження-дистанційної-освіти-в-Україні.aspx>.
4. Смирнова-Трибульська Є.М. Дистанційне навчання з використанням системи MOODLE : навч.-метод. посіб. Херсон : Видавництво Айлант, 2007. 465 с.

Приходько Юлія Олексіївна,

*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри практичної психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова;*

Боброва Лариса Григорівна,

*кандидат психологічних наук,
ст. науковий співробітник лабораторії спілкування
Інституту соціальної і політичної психології*

КОМУНІКАТИВНА ТА МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК УМОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Серед важливих якостей психолога-практика є й такі, що поєднують у собі як особистісне, так і професійне. До них насамперед належить *комунікативна компетентність психолога*, яку трактують як ситуативну адаптованість та вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки. Комунікативну компетентність іноді визначають як сукупність вмінь та навичок, необхідних для ефективного спілкування.

Фаховість практичного психолога насамперед залежить від його комунікативних умінь, від сили його впливу на поведінку інших людей. В основі комунікативної компетентності лежить так званий *соціальний інтелект особистості*, як здатність розуміти поведінку інших людей та розпізнавати відхилення у ній. Як свідчить практика, комунікабельність як особистісну якість можна успішно розвивати на етапі професійної підготовки психолога шляхом залучення його до соціально-психологічних тренінгів.

Із комунікативною компетентністю тісно пов'язана мовленнєва компетентність практичного психолога, яка яскраво проявляється у *культурі мовленнєвого спілкування*. Варто зазначити, що це поняття ще не має єдиного

визначення у психологічній літературі. Культуру мовленнєвого спілкування психолога часто трактують як «комплексне системне утворення особистості фахівця, що є складовою поведінкового компонента культури його спілкування і наявне на фазі реалізації ним мовленнєвих дій у зовнішньому плані за допомогою мовленнєвих засобів» [1, с.7]. Науковці, які досліджують проблему професійної підготовки майбутніх психологів, наголошують на важливості формування у студентів культури мовленнєвого спілкування, зокрема вміння формулювати професійні висловлювання у міжособовій взаємодії з клієнтом, адекватні кожному конкретному його запиту. Структурними компонентами культури мовленнєвого спілкування є: професійні знання про його засоби; вміння формулювати професійні висловлювання за критеріями правильності, доцільності, зрозумілості за допомогою мовленнєвих засобів, що відповідають меті професійної діяльності; комунікативно мовленнєві навички спілкування, які забезпечують вміння формулювати професійні висловлювання.

Варто пам'ятати, що основою мовленнєвої компетентності є мовна компетентність, яка розглядається як лінгвістичні знання людини, сукупність правил аналізу та синтезу одиниць мови, що допомагають будувати та аналізувати речення, користуватися системою мови з метою комунікації. Мовленнєва компетентність – це мовна система в дії. У психологічній науці мовленнєву компетентність психолога прийнято розглядати як інтегральною якість його особистості, яка синтезує в собі загальну культуру мовлення та її специфічні вияви у професійній діяльності. Тому важливо, щоб на етапі здобуття професійної освіти майбутні практичні психологи мали можливість не лише збагачувати лінгвістичні знання, але й знання організації вербального спілкування з клієнтами. Безперечно, що отримання таких знань повинні забезпечувати насамперед викладачі-філологи, які також беруть участь у професійній підготовці практичного психолога.

У професійній підготовці практичного психолога важливе значення має не просто оволодіння мовленнєвою культурою, а передусім

культурою *діалогічного спілкування*, оскільки саме діалог є найефективнішим інструментом психологічного впливу на клієнта. У діалозі психолог здійснює прийняття клієнта, тобто допомагає йому бути таким, яким він є насправді, виявляти справжні почуття, дотримуватись власної позиції тощо. Діалог потребує від психолога орієнтації на клієнта як рівноправного партнера по спілкуванню, вміння поступитися йому першістю у висловлюваннях. У діалозі відбувається глибше розкриття клієнта, що неможливо здійснити за допомогою інших інструментів психологічного впливу. Розвиток мовленнєвої компетентності практичного психолога може успішно здійснюватись завдяки впровадженню діалогічного підходу у систему його професійної підготовки з метою набуття ним знання специфіки діалогічної взаємодії з клієнтом та оволодіння навичками цього процесу [2].

Культура мовленнєвого спілкування майбутнього психолога формується в процесі засвоєння ним фахових знань, оволодіння вмінням формулювати професійні висловлювання та комунікативно-мовленнєвими навичками спілкування. Важливим є професійне самовдосконалення (самоактуалізація) студента та його спрямованість на допомогу клієнтові. Оволодіння фаховими вміннями і навичками великою мірою залежить від сили професійної мотивації студента та його здатності до рефлексії. Отже, комунікативна та мовленнєва компетентності є важливою умовою успішної фахової підготовки практичного психолога.

Список використаних джерел

1. Ханецька Т.І. Формування культури мовленнєвого спілкування у професійній діяльності майбутніх психологів: автореф. дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07 / “Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова”. Київ, 2009, 20 с.

2. Шевченко Н.Ф., Паскевська Ю.А. Практикум із основ мовленнєвої компетентності психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006, № 11. С. 48–71.

*Пророченко Наталія Петрівна,
вчитель «Центру розвитку, НЗ Приватна школа «Феномен»
Калениченко Денис Русланович,
студент групи К-16, спеціальності Комп'ютерні науки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ГРОМАДЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗВО

Становлення нових поколінь молоді як великих соціально-демографічних груп населення – визначальна складова процесу самовідтворення суспільства. Розвиток кожного молодого покоління відбувається на фоні і в руслі загальних тенденцій цивілізаційного поступу, розвитку конкретного суспільства як перехід молодої людини з одного якісного стану до іншого, якому відповідають зміни її правового статусу, соціально-економічного становища, способів залучення до соціальної структури, характеру життєдіяльності тощо.

Водночас молодь як специфічна соціально-демографічна група суспільства визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями соціального становлення та розвитку. Важливою особливістю молодіжної політики в умовах розвитку турбулентного українського суспільства є те, що молодь виступає перш за все як суб'єкт політичного життя, який знаходиться у процесі свого становлення. Отож, у державній політиці молодь, так як і решта суспільства повинна виступати в якості рівноправних суб'єктів. Мова має йти не про патерналістську політику держави відносно молоді, а швидше про сприяння її соціальній адаптації в умовах ринково орієнтованої економіки, про створення такої соціальної системи, яка б могла самозабезпечитися і самовідтворитися[1].

Створення необхідних умов і гарантій для соціального становлення і розвитку молоді – це постійний процес. Ці гарантії та умови, вочевидь, мають бути адекватними меті, яку ставить перед собою суспільство, та можливостям держави і, звичайно, становищу та запитам молоді; вони є своєрідним підґрунтям та відправним пунктом для розробки і провадження державної молодіжної політики як у країні взагалі, так і в кожному конкретному регіоні зокрема.

В процесі дослідження ціннісних молодіжних проблем в українському соціумі варто відзначити, що активна участь молоді у процесах прийняття рішень та вирішення проблем в громадах, де вони проживають, має важливе значення у процесі розбудови відкритого, демократичного, солідарного суспільства. Саме участь в житті громади та чітка громадянська позиція молоді передбачають наявність прав, засобів, простору та можливостей, а в разі необхідності – і підтримки для участі в процесі прийняття рішень та впливу на цей процес, а також участі у будь-яких формах діяльності з метою побудови суспільства загального добробуту. Даний постулат є одним з головних стандартів, якими керується Молодіжна політика ЄС та Ради Європи. Проте Україна, заявляючи про європейські прагнення та будучи членом Ради Європи, не докладає максимальних зусиль для досягнення даного рівня [2].

Як свідчать соціологічні дослідження, на думку опитаних молодих людей, нині склалася дуже важка соціально-економічна і суспільно-політична ситуація, яка, в першу чергу, пов'язана із зубожінням широких верств населення й глибоким майновим розшаруванням, економічною деградацією як України в цілому, так і окремих регіонів.

Порівняльний аналіз статистичних даних показує швидкоплинні зміни у поглядах молодого покоління на базові цінності сучасного суспільства. Були проаналізовані та переглянуті статистичні дані Л.Д.Бевзенко (дані 2009 р.). Дослідження 2009 р. показали, що 6% респондентів вважали прийнятним для себе шахрайство, 3,5% – рекет, вимагання, а 26% – шлюб

«зароди грошей» (причому частка представниць жіночої статі тут переважає не так суттєво, як очікувалось). Було констатовано, що бажання бути соціально успішним, багатим, шановним і керувати людьми переважало над загально гуманістичними цінностями. Так, згідно з даними Інституту соціології НАН України того ж року, в уявленнях про успіх в житті матеріальний достаток (82%) обирають практично на рівні з фізичним здоров'ям, при цьому можливості для самореалізації, розвитку здібностей залишаються на останніх позиціях (11%). Водночас, дані 2018 р. показують якраз ріст на 15% саме бажання самореалізації на основі власних здібностей та кваліфікацій, що свідчить якщо не про оздоровлення молодого покоління, то про появу в ньому творчої активної меншості, здатної в подальшому до активних дій заради себе та блага суспільства [3].

Зазначені результати показують необхідність подальшої активізації гуманітарної складової навчально-виховного процесу ЗВО відносно молодого покоління щодо формування та закріплення громадянських, політичних, духовних цінностей. Сьогодення вимагає нових підходів та методів, в даній площині, в тому числі використовуючи напрацювання європейських країн. Можемо констатувати з власного досвіду, досвіду вітчизняних та зарубіжних колег про наступні можливі ефективні напрямки змін гуманітарної складової навчально-виховного процесу ЗВО з метою формування сучасних ціннісних пріоритетів у молоді:

✓ Запровадження нових актуальних навчальних курсів. Зокрема, ефективними в даному напрямку є курси, які читаються викладачами кафедри педагогіки та соціальної роботи для майбутніх магістрів соціальної роботи, а саме: «Елітологія та кадрова політика», «Електронне урядування в соціальній сфері», «Етнополітичні процеси в Україні», «Технології ресоціалізації», «Соціальні впливи та маніпуляція», «Методи та моделі соціальної роботи в громаді», «Організація роботи з громадськістю», «Молодіжна політика і соціальна робота» та ін.

✓ Активна співпраця з науковими, громадськими інститутами, в тому числі і закордонними. Практика Буковинського регіону показала

ефективність активізації транскордонного співробітництва із суміжними регіонами країн Європейського союзу (Румунії), а також Німеччиною, Литвою та Польщею. З цією метою проведено низку міжнародних заходів з метою обміну досвідом, в тому числі і порівняння ціннісних орієнтацій та прагнень молоді сусідніх країн.

✓ Поглиблення співпраці з установами і державними та недержавними організаціями філантропічного характеру (геріатричні пансіонати, психоневрологічні диспансери, будинки дитини, школи-інтернати тощо), направленої на актуалізацію ціннісних мотивів у свідомості молоді особистості. Результат показує високу ступінь соціалізації молоді до роботи зі особливими категоріями людей та вихованням на цій основі загальнолюдських цінностей [4].

Отже, результати проведених і втілюваних заходів показують, що існує ряд суперечностей між прагненнями молоді особи спростити свої адаптивні практики шляхом ідентифікації своїх і суспільних ціннісних уявлень і відсутністю загальноновизнаної ціннісно-нормативної системи, у зв'язку з чим актуального значення набуває з'ясування особистісних уявлень і морально-ціннісних пріоритетів молоді у процесах їх пристосування до нових соціально-економічних і політичних умов життя. Саме політична свідомість, вказує на залежність політичних відносин і політичної діяльності, всього суспільно-політичного життя молоді від свідомого її ставлення до своїх інтересів. Власне, в цьому і полягає місія ЗВО як координатора формування нової ціннісної світоглядної системи молоді людини в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Пірен М.І. Європейські цінності – базова основа реформування державної кадрової політики в Україні / М.І. Пірен //Державна служба в Україні: досвід, проблеми, перспективи: /За заг. ред. Всеукраїнської науково-практичної конфер. (м. Київ, 24 червня 2015 р.) – К.: Вид-во Ліра, 2015. – С.82-87.

2. Воропаєва В.Г. Теоретико-методологічні засади розвитку ціннісних орієнтацій сучасної молоді в умовах трансформації сучасного суспільства / В.Г. Воропаєва // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип.55. – С. 257-267

3. Шманько О.В. Проблема ціннісного відчуження сучасної української молоді та шляхи її подолання / О.В. Шманько // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку. (ІТЕП-2016): матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та 39 студентів, 14-15 квітня 2016 р. / Міністерство освіти і науки України, ПВНЗ «Буковинський університет». – Чернівці: Книги – XXI, 2016. – С.66-68

4. Савчук О.В. Динаміка ціннісних орієнтацій української молоді / О.В. Савчук [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_60-67.pdf

УДК 378.147

Решетило Наталія Миколаївна,

*викладач зарубіжної літератури вищої категорії,
викладач-методист Державного навчального закладу
«Міжрегіональне вище професійне училище
автомобільного транспорту та автомобільної механізації»*

ПРАЦЮЄМО РАЗОМ: ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (З ВЛАСНОГО ДОСВІДУ)

Перед сучасною освітою стоїть завдання навчити вчитися, виробити потребу в навчанні впродовж всього життя. Ідея інтерактивного навчання не нова, але актуальна сьогодні. Позиція: «Я – вчитель, ти – учень» вже пішла з життя, натомість зайняла тверде місце формула успіху: «Учитель + учні = партнери». Чи завжди здобувачі освіти задоволені інтерактивним навчанням? Звичайно, ні. Чим менш активним було їхнє попереднє навчання, тим

складніше вони переходять до інтерактивного. На практиці довелося зіткнутися з тим, що учням часто бракує власної думки або боязнь її висловити, не вміння слухати (чути) інших учасників освітнього процесу, об'єктивно оцінювати думки інших, неготовність змінювати формат навчання, прийоми навчання, складнощі роботи в малих групах, пасивність.

До закладів ПТНЗ учні зі школи приходять продовжувати загальну середню освіту та здобувати професійну. Вони мають різний рівень знань, по-різному вивчали зарубіжну літературу, але для кожного з них відкривається нова можливість щодо вивчення предмету, коли можна проявити свої знання, полюбити читання, отримання задоволення від нього та й врешті-решт отримати більший бал... Не секрет, що учні не люблять зарубіжну, так само й українську літературу, бо треба читати й вчити вірші, вони взагалі байдужі до цього. Анкетування, яке ми проводили в училищі, містило класичні питання: чи подобається/не подобається тобі предмет, чому; якими джерелами інформації ти вмієш користуватися; які прийоми навчання тобі подобаються/не подобаються; чи впливає особа вчителя на твої знання; краще, коли вчитель повідомляє готові знання чи тобі подобається діалог на уроці, можливість подумати, висловити власну думку; що заважає вчитися? Дуже прикро, що практично чверть учнів хочуть просто переписувати підручник або писати під диктовку, сприймати готові знання, але не думати, не спілкуватися, бо їм це не цікаво, вони не люблять літературу і читати не будуть, і вірші, ремонтуючи машини, розповідати не збираються... А щодо причин неуспішності, то всі ставлять на перше місце власну лінь.

Вже давно відчувається, що часто у здобувачів освіти відсутня мотивація та немає жодного інтересу до отримання знань. Нагальна потреба сьогодення - аби навчання було продуктивним, інформація надовго залишалась у пам'яті, а сам процес приносив задоволення, позитив для всіх учасників освітнього процесу. Звідси і беруть свій початок інноваційні, інтерактивні технології навчання.

Як зацікавити юнацтво літературою, мотивувати до літературної освіченості і навчання загалом? Відповідь на це питання актуальним було, є тепер, і, мабуть, буде завжди. Сьогодні вимагає певного коригування, свого роду «пристосування» до покоління Z та їх смаків, цінностей, специфіки навчання, для якого характерне сприймання інформації через зображення, для яких важливим є поняття «бачити». І в школі, і в училищі вони неодноразово чули від викладачів, що треба читати, треба бути грамотними, тим самим мотивуючи учнів щодо отримання знань, які їм знадобляться в подальшому житті, але це в більшості випадків не спрацьовувало. Я робила те саме, аж поки не стала свідком ситуації декілька років тому: на зупинці тролейбуса молода пані з дитиною років 5 знервована довготривалою відсутністю транспорту. Їй зателефонували і, скоріш за все, запитали, де вона знаходиться. Молодиці місцевість була незнайомою. Вона підійшла до стовпа, де була вказана зупинка: «З-д Мотоциклетний». Її відповідь на питання прозвучала таким чином: «Я стою на зупинці якогось *три-де Мотоциклетний*». Людей, що стояли поряд, заціпило. І ще один приклад: проходячи співбесіду з роботодавцем, потенційному претенденту на посаду був запропонований тест на IQ. Відповідь після побачених літер приголомшила: «А що це за десять з хвостиком?»

Як говориться, без коментарів.

Ось такі приклади замість моралізаторства я навожу учням, мотивуючи їх бути освіченими людьми, здобувати знання не тільки на уроках зарубіжної літератури, а й взагалі. І те, що тішить душу: частішає «переїзд» з останніх парт на перші, зацікавленість окремими темами уроку, спочатку невпевнені поодинокі відповіді, потім (хоча й не завжди охоче) участь у груповій роботі, дискусіях, у виконанні вправ... Звичайно, проходить певний час для того, бодай один учень групи переосмислив своє ставлення до навчання, до літератури, почав читати, думати, аналізувати, порівнювати, застосовувати, спілкуватися. Навіть заради одного такого учня варто чесно робити свою справу – справу вчителя, який сприяє мотивації та прагненню до знань,

літературної освіченості, тренуванню розуму, вмінь, навичок молодого покоління, а не нав'язує власні погляди і переконання щодо літературних уподобань. Головною умовою сучасного уроку літератури, який орієнтований на формування ключових і предметних компетентностей у здобувачів освіти, є використання таких методичних підходів, які передбачають позицію учня як активного співтворця уроку.

Створення сприятливого психологічного клімату на уроці. «Давайте знайомитися». Цей інтерактивний прийом актуальний при першому знайомстві з учнівською аудиторією. Мета: ближче познайомитися з учнями, дізнатися про них, зближення їх в межах однієї навчальної групи. За принципом акровірша учні мають написати своє повне ім'я (або неповне) в стовпчик і поряд з кожною літерою написати характеристику себе як особистості. Приклад наводить вчитель і таким чином першим знайомиться з учнями. Потім учні презентують себе, даючи власну характеристику.

«Ідеальний вчитель». Учні об'єднуються в групи, обговорюють, а потім презентують свої думки щодо того, яким, на вашу думку, ви хочете бачити ідеального вчителя. Слово надається представнику групи, який в 5-7 словах висловлює загальну думку. Прикладом такого колективного обговорення (групова робота) може бути: добрий, справедливий, розумний, з почуттям гумору, не задає домашніх завдань, можна поспілкуватися на різні теми...

Чого чекає учень, який вчиться? Успіху. Ситуація успіху – необхідна умова для становлення позитивної мотивації, позитивного ставлення учня до навчання та переростання його в активний, творчий процес. Відчувши свою інтелектуальну спроможність, власний успіх, позитивні емоції у виконанні завдань, учень переживає успіх, до якого буде прагнути знов і знов в роботі на уроках.

«Якщо учні не готові до уроку...». Чи завжди учні готові до уроку, прочитали заданий твір (хоча б за хрестоматією чи подивилися екранізацію), зробили домашнє завдання? Учні як учні: ні. Що робити вчителю, коли учні не готові? Переказувати текст, роздати підручники чи хрестоматії, диктувати

головні моменти уроку? На допомогу приходять заздалегідь заготовлені цитати з текстів творів, питання до них і групова робота (наприклад, зображення соціального середовища в романі Ф. Стендаля «Червоне і чорне»). Практика показала, що це найкращий вихід із ситуації. Крім того, такий підхід змушує учнів працювати в групі, мислити, відстоювати власну думку, не відсиджувати безцільно і пасивно час уроку, а співпрацювати.

Візуалізація інформації. Науковці визначають, що сучасне покоління здобувачів освіти належать зовсім до іншої інформаційної культури, інакше ставляться до пізнання та розуміння світу, важливим для них є поняття «бачити». Формами візуалізації навчального матеріалу є мультимедійні презентації, флеш анімація, аудіо/відеоматеріали, інтелектуальні карти, хмарикни слів, інфографіка, схеми, діаграми, буктрейлери, кросенси тощо, які можна використовувати на всіх етапах навчання. Практика доводить, що учнів потрібно здивувати, зацікавити, заінтригувати. Наприклад, при вивченні модернізму, зокрема імпресіонізму, пропоную всім подивитися за вікно і сказати, що перше кинулося в очі (дерева, небо...), а потім роздивитися ілюстрації художників-імпресіоністів аби більше зрозуміти творчість П. Верлена, лірику якого називають «пейзажами душі». У поєднанні з іншими видами мистецтва література швидше знайде шлях до серця учня, змусить мислити, пожвавить уяву, схвилює його почуття.

Врешті-решт, кожний урок має свою передбачувану мету, результати, яких досягли учні і найголовніше для кожного з них – те, що вони взяли особисто для себе з цього уроку, чому навчилися. Тому часто я пропоную їм висловити думку щодо того, про які важливі речі дізналися на уроці, чи допоможуть вони вам в житті, як ви будете використовувати їх.

Уміння і бажання навчатися – це той фундамент, який я маю закласти як викладач. Я навчаю учнів не боятися помилок: не помиляється лише той, хто нічого не робить. Навчаю робити висновки, узагальнювати, прищеплюю потрібні для роботи навички.

Список використаних джерел

1. Богосвятська А.І. Інтерактивний підхід до вивчення літератури як пробудження пізнавальної діяльності учнів. Зарубіжна література в школах України: науково-методичний журнал, 2013, № 12, С. 33 – 37.
2. Богосвятська А.І. Особливості застосування створення ситуації успіху на уроках світової літератури. Зарубіжна література в школах України: науково-методичний журнал, 2013, № 11, С. 14 – 18.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н.П. Наволокова. Харків: Видавнича група «Основа», 2009, 176 с.
4. Клименко Ж. В. Дива візуалізації, або як зробити знання видимим, а уроки літератури – незабутніми. Всесвітня література в школах України: науково-методичний журнал, 2019, № 3, С. 2-11.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред. О.І. Пометун. Київ: А.С.К., 2004, 192 с.
6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002, 135 с.
7. Сливка А.М. Методичні рекомендації щодо використання інтерактивних методів на уроках словесності. Біла Церква, 2012, 87 с.

УДК 697.92

Рибачов Сергій Григорович,

*кандидат технічних наук, асистент кафедри
теплогазопостачання і вентиляції*

*Київського національного університету
будівництва і архітектури;*

Франчук Юрій Йосипович,

*кандидат технічних наук, асистент кафедри
теплогазопостачання і вентиляції*

*Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТЕПЛОГАЗОПОСТАЧАННЯ І ВЕНТИЛЯЦІЇ ВІДПОВІДНО ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ В ПЕРІОД ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС, ВРАХОВУЮЧИ СТАН ВІЙНИ В НАШІЙ ДЕРЖАВІ

Відновлення України від наслідків війни особливо нагальна задача нашого суспільства. Основні завдання це розроблення планів і заходів щодо післявоєнної відбудови та розвитку України, необхідність змін і реформ в багатьох сферах.

Відбудова України не можлива без підготовки спеціалістів будівельної галузі зокрема фахівців теплогазопостачання й вентиляції. Довгий час проблемою освіти і навчання такої спеціалізації була інерційність та невелика гнучкість, що спровокувало більше відсторонення від реальних потреб розвитку суспільства і держави. Декілька останніх років поспіль представників будівельних організацій навички молодих фахівців особливо не цікавили, оскільки в умовах економічного спаду вони не знали, що робити з тими, хто вже працює.

Сучасні реалії і поставлені задачі щодо відновлення України дають шанс на суттєві і швидкі позитивні зміни. Для цього потрібно враховувати істотний вплив розвитку освіти і науки на досягнення цілей з відновлення та розбудови багатьох сфер зокрема розвиток енергоощадних технологій в будівництві.

Слід пам'ятати стосовно євроінтеграції та інтеграції до європейського освітнього й дослідницького просторів будівельної галузі. Це не лише підписання, а й послідовне прийняття документів, що визначають узгоджені в європейських країнах рамкові вимоги щодо будівельних норм і стандартів.

Важливим питанням євроінтеграції є міжнародна академічна мобільність здобувачів освіти, педагогів та наукових працівників інженерних наук. В умовах, коли велика кількість закладів освіти будівельної галузі зруйнована, пошкоджена або опинилася на території зони окупації чи

бойових дій, цей напрям євроінтеграції набуває особливого значення. Не менш актуальним є розвиток внутрішньої академічної мобільності.

Велика і майже неконтрольована міграція населення, зокрема студентів і викладачів піднімає проблему створення систем підтримки освітнього процесу будівельних спеціальностей, віртуальних лабораторій, автоматизації управління закладами освіти, освітніх і наукових баз даних.

Сучасні проблеми диктують умови, щодо необхідних оптимізацій існуючих закладів освіти і переходу їх на новий рівень. Оскільки війна призведе до істотних демографічних змін, зокрема в розподілі населення по територіям України, відбудова зруйнованого і знищеного не має бути прямим відтворенням того, що існувало до війни [1]. Основним завданням у напрямі підготовки фахівців будівництва систем теплогазопостачання мало б стати створення на основі актуальної інформації систем, які будуть ефективніші, забезпечуватимуть вищу якість життя, більшою мірою задовольнятимуть потреби суспільства. Найбільшою проблемою тут є відсутність якісних вимірюваних показників ефективності слід використовувати для оптимізації. Тому основні пропозиції щодо цього спрямовані на зменшення витрат, що, безумовно, є актуальним на час війни й відновлення. Але не менш важливими мають бути результати освітньої, наукової, інноваційної та іншої діяльності, що досягаються за цих витрат.

Традиційно виникає багато пропозицій щодо змін у змісті освіти: запровадження нових навчальних дисциплін, предметів чи тем на різних рівнях освіти і підготовки інженерів-будівельників. Більш актуальними здаються пропозиції щодо компетентностей та узагальнених результатів навчання. Головною проблемою їх реалізації є можливе створення дисбалансів у змісті освіти через посилення уваги до одних складників і зменшення уваги до інших [3].

Найскладнішою проблемою залишається необхідність істотного перегляду багатьох базових уявлень про освіту і підготовку фахівців теплогазопостачання і вентиляції.

Список використаних джерел

1. Рогова В.Б. Єресько О. В. Баженов Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
2. Урядовий портал. Реформа освіти та науки <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>
3. В. Бахрушин Як відновлюватимуть освіту й науку після війни. <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-budut-vidnovljuvati-osvitu-ta-nauku-pislja-vijni.html>
4. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес: Навчально-методичний посібник / Т. М. Димань, О. А. Боньковський, А. Г. Вовкогон. – БНАУ, 2017. – Одеса.: НУ «ОМА», 2017. – 106 с.

УДК 37.091.212

Руденко Микола Васильович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СУБ'ЄКТА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Унікальність будь-якого покоління студентів формується за рахунок існування в зовсім інших умовах розвитку і соціалізації. Сам термін «студент» у перекладі з латинської означає “той, хто сумлінно працює”, “той, хто бажає знання”. За визначенням А. Власенка, «студентство – це особлива соціальна група, що формується з різних соціальних утворень суспільства і

характеризується особливими умовами життя, праці, побуту, особливою суспільною поведінкою і психологією, для якої набуття знань і підготовка себе для майбутньої роботи у суспільному виробництві, науці і культурі є *головним* і здебільшого єдиним заняттям” [1, с. 95].

Сучасне покоління молоді, яке за визначеннями авторів праці «Generations» Н. Гоува та В. Штрауса, в якій вчені описуючи теорію поколінь, окреслюють чотири поколіннєві цикли і моделі поведінки, що повторюються у біографії людей на прикладі історії США починаючи з 1584 року в США. За такою ж аналогією, вчена М. Мирошкіна зробила аналогічний поділ поколінь стосовно людей, які народилися на території колишнього пострадянського простору. Порівняння сьгоднішніх та майбутніх поколінь вчені структурували таким чином (див. Таблицю)

Таблиця

Порівняльна характеристика поколінь Штрауса-Хоува и М. Р. Мирошкиної

Назва	Роки народження	Назва	Роки народження
за Штраусем-Хоувем		за М.Р. Мирошкиної	
Y	1985-2003	перше нерадянське покоління	1974-1985
Z	2004-2024	цифрове покоління	1986-2014
A	після 2024	«діти смартфонів», Google babies тощо	після 2014

Хоча теорія поколінь має багато критиків, особливо з боку маркетингових досліджень, але вона цікава з точки зору розуміння системи цінностей у різних поколінь та їх ставлення до освіти та місця освіти в їх житті. Тим не менш, для розуміння особливостей сучасного студентства з точки зору теорії поколінь є цікавою. Які ж особливості сучасного покоління студентства? Перш за все, сучасні здобувачі вищої освіти як представники покоління Z взаємодіють із світом на принципово іншому рівні. Як зазначають автори книги «Діти цифрової ери» Дж. Пелфрі і У. Гассер, «Зети» не роблять різниці між життям в мережі Інтернету і поза нею, бо не сприймають свою ідентичність в цифровому і реальному просторі як щось

відокремлене; вважають, що їхня ідентичність представлена відразу в декількох просторах [6, с. 11].

На зміну поколінню Z прийде покоління А (альфа), яке буде зростати і розвиватися в умовах комфортного та забезпеченого середовища. Матеріальні цінності діти покоління Альфа сприймаються як належне.

На думку соціологів, покоління Альфа має бути схоже на своїх прапрапрадідів — приміром, на гімназистів початку ХХ століття. Наші пращури жадібно вбирали все нове, нерідко нехтували заняттями, але обожнювали наукові, а часом і лженаукові відкриття: сінематограф, автомобілі, літаки, теплоходи, гіпноз, психоаналіз, медіумів. Вони в свій час з поважним виглядом сперечалися про складні філософські й політичні доктрини, але в реальному житті були досить наївними [4].

Спробуємо систематизувати особливості розвитку та соціалізації сучасних здобувачів вищої освіти покоління Z крізь призму провідних агентів соціалізації сучасної молоді. Наведемо основні з них.

Інтернет – це невід'ємна частина життя сучасної молодої людини, яка в тій чи іншій мірі включає в себе спілкування і дозвілля, навчання і роботу. Як наслідок, становлення особистості відбувається за безпосередньої та активної участі Інтернету. Інтернет зробив сучасних молодих людей покоління Z практично незалежними від дорослих в отриманні відомостей і знань. Виходячи з цього, завдання системи освіти полягає створенні такого освітнього середовища, яке б ставало не просто інтернет активним, але й привабливим для користувачів. Психологічні особливості сучасного покоління молоді Z визначив американський дитячий психолог Ш. Постник-Гудвін, а саме:

нетерплячість (такі молоді люди зростали в онлайн-середовищі та звикають до того, що їхні бажання завжди будуть виконані у віртуальній реальності, але щоб зробити це в реальному житті, часто недостатньо просто натиснути на кнопку);

зосередження на короткострокових цілях (у всьому прагнуть отримати негайні результати, як в Інтернеті);

залежність від Інтернету (молоді люди постійно перебувають у соціальних мережах, грають в Інтернет-ігри, розповідають про своє життя в блогах і спілкуються в різних соціальних мережах);

фрагментарність образного мислення (не виховані на книгах, а тому максимум, що вони можуть читати, це будь-які статті, найчастіше – міні-новини, формат твітів і статусів у соціальних мережах);

швидко стають дорослими (виросли в епоху економічної депресії; а від них усі очікують тільки одного – бути успішним).

орієнтація на використання (знають, чого хочуть і як це отримати, тому мають у своєму арсеналі десятки аргументів, які використовують, коли просять щось у батьків та друзів);

цінують чесність, тому в соціальній мережі відкриті (багато хто живе у світі фантазій, але деякі пишуть правдиво та чесно, інколи – дуже відкрито, чим шокують старше покоління);

віртуальний світ на першому плані (у виборі між особистою зустріччю та спілкуванням у кіберпросторі оберуть другий варіант);

техніку знають краще, ніж розуміють почуття людей (запитують не у вчителів і батьків, а в Інтернеті, тому збільшується комунікативна відстань дітей від їхніх батьків та педагогів і переривається ланцюг соціального наслідування, передавання досвіду);

розумні виконавці (легко піддаються впливу). [7, с. 24–30]

У книзі «Фізика майбутнього» М. Кайку говорить про глобальні зміни в самих принципах освіти. На думку вченого, навчання вже не буде базуватися на запам'ятовуванні, і учні будуть займатися самоосвітою, отже *будуть чітко розуміти, які саме знання їм необхідні* [2].

Зарубіжні й вітчизняні психологи (А. Сапа, Г. Солдатова) зазначають, що у покоління Z розвиваються і специфічні психологічні особливості, а саме:

Гіперактивність. Нині збільшується число так званих «дітей індиго» або дітей з дефіцитом уваги та надмірної активності. Їм важко довго залишатися зосередженими на чомусь одному, вони дуже непосидючі й тому гіперактивні. У таких дітей часто виникають проблеми з успішністю, хоча при цьому вони можуть бути обдарованими в певних сферах діяльності. Так, наприклад, наймолодшим сертифікованим спеціалістом Microsoft в свій час став пакистанець Шафай Тобані, якому на було лише 8 років; стільки ж років мав наймолодший мільйонер в світі.

Схильність до доклінічних форм аутизму. Це не вид психічного розладу, а спосіб взаємодії зі світом людей, які з дитинства занурені в себе й не здатні спілкуватися з іншими. Власне, це своєрідний захист від проблем сучасного життя, по суті – спосіб десоціалізації. Такі діти стають менш товариськими, живуть у віртуальному світі фантазій і поступово стають інтровертами. Водночас це трактується як дитячий егоцентризм – думати виключно про себе.

Сенсорна депривація. Занурюючись в Інтернет, діти отримують менше сенсорних сигналів із навколишнього світу. Відчуття світу може стати менш чуттєвим: притупляється сприйняття запахів, звуків реального світу, спостерігається спад здатності до співпереживання, емпатії.

Побудова ідентичності. Дитина насамперед активно експериментує зі своєю ідентичністю, пошуком свого соціального «Я», освоюючи в Інтернеті різні соціальні ролі. Водночас спроби приміряти на себе різні соціальні та психологічні маски можуть призвести до того, що ідентичність застрягне на стадії дифузної ідентичності – смутного, нестійкого уявлення про самого себе. У результаті може затягнутися процес самовизначення, переходу від дитинства до юності й далі.

Враховуючи поради відомої американської експертки у сфері освіти дорослих і дітей Дж. Коатс у її праці «Покоління та стилі навчання», можна виокремити 10 *особливостей організації освітнього процесу для сучасних студентів покоління Z:*

1. Добре структурувати навчальний процес. Покоління Z росте в дуже «впорядкованому» світі та потребує такого ж порядку й логічної послідовності від навчання. Його представники бажають точно знати, що і в які терміни від них вимагається – ця інформація має бути дуже докладною.

1. Забезпечення ефективного «зворотного зв'язку». Сучасні здобувачі вищої освіти завжди хочуть знати, наскільки точними є їхні припущення, чи правильно вони розуміють матеріал, чи роблять помилки, тому вдячні педагогу за увагу та участь.

2. Зробити навчальний матеріал «яскравим і візуальним». Крейда, дошка, книги перестають бути популярними для користування, а отже, покоління Z найкраще сприймає лише візуально структуровану інформацію.

3. Скоротити навчальну інформацію (кліпове сприйняття як результат кліпового мислення сучасних здобувачів освіти). Текстові матеріали повинні бути простими для розуміння, структура тексту має відповідати його змісту, а ключові моменти – виділені візуально. Крім того, для сучасного покоління дуже важливим є підбиття підсумків за кожним етапом навчання – і майже негайна постановка завдань до наступного етапу.

4. Викладати «мудро». Здобувачі вищої освіти не будуть зневажати педагога, якщо будуть відчувати, що їхні знання в деяких питаннях більш глибокі, ніж його. Однак вони безумовно бажають, щоб педагог надав їм можливість продемонструвати ці знання, і будуть дуже вдячні, якщо він проявить відвертий інтерес. Представники цього покоління хочуть, щоб наставник був здатним і мудрим керівником, а не просто "все знав".

5. Більше спілкуватися усно. Використовуйте методики, які включають усний обмін інформацією між здобувачами освіти: вербалізована інформація швидше і краще зберігається в пам'яті. Спілкування здобувачів освіти між собою стимулює пам'ять і робить навчальний процес більш динамічним.

6. Подавати матеріал в оптимістичному тоні. Позитивізм мислення сприяє розумовій активності сучасних здобувачів вищої освіти.

7. Ставити перед здобувачами освіти зрозумілі й реальні цілі. Представники «покоління Z» готові робити все максимально ефективно, але для цього вони повинні знати, що саме вимагається від них. Також педагог повинен допомогти зрозуміти, навіщо здобувачеві освіти потрібна певна інформація, і надати найкращу можливість скористатися нею.

8. Використовувати ефективно час. Представники покоління Z - дуже уважні студенти, але їх зусилля на вибіркоче утримування уваги на будь-чому не має перевищувати 15-20 хв. Поділіть навчальний час на певні інтервали, протягом яких у студентів буде змінюватися вид діяльності.

9. Не перевантажувати інформацією. Покоління Z хоче отримувати «сконцентровані» знання. Крім того, вони свідомо ігнорують етапи заняття, спрямовані на «закріплення» матеріалу за допомогою його багаторазового повторення: як тільки суть навчального матеріалу їм стає зрозумілою, подальше повторення того ж матеріалу стає «недоречним» [8].

Інший вчений О.Любченко, кризовий психолог, трансформаційний тренер, звертає увагу педагогів на необхідність створення 4-х спеціальних освітніх умов: [5]

1. *Із дітьми гаджетів потрібно говорити «твітами»,* тобто коротко і з перервами, завдання розсилати на гаджети. Будь-яке завдання краще розбивати на десяток дрібних і розписувати кожен крок, не сподіваючись на допитливість. Шаблони не обмежують, а заспокоюють покоління Z. Креативність виявляється, коли вони знаходять недоліки в шаблонах або шукають нові версії.

2. *Покоління Z відгороджується від усього, що викликає дискомфорт.* Якщо їм цікаво і вони самі цього хочуть – готові бути активними. Як тільки з'являється вислів педагога «треба» – активність знижується!!! Тому матеріал на занятті потрібно подавати цікаво, з елементами гри та в комфортних умовах. Комфортні, стильні та модернізовані класи (*смагт-класи*) спонукають сучасних учнів бігти на заняття.

3. Сучасні учні збиваються у віртуальні «зграї». Належність до групи в соцмережах для них надзвичайно важлива. Тому педагогу варто виділяти час на занятті для зворотного зв'язку, обміну досвідом, роботи у навчальних групах. Варто завести в соцмережі групу для навчальної групи (навчальної дисципліни), яку будуть вести студенти (бажано староста), а не педагог.

4. Сучасні учні люблять вести блоги, які для них стали публічними особистими щоденниками. Тому в навчанні варто організувати принцип публічності. Для прикладу, можна запропонувати здобувачам освіти зняти авторське відео про виконання досліду з теми навчальної дисципліни тощо. Вони зроблять це охочіше, ніж записуватимуть результати в конспект або готуватимуть виступ на навчальних заняттях.

Аналізуючи студентський соціум, слід розглядати його, з одного боку, як цілісну систему із власною структурою, зв'язками, а з іншого – як підсистему, що входить в більш ширше соціальне середовище, соціальні спільноти макросередовища суспільства. Також на особистість здобувача вищої освіти впливають перш за усе такі соціально-педагогічні агенти соціалізації:

сформовані контакти власного оточення та інших соціумів;

прийоми і форми педагогічного впливу з боку всіх суб'єктів освітнього середовища закладу вищої освіти;

соціальні віртуальні мережі, ЗМІ, Інтернет.

В результаті емпіричного дослідження вчена Т. Ледовська виявила взаємозв'язок індивідуально-типологічних особливостей здобувачів вищої освіти з результативними і структурним показниками успішності їх навчальної діяльності:

студенти-інтроверти успішніше екстравертів;

емоційна стійкість або нестійкість не визначає результат успішності навчальної діяльності;

тип функціональної асиметрії мозку (ФАМ) на рівні тенденції пов'язаний з результативним показником (РП) успішної навчальної діяльності студента.

Така залежність дозволила вченій визначити типи студентів з різним рівнем і поєднанням показників успішності навчальної діяльності та специфікою їх індивідуальних особливостей:

«студенти які мають низький рівень навчальної успішності» це переважно екстраверти, тип ФАМ характеризується тенденцією до домінування лівої півкулі головного мозку;

«студенти які мають середній рівень навчальної успішності» це переважно екстраверти, тип ФАМ характеризується тенденцією до домінування правої півкулі головного мозку і до відсутності асиметрії (амбідекстрія);

«студенти які мають високий рівень навчальної успішності» це переважно інтроверти, тип ФАМ характеризується тенденцією до домінування правої півкулі головного мозку і до відсутності асиметрії (амбідекстрія);

«Дисгармонійний» тип студентів представлений переважно екстравертами, «лівопівкульних» типом ФАМ. Даний тип студентів характеризується істотною внутрішньою неоднорідністю.

Таким чином, отримані дані на думку вченої дозволяють говорити про наявність взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей з успішністю навчальної діяльності на початковому етапі навчання студентів у закладі вищої освіти [3].

Отже, своєрідність здобувача вищої освіти полягає в тому, що він одночасно виступає в ролі як об'єкта, так і суб'єкта освітньої діяльності взагалі, та виховній діяльності зокрема. Як суб'єкт такої діяльності він має власну мету, свій об'єкт, свої способи досягнення мети, власні можливості.

Список використаних джерел

1. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: Метод. посібник для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Кайку М. Фізика майбутнього: Як наука вплине на долю людства і змінить наше повсякденне життя у XXI сторіччі. – Львів : Літопис, 2013. – 432 с.
3. Ледовская Т.В. Индивидуально-типологические особенности студентов вуза с разными показателями успешности учебной деятельности - Психология образования в XXI веке: теория и практика. – URL: https://psyjournals.ru/education21/issue/55855_full.shtm (дата звернення: 12.10.2022).
4. Мірошникова Аліна. Головні риси сучасних школярів та як їх спрямувати в корисне русло [Електронний ресурс] / Аліна Мірошникова. – URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-ztsyfrovyum-pokolinyam-ditej-porady-psyhologa/> (дата звернення: 27.09.2022).
5. Мірошникова Аліна. Яким буде наступне покоління дітей: – URL: <https://osvitoria.media/opinions/yakym-bude-nastupne-pokolinyam-ditej> (дата звернення: 18.10.2022).
6. Пелфрі Дж. Дети цифровой эры / Пелфри Джон, Гассер Урс: [пер. с англ.Н.Яцюк]. – М.: Эксмо, 2011. – 368 с.
7. Сапа А.В. Поколение Z – поколение эпохи ФГОС / А. В. Сапа // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2014. – №2. – С. 24–30.
8. Coates, Julie. Generational Learning Styles. – URL: https://lern.org/wp-content/uploads/2016/01/all_teaching-and-learning_generational-learning-styles_publication_2015.pdf (дата звернення: 20.10.2022).

Руденко Микола Васильович,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету

будівництва і архітектури;

Ващук Іванна Євгенівна,

здобувачка вищої освіти навчальної групи ПНК-61

Київського національного університету

будівництва і архітектури

ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Дистанційне навчання в Україні набувало постійного і кращого формату через вимушені обставини як і в інших країнах. Причиною цього була пандемія, яка вплинула на велику кількість людей. Особливо вплинуло на навчання, так як студенти і викладачі, які звикли працювати в очному форматі були вимушені набувати знань й умінь для налагодження комунікації в навчальному процесі.

На зміну пандемії з'явилася нова перешкода для студентів і викладачів. Безпека людей значно важливіша за будь-які інші обставини, але навчання в Україні не стоїть. І навіть в підвалах, бомбосховищах, коридорах, закордоном люди стараються мати доступ і займатися тим, що буде важливо для них в майбутньому – освіта [1].

Наразі ринок праці вимагає від збувачів вищої освіти за спеціальністю не тільки чітких, завчених, ґрунтовних знань, що стосуються лише їхньої спеціалізації, але й здатності розуміти де їх можна знайти, здатності орієнтуватися у незнайомій сфері, здатності застосовувати ці знання і вміння в неочікуваних життєвих ситуаціях. Зараз ці здібності покращуються не

тільки у студентів, а й у викладачів, адже вони тепер мають досвід як швидко і правильно орієнтуватися у незнайомому новому обладнанні під час нестандартних і надзвичайних ситуацій.

Разом з тим із розвитком технічного прогресу відбулася докорінна перебудова суспільства на основі принципово нових економічних, соціальних і політичних факторів. У зв'язку з цим до професійно-технічних навчальних закладів висуваються підвищені вимоги до підготовки робітничих кадрів, їхнього освітнього рівня та професійної майстерності [1].

Вирішення даної проблеми передбачає потребу реформування системи професійно-технічної освіти. Метою статті є аналіз детального аналізу сучасних проблем та перспектив розвитку професійної технічної освіти в Україні. Водночас Міністерство освіти і науки радить педагогам проводити вдвічі менше занять, ніж у довоєнний час. Решту часу варто присвятити роботі в асинхронному режимі:

- спілкуванню з дітьми у месенджерах;
- роботі з онлайн-ресурсами (ВШО, На урок тощо);
- виконанню дітьми вправ та завдань, що передбачають психологічне розвантаження, техніки врегулювання емоційного стану тощо.

МОН наголошує, що методи роботи з учнями слід добирати відповідно до навчального предмета, віку школярів та їхніх інтересів. Вчителям радять надавати перевагу пошуковим та творчим методам роботи.

Наразі складно налагодити групову чи колективну форму роботи, тому МОН радить робити акцент на дискусійних та партнерських варіантах організації навчання.

«Під час проведення онлайн-занять бажано залучати учнів до активної роботи, висловлювання своїх ідей та пропозицій, надавати можливість їм спілкуватися між собою. Доцільним також буде проведення індивідуальних зустрічей з новоприбулими учнями з метою представлення закладу освіти як ефективного та безпечного освітнього простору і/або створення стислих інформаційних листів аналогічного змісту", – підкреслили у МОН [2].

Також вчителям дозволено самостійно визначати кількість годин навчання та зміщувати початок першого уроку принаймні на годину пізніше, адже діти можуть погано спати вночі через повітряні тривоги або психологічно нестабільний стан.

Чинне «Положення про дистанційне навчання» визначає дистанційне навчання як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [4].

В умовах воєнного часу особливістю дистанційного навчання є ймовірність під час онлайн-зустрічей ситуацій, коли вмикається сигнал повітряної тривоги. У таких випадках МОН рекомендує педагогам наступний алгоритм дій:

спокійно повідомити учням, що оголошено сигнал повітряної тривоги, а тому треба припинити заняття;

закцентувати увагу школярів на тому, що вони мають пройти в безпечне місце, встановлене їхніми родинами;

попросити учнів вийти з конференції (якщо урок проводиться онлайн в режимі реального часу);

дочекатися, щоб усі учні вийшли з онлайн-конференції.

Зазначимо, про нюанси проведення дистанційного навчання в умовах війни має сповіщати місцева влада. Єдиних рекомендацій, як організувати навчальний процес вже після повітряної тривоги – немає, адже у кожному регіоні України різна безпекова ситуація.

Онлайн-навчання завдяки доступності дає змогу розширити кордони свого соціального кола як студентам, так і викладачам. Однак ці кордони існують лише в новому соціальному просторі (онлайн), який доволі незвичний для людини, тому такі нові знайомства можуть виявитися не такими близькими, як ті, що були утворені у живому спілкуванні. Крім того,

студенти мають більше шансів потрапити на академічну мобільність, тобто навчання на один або кілька семестрів в іншому університеті.

Очевидним недоліком дистанційного навчання є обмеженість живого спілкування, що впливає на навчання як напряму, так і через погіршення стану психічного здоров'я і втрату мотивації. Багатьом учасникам освітнього процесу стає складно пристосуватися до нових норм життя. Важливо враховувати те, що ЗВО були місцем для згуртування спільноти, утворення нових знайомств та підтримання старих. Наразі, коли університет у соціальному просторі студентів та викладачів існує лише як номінальна одиниця, а не як єдине географічно сталє місце, де збираються індивіди з різних міст та навіть країн, підтримувати мережу зв'язків стає складно. Через це дуже страждає корпоративна культура університету, яка є важливим елементом соціалізації першокурсників та студентів загалом. Почуття єдності та спільноти здебільшого формується під час передачі традицій, звичаїв та знань спільноти від одного покоління до іншого. Через карантинні обмеження такі процеси відбуваються онлайн, що докорінно змінює їхній формат. До того ж як студентам, так і викладачам психологічно складно особисто не бачити інших учасників (-ць) освітнього процесу, через що зменшується ефективність комунікації. Ці висновки підтверджуються і результатами опитувань: майже 60% студентів (-ок) «Дніпровської політехніки» зазначають, що основною хибкою онлайн-навчання є відсутність очного спілкування викладача та студента (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2020), а 27% студентів (-ок) ВНУ імені Лесі Українки відзначають, що вагомим мінусом дистанційного навчання є відсутність відчуття належності до студентської групи (Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021) [3].

Згідно з результатами опитувань майже усіх ЗВО, представлених у цій роботі, одним із найбільших викликів для викладачів стало те, що студенти менш активно беруть участь в освітньому процесі. І якщо раніше мовчання в аудиторії почасти означало лише те, що студенти не підготувались, або,

навпаки, думають над завданням викладача, то тепер це може означати й повну відсутність студента на парі (хоча номінально він/вона перебувають на онлайн-конференції). До того ж, якщо студенти все ж таки вмикають камеру, їхній зовнішній вигляд та середовище навколо не сприяють створенню навчальної обстановки. Також вагомими слабкими сторонами є психологічний стан учасників процесу, а також їх фізична можливість продовжувати навчання. Наразі багато учасників освітнього процесу залучені у волонтерстві, працюють або перебувають у лавах Територіальної оборони або Збройних Сил України, тому не мають змоги приділяти навчанню стільки ж часу, скільки до початку війни. Актуальним є і процес випуску бакалаврів та магістрів, які потребують особливих умов атестації цього року [3].

Таким чином, означені труднощі на початку упровадження дистанційної форми навчання, призвели до втрати мотивації для цікавого проведення семінарів та лекцій з боку викладацького складу та здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Гребень С.Є. Проблеми та перспективи розвитку професійної технічної освіти в Україні URL: <http://snku.krok.edu.ua/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/437> (Дата звернення 19.10.2022 р.)

2. Кречетова Діана. Яким має бути навчання під звуки сирен? Відповідають МОН, експерти і батьки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/8/248148/> (Дата звернення 14.10.2022 р.)

3. Перепелиця Тетяна «Дистанційка» та війна: як досвід пандемії допоможе українській освіті? URL: <https://dif.org.ua/article/distance-learning> (Дата звернення 16.10.2022 р.)

4. Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25 квітня 2013 року № 466 (із змінами, внесеними згідно з наказами МОН № 660 від 01 червня 2013 р. та № 761 від 14 липня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>). (Дата звернення 16.10.2022 р.)

Савицька Анна Юріївна,

*аспірант кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління
Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Соціальний менеджер КУ «Центр надання соціальних послуг»
Брусилівської селищної ради*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Основою для формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників як у сучасній Україні, так і у світі є освіта, що охоплює традиційні підходи до формування особистості, соціальну адаптацію та упровадження інноваційних процесів. У зв'язку з введенням у теорію та практику освітнього компетентнісного підходу актуальною стала проблема компетентності формування у здобувачів вищої освіти.

Серед вітчизняних науковців питання теоретичної бази соціальної роботи розглядали В. Андрущенко, В. Бех, І. Грига, І. Зверєва, М. Лукашевич, І. Мигович, В. Полтавець, Г. Попович, Н. Лавринченко, О. Карпенко, В. Сидорова, Т. Семигіна, А. Ярошенко. Сучасному підходу до визначення професійної компетентності присвячені дослідження ряду науковців, як вітчизняних так і зарубіжних, а саме: І. Агапов, С. Бондар, В. Болотов, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Серіков С. Трубачова, І. Родигіна, Г. Фрейман, А. Хуторський, В. Циба, С. Шишов. Значний інтерес представляють результати, отримані авторами Дж. Берч, Ш. Дери, Дж. Каллаган, Р. Кантер, А. Кларк, Дж. Равен, Н. Хомський, Х.-Г. Хофман, Д. Шон, Эрпенбек, Bachman, Flanagan, Goodlad, Fraley, Roos, Steinberg.

Підґрунтям для професійної компетентності виступає не лише комплекс знань і якостей, а й вміння фахово застосовувати набуті знання у

відповідних ситуаціях. Термін «професійна компетентність» має широку розгалуженість, тому актуальним є дослідження концепту.

Поняття «професійна компетентність», на думку Л. Васильченко та І. Гришиної визначається як якісна характеристика ступеня оволодіння особистістю професійною діяльністю й передбачає усвідомлення своїх спонукань до такої діяльності (потреб та інтересів, прагнень і ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі); оцінювання власних особистісних властивостей і якостей як майбутнього фахівця (професійних знань, умінь і навичок, професійно важливих якостей); регулювання на цій основі свого професійного становлення [1]. Відомий дослідник професійної компетентності В. Дьомін відзначає, що основною складовою професійної компетенції є вміння, а сутність професійної компетентності зводить до рівня вмінь особистості, що відображає ступінь відповідності певної компетенції та дозволяє діяти конструктивно в змінюваних соціальних умовах [4]. І. Єрмаков стверджує, що англійські словники більш рельєфніше й адекватніше розкривають сучасний зміст поняття «професійна компетентність», де на перший план висувається категорія «здатність до дії» як уміння використовувати знання у практичній діяльності; як певні стратегії для реалізації творчого потенціалу особистості [2].

Французький педагог Ж. Піаже вживає поняття професійної компетентності широкого спектру як навички та уміння, що можуть використовуватися в різних ситуаціях і контекстах, головними з яких є вміння опановувати нові ситуації. Згідно з його концепцією, професійна компетентність – це взаємозв'язок між навичками, уміннями, ситуативною діяльністю та особистістю. Такі вчені, як В. Адольф, Н. Лобанова, К. Маркова вказують на те, що професійна компетентність має історично мінливий та динамічний характер [3].

На думку М. Чошанова, професійна компетентність – це принципово нова якість професійної підготовки та характеризує її як специфічну якість

сукупності професійних знань та вмінь. Вітчизняні науковці зазначають, що поняття «професійна компетентність» у широкому розумінні цього слова означає досконале знання своєї справи, суті роботи, яка виконується, складних зв'язків, явищ і процесів, можливих способів і засобів досягнення окреслених цілей [6]. Дж. Равен стверджує, що професійна компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного використання конкретної діяльності в конкретній предметній галузі, яка містить вузькофахові знання, специфічні предметні навички, засоби мислення та розуміння відповідальності за свої дії. Професійна компетентність формується у процесі навчання і виховання, під впливом сім'ї, друзів, роботи, політики, культури, релігії [5].

З огляду на дослідження вітчизняних і зарубіжних учених можемо зробити висновок, що в основі професійної компетентності лежить сукупність знань та умінь для здатності вирішувати специфічні завдання чи розв'язання фахових задач відповідно до своєї діяльності.

Аналіз особливостей роботи майбутніх соціальних працівників ототожнює їхню професійну компетентність, яка впливає на якість надання незахищеним верствам населення різнопланової соціальної допомоги, що вимагає особистісного підходу до кожного клієнта, фахових знань, умінь і навичок, знань нормативно-правової бази та можливості застосовувати всі ці компоненти у діяльності. Ми визначаємо професійну компетентність майбутніх соціальних працівників як найвищий рівень володіння системою знань, умінь та навичок, що відображає здатність вирішувати ситуативні завдання, спрямовувати, прогнозувати та моделювати фахові ситуації в межах чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Васильченко Л.В., Гришина І.В. Професійна компетентність керівника школи. Харків: Основа, 2006. 208 с.
2. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / За ред. Л.В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г.М. Несен. К.: Богдана, 2003. 520 с.

3. Параніч В.П. Психолого-педагогічні умови професійного становлення молодого спеціаліста: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. К., 1997. 150 с.

4. Присяжнюк Ю.С. Проблеми дослідження формування професійної компетентності методистів гуманітарного профілю системи післядипломної освіти. *Управління школою*. 2005. № 28-29. С. 21-23.

5. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация; пер. с англ. Москва: Когито-Центр, 2002. 396 с.

6. Чошанов М.А. Школьная оценка: старые проблемы и новые перспективы. *Педагогика*. 2000. № 10. С. 33-35.

УДК 378.018:005.6

Скриник Мирослава Віталіївна,

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ;*

Скриник Ліна Миколаївна,

*старший викладач кафедри іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ*

ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ:

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ

Становлення інформаційного суспільства є однією з характерних особливостей сучасного періоду розвитку України. Не викликає сумнівів твердження, що підґрунтям трансформації її системи освіти, зокрема вищої освіти, становить масштабність застосування інформаційних технологій та динамічних дидактичних методик. Концептуальні зрушення у засобах отримання інформації змінюють освітню практику, віртуалізують освітній процес, трансформують традиційні методи взаємодії його суб'єктів. Сьогодні спостерігається стала залежність між ефективною діяльністю викладачів та

рівнем їхньої цифрової компетентності, спроможністю використовувати новітні досягнення інформатики, педагогіки, психології, управління та інших галузей наук.

Карантинні заходи проти епідемії COVID-19 передбачають дистанційне навчання у закладах вищої освіти. Отже, за умови карантинних обмежень відбувається прискорена інтеграція відповідних платформ і технологій дистанційного навчання та застосування їх не лише у навчанні, а й для управління освітнім процесом.

Проблематику змішаної та дистанційної освіти у своїх роботах вивчали Дж. Мунен, С. М. Березенська, К. Л. Бугайчук, В. М. Кухаренко, М. В. Коваль, Н. Ю. Олійник, Т. О. Олійник, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко, А. Л. Скляревська, Е. Н. Смирнова-Трибульська та інші.

Blended Learning – так зветься мовою оригіналу поняття «змішане навчання». Уперше дана термінологія була створена та введена в лексикон корпоративної та вищої освіти американським Інтерактивним Навчальним Центром (Interactive Learning Center) у 1999, коли розпочався випуск програмного забезпечення, призначеного для викладання через Інтернет [1]. Тлумачення дієслова «blend», у кожного з розглянутих авторів, різне. Наприклад, Є. М. Смирнова-Трибульська називає його гібридним [2], Дж. Мунен – гнучким [3], Н. В. Рашевська – змішаним [4], а Б. І. Шуневич – комбінованим навчанням [5].

Сьогодні в Україні створена достатня нормативно-правова база з організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Згідно з наказом МОН України № 466 від 25.04.2013 року «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», «під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [6].

Дослідниця Євгенія Полат дає таке визначення поняттю «дистанційне навчання»: взаємодія вчителя та учнів між собою на відстані, що висвітлює всі притаманні навчальному процесу компоненти (мета, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) специфічними засобами Інтернет-технологій [7]. Дистанційне навчання проходить онлайн за допомогою Інтернет-технологій та в більшості випадків має форму дистанційного курсу. Тобто, як і у випадку очного навчання, дистанційні заняття мають заплановану програму і структуровану систему надання інформації.

Назва «змішане навчання» набула популярності після появи й публікації книги «Довідник змішаного навчання» Бонкома і Грема. Крім того, у якій автори книги винайшли три категорії «освітніх сумішей» [8]:

Створення суміші – на даному етапі у традиційну модель освіти додаються компоненти дистанційного навчання, які вирішують деякі проблеми.

Збільшення суміші – зміни без радикальних перетворень. Наприклад, пошук додаткового матеріалу в Інтернеті, доступ до лекцій в онлайн режимі.

Модифікація суміші – слухачі лекцій перетворюються на тих, хто самостійно вирішує завдання у потрібний йому час. Така можливість з'являється завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Термін «змішане навчання» є дослівним перекладом англійських слів *blended learning*. Звернемо увагу, що в англійській версії вживається саме слово *learning* – вчення, тобто процес отримання знань і умінь, у якому учень є активно діючим суб'єктом.

Змішане навчання не має конкретного авторства і складалося багато в чому спонтанно, в результаті численних спроб змінити існуючі методи і принципи навчання. Така спонтанність і багатofакторність розвитку змішаного навчання викликає складності при аналізі даної форми навчання, коли починаються спроби сформулювати чітке його визначення.

Процитуємо кілька можливих визначень змішаного навчання:

«Змішане навчання – це поєднання навчальних методів» [9].

У 2006 році у статті «Довідник змішаного навчання» [10] з'явилося перше достатньо точне визначення змішаного навчання, що відображає його основні особливості:

«Змішане навчання – це система навчання, заснована на поєднанні очного навчання (навчання віч-на-віч) і навчання комп'ютерними засобами».

Інститут Клейтона Крістенсена (Christensen) дає ще більш вузьке і конкретне визначення:

«Змішане навчання – це освітній підхід, який поєднує навчання за участю вчителя (віч-на-віч) з онлайн-навчанням і передбачає елементи самостійного контролю учнем шляху, часу, місця і темпу навчання, а також інтеграцію досвіду навчання з учителем і онлайн» [11].

У доповіді «Визначення змішаного навчання» воно визначається, як «діапазон можливостей, представлених шляхом об'єднання інтернету і електронних засобів масової інформації, з формами, які вимагають фізичної присутності у класі викладача і учнів» [12].

Слід, однак відзначити, що з розширенням різноманітності комп'ютерних технологій, появою понять «електронне навчання» і «мобільне навчання», а також з використанням у моделях змішаного навчання цифрових ресурсів у режимі офлайн, слід сформулювати визначення дещо інакше: «Змішане навчання – це форма навчання, у якій поєднуються очне і електронне навчання з можливістю самостійного вибору учнем часу, місця, темпу і траєкторії навчання».

Змішане навчання – це поєднання реального навчання «віч-на-віч» із викладачем в аудиторії та інтерактивних можливостей цифрових технологій [13].

Таким чином, змішане навчання можна розглядати як форму синергетичну, яка дозволяє більш ефективно використовувати переваги як очного, так і електронного навчання, і нівелювати або компенсувати недоліки кожного з них.

Змішане навчання є пріоритетною формою навчання в сучасних навчальних умовах. Така форма навчання надає незаперечні переваги як для викладачів, так і для студентів. Змішане навчання дає змогу оптимізувати часові витрати викладача, а також підвищити ефективність процесу навчання в цілому. Студент при цьому стає активним учасником освітнього процесу, спроможним будувати індивідуальну навчальну траєкторію, виходячи з власних потреб. Це сприяє формуванню компетентного фахівця, конкурентоспроможного у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Подберезкина А. Blended Learning: переход к смешанному обучению за 5 шагов [Електронний ресурс]. URL: <http://zillion.net/ru/blog/375/blended-learningpieriekhod-k-smieshannomu-obuchieniuiu-za-5-shaghov>
2. Смирнова-Трибульская Е. Н. Основы формирования информатических компетентностей учителей в области дистанционного обучения: монография / Е. Н. Смирнова-Трибульская. Министерство образования и науки Украины: Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. Херсон: Айлант. 2007. 704 с.
3. Collis В., Moonen J. Flexible learning in a digital world: experiences and expectations. London: Kogan Page Limited. 2001. 231 p.
4. Рашевська Н. В. Програмні засоби мобільного навчання [Електронний ресурс]. Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. № 1 (21). URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/2011_1/Rashevaska.pdf
5. Подберезкина А. Blended Learning: переход к смешанному обучению за 5 шагов [Електронний ресурс]. URL: <http://zillion.net/ru/blog/375/blended-learningpieriekhod-k-smieshannomu-obuchieniuiu-za-5-shaghov>
6. Наказ МОН України № 466 від 25.04.2013 р. «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

7. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія розробки дистанційного курсу. За ред. Бикова В.Ю. та Кухаренка В.М. Київ. Міленіум. 2008. 324 с.

8. Patricia Mc Gee, Abby Reis. Blended Course Design: A Synthesis Of Best Practices. Journal of Asynchronous Learning Networks. 2012. Volume 16. Issue 4. p.7-22.

9. Bersin&Associates Blended learning: What works?: An industry study of the [Отчет] – 2003.

10. Bonk C. J., Graham, C. R. Handbook of blended learning: Global Perspectives, local designs [Книга] – San Francisco, CA : Pfeiffer Publishing, 2006.

11. Christensen Institute [сайт Інститута Кристенсена] – 2017. URL: www.christenseninstitute.org.

12. Friesen Norm Report: Defining Blended Learning [Отчет] – 2012.

Reay J. Blended learning – a fusion for the future [Журнал] // Knowledge Management Review, 2001.

13. Методика проведення навчальних занять в умовах дистанційного навчання: навч. посіб. / Ю. С. Красильник, Г. Л. Корчова, М. В. Руденко. Київ: КНУБА, 2021. 156 с.

14. Педагогіка навч. посіб. / Ю. С. Красильник, Г. Л. Корчова, М. В. Руденко. Київ: КНУБА, 2021. 164 с.

УДК 159.9-051:378

*Сова Маргарита Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та соціології
Державного податкового університету*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ ОСВІТИ

У сучасний період цивілізаційного розвитку стає очевидним, що система освіти потребує трансформаційних змін, необхідність яких зумовлена, з одного боку, – модернізацією технологічних процесів, які відбуваються в умовах радикалізації науково-технічного прогресу, адаптацією освіти до нових реалій економіки та індустрії, з іншого – впровадженням новітнього програмного та методичного забезпечення для оптимізації освітнього процесу.

У цьому аспекті на увагу заслуговує використання технологій віртуальної та доповненої реальності для вивчення складних об'єктів пізнання, сприйняття та оперування віртуальною інформацією, виявлення невидимих зв'язків, заглиблення у віртуальну (VR) та доповнену (AR) реальність. Створення інтерактивних пристроїв, які дозволяють взаємодіяти з імітованою реальністю або таких, які уможливають доповнення реальності новою інформацією, посилює інтерес до розкриття психологічних особливостей пізнавальної діяльності у віртуальному просторі з використанням VR/ AR технологій.

Однак поряд з позитивним впливом на розвиток когнітивної та емоційної сфер особистості психологи звертаються до негативних наслідків занурення у віртуальну реальність, зокрема до проблеми інтернет-залежності та «клипового» мислення, до вивчення феноменів фаббінгу та кібербулінгу, до виявлення специфіки онлайн-навчання та дистанційного фрілансу.

На підставі викладеного слід наголосити на актуальності дослідження поставленої проблеми, вирішення якої має сприяти удосконаленню процесу пізнання, здійсненню трансформаційних змін у закладах освіти, створенню та програмного забезпечення у віртуальній та доповненій реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про широке застосування методик, в яких комбінуються класичні методи

експериментальної психології (тахістоскопічні методики, метод змінення співвідношення шум/сигнал, метод маскування) з VR/AR-технологіями. Підкреслюється, що у результаті їх використання відбувалось погіршення параметрів когнітивних функцій (сприймання, уваги, пам'яті) у залежності від шумових ефектів у просторі або короткочасності стимуляції [3].

Проте результати досліджень не дозволяють прогнозувати відповіді спостерігачів у реальних ситуаціях, в яких мають вирішуватись складні когнітивні та поведінкові завдання. Тому крім когнітивних завдань на вибір стимулів, запам'ятовування віртуальних об'єктів, знаходження невидимих зв'язків, своєчасною є розробка методик з розвитку просторової орієнтації, відволікання уваги на нецільові стимули, вирішення когнітивних завдань з оптимізацією моторної активності.

Створення подібних методик здійснюється з використанням VR-технологій, які дозволяють не тільки формувати більш реалістичні 3D-стимули, а й забезпечувати реципієнту збільшення мобільності для вирішення поставлених завдань. Адже такі методики сприяють успішному проведенню багатофакторних психологічних експериментів щодо встановлення взаємодії між когнітивними процесами та поведінковими актами, дослідження активності мозку та нервової системи за умов реальних дій, а також виявлення впливу форм когнітивно-рухомої кооперації на успішність діяльності суб'єкта [1].

Однак проблема розкриття психологічних особливостей використання цифрових технологій у процесі пізнавальної діяльності у віртуальному просторі недостатньою мірою висвітлюються в науковій літературі, що зумовлює актуальність дослідження поставленої проблеми.

Необхідність використання цифрових технологій для створення віртуального освітнього простору детерміновані соціальними запитами, реаліями європейської та вітчизняної економіки та індустрії. Тому одним із напрямів удосконалення пізнавальної діяльності є розробка «цифрового психологічного портрета» особистості, створення якого здійснюється на

основі персоніфікованих алгоритмів діагностики особистісних характеристик, контролю результатів власної успішності інтелектуальної діяльності. а також завдяки розробці ІТ-продуктів для моніторингу індивідуальної траєкторії інтелектуального розвитку суб'єктів.

Використання VR/AR-технологій дає можливість відтворити у віртуальній реальності експерименти авторитетних вчених, які стали інтеграторами на рівні проблеми, вирішення якої потребує класичної та сучасної теорії й практики (наприклад, роботи з відтворення соціального експерименту Стенлі Мілгрема (2006); результати психологічних досліджень щодо взаємодії когнітивних процесів і рухомої активності у процесі зорового сприймання (Грегори, 1970; Гібсон, 1988; Пуанкаре, 1990); виявлення вентрального (фокального) та дорсального (амбе'нтного) способів переробки інформації (Smith, 2000; Nicholls et al., 2001; Normann, 2002).

Психологи дійшли висновку, що завдяки VR- технологіям можна вплинути на змінення стану свідомості людини, збудити у неї ілюзії, маніпулювати сприйняттям часу. Відзначається можливість вплинути на органи почуттів і свідомість за допомогою VR/AR-технологій аби позбавитись можливості самостійно відрізнити штучно створену реальність від дійсної реальності. Для конкретизації особливостей сприйняття у віртуальному просторі було впроваджено термін «віртуальна нереальність» («*Virtual Unreality*»), яка імітує «реальну реальність» («*Real Reality*») або «невіртуальну реальність» («*Nonvirtual Reality*»).

Віртуальну реальність нерідко тлумачать як певний підсумок розвитку інтерактивної системи «людина-машина», як заміну текстово-графічного інтерфейсу на інтерфейс, що використовує системи тривимірної візуалізації, зворотного зв'язку, трекінгу і тактильних відчуттів. Можливості технологій можуть бути реалізовані на основі інтегрування VR/AR технологій та «пристроїв трансляції думок» («*Thought Translation Device — TTD*»), «мозко-комп'ютерних інтерфейсів» («*Brain-Computer Interface — BCI*») або

«нейроінтерфейсів» («*Neural Interface System — NIS*»). Принцип їх дії ґрунтується на «зчитуванні» діяльності мозку для управління пристроями.

Зазначимо, що у психологічній літературі наголошується на хаптичній (від *haptikos* — тактильний, дотик) складовій віртуального середовища та можливості досягнення тактильних ефектів. Так, Дж. Лан'є відзначав, що «ідеальна» віртуальна реальність має здатність до створення дотикових стимулів, тому, що мислення людини стає більш глибоким та інтуїтивним за умов, коли вона виражає себе фізично» [2]. Відтак за допомогою дії психофізіологічного механізму дотикових стимулів досягається інтегроване сприймання та занурення у віртуальний світ.

Наразі наукові пошуки спрямовуються на вивчення безпосередніх проявів емоцій, тобто на їх дослідження поза образів сприймання. Їх замінює електронний аналог біохімічних процесів мозку, які впливають на емоції. Стає очевидним контраст між рецептивною усталеною чуттєвістю електронного типу та традиційною емоційністю, яка не має ресурсів надійності. Попитом користуються технології нейроінтерфейсів (інтерфейс «Emotiv») та інтерфейси, до складу яких належить пристрій зі сенсором, вбудованим у рухому сферу кори мозку. Сенсор складається з електродів, які реєструють сигнали нейронів, відповідальних за функції руху.

Інтерфейси доповнені системами зворотного зв'язку, який дозволяє здобувати інформацію безпосередньо мозком поза чуттів. Використання таких інтерфейсів дає змогу не тільки «перенести своє тіло всередину підрахунків», а й проявити емоції, почуття та інтуїцію, поки що недоступні комп'ютеру. Тим самим віртуальний світ уявляється у всій його «тілесності», стираються межі у сприйнятті віртуальної та реальної реальності.

Розглянуті особливості та можливості VR/AR-технологій слід вираховувати при їх використанні в освітньому процесі, спрямованому на персоніфікацію навчання, на розвиток індивідуально-зорієнтованої інтелектуальної діяльності, на активізацію емоційної-чуттєвої сфери суб'єктів пізнання та формування у них творчої самостійності.

У освітній практиці VR/AR-технології широко застосовуються при вивченні іноземних мов. Так, при проведенні білінгвальних занять доцільно використовувати дидактичний потенціал додатку *Assemblr (Make 3D, Images & Text, Show in AR)*, в якому об'єкти пізнання класифіковані англійською мовою за групами: тварини, архітектура, мистецтво, анімація, культура, освіта, природа, наука, технології. Ознайомлення з матеріалами, пропонованими в цьому додатку, дозволяє не тільки переглядати готові AR-об'єкти, а й створювати власні моделі для доповненої реальності.

На різних мовах (англійській, німецькій, іспанській, чеській, вірменській) розроблено додаток ARLOOPA доповненої реальності (augmented reality), який містить кейси з готовими AR-об'єктами. Після запуску додатку користувач сканує вибране зображення на смартфоні та сприймає доповнену реальність у вигляді відео, 2D-зображення, 3D-анімації. 3D-об'єктів, які можуть перетворюватись при взаємодії з ними.

Таким чином, віртуальний простір постає новим багатофункціональним форматом процесу пізнання, оскільки дозволяє комплексно вирішити складні проблеми освіти, розширити обсяг інтелектуальної діяльності, поглинути в психологічні особливості просторового мислення, збільшити діапазон проявів емоційної сфери суб'єктів пізнання. Врахування психологічних особливостей освітньої діяльності у віртуальному середовищі сприяє успішності експериментальних досліджень і розробки творчих проєктів з використанням VR/AR/MR-технологій, забезпечує ефективність впровадження новітнього програмного забезпечення у віртуальний освітній простір.

Список використаних джерел

1. Модло Є. О. Використання технології доповненої реальності у мобільно орієнтованому середовищі навчання ВНЗ / Є. О. Модло, Ю. В. Єчкало, С. О. Семеріков, В. В. Ткачук. URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/NZ>

Lanier J. Jaron's World: Virtual Horizon // [Pecypc Discovery: Science, Technology, and The Future] 2007. URL: <http://design.osu.edu/carlson/history/lessons.html>.

Song Y.-K., Borton D.A., et al. Active Microelectronic Neurosensor Arrays for Implantable Brain Communication Interfaces // IEEE Transactions on Neural Systems and Rehabilitation Engineering. 2009. Vol. 17. № 1. Pp. 339—345.

УДК 377. 37.

Супрун В'ячеслав Васильович,

кандидат економічних наук, доцент,

професор кафедри менеджменту

освіти та права ЦІПО ДЗВО «Університет

менеджменту освіти» НАПН України

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах значних трансформаційних змін розвитку освітнього середовища в Україні особливо гострою є проблема формування та розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, посилення взаємодії українських закладів професійної (професійно-технічної) освіти із європейськими закладами та установами освіти. І тут міжнародні колеги повинні бути упевненими, що незважаючи на кризові виклики та трансформації розвитку в умовах воєнного стану, окупацію Криму і частини Донецької, Луганської, Харківської та Херсонської областей, пандемію COVID-19, зростання трудової та вимушеної міграції, продовжується робота над покращенням якості професійної (професійно-технічної) освіти, оновленням стандартів та розширенням співпраці з роботодавцями, замовниками підготовки кадрів. Адже, Україна може стати знаковою країною, знаковим членом Євросоюзу і надзвичайно швидко й потужно здійснити прорив у покращенні якості

професійної (професійно-технічної) освіти. Стати кращою ніж була, оскільки якісна професійна (професійно-технічна) освіта може бути наступною успішною освітньою реформою в Україні.

Сьогодні, на жаль, ми вимушені говорити про війну, яка, безперечно, негативно впливає на організацію освітнього процесу та зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності освітньої сфери на період дії воєнного та післявоєнного стану.

Безперечно, глобальні виклики, що постали також перед вітчизняною системою професійної (професійно-технічної) освіти мають бути враховані на всіх рівнях вітчизняної освітньої політики: потужні демографічні проблеми, структурна зміна галузей економіки, розвиток нових технологій, зростаючі техногенні і воєнні загрози, ризики для довкілля й економіки країн світу, цифровізація різних сфер виробництва та освіти тощо.

Виокремимо деякі вітчизняні виклики, що постали перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти, а саме: кризові виклики сучасності; депопуляція та демографічна ситуація, трудова міграція; динаміка зменшення кількості працездатного населення, в основному, внаслідок старіння, високої та передчасної смертності, міграційних процесів; наявність значної кількості некваліфікованих працівників серед загальної кількості робочої сили; зменшення кількості здобувачів та зміна їх демографічного складу через воєнні дії; відсутність рівноправних партнерських відносин між закладами професійної (професійно-технічної) освіти та бізнесом; недостатня відповідність компетентностей випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти вимогам сучасного ринку праці, запитам роботодавців, замовників підготовки виробничого персоналу; непрестижність в Україні робітничих професій; значний відтік кваліфікованих кадрів за кордон; дефіцит конкурентоспроможних кваліфікованих робітників на вітчизняному ринку праці; зростаючий запит суспільства та економіки на систему професійної (професійно-технічної) освіти нової якості; потужні потреби воєнно-промислового комплексу та

сфер виробництва, пов'язаних із повоєнною відбудовою інфраструктури України [1, 2].

Разом з тим, до додаткових можливостей розвитку та пріоритетних завдань освітньої політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти слід віднести: обґрунтування шляхів оперативного відновлення освітньої інфраструктури; здійснення аудиту системи; розроблення механізмів створення ефективної мережі закладів та установ професійної (професійно-технічної) освіти; забезпечення відповідності змісту і якості освіти потребам роботодавців, замовників підготовки кадрів; осучаснення та створення нових механізмів фінансування; надання відповідних повноважень шляхом академічної, організаційної, кадрової та фінансової автономії, які необхідно впроваджувати комплексно, при цьому, одночасно планувати і реалізувати всі вказані форми автономії [3].

Передусім, кінцевою метою автономізації діяльності закладів професійної (професійно-технічної) освіти постає підвищення ефективності надання освітніх послуг, підвищення їх якості; створення безбар'єрного доступу людей з інвалідністю внаслідок війни до послуг професійної (професійно-технічної) освіти і можливостей перенавчання; розроблення програм матеріального, фінансового та кадрового забезпечення, психолого-педагогічної підтримки, соціокультурного розвитку різних категорій здобувачів та їх адаптації до життя в суспільстві та відповідно до отриманої професії (спеціальності).

Безумовно, у поствоєнний період треба буде збільшувати державне та регіональне замовлення на підготовку кваліфікованих робітників за всім спектром компетенцій та видів виконуваних робіт, повинні бути запроваджені короткотермінові програми навчання.

Цілком очевидно, що інформаційно-комунікаційне забезпечення професійної (професійно-технічної) освіти повинно стати більш ефективним і відповідати запитам роботодавців, замовників підготовки кадрів.

Потрібно не лише покращити матеріально-технічну базу закладів професійної (професійно-технічної) освіти, створюючи поодинокі навчально-практичні центри, а й побороти не лише словом, а й ділом безліч стереотипів щодо неї. Потрібно не тільки пропагувати робітничі професії, а безпосередньо запроваджувати сучасні освітні, виробничі та технологічні умови як для здобуття професії (спеціальності), так і оволодіння по справжньому новітніми технологіями, створювати сучасні робочі місця з достойними зарплатами.

Необхідно створити нову систему професійної освіти, яка буде сприйматися суспільством, задовольнятиме потреби роботодавців та буде привабливою як для молоді, так і для дорослого населення. Тому, доречним постає забезпечення поінформованості населення про можливості і переваги професійної освіти як на загальнодержавному, так і регіональному рівнях.

Важливою є проблематика формування контингенту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та забезпечення рівного доступу до здобуття професійної освіти і навчання, створення сучасних форм громадського самоврядування та громадсько-державного управління, модернізації структури професійної (професійно-технічної) освіти, яка має здійснюватися шляхом упровадження ряду реформ: оптимізації закладів професійної (професійно-технічної) освіти, коли формування їх оптимальної мережі передбачає визначення та створення нових типів закладів; запровадження національної системи кваліфікацій, що узгоджуватиметься з напрямками освіти та підготовки європейського простору професійної освіти і навчання; запровадження нових освітніх технологій та їх інновацій у розвиток та управління закладом професійної (професійно-технічної) освіти.

Цілком очевидно, що професійна (професійно-технічна) освіта має розвиватися надшвидкими темпами, адже, нині цього вимагають воєнний стан, економіка та суспільство. Економічна відбудова України потребуватиме великої кількості фахівців робітничих професій тут і зараз.

Одночасно формується запит від переселенців та безробітних на швидке здобуття професії.

Відтак, постають питання трансформації професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Зокрема, необхідності розвивати цифрові та дистанційні способи організації професійної (професійно-технічної) освіти із відповідним методологічним та організаційним супроводженням.

Основними складовими конкурентоздатної професійної (професійно-технічної) освіти України у майбутньому є: автономність, адаптивність та цифровізація, загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів на базі технологій дистанційного навчання. Застосування телекомунікаційних технологій надає можливість створити якісно нове інформаційне освітнє середовище без меж та з можливістю організації глобальної системи дистанційного навчання, що дозволяє найбільш змістовно реалізувати сучасні вимоги до освіти і навчання.

Головними завданнями розвитку системи освіти України в цілому у поствоєнний період є: продовження системної трансформації освіти з метою забезпечення високої її якості; гармонізація нормативно-правової бази регулювання освіти і науки в Україні з освітнім і дослідницьким законодавством Європейського Союзу; проведення заходів щодо захисту безпеки життя та здоров'я учасників освітнього процесу; трансформація освіти в секторі безпеки й оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО; формування концептуальних засад національної системи освіти впродовж життя; затвердження профільного закону України «Про професійну освіту»; розроблення стратегічних документів розвитку закладів професійної (професійно-технічної) освіти та операційних планів їх виконання; імплементація відповідних освітніх стратегій та щорічна ревізія стану виконання стратегічних документів, аналіз їх ефективності, внесення необхідних змін; відбудова та відновлення освітньої інфраструктури (обов'язкове облаштування бомбосховищ під час відновлення зруйнованих і

будівництва нових закладів освіти), створення сучасних закладів, які забезпечать гідні умови для розвитку підростаючого покоління та здобуття українцями якісної освіти на рівні світових стандартів; забезпечення привабливих соціально-економічних умов для повернення в Україну вимушено переміщених здобувачів освіти й педагогів, які виїхали за кордон; створення в Україні сучасних (еталонних) закладів професійної (професійно-технічної) освіти й спільної мережі їх із країнами-членами ЄС.

Упевнені, колеги, що наша наукова та педагогічна праця, висока фаховість, багатий професійний досвід і вірне служіння українському народу стануть подальшою запорукою утвердження вітчизняної освіти і науки на рівні кращих європейських та світових зразків, і привнесе якісні зміни в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (2019). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>

2. Стратегія розвитку професійно-технічної освіти на період до 2023 року (2020). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiyaministerstva/2020/12/Proyekt%20Stratehiyi%20rozvytku%20proftekhosvity%20do%202023.pdf>

3. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 роки (2021). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1619-2021-%D1%80#Text>

УДК 351:331.5

Супрун Костянтин В'ячеславович,

*доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
старший науковий співробітник лабораторії
електронних навчальних ресурсів
Інституту професійної освіти НАПН України*

СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ГАРМОНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Як зазначається в Програмі гідної праці для України від МОП [1, с. 23], основними проблемами на ринку праці, з якими стикається країна, залишаються низький рівень зайнятості з вираженим гендерним розривом, висока еміграція робочої сили, високий рівень безробіття та економічної неактивності серед молоді та відчутна невідповідність кваліфікації потребам ринку праці.

Вважаємо, що ряд положень, викладених у Програмі, визначає найбільш гострі проблеми, які потребують вирішення в управлінні сферою зайнятості. Це стосується, наприклад, проблеми зайнятості молоді, адже, як зазначається у Програмі, «частка молодих людей, які не отримують освіти, не працюють і не проходять професійну підготовку, становила близько 13% серед молодих чоловіків та 19% серед молодих жінок у 2017 році. Основною перешкодою для покращення рівня молодіжної зайнятості є невідповідність кваліфікації потребам ринку праці». Більш того, до 60% підприємств, які беруть участь в обстеженні підприємств, регулярно повідомляють про те, що випускники не відповідають їхнім кваліфікаційним вимогам, особливо тому що в структурі економіки спостерігаються тенденції до збільшення попиту на вузькоспеціалізовані робітничі професії [1, с. 7].

Відбувається розрив між тим, що інноваційний тип суспільного виробництва породжує нові галузі, підгалузі, підприємства, потребує новітніх робочих місць та професій, в той час як система професійної підготовки не має якісного прогнозування щодо потреб у кваліфікованих кадрах і ринок освітніх послуг недостатньо відображає запити інноваційної економіки. Відчутним є зниження продуктивності праці, погіршення умов зайнятості, прояви професійно-кваліфікаційного дисбалансу попиту та пропозиції на регіональних та місцевих ринках праці.

Крім того, слід зазначити, що до цього додаються такі проблеми як впровадження воєнного стану, зайнятість ВПО, зайнятість різних категорій

населення в умовах обмежень, викликаних пандемією COVID-19 та перспективи ринку праці в постпандемічний і післявоєнний період, розвиток інклюзивного ринку праці для маломобільних груп, політика недискримінації на ринку праці та здатність до реформування сфери зайнятості в умовах переходу до Індустрії 4.0.

Для подолання таких негативних тенденцій як високий рівень безробіття, низька динаміка створення нових робочих місць, дисбаланс у структурі попиту та пропозиції робочої сили, до яких додалися такі виклики як військова російська агресія, окупація Криму і частини Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської областей, пандемія COVID-19, зростання трудової міграції, потрібне удосконалення системи управління у сфері зайнятості та впровадження інноваційного типу зайнятості, який характеризується гнучкістю, динамічністю, ефективністю, передбачає постійне оновлення змісту та форм зайнятості, реалізацію освітнього і творчого потенціалу населення у сфері праці, створення нових типів праці.

Станом на 1 листопада 2022 року мали статус безробітного 239,1 тис. осіб, що на 8% менше, ніж на відповідну дату минулого року. Отримували допомогу по безробіттю 194,7 тис. осіб, що на 9% менше, ніж на 1 листопада 2021 року. За статтю: у загальній кількості зареєстрованих безробітних, чоловіки становили – 80 тис. осіб (або 33%), жінки – 159 тис. осіб (або 67%).

У професійному розрізі, найбільше вакансій подано для працевлаштування:

- робітників з обслуговування, експлуатації устаткування та машин – 29% всіх поданих вакансій (оператор/машиніст котельні, водій, оператор заправних станцій, машиніст котлів, токарь, апаратник хімводоочищення, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва, оператор верстатів, кочегар-випалювач, машиніст екскаватора, водій навантажувача, фрезерувальник, машиніст насосних установок);

- кваліфікованих робітників з інструментом – 19% (швачка, електрик з ремонту та обслуговування електроустаткування, слюсар-

ремонтник, електрогазоварник, слюсар-сантехнік, слюсар з ремонту колісних транспортних засобів, пекар, слюсар аварійновідновлювальних робіт, електрослюсар підземний, слюсарелектрик з ремонту електроустаткування, маляр, верстатник деревообробних верстатів, робітник з комплексного обслуговування й ремонту будинків);

- некваліфікованих працівників – 10% (підсобний робітник, робітник з комплексного прибирання будинків, опалювач, прибиральник службових та виробничих приміщень, двірник, вантажник, укладальник-пакувальник, сторож, комірник, робітник з благоустрою, кухонний робітник, мийник посуду).

Суттєвим залишається дисбаланс між попитом та пропозицією робочої сили. Станом на 1 листопада 2022 року, в середньому по Україні, на одне вільне робоче місце претендувало 7 безробітних, проти 4 осіб на відповідну дату

минулого року. Найбільша невідповідність попиту на робочу силу та її пропозиції у професійно-кваліфікаційному розрізі спостерігалася серед кваліфікованих робітників сільського господарства (на 1 вакансію претендували 21 особа), технічних службовців (20 осіб), службовців та керівників (18 осіб), працівників сфери торгівлі та послуг (15 осіб) [2].

Важливою, при цьому, є роль соціального партнерства у спільній розробці, прийнятті та реалізації соціально-економічної й трудової політики, заснованої на збалансованості інтересів суспільства, безробітних і роботодавців. Визначено, що соціальне партнерство як форма взаємодії між закладами освіти і роботодавцями дає змогу ефективно реалізувати педагогічні умови впровадження інноваційних виробничих технологій у процес підготовки кваліфікованих кадрів, при якій відбувається системне оновлення змісту освіти з урахуванням техніко-технологічних змін та прискорена соціально-професійна адаптація здобувачів професійної освіти до умов реального виробництва, формування в них відповідної професійної компетентності.

Водночас, актуальними є питання працевлаштування випускників закладів професійної освіти, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих в результаті військового конфлікту цивільних осіб, необхідність використання різноманітних програм перепідготовки та підвищення кваліфікації шляхом реалізації окремих програм і проектів, вжиття заходів соціальної та професійної адаптації осіб з інвалідністю, розкриттям внутрішнього потенціалу, захистом прав і свобод цивільних осіб, людей з інвалідністю, які постраждали внаслідок військового конфлікту в Україні, створення умов для відкриття ними власного бізнесу.

Безперечно, розвиток сфери зайнятості населення потребує розробки та запровадження заходів, спрямованих на формування інноваційної моделі зайнятості, впровадження нових підходів у публічному управлінні сферою зайнятості, визначення нагальних потреб у трудових ресурсах та їх адаптації до актуальних тенденцій ринку праці, формування суспільного запиту на підготовку, перепідготовку кваліфікованих робітників у різних сферах діяльності на основі сучасних освітніх та виробничих технологій [3].

Безумовно, можна казати про збільшення попиту на людські ресурси в конкурентних галузях, що вимагають висококваліфікованих кадрів, які здатні забезпечити ефективне використання отриманих знань, умінь і навичок, а також активне впровадження передових методів праці; забезпечення гнучкості трудового законодавства і посилення контролю за його виконанням; збереження і розвиток трудового, інтелектуального потенціалу працівників, підвищення їх конкурентоспроможності та мобільності; створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу всіх суб'єктів соціально-трудова відносин – роботодавців, найманих працівників та посередників на ринку праці; використання засобів та інструментів коригування системи зайнятості.

Можна константувати, що гармонізація підготовки кваліфікованих робітників в умовах трансформаційних змін здійснюється з урахуванням наявного соціально-економічного стану України і передбачає інклюзивність

ринку праці, його адаптацію до демографічних змін, підвищення продуктивності праці, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, активну підтримку формування нових вмій, навичок та підвищення кваліфікації як працюючих, так і майбутніх кваліфікованих робітників, забезпечення соціального захисту населення від безробіття.

Список використаних джерел

1. Програма гідної праці 2020–2024. Україна. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/genericdocument/wcms_774455.pdf
2. Ситуація на ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості у січні–жовтні 2022 року. URL: 10_sytuaciya_na_gp_ta_diyalnist_dsz_2022
3. Супрун К.В. Актуальні питання сфери зайнятості населення України в умовах суспільних змін та кризових викликів. *Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників АТО*: зб. матеріалів круглого столу до Дня захисника України, м. Київ, 17 жовт. 2018 р.; Ін-т підготовки кадрів Держ. служби зайнятості України / за заг. ред. Р.В. Войтович, П.В. Ворони. Київ: ТОВ «Видав. дім «АртЕк», 2018. С. 171–175.

УДК: 374.71 (4)

Сушков Олег Олександрович,

*кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки
Національної академії внутрішніх справ*

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Яким чином децентралізація управління та багатоканальне фінансування вплине на розвиток професійної освіти і навчання? Як

гармонізувати запити особистості у професійному розвитку впродовж життя з потребами економіки і роботодавців у відповідних професійних кваліфікаціях? Які фактори забезпечать якість та привабливість професійної освіти? Як реалізувати потенціал соціального партнерства у сфері професійної освіти і навчання? Це питання, які постали сьогодні перед професійною (професійно-технічною) освітою (далі - професійна освіта), потребують швидкого вирішення.

Станом на сьогодні розроблено Проект концептуальних засад розвитку професійної освіти «Сучасна професійна освіта» (2018 р.) [1], який визначає пріоритетні напрями реформування та розвитку професійної освіти. Концепція обґрунтувала основні ідеї нового Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [2]. Проекти цих документів підготовлено до розгляду Верховною Радою України.

Саме вони визначають основні завдання реформування професійної освіти: забезпечення прав молоді та дорослих на неперервне здобуття професійних кваліфікацій упродовж життя; формування обсягів підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до реальних потреб ринку праці; впровадження гнучкості та мобільності під час прийняття рішень через передачу повноважень з управління професійної освіти на регіональний рівень; створення закладів професійної освіти нового типу; модернізація матеріально-технологічного забезпечення освітнього процесу; залучення роботодавців до оновлення змісту освіти, упровадженню дуальної форми навчання.

Модернізація професійної освіти передбачає реалізацію таких ключових завдань:

створення нової моделі управління та фіксування професійної освіти, що має розмежувати управлінські повноваження; забезпечити автономія закладів професійної освіти; сформувати оптимальну мережу закладів професійної освіти; забезпечити ефективне використання майнових комплексів закладів професійної освіти; створити привабливий

інвестиційний мікроклімат та залучити різні джерела фінансування для модернізації закладів освіти;

забезпечення якості професійної освіти шляхом упровадження професійних освітніх стандартів і стандартів оцінювання; створення незалежних центрів оцінювання кваліфікації; формування сучасного освітнього середовища закладу професійної освіти та відповідного кадрового забезпечення; створення центрів професійної досконалості;

розвиток соціального партнерства для гармонізації потреб ринку праці з освітніми пропозиціями сфери професійної освіти; посилення ролі роботодавців у забезпеченні якості освіти та професійному розвитку працівників; упровадження нових форм і методів здобуття кваліфікації у сфері професійної освіти, у тому числі за дуальною формою навчання; започаткування нових форм і методів профорієнтаційної роботи [3].

Здійснення модернізації професійної освіти сприятиме реалізації таких складових збалансованого розвитку країни:

децентралізації та впровадженню регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів;

забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організації громадянського суспільства;

повну зайнятість населення;

подолання дисбалансів в економічній соціальній та екологічній сферах;

трансформації економічної діяльності, її перехідна засади зеленої економіки;

підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь.

Оновлення нормативної законодавчої бази має сприяти інноваційному спрямуванню розвитку підготовки кваліфікованих кадрів, яке ґрунтується на активному використанні знань і наукових досягнень; стимулюванню

інноваційної освітньої діяльності, створенню сприятливого інвестиційного клімату для формування престижної професійної освіти, оновленню матеріально-технічних та виробничих фондів закладів освіти, упровадженню високотехнологічних видів виробничої діяльності у різних галузях економіки, підвищенню енергоефективності виробництва, стимулюванню збалансованого економічного зростання регіонів [3].

Список використаних джерел

1. Проект концептуальних засад розвитку професійної освіти «Сучасна професійна освіта» (2018 р.). URL :

<https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-proekt-konceptualnih-zasad-reformuvannya-profesijnoyi-osviti-ukrayini-suchasna-profesijna-osvita>

2. Проект Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту. URL :

http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/II03403A.html

3. Мірошніченко К. Реформування професійної освіти як умова сталого розвитку України. *Професійна освіта*. № 1. 2019. С. 9-10.

УДК 37.015.3

Хлонь Олександр Михайлович,

доцент кафедри практичної психології,

кандидат психологічних наук,

Національний педагогічний університет ім. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ СХИЛЬНИХ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ У НИХ ПРАВОСВІДОМИХ УСТРИМЛІНЬ

На сьогоднішній день існує значний суспільний запит на професійну діяльність педагогів та психологів, які працюють із такими категоріями неповнолітніх та дітей, які схильні до деліквентної поведінки і при цьому не

вживають заходів, щодо зменшення своїх антисуспільних настроїв. Варто відмітити, що особливо зараз в умовах коли більшість ресурсів країни зосереджена на напрямках пов'язаних із захистом населення і території від протиправних посягань ця проблематика потребує уваги, оскільки значної уваги приділити таким особам в ряді обставин не видається можливим. У цьому випадку варто зазначити, що основною метою такої психопрофілактичної роботи буде не лише уникнення злочинів та правопорушень зі сторони неповнолітніх, а також всебічне корегування їхньої поведінки у бік законів та правопорядку, але і, зважаючи на їх молодий вік та досить гнучку позицію по відношенню до власних поведінкових проявів вироблення моральних принципів та ідеалів, правосвідомих устримлень та потягів у сфері дотримання прав та свобод людини і громадянина.

Звертаючись до проблематики психокорекції поведінки підлітків схильних до девіантної поведінки із використанням психотерапевтичних методів доцільно звернутися до їх характеристики в аспекті роботи науковців-психологів. Саме вони мають досить значний арсенал методів та методик, які можуть без особливих проблем та конфліктних ситуацій обумовити необхідну поведінку з боку неповнолітніх при цьому такий підхід буде сприяти не лише суто формальному обмеженню негативної поведінки, але і потягу по відношенню до нових знань, бажання самореалізуватися у соціально бажаній сфері, а також самовиразитись як свідомий громадянин та патріот. Безумовно, що така реакція можлива лише за ефективних та професійних дій психолога і використання необхідного психологічного інструментарію.

Якщо ж згадувати про ту категорію підлітків, які вже скоїли злочини чи правопорушення то тут пажливе місце в перевихованні неповнолітніх правопорушників належить виховній роботі педагогів, вихователів, усьому колективу місць, в яких утримується такий контингент.

Сучасні дослідження переконливо доводять, що вона повинна спрямовуватися на:

а) подолання в неповнолітніх негативного ставлення до навчальної діяльності та до школи взагалі;

б) виявлення прогалин у знаннях і проведення відповідної роботи з їх корекції;

в) формування у неповнолітніх умінь і самостійної роботи, самоосвіти;

г) використання змісту навчальних предметів та метою виховання;

д) використання дисциплінарного впливу навчальної діяльності у вихованні;

е) залучення правопорушника до активної діяльності учнівського колективу. [1, С. 154-155]

З огляду на це можемо підсумувати, що важлива роль психологів та педагогів на цьому етапі не піддається сумніву. В рамках цього процесу особливе значення в профілактичній роботі та підлітками набувають наступні психотерапевтичні - методи з використанням творчого самовираження: арттерапія, казкотерапія, лялькотерапія, вільний малюнок, тощо.

Список використаних джерел

1. Лакійчук М.С. Наукові погляди на заходи перевиховання неповнолітніх правопорушників у виправно-трудових установах УСРР У 20-х рр. ХХ ст. // Науковий вісник [Текст] : наук.-теоретичний журнал / засновник Київський національний університет внутрішніх справ. – 2007, № 4. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2010. – 167 с.

УДК 372.853

Цогла Олена Орестівна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри природничо-математичної освіти,

Комунальний заклад Львівської обласної ради

Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

МОТИВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Присутність у педагога відповідної фахової підготовки, навиків, практики не гарантує високу ефективність праці. Рушійною силою активності вчителя та його цілеспрямованості у творчій педагогічній діяльності є мотивація як спонука, що являє собою систему мотивів або стимулів, яка змушує вчителя до конкретних форм поведінки.

В умовах росту вимог до педагога з боку ринку праці, роботодавців, держави, батьків загострюється питання формування загальних і фахових компетенцій. Потреба у досягненні успіху, бажання якісного виконання власної роботи, впевненість у собі, оптимізм характеризують рівень зацікавленості педагога у формуванні мотиваційної компетенцій. Без сумніву, що у вирішенні цього питання не останню роль відіграє і система післядипломної педагогічної освіти, яка створює умови для постійного професійної розвитку компетентностей педагогів. Адже, завдяки їй руйнується невідповідність між здобутою фаховою підготовкою та сучасними вимогами.

Вагомий науковий доробок зарубіжних і вітчизняних вчених вказує на те, що мотивація – це сукупність зовнішніх та внутрішніх факторів, які забезпечують спонукання працівника до цілеспрямованої діяльності. Саме тому, безумовно, змістовне теоретичне та безпосереднє практичне значення має опрацювання мотивації праці педагогічних кадрів. Встановлено, що мотиваційна компетентність учителя є однією з суттєвих характеристик педагога, яка сприяє його успішній професійній діяльності.

Ключовою функцією системи післядипломної педагогічної освіти є формування мотиваційної компетентності педагога через стимулювання зацікавленості вчителя. Необхідним є: знайомство з інноваційною педагогікою; виявлення індивідуальних цілей та життєвих перспектив учителя доступ до інформаційних джерел, наявність необхідного обладнання; підтримка творчого ставлення вчителя до своєї повсякденної роботи, до пошуків нового.

На нашу думку, стимулами системи підвищення кваліфікації є: поширення та популяризація перспективного педагогічного досвіду; відвідування уроків з подальшим його аналізом; проведення атестації педагогічних працівників; залучення до участі у професійних конкурсах; публічна похвала за досягнуті успіхи; опублікування результатів творчого пошуку вчителів у навчально-методичних виданнях інституту та інше.

Таким чином, формування мотиваційної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти має бути постійним та зважати на індивідуальні особливості педагогів, а також мікроклімат, який сприяє розвитку фахової компетентності вчителя, допомагає покращити самооцінку, вдосконалити знання та уміння. Треба налаштувати педагогів на усвідомлення цінності своєї професії, відчуття радості від успіхів у роботі. Необхідно прислухатися до потреб вчителя.

Разом з тим вчитель, як «професіонал повинен мати високий рівень професійної мотивації, вміти самостійно будувати сценарій свого професійного життя, бути стійким до зовнішніх перешкод; бути готовим до постійного професійного саморозвитку, прагнути цілісності та самореалізації; бути конкурентноздатним; збагачувати досвід професії своїм оригінальним творчим внеском тощо» [1].

Мотиваційна компетентність учителя є однією з суттєвих характеристик педагога, яка сприяє його успішній професійній діяльності та самовдосконаленню, суспільній захищеності в сучасних умовах та конкурентоспроможності на ринку праці. Тільки розуміючи, що змушує педагога до дії, які мотиви в основі його професійної діяльності, можна розробити ефективну систему формування мотиваційної компетентності педагога.

Варто зауважити, що недостатня мотивація в сьогочасних умовах, стає обмежувальним чинником, що не дозволяє педагогу втілити свої потенційні можливості, на практиці та породжує масове відчуження людей від

педагогічної діяльності, зниження суспільної активності, знеособленості, зрівнялівки, інертності, байдужості.

Безумовно, вагоме теоретичне та безпосереднє практичне значення має опрацювання мотивації праці педагогічних кадрів. Оскільки від того, як розуміє педагог свою трудову діяльність і якими мотивами він керується, залежить його ставлення до педагогічної праці. Оцінка сутності мотивації та визначення механізмів реалізації дає змогу розробки реальних методів та засобів, що активізують трудову діяльність педагога та сприяють найбільше ймовірному застосуванню його творчого потенціалу.

У Концепції НУШ висловлена думка: «Українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний учитель. Нова школа потребує нового вчителя, який зможе стати агентом змін. Реформою передбачено низку стимулів для особистого і професійного зростання, з метою залучення до професії найкращих» [2].

Таким чином, на сьогодні, призначенням системи післядипломної педагогічної освіти є формування засад навколо яких конструюються визначальні якості вчителя як професіонала, оскільки від того, чим мотивує він свою діяльність, залежать характер його участі у творчих процесах, досягнуті результати в навчанні та вихованні учнів. Відповідне мотивування дасть змогу підвищити ефективність діяльності педагога, покращити його конкурентоспроможність, шляхом неперервного вдосконалення професійних знань, умінь та навичок, адже незадоволений працівник не виконує роботи якісно, позбувається впевненості у собі, здоров'я, бажання працювати, внаслідок чого втрачається репутація та престиж педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. В. М. Сич, Соціально-психологічні особливості мотивації професійного вдосконалення спеціалістів відділів освіти :автореф. дис. канд. психол. наук, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Київ, 2005.

2. МОН Концепція «Нова Українська школа» [Електронний ресурс]. Доступно: novashkola@mon.gov.ua. Дата звернення: жовтень 2022

Човнюк Юрій Васильович,

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ

Управлінська діяльність тренерів-викладачів з фізичного виховання і спортивних педагогів вже давно привертає увагу багатьох вітчизняних дослідників [1-5]. Більшість сучасних досліджень з цієї тематики [6-8] трактують діяльність тренера за своєю соціальною суттю як педагогічну, спрямовану на сприяння гармонійному розвитку особистості людини, за своїм характером управлінську і, зрозуміло, таку, котра відображає основні риси, притаманні останній. Однією з таких рис є складність.

Складність роботи тренера, зокрема, визначається тим, що йому у процесі своєї діяльності прийдеться вирішувати велику кількість задач і проблем, реалізовувати управлінські функції та виконувати цілу низку різноманітних робіт. Серед задач, котрі вирішує тренер, за масштабом можна виділити загальні задачі й окремі проблеми.

Загальні задачі: виховні, освітні, оздоровчі.

Вирішення виховних задач передбачає формування у спортсмена передового світогляду, виховання моралі сучасного українського суспільства, привити любов до праці, виховання почуття патріотизму.

Вирішення освітніх задач у широкому плані передбачає озброєння спортсмена знаннями, вміннями й навичками у області теорії й методики тренування, фізіології, біомеханіки і т.д., необхідними йому задля

усвідомленого підходу до занять фізичною культурою і спортом протягом усього життя.

Вирішення оздоровчих задач передбачає зміцнення здоров'я спортсмена, підвищення рівня функціональних можливостей, розвиток фізичних якостей.

Окремі задачі/проблеми зводяться до наступних: задачі технічної, фізичної, тактичної, морально-вольової, теоретичної підготовки.

Вирішення цих окремих проблем повинно забезпечити повноцінну підготовку спортсмена до змагань з обраного виду спорту протягом усього його багаторічного тренування із урахуванням вимог цього виду, періоду й етапу підготовки.

Для вирішення окремих та загальних педагогічних задач тренер у своїй діяльності виконує специфічні операції, які називаються функціями управління. Функції управління – це сукупність періодично повторюваних дій щодо управління, уособлених від виконавської діяльності, метою котрих є підвищення ефективності дії об'єкту управління.

Серед функцій управління, які реалізує тренер, можна виділити дві групи: 1) загальні – притаманні управлінській діяльності взагалі; 2) специфічні - притаманні управлінській діяльності тренера.

Загальні управлінські функції, котрі здійснює тренер: ціле покладання, прогнозування, планування, вироблення та прийняття управлінського рішення, організація дій, регулювання і координація дій, облік, контроль та оцінка діяльності, робота з інформацією.

Більшість перерахованих вище функцій періодично й закономірно у тренерській діяльності повторюються, утворюючи замкнений управлінський цикл, у котрому можна виділити три відносно самостійних стадії: 1) попереднього управління; 2) оперативного управління; 3) контролю. Кожна з вказаних стадій включає у себе ряд функцій.

Стадія попереднього управління характеризується тим, що тренер з'ясовує ситуацію (визначає проблему), встановлює цілі і задачі, імовірність

їх досягнення, стратегію дій, приймає рішення, організовує спортсменів на виконання цього рішення, створює у них відповідний емоційний та функціональний настрій (установку на дію). Ці дії тренера необхідні у зв'язку з тим, що його діяльність протікає у організаційних імовірнісних системах, якими є команди і спортивні колективи. Організаційні системи, як правило, вимагають попередньої організації та налаштування на виконання рішень.

Стадія оперативного управління включає у себе в основному дві функції – регулювання і координацію. Регулювання як функція управління переслідує мету утримання необхідних для тренера параметрів на необхідному рівні за рахунок зміни другорядних (наприклад, підтримка інтенсивності навантаження й спрямованості заняття за рахунок зміни швидкості пересування чи скорочення інтервалів відпочинку). Координація як функція управління переслідує мету налагодження узгоджених дій, що сприяє підвищенню їх ефективності за рахунок появи синергетичного ефекту. Необхідність регулювання і координації диктується тим, що на спортсмена, крім керуючих впливів тренера, впливають також і різноманітні збурюючі фактори, які знижують ефективність роботи. Регулювання і координація дозволяють здолати їх вплив. Крім того, координація як функція управління необхідна для налагодження взаємодії між спортсменами у команді, між спортсменами та науковими працівниками, особами, котрі забезпечують проведення тренувань.

Сутність заключної стадії полягає у тому, що тренер на основі реалізації функцій обліку, контролю та оцінки здійснює принцип зворотних зв'язків – необхідний та обов'язковий принцип ефективного управління.

Важливою управлінською функцією є робота з інформацією, оскільки процеси управління засновані на збиранні, зберіганні, аналізі, переробці й пересиланні інформації. У теперішній час роль наукової інформації у спорті невпинно зростає, зростають її складність та кількість. Тренер, який намагається досягти високих результатів, вже не може спиратись тільки на

власний досвід та інтуїцію, необхідні знання об'єктивних закономірностей процесу спортивної підготовки. Тому він повинен накопичувати та аналізувати інформацію, яка є у наукових роботах, а також інформацію, яка відображає процес підготовки, котрий він проводить. Задача ускладнюється тим, що у ряді випадків наукова інформація для того, щоб її можна було використати у тренуванні, повинна бути перетворена, адаптована до процесу підготовки, трансформована у форму, зручну для сприйняття спортсменом.

До специфічних функцій слід віднести набір та відбір спортсменів, виховну роботу, суддівство, представництво, фінансово-господарську діяльність, громадсько-політичну роботу, агітацію та пропаганду спорту. підвищення ділової кваліфікації.

Суддівство – одна з найважливіших функцій у роботі тренера, особливо на рівні масового спорту, коли тренер виступає у ролі нейтрального арбітра на контрольних, перевідних та інших випробуваннях, а також на різноманітних масових та інших змаганнях.

Набір та відбір спортсменів як забезпечуюча специфічна функція у роботі тренера грає виключно важливу роль, оскільки якість набору спортсменів суттєвим чином впливає на ефективність усього тренувального процесу. Роль цієї функції особливо зростає при підготовці резерву для результативного спорту чи спорту вищих досягнень.

Фінансово-господарська діяльність також входить у обов'язки тренера у зв'язку з необхідністю постійного контролю за експлуатацією спортивного інвентарю, спорядження, а також у зв'язку з необхідністю оформлення проїзних, документів для відряджень, пов'язаних з поїздками спортсменів на учбово-тренувальні збори та змагання.

Громадсько-політична діяльність тренера реалізується шляхом участі тренера у діяльності різноманітних громадських організацій, федерацій за видами спорту, тренерських радах, комісіях і т.п., що розширює діапазон впливу тренера.

Агітація та пропаганда спорту як функція управління у роботі тренера реалізується для формування у молоді інтересу до занять спортом, популяризації успіхів тієї організації, у якій працює тренер, і т.п.

Підвищення ділової кваліфікації зараз у роботі тренера набуває все більшого значення у зв'язку із зростанням наукових знань при проведенні спортивного тренування. Реалізується ця функція шляхом самоосвіти, обміну передовим досвідом роботи, участю у роботі конференцій, нарад, шляхом занять на курсах і факультетах підвищення кваліфікації.

Функція представництва проявляє себе під час змагань, коли тренер може виступати у ролі представника команди, а також при роботі у різноманітних громадських органах – тренерських радах, федераціях, де тренер представляє та відстоює інтереси спортсменів, маючи на це відповідні повноваження.

Виховна функція є однією з найважливіших у діяльності тренера, оскільки вирішує задачі гармонійного формування особистості спортсмена як члена сучасного українського суспільства. Реалізується ця функція шляхом застосування різноманітних методів виховного впливу та соціально-психологічного керування спортсменом і командою.

Перераховані функції управління реалізуються у кожного тренера у залежності від конкретної ситуації, контингенту спортсменів, цілей та задач тренування, вимог виду спорту і т.п. Всі вони тісно взаємно зв'язані й у процесі управлінської діяльності тісно взаємодіють. Тому недоліки у виконанні однієї функції неминуче призводять до погіршення виконання інших й до погіршення результату у цілому.

Список використаних джерел

1. Друзь В.А. Моделирование процесса спортивной тренировки. Киев: Здоров'я, 1976. 94с.
2. Жмарёв Н.В. Системный подход и целевое управление в спорте. Киев: Здоров'я, 1984. 142с.

3. Жмарёв Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера. Киев: Здоров'я, 1986. 128с.
4. Петровский В.В. Кибернетика и спорт. Киев: Здоров'я, 1973. 92с.
5. Платонов В.Н. Современная спортивная тренировка. Киев: Здоров'я, 1980. 334с.
6. Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения: учебник (для тренеров): в 2-х кн. Киев: Олимпийская литература, 2015. Кн. 1. 680с.
7. Бойко Г.Л., Карпюк І.Ю., Дакал Н.А. та ін. Інноваційні технології фізичного виховання студентів/Ред. Ю.М. Вихляєв. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 608с.
8. Платонов В.М. Сучасна система спортивного тренування. Київ: Олімпійська література, 2020. 704с.

УДК 341.43 (075.8)

*Чулінда Людмила Іванівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та
адміністративного права,
Національний авіаційний університет*

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У СФЕРІ ОСВІТИ

В умовах збройної агресії РФ проти України мільйони людей покинули свої домівки. Частина з них переїхали в межах країни, а частина — виїхали за кордон.

Уряди країн, що приймали вимушених переселенців з України, серед інших заходів підтримки запропонували також можливість продовжити навчання на різних рівнях освіти. У дитячих садочках і школах українські

діти мають право навчатися за місцем тимчасового перебування. У більшості європейських країн середня освіта є обов'язковою, тому значна частка українських учнів вчиться одночасно в місцевих школах і в українських дистанційно. Іноземні університети та інституції почали запускати окремі програми, надавати стипендії та іншу підтримку українським студентам. Однак існує низка проблем, з якою стикаються учні та студенти за кордоном: мовний бар'єр, подвійне навантаження, брак технічних засобів для навчання, академічна різниця та інші.

Молодь за кордоном, що цього року закінчила школу і планувала продовжувати освіту, може робити це як в українських вишах, так і в країнах тимчасового перебування. В Україні цього року замість зовнішнього незалежного оцінювання було запроваджено національний мультипредметний тест (далі — НМТ) для вступу до вищих навчальних закладів. На відміну від ЗНО, його складали не у паперовому вигляді, а в цифровому у спеціально обладнаних центрах. Сам тест містив питання з трьох предметів: української мови, історії України та математики — відповідно, всі ці предмети складали в один день.

Національний мультипредметний тест НМТ можна було скласти як в Україні, так і за кордоном. За словами міністра освіти і науки України, НМТ було проведено в більшості країн Європейського Союзу за таким же принципом, як в Україні, тобто в спеціально відведених комп'ютерних центрах під координацією україномовних педагогів. За кордоном Національний мультипредметний тест склали 28 тисяч абітурієнтів. Відомо, що найбільше заявок на проходження НМТ за кордоном подали українські абітурієнти у Берліні, Мюнхені та Варшаві.

Після початку повномасштабного вторгнення закордонні інституції та університети почали створювати різні можливості для українських студентів та науковців з України. Їм пропонують продовжити навчання у західних університетах або взяти участь у різноманітних освітніх програмах. У деяких країнах (наприклад, у Польщі чи Литві) також скасовують або

відтермінуюють для українців плату за навчання та проживання у гуртожитках.

Уряди окремих країн (наприклад, Чехії чи США) виділяють додаткову фінансову підтримку на потреби українських студентів і запроваджують стипендії для українців. У деяких країнах існують окремі програми, орієнтовані на студентів та аспірантів з України — наприклад, програма «Солідарні з Україною», за допомогою якої можна продовжувати навчання в Польщі.

Окрім продовження навчання та фінансової допомоги, низка університетів сприяють працевлаштуванню студентів, наданню житла та безоплатного харчування, пропонують психологічну та юридичну підтримку. Для науковців з України низка інституцій надають можливості для працевлаштування.

Деякі університети розробляють адаптивні програми українською мовою для біженців з України. Наприклад, варшавський університет Collegium Civitas розробив адаптовані програми з українською мовою навчання для студентів першого року навчання. Після закінчення першого курсу вони продовжать навчання польською мовою. У всіх країнах пропонують курси вивчення національної мови.

З-поміж мережі європейських університетів частина намагаються підтримувати студентів, викладачів та науковців не лише в академічному полі, але також організовують і гуманітарну допомогу. Наприклад, у французькому Université Paris Cité пропонують психологічну допомогу студентам, які вже дісталися Франції, а також збирають харчові продукти та предмети гігієни, одяг, лікарські засоби для відправлення в Україну. Збором гуманітарної допомоги також займаються в Ягеллонському університеті, Радбоуд-університеті та інших.

З ініціативи Київської школи економіки було створено проєкт «Ukrainian Global University», який має на меті надати українським студентам, науковцям і викладачам можливість долучатися до програм

закордонних університетів та інституцій. Національний університет «Києво-Могилянська академія» також заявив про відкриття своїх кампусів у Європі та Північній Америці, де кожного семестру зможуть навчатися 500 студентів.

Серед проблем, з якими стикаються українські здобувачі освіти за кордоном, фахівці виокремлюють такі [1].

Мовний бар'єр. Саме мова є однією зі складнощів, з якими доводиться стикатися учням і студентам, що продовжують навчання за кордоном. Для здобувачів середньої освіти навчання проводиться переважно державною мовою країни, якої українські діти у своїх школах не вивчали. Водночас у студентів може бути можливість вчитися на англomовних програмах, але мовний бар'єр може стати для них перешкодою для інтеграції у країні перебування.

Подвійне навантаження на українських учнів і студентів. Велика частка українських учнів, які виїхали за кордон, навчаються у місцевих школах, бо у більшості європейських країн середня освіта є обов'язковою, і водночас продовжують навчання дистанційно в українських школах. Однією з причин цього є бажання не поглиблювати академічну різницю та не мати проблем із перезарахуванням оцінок. Подвійне навантаження є проблемою у будь-якому разі, однак ця проблема може лише посилюватися, якщо навчання у двох школах відбувається в один і той самий час. Як повідомляється на сайті Освітнього омбудсмена України, є також повідомлення від студентів про те, що їх змушують навчатися одночасно і в українських університетах, і в закордонних.

Брак українознавчої складової. За умови навчання лише у місцевій школі у країні перебування діти можуть не вивчати українську мову та літературу, історію України, правознавство тощо, а також втрачати час для навчання з цих предметів. Одним із рішень, які частково застосовуються, є можливість вивчати їх асинхронно, отримуючи від вчителів матеріали для самостійного опрацювання, але це має меншу ефективність, ніж повноцінне навчання.

Можливий брак технічних засобів для навчання. Українські учні можуть не мати потрібних технічних засобів для навчання, що ускладнюватиме їхній процес як українського дистанційного навчання, так і навчання за кордоном.

Академічна різниця. Освітні програми та стандарти можуть відрізнятися в Україні й у країні перебування учнівства. Наприклад, частина європейських країн мають 12-річну школу, натомість в Україні поки що навчання здійснюється за 11-річною програмою. Це впливатиме на складність засвоєння матеріалу учнями.

Брак знань і ресурсів вчителів за кордоном. У європейських країн різний досвід інтеграції біженців у систему освіти. У країнах, до яких виїхало найбільше українських дітей-біженців, можуть виникати проблеми із забезпеченням достатньої кількості вчителів. Окрім того, не всі вчителі можуть володіти методами навчання дітей, які спілкуються іншою мовою. Хоча у деяких країнах розробляються програми та навчальні матеріали з інтеграції, це відбувається не всюди.

Запрошення росіян на програми, відкриті для українців. Попри те, що багато інституцій та університетів надають стипендії та відкривають програми для українців, які залишають Україну через війну, такі програми або стипендії також відкривають для росіян. Намагаючись підтримати студентів і науковців з України, закордонні інституції надають можливість користуватися ідентичними можливостями росіянам, аргументуючи це тим, що не всі росіяни несуть відповідальність за війну в Україні. Це суперечить заявленим цілям і не є етичним, адже кожне місце, яке надане представникам РФ, могла б зайняти людина з України, яка перебуває у більш вразливому становищі. Крім того, наявність людей з Росії негативно впливає на психологічну та фізичну безпеку українців.

Серед рекомендацій, які можна надати, це удосконалення і спрощення можливостей міжнародної академічної мобільності для студентів і викладачів з метою уникнення подвійного навантаження та створення можливостей

збереження зв'язків з Україною й українською системою освіти для українських біженців за кордоном; стимулювання і сприяння створенню спільних програм українських та іноземних закладів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Освіта українських біженців за кордоном від початку повномасштабного вторгнення РФ. URL: https://cedos.org.ua/researches/osvita-ukrayinskyh-bizhen_ok-za-kordonom-24-lyutogo-20-cherhvnya/

УДК 377.02

Юденкова Олена Петрівна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри методики професійної освіти
та соціально-гуманітарних дисциплін,
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України

РОЗВИТОК АКТУАЛЬНИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДЛЯ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО МАЙБУТНЬОГО

Ліквідація розриву у навичках, яких потребують роботодавці, та які формують заклади професійної (професійно-технічної) освіти у майбутніх кваліфікованих робітників є надзвичайно актуальною проблемою не тільки для України, а й у багатьох країнах світу. Одна з причин такого розриву - швидкий розвиток технологій, що безпосередньо впливають на бізнес-середовище, виробництва.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі обговорюються поточні зміни, що відбуваються у світі, та їх наслідки для людства. Про

швидкість розвитку технологій говорить такий, начебто, другорядний факт: сьогодні технологія блокчейн широко відома, її впроваджують у бізнес найбільші компанії світу. Тим часом, коли у 2016 році побачив світ перший переклад книги Шваба «Четверта промислова революція» [6], слово «блокчейн» у нашій мові ще не вживалося, а термін blockchain було перекладено як «ланцюжок блоків». Це один з фактів, які підтверджують стрімкість змін, що відбуваються в навколишньому світі. Описані технологічні зрушення четвертої промислової революції у взаємодії з соціально-економічними і демографічними тенденціями (такими, як урбанізація, що продовжується, старіння населення) можуть створити катастрофічну ситуацію, що призведе до появи підривних бізнес-моделей майже у всіх галузях. Цей «технологічний шквал» може спричинити значні зміни на ринку праці. З'являться нові професії, а ряд старих виявиться повністю або частково заміненими на автомати або просто зникне.

Майбутня трансформація у сфері зайнятості також передбачає кардинальні зміни в принципах організації спільної роботи (наприклад, впровадження безперервно функціонуючих віддалених інформаційних систем для роботи в реальному часі) і в тому, де і коли працюють люди (наприклад, вдома, в офісі або будь-якій точці світу). У той же час з'явиться безліч нових професій, таких як фахівець з обігу даних, аналітик даних, фахівець з мереж великих даних, 3D- і 4D- дизайнер, інтелектуальний скаут екосистем, спеціаліст з платформи Watson, консультант у галузі захисту персональних даних, радник з нанотехнологій, експерт у галузі датчиків, фахівці з технічних аспектів четвертої промислової революції, маркетингу та продажу.

За приблизними оцінками, 65% нинішніх учнів початкових шкіл працюватимуть у професіях, які поки ще не існують. Цифрові навички стануть невід'ємною частиною будь-якої професії майбутнього. Багато університетів вже готують нові програми навчання у перелічених вище

сферах. Крім того, трансформація ринку праці вплине і на гендерну нерівність [2, с. 164].

У зв'язку з цим, виникає нагальна необхідність щодо розвитку актуальних навичок в учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) для роботи в сучасних умовах та успішного професійного майбутнього. Ми не можемо достеменно знати, які професії матимуть найбільший попит, але можемо спрогнозувати, які навички будуть потрібні.

У різних країнах триває діалог між заінтересованими сторонами щодо навичок майбутнього. Так, президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн запропонувала оголосити 2023 рік Європейським роком навичок, щоб зосередитися на інвестиціях у розвиток робітничих професій та підвищення кваліфікації фахівців.

Для нашого наукового пошуку важливе значення мають положення, ідеї, статистичні дані, викладені в орієнтовних Європейських рамках цифрової компетентності викладачів Об'єднаного дослідницького центру (JRC) Європейської комісії (DigCompEdu) (2017), розроблені для педагогічних працівників усіх рівнів, включно з освітою дорослих; рекомендаціях ЮНЕСКО щодо структури ІКТ компетентностей учителів (2018); стандартах для адміністраторів, тренерів і викладачів, розроблених Міжнародним об'єднанням із питань використання технологій у освіті ISTE; стандартах ІКТ компетентності вчителів (ЮНЕСКО, 2008) [1, с. 206] тощо.

Передусім підкреслимо, що в Україні поки що не здійснено обґрунтування загальноприйнятих методологічних, теоретичних підходів, які б сприяли розв'язанню нагальних завдань щодо розвитку актуальних навичок для сучасного стану та майбутнього у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. За таких умов доцільно враховувати напрацювання, викладені у відповідних документах міжнародного й національного рівнів, а також у наукових розвідках українських вчених, здійснювати аналіз вимог українських компаній до навичок випускників ЗП(ПТ)О. Вимоги щодо

наявності у майбутніх кваліфікованих робітників сучасних навичок має розглядатися з позицій сьогодення та в перспективі 2030 року і з врахуванням розвитку економіки і ринку праці.

З 1 вересня 2022 року близько 227 тис. здобувачів освіти ЗП(ПТ)О розпочали новий навчальний рік за очною, дистанційною та змішаними формами навчання, в залежності від кризової ситуації в регіоні, що пов'язана з військовими діями на території України. Поряд з цим, згідно з даними Офісу Генерального прокурора, окупанти пошкодили 2 102 закладів освіти та зруйнували 215 із них [3]. Викладачі та майстри виробничого навчання опановують методики ефективного викладання як теорії, так і практичної підготовки онлайн. Проте, аналітичні дослідження серед роботодавців різних галузей економіки свідчать, що все частіше ЗП(ПТ)О випускають кваліфікованих робітників, які не мають навичок, що відповідають вимогам організацій. Від цього страждають як компанії, так і випускники. Зазначене вище зумовлює актуальність проблеми розвитку цифрових компетенцій та професійно-педагогічних компетентностей педагогів у сфері професійної освіти.

На конференції в Лугано прем'єр-міністр України Денис Шмигаль презентував План відновлення України. Окремий розділ присвячено освіті. Загалом для трансформації цієї сфери хочуть залучити 5 млрд доларів. «План містить окремий розділ щодо відновлення сфери освіти і науки. Над запропонованими проектами та заходами спільно працювали представники МОН України, Офісу Президента, Комітету ВР України з питань освіти, науки та інновацій, понад 170 українських, а також близько 80 іноземних експертів і партнерів», – зазначив Сергій Шкарлет [5]. План Відновлення України має візію відновлення: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» [4]. План Відновлення України спрямований на прискорення стійкого економічного зростання. У рамках плану визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів. План відновлення враховує досвід європейських країн, а також пропонує

використання принципів, підходів, інструментарію та практик Європейського Союзу.

Стратегією реформування професійної (професійно-технічної) освіти передбачено залучення коштів на проєкти: ефективна мережа закладів професійної освіти для повоєнних потреб особистості, суспільства, економіки; єдина система професійної освіти. Об'єднання професійно-технічної та фахової передвищої освіти; «Тижні професійної освіти» Створення програм професійної орієнтації в тому числі WSU; новий освітній простір - відбудова навчальних корпусів ЗВО та ЗФПО; проєкти в сфері цифрового контенту. Цифрова платформа П(ПТ)О; реальна фінансова автономія закладів фахової передвищої освіти; навчання викладачів економічних дисциплін 700 ЗПТО формуванню в учнів підприємливості за методикою бізнес-планування Start and Improve Your Business; навчання педпрацівників 700 ЗПТО методикам формування «м'яких» навичок.

На наше переконання, посиленої уваги потребує вивчення досвіду та запровадження інноваційних кейсів щодо розвитку професійно-педагогічних компетентностей, цифрових та комунікаційних компетенцій педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах неперервної професійної освіти. Найбільша проблема сучасних педагогічних працівників — це нестача професійних навичок (skills gap). Як вихід, в системі неперервного професійного зростання пропонується педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О зробити навчання своєю щоденною звичкою, тобто застосувати концепцію lifelong learning (навчання впродовж всього життя). Найефективніший підхід - це культура безперервного навчання, коли воно стає частиною робочого дня.

Отже, здійснений науковий пошук дає підстави для формулювання висновку - розвиток актуальних навичок в учнів ЗП(ПТ)О для роботи в сучасних умовах та успішного професійного майбутнього зумовлює вирішення пріоритетних завдань, що постають перед педагогами практиками в умовах нестабільності, а саме необхідно: розробити науково обґрунтовану національну стратегію розвитку неперервної цифрової освіти в Україні;

проводити різноманітні освітні тренінги; впроваджувати нові програми навчання (включаючи роботу психолога), запроваджувати програми наставництва та менторства; зробити акцент на практичній частині освітньої програми; розвивати партнерства з ЗВО та бізнесом (галузевими кластерами); застосовувати більше інтерактивних і творчих форм навчання; впроваджувати інновації в програми навчання, в т. ч. ІТ-технології, розвивати онлайн-навчання

Список використаних джерел

1. Аніщенко О.В. Розвиток цифрових компетенцій педагогічного персоналу у сфері освіти дорослих – актуалітет педагогічної науки і практики // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць. – К.; Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2020. Вип. 55. – С. 206-214. DOI: 10.31652/2412-1142-2020-55-206-214.

2. Блуммарт Т. Четвертая промышленная революция и бизнес: Как конкурировать и развиваться в эпоху сингулярности/ Тью Блуммарт, Стефан ванд ен Брук при участии Эрика Колтофа: пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2019. – 204 с.

3. Дані Офісу Генерального прокурора [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://t.me/pgov_gov_ua/4700

4. План Відновлення України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system?page=6>

5. План Відновлення України: освіта та наука, як фундамент розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlennya-ukrayini-osvita-ta-nauka-yak->

6. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К. Шваб — «Эксмо», — (Top Business Awards), 2016. 138 с.

*Ястремський Валентин,
Operator Georg Fischer srl, Мантова, Італія*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ У КОМПАНІЇ GEORG FISCHER SRL

Компанія "GEORG FISCHER PIPING SYSTEMS" - провідний світовий виробник трубопроводних систем з пластикових матеріалів з представництвами в Європі, Азії, Північній і Південній Америках, Індії та Австралії. Територіально головний офіс фірми розташований на північному сході Швейцарії в м Шаффхаузен, а заводи - по всьому світу. Загальна кількість співробітників складає близько 14 тисяч осіб.

Одне з найважливіших напрямків концерну - виробництво зварювального устаткування для всіх видів зварювання, яке вважається найбільш якісним і надійним. Виробляються зварювальні апарати на заводі Georg Fischer Omicron S.r.l. в Каселла ді Сельваццано на півночі Італії [1].

Головною перевагою продукції концерну GEORG FISCHER є її конкурентоспроможність, надійність і бездоганна якість виробів, завдяки чому швейцарське підприємство незмінно лідирує на світовому ринку. Ці плюси компанія постійно використовує при роботі зі своїми теперішніми та потенційними клієнтами, партнерами.

Розвиток будь-якої компанії, що займається продажем трубої продукції або будівництвом трубопроводів, а також її подальше існування на ринку багато в чому залежить від вибору партнера-постачальника. Одним з основних умов вибору компанії-партнера є якість продукції, що випускається підприємством, яка буде в подальшому використовуватися при експлуатації трубопроводних систем.

Такий підхід простежується у всіх ієрархіях продажів і пропозицій: починаючи від закупівель у зарубіжних партнерів до продажу товару на внутрішньому ринку, тобто переходу якісного товару до кінцевого

споживача. Користуючись цією продукцією, споживач повинен бути на 100% впевнений, що пророблена робота зроблена їм якісно і пройде всі випробування, які пред'являються до об'єктів, а в подальшому не виникне проблем при експлуатації трубопроводів.

В теперішніх кризових умовах, в умовах коронавірусу багато світових виробників різної промислової продукції, у тому числі і GEORG FISCHER SRL, проводять корекцію клієнтоцентрованості. Основна ідея: спілкування з клієнтами переходить в онлайн. Що мається на увазі? –Зараз, в умовах світової пандемії, коли клієнт не завжди може (а в більшості випадків не може) прийти вживу, переглянути товар, побачити на власні очі особливості та результати роботи, треба шукати нові способи взаємодії з клієнтами. Ютуб-канали, Інтернет контакти, елементи мережевого маркетингу.

Самі кризові умови нинішньої життєдіяльності вимагають шукати нові ніші, нові ринки, нові рішення щодо виходу на них. Через які канали можливо достукатися до потенційного клієнта.

Гарні результати приносить використання досвіду останніх трьох місяців роботи., тобто саме в кризових умовах. І тут особливістю є те, що на перше місце виходять соціальні мережі. Використання можливості задіяти позитивні відгуки клієнтів, які вже користуються цією продукцією.

У роботі з потенційними клієнтами важливим є намагання знаття опасання, що світ змінюється тільки у гіршу сторону. Тобто орієнтувати на зміну свідомості на позитив.

Звичайно, потрібно спеціалістів навчати застосуванню новітніх технологій. Тому професійній підготовці фахівців в нових (саме кризових умовах), у тому числі і при роботі з клієнтами, потрібно приділяти багато уваги.

Список використаних джерел

<https://ukrpolyplast.com.ua/produksiya/apparaty-dlya-stykovoj-svarki-polietilenvykh-trub/apparat-dlya-stykovoj-svarki-polietilenvykh-trub-georg-fischer-gf-400>

Яценко Костянтин Анатолійович

*кандидат філософських наук,
завідувач відділення «Лікувальна справа»
Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради*

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПАРАДИГМИ: ЇХНЯ СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Національні суспільства, серед яких й українське, нині розвиваються в умовах поглиблення взаємодії культур, стрімкого зростання міжкультурних комунікаційних процесів, що зумовлює необхідність розв'язання ними низки стратегічних завдань. Серед таких завдань: збереження й розвиток усіх культурних складових соціуму; підтримка культурного розмаїття; вирішення міжкультурних протиріч шляхом реалізації рівноправного діалогу між сторонами конфлікту; консолідація суспільства навколо спільних для усієї нації цінностей.

Однією з альтернативних стратегій суспільного розвитку, спрямованих на вирішення зазначених вище проблем, є мультикультуралізм, який, в широкому розумінні, є суспільно-ліберальною концепцією суспільного розвитку, ідеологічну основу якої становить соціально-філософське обґрунтування примату етнокультурного розмаїття над гомогенністю суспільств, рівноправ'я будь-яких культурних форм та толерантність у відносинах між ними.

Філософське підґрунтя мультикультуралізму покладено в основу мультикультурних парадигм, репрезентованих в різних галузях соціогуманітарного знання, зокрема, у педагогіці.

Потрібно зазначити, що існуючі нині підходи до втілення теоретичних ідей мультикультурної освіти у реальний навчально-виховний процес, що репрезентовані педагогічними концепціями Дж. Бенкса, П. Горскі, К. Гранта,

С. Ніето К. Дж. Огбу, К. Слітер та рядом інших авторів, значно різняться між собою: від пропозицій вносити якнайбільше інформації про різні культурні групи у навчальну літературу до викорінення расизму і перебудови усіх освітянських закладів, реформування суспільства з метою надання усім справедливої та культурно збалансованої освіти.

Разом із тим, незважаючи на суттєві відмінності, ці концепти об'єднуює спільна основа. Нею є їхня спрямованість на дослідження етнічної ідентифікації, культурного плюралізму, нерівного розподілу ресурсів та іншої проблематики, пов'язаної із культурною дискримінацією.

Така організація освіти, що сприятиме розвитку особистості в умовах поглиблення міжкультурної взаємодії, може бути реалізована шляхом застосування у навчанні основних принципів мультикультуралізму, насамперед, у сфері вищої (передвищої) освіти. Такими принципами мультикультурної освіти західний дослідник Ж. Бурже називає :

- її холістичність, як врахування у педагогічному процесі усіх аспектів життя суспільства на різних рівнях їх усвідомлення;
- спрямованість на активізацію пізнавальних процесів, а не націленість її на подолання кризових явищ у суспільстві;
- превентивний і корегуючий характер педагогічного процесу, що пов'язаний із формуванням в особистості базових умінь і навичок задля виходу із конфліктних ситуацій;
- перманентність і прогресивність мультикультурної освіти, що передбачає отримання людиною додаткової освіти [2, с. 24].

Серед значного розмаїття педагогічних мультикультурних моделей в контексті їх запровадження в український освітянський простір, заслуговує на увагу концепція освітянської рівності Дж. Бенкса.

У цій концепції реалізація мультикультурних принципів на практиці реалізується як безперервний процес, що потребує довгострокових вкладень часу й зусиль, а також ретельно спланованих дій та моніторингу.

Дж. Бенкс розглядає мультикультурну освіту як можливість міжкультурного діалогу спрямованого на забезпечення рівних можливостей та умов набуття освіти для представників різних расових, етнічних і соціальних груп. Реалізація такого діалогу, на думку дослідника, повинна передбачати послідовну реалізацію п'яти послідовних рівнів у навчанні:

- 1) інтеграцію змісту;
- 2) конструювання знань;
- 3) подолання упереджень;
- 4) справедливу педагогіку;
- 5) стимулювання розвитку середовища і соціальної організації [2, с. 106].

На наш погляд, серед значної кількості мультикультурних педагогічних концептів, репрезентованих в академічному середовищі, саме модель Дж. Бенкса якнайкраще відповідає умовам функціонування полікультурного українського соціуму.

Розглядаючи перспективи впровадження мультикультурних педагогічних практик, або їхніх окремих елементів в систему вітчизняної освіти слід наголосити не лише на їхній реалістичності, але й необхідності реалізації цих програм. Адже, саме зараз, коли Україна отримала реальні перспективи стати повноправним членом Європейського Союзу, поглиблення міжкультурної комунікації і необхідність пристосування до цих умов, стало невідворотним процесом та новим викликом, що постав перед вітчизняним суспільством.

Список використаних джерел

1. Якса Н. В. Професійна підготовка майбутніх учителів: теорія і методика міжкультурної взаємодії в умовах Кримського регіону : Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2008. 552 с.

2. Bourget J. Development of Polycentric Consciousness: A Model for Multicultural Education. N.-Y. : New York University Press, 1998. 259 p..

ТЕЗИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧІВ

*Беседовська Тетяна Ігорівна,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта,
133 групи Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради
науковий керівник: Меленець Ірина Олексіївна,
викладач Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради*

МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ ЯК «РЕСУРСНА ВАЛІЗА» ВИКЛАДАЧА

*Будь-яка добре розвинена технологія відрізняється від магії.
Артур Кларк*

З кожним днем все більше зростає час використання мобільного інтернету та збільшується кількість користувачів мобільних пристроїв. Такі зміни цілком обумовлені, зараз всі прагнуть до зручності і мобільності у всіх сферах життя. З появою комунікаторів і планшетів, вже немає необхідності брати з собою ноутбуки та інші пристрої в дорогу, в відрядження, на зустрічі і для інших цілей.

Однак мобільні пристрої не приносили б стільки користі без спеціальних програм – **мобільних додатків**.

Значимість мобільних додатків в освіті зростає, а основна причина цього - **можливості**, які вони дають:

- спільна робота здобувачів освіти над завданнями під час занять і в позаурочній діяльності,
- обмін файлами, матеріалами,

➤ організація дистанційного навчання та взаємодії з батьками.

Отже, мобільний застосунок або додаток — програмне забезпечення, призначене для роботи на смартфонах, планшетах та інших мобільних пристрої[1, с. 5].

Успіхи в планшетних комп'ютерах і смартфонах останнім часом значно покращилися, і тепер такі пристрої широко використовуються. Молодь та викладачі зацікавлені у використанні цих пристроїв в якості засобу забезпечення можливостей навчання. Читання онлайнконтенту з електронних книг або Інтернету, прослуховування музики і перегляд відео – це всі види діяльності, які підтримують навчання. Проте, існує ряд проблем, що виникли при використанні мобільного навчання в аудиторіях.

Переваги мобільних пристроїв:

➤ можливість вільно переміщатися (тобто незалежно від того, де школяр або студент буде знаходитися, він завжди буде на зв'язку) ;

➤ учні можуть спілкуватися один з одним і викладачем, задавати питання, на які не знають правильної відповіді;

➤ можливість вчитися людям з обмеженими можливостями, які за станом здоров'я не можуть відвідувати заняття;

➤ кишенькові або планшетні ПК (КПК) і електронні книги легше і займають менше місця, ніж файли, паперу, підручники і навіть ноутбуки [2, с. 9].

Недоліки мобільних пристроїв:

✓ заряд батареї мобільного пристрою не нескінченний, в будь-який момент акумулятор може розрядитися і всі дані, які вчасно були збережені, будуть видалені з пристрою;

✓ як правило, пам'ять мобільного пристрою значно поступається за розміром пам'яті ПК або ноутбука ;

✓ пропускна здатність може знизитися при великій кількості користувачів, підключених одночасно до однієї бездротової мережі ;

✓ мобільним освітніми програмами доводиться конкурувати з іграми за увагу аудиторії.

Поряд з видимими перевагами мобільного навчання існує ряд проблем і складнощів, які виділимо наступні:

Технічні проблеми:

- маленький розмір екранів і клавіш на мобільних пристроях;
- проблеми з доступом до Інтернету;
- той факт, що мобільні пристрої працюють тільки від батарей;
- обсяг пам'яті, доступної на мобільних пристроях;
- проблеми інформаційної безпеки;
- відсутність єдиних стандартів в зв'язку з мобільними платформами і ін [2, с. 9]..

Мобільне навчання можна організувати різними способами, це може бути організація мобільного навчання за допомогою систем управління мобільним навчанням (платформи для розробки курсів), мобільні додатки з використання внутрішніх та зовнішніх ресурсів контенту, закриті системи електронного доступу. Переглянувши всі переваги та недоліки, можна зробити висновок, що, з одного боку, таке «мобільне навчання» добре як для здобувачів освіти, так і для самих викладачів. Поряд з цим існують і недоліки, здатні загальмувати розвиток даного напрямку. Тому майбутнє сфери мобільного навчання вимагає спільних зусиль виробників мобільних додатків, операторів мобільних послуг, а також експертів в сфері освіти [2, с. 13].

Вимоги до мобільних навчальних додатків.

Мобільні навчальні програми повинні відповідати наступним вимогам, а саме:

- Компактність.
- Високий рівень мікроергономіки.
- Повсюдність і доступність.
- Доступ.

Зрозуміло, мобільні технології не є і ніколи не стануть панацеєю для освіти, проте це потужне і часто недооцінене засіб (серед інших) здатне вивести освіту на новий рівень.

Розглянемо деякі **переваги мобільного навчання**, виділені співробітниками **ЮНЕСКО** (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури):

- **Розширення можливостей і забезпечення рівного доступу до освіти.** Ціни на мобільні телефони постійно знижуються, тому все більша кількість людей, навіть в найбільш бідніших регіонах, мають можливість придбати подібні пристрої і знають, як їх використовувати. В даний час в різних країнах існує безліч проектів на основі застосування мобільних технологій, які надають сучасні навчальні матеріали за допомогою мобільного зв'язку для всіх бажаючих.

- **Персоналізація навчання.** Мобільні пристрої, як правило, належать їхнім відповідним власникам, знаходяться в їх розпорядженні протягом усього дня і мають безліч функцій для налаштування. Саме тому мобільні технології забезпечують ширші можливості для персоналізації в порівнянні зі стаціонарними технологіями.

- **Миттєвий зворотній зв'язок і оцінка результатів навчання.** Мобільні технології прискорюють процес оцінки результатів навчання і дають здобувачам освіти і викладачам можливість швидше відстежувати досягнуті успіхи.

- **Навчання в будь-який час і в будь-якому місці.** Оскільки більшу частину часу мобільний пристрій знаходиться зі своїм власником, проводити навчання можна в будь-який час і в будь-якому місці. Мобільні навчальні додатки дають користувачеві можливість вибору: він може виконати вправу, яка потребує кількох хвилин, або повністю сконцентруватися на завданні протягом декількох годин. Завдяки подібній гнучкості для навчання можна використовувати велику перерву між заняттями або прогулянкою.

▪ **Підтримка ситуаційного навчання.** У порівнянні з традиційним процесом навчання в аудиторіях, мобільні пристрої дозволяють перемістити дитини в середу, максимально полегшує розуміння предмета, за допомогою різноманітних предметних мобільних додатків. Наприклад, мобільні додатки - екскурсіводи по місту, що розповідають про найважливіші архітектурних об'єктах, їх композиції, конструкції і значенні; мобільні додатки, що надають відомості про рослини у міру знайомства з ними в середовищі природного проживання та ін.

▪ **Розвиток безперервного навчання.** Завдяки хмарним сховищ даних можна підвищити ефективність навчання. Освітні ресурси і інформацію можна зберігати в хмарних сховищах, а не на жорсткому диску ПК, тому учні можуть працювати з одним і тим же матеріалом з різних мобільних пристроїв. Сучасне ПЗ дозволяє синхронізувати дані на кількох пристроях, тому учні можуть відновити роботу на мобільному телефоні з того місця, де вона була припинена на ПК, і навпаки.

▪ **Забезпечення зв'язку між формальним і неформальним навчанням.** Мобільні пристрої стирають кордони між формальним і неформальним навчанням, сприяючи отриманню нових знань. За допомогою мобільних пристроїв здобувачі освіти з легкістю знаходять додаткові матеріали, щоб глибше зрозуміти навчальний матеріал, про який розповідалося в аудиторії. Наприклад, існує величезна кількість додатків для вивчення мов, які «говорять» із здобувачами освіти і «слухають» їх через вбудовані в мобільний телефон динаміки і мікрофон. Раніше для цього був потрібен педагог, тепер же достатньо мобільного пристрою і встановленого на ньому мобільного додатка.

▪ **Допомога учням з обмеженими можливостями.** Завдяки технологіям масштабування тексту, голосової транскрипції, геолокації і перетворення тексту в мовлення, мобільні пристрої кардинально підвищують якість навчання людей з обмеженими можливостями як в спільнотах з достатніми ресурсами, так і в менш забезпечених співтовариствах.

Аналіз літератури, присвяченої застосуванню мобільних додатків в навчанні, переконливо показує, що в цій ідеї укладено великі можливості для модернізації навчання, тобто для вдосконалення процесу навчання в світлі нових вимог, що пред'являються в даний час до освіти. Можливості мобільних технологій в сфері навчання значні і в багатьох випадках добре обґрунтовані. Не будучи панацеєю, разом з тим мобільні технології допоможуть вирішити деякі проблеми освіти за рахунок використання нового і ефективного підходу. У світі, в якому росте залежність від засобів зв'язку і доступу до інформації, мобільні пристрою не будуть тимчасовим явищем. [1, с. 7].

Список використаних джерел

1. Горбатюк Р. М. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти [Електронний ресурс] / Р. М. Горбатюк, Ю. Й. Тулашвілі. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2013. – №27 - С. 31-34. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuupep_2013_27_10 Дендев Б.

2. Мобільне навчання для якісної освіти та соціальної інтеграції. Аналітична записка інституту ЮНЕСКО по інформаційним технологіям. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214679.pdf/>

3. Мобільне навчання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.

*Демченко Катерина Ігорівна,
студентка спеціальності 013 Початкова освіта,
141 групи Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради;
науковий керівник: Меленець Ірина Олексіївна,
викладач Коростишівського педагогічного
фахового коледжу імені І.Я. Франка
Житомирської обласної ради*

ПРОАКТИВНІСТЬ: ВПЛИВАТИ ЧИ БУТИ ОБ'ЄКТОМ ВПЛИВУ?

Треба бути світочем, а не суддею.

Слово «**проактивний**» було вперше введено автором логотерапії Віктором Франклом у його книзі «Людина у пошуках сенсу» для позначення **особистості, яка приймає відповідальність за себе і своє життя**, а не шукає причин подій, що відбуваються з нею, в навколишніх людях і обставинах. То що таке проактивність?

Проактивність — спроможність активно здійснювати вибір мети, засобів її досягнення, адекватні цілі, підпорядковувати цієї мети свої прагнення, думки, почуття, дії, проявляти ініціативу, відповідати за себе. Тому що свобода без відповідальності породжує хаос [1].

Проактивність — уявлення про природу психіки людини, що властиве, в першу чергу, гуманістичній психології.

Згідно з уявленнями про проактивність психіки людини, між подразниками, що впливають на людину і її реакцією на ці подразники лежить вільна незалежна воля. Тобто ми самі вибираємо свою реакцію на ті чи інші дії. Протилежністю проактивності є реактивність, коли вибір визначається зовнішніми обставинами, стимуляцією

Проактивність та реактивність це два протилежні підходи до життєвих обставин.

Реактивність - це пасивне відношення, неусвідомлена реакція на події, що відбуваються. Проактивність - це усвідомлений контроль над своїми емоціями та вчинками. Реактивна людина пливе за течією. Його настрій залежить від зовнішніх обставин.

Для чого потрібна проактивність

У книзі Стівена Кові "7 навичок високоефективної особистості" принцип проактивності стоїть на першому місці. Ця якість – запорука успішності.

Неоціненна перевага даної якості - особистісний розвиток. Це добре ілюструє цитата Віктора Франкла: “Я не тільки роблю відповідно до того, що я є, але й стаю відповідно до того, як я роблю”. Реакція проактивної людини ґрунтується не на первинних імпульсах, а на внутрішньому виборі та особистісних цінностях [2, С. 4].

Як розвинути проактивність у собі

Насамперед, щоб виховати проактивність у собі, необхідно прийняти він відповідальність. Перестаньте звинувачувати у всьому невдалі обставини та своє оточення. Стати капітаном свого життя і візьміть штурвал у свої руки.

По-друге, намагайтеся виявляти ініціативу та бути активним. Як то кажуть, хто хоче діяти, той знаходить можливості, а хто не хоче шукає виправдання.

І по-третє, виконуйте вправи на розвиток лідерства та проактивності [3, С. 5].

Вправа на проактивність

Протягом 30 днів виконуйте певні практичні пропозиції, це може розвинути проактивність і зробити її невід'ємною частиною вашого життя.

1. Вище я навів приклади реактивних та проактивних висловлювань. Спостерігайте за своєю мовою і постарайтеся прибрати зі свого лексикону деструктивні вирази та замінити їх на конструктивні.

2. Давайте собі обіцянки виконати щось корисне собі. Це може бути танці, навчання якоїсь мови тощо. Виконуйте свої обіцянки та приділяйте хоча б 30 хвилин на день на обране заняття.

3. Перед сном аналізуйте свій день. Якщо в якійсь ситуації ви повелися реактивно, то намалюйте у своїй уяві, що ви реагуєте проактивно [2].

Приклади проактивності

Принципи проактивності застосовні як успішної роботи, а й у всіх інших сферах життя.

У психології є один цікавий тест для дітей. Дитині показують картинку, на якій зображений хлопчик, що спіткнувся об лавочку. Психолог ставить питання: "Хто винен?" Діти 3-4 років зазвичай відповідають – лава. Після 5 років відповідають: хлопчик, який не побачив лавки. Це тест на внутрішню зрілість. Але є й безліч реактивних дорослих, які мають ставлення до життя як і трирічних дітей, й у всьому винна лава, тобто. зовнішні фактори.

Звідси, як наслідок, випливають два види поведінки:

1. **реактивна поведінка** — коли ми просто пристосовуємось до подій, які створюються іншими людьми довкола

2. **проактивна поведінка** — коли ми самі створюємо події у своєму житті.

Люди з проактивним мисленням — це люди, які розуміють, що вони відповідальні за своє життя, що ніхто інший не має на нього такого впливу, як вони самі. І навіть якщо обставини складаються не так, як вони хочуть, то вони завжди мають вибір, як відреагувати на цю ситуацію і продовжити діяти виходячи з нових умов.

Люди з реактивною поведінкою — це люди, які вважають, що їхнє життя створюють інші люди та обставини. Вони зазвичай у всьому звинувачують оточення, кажуть, що якби не це і не те, то було б по-іншому. Вони завжди є заручниками зовнішніх сил. Коли в них питаєш, чому не вдалося щось зробити, завжди знайдеться крайній, через який все зірвалося. Ці люди не беруть відповідальності за своє життя і за те, що в ньому відбувається. Вони з тих, хто тікає від світу і бояться, що їх задавить [3, С. 9].

Проактивність означає діяти самому, а чи не бути об'єктом впливу. Причому під дією розуміється як створення обставин, а й вибір реагування те що, що сталося.

У таблицях вказані основні риси, властиві проактивним і реактивним

Проактивність	Реактивність
Активність та ініціативність	Пасивність
Зміна обставин відповідно до своїх цілей або вибір обставин, що сприяють досягненню цілей	Пряма залежність настрою, результату дій від зовнішніх обставин та факторів
Ухвалення відповідальності за наслідки прийнятих рішень	Уникнення відповідальності, перекладання її на інших
Прагнення цілей, з опорою на принципи	Орієнтир на емоції
Бути об'єктом дії	Бути суб'єктом дії
Усвідомлення свободи вибору реакцію будь-яку подію	Пряма залежність між подією та реакцією на неї
Висловлювання реактивних людей	Висловлювання проактивних людей
Я хотів би цим зайнятися, але не маю часу.	– Як я можу виділити час для цієї діяльності?
- Я не знаю з чого почати.	- Де я можу отримати потрібну інформацію?
- Я не маю необхідної інформації.	- Як я можу дізнатися про це більше?
– Я раніше цим не займався і нічого про це не знаю.	- Як я можу набути необхідних мені зв'язків?
– У мене немає необхідних зв'язків.	– Де я можу отримати необхідні фінансові кошти?
- У мене немає грошей, щоб розпочати цю справу.	Як я можу заручитися їхньою підтримкою?
- Вони все одно не підтримають мою пропозицію.	- Як змінити чи покращити свою пропозицію, щоб її підтримали?
– Нікому це не треба.	– Що я можу зробити сам для покращення ситуації?

людям, і те, за якими висловлюваннями можна відрізнити одних [2, С. 5].

Наведені порівняння наочно демонструють різницю між проактивністю та реактивністю. Реактивні люди здебільшого посилаються на неможливість виконання чогось. Це виявляється у вигляді негативних речень, які сприймаються як даність.

Проактивні ж люди переважно орієнтуються те що, що можна змінити у ситуації. Ці люди запитують: «А які дії необхідно вжити?» Іншими словами, проактивність – це фокусування на своїй здатності змінити дійсність.

Докладніше з описом проактивності можна ознайомитись у книгах Стівена Кові. Проактивність, на думку Кові, - одна з 7 ключових навичок будь-якої успішної людини, не кажучи вже про керівників, результати роботи яких є запорукою досягнень будь-якої компанії.

Отже, суть проактивного і реактивного підходу до життя зрозуміла.

Одні діють. Другі стогнуть. Хто досягає мети, коментувати не потрібно.

Список використаних джерел

1. <https://kerchtt.ru/uk/proaktivnyi-i-reaktivnyi-podhody-k-zhizni-ili-kto-vinovat/>

2. <https://uayakfaq.ru/rizne/19319-kljuch-do-uspihu-fenomen-proaktivnosti.html>

3. ourses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/d80d6654b3ec04f520755db8c652e649/assetv1:Prometheus+CTFT102+2018_T3+type@asset+block/

Лекція_4.pdf

*Довбик Тимофій Олександрович,
здобувач вищої освіти, група ФВС-31,
Київський національний університет
будівництва і архітектури
науковий керівник: Човнюк Юрій Васильович,
кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

**МЕТОД ТРЕНУВАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ МЕТОД
ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ-
ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА
СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ**

Метод тренування – це специфічний спосіб впливу на організм спортсмена. При спеціалізованій підготовці, коли основним засобом вирішення багатьох її задач є змагальна вправа (для лижника – пересування на лижах, для плавця – плавання і т.д.), метод тренування стає, по суті, єдиним способом зміни тренуючого впливу [1-8].

Усі методи, котрі використовуються у підготовці спортсмена, можуть бути розділені на загально педагогічні, суворо регламентовані вправи, ігрові та змагальні [3,5,8].

При застосуванні того чи іншого методу тренування як засобу керуючого впливу тренер повинен чітко представляти собі основні характеристики методу:

1) задачі, котрі можуть бути вирішені цим методом; 2) особливості впливу на організм спортсмена; 3) переваги даного методу над іншими; 4) недоліки методу, які обмежують його застосування.

У якості прикладу розглянемо опис найбільш розповсюджених у циклічних видах спорту методів тренування – рівномірного, змінного, інтервального і повторного.

Рівномірний метод тренування. Характерна особливість методу: тривале, неперервне виконання вправи з помірною інтенсивністю.

Задачі, які вирішуються за допомогою методу: підвищення економічності рухів, підсилення функцій відстаючих органів і систем, розвиток дихальних можливостей організму.

Особливості впливу: формування стійкої рухової навички, здатності функцій організму тривалий час знаходитись у стійкому стані.

Перевага методу полягає у тому, що він дає можливість слабо підготовленим спортсменам виконати великий об'єм тренувального навантаження і досягти суттєвих якісних зсувів у підготовці.

Недоліком методу є швидка до нього адаптація, у зв'язку з чим знижується й тренувальний ефект.

Змінний метод тренування. Характеризується неперервною роботою зі зміною темпу, ритму, амплітуди рухів. Зміна всіх вказаних параметрів відбувається плавно на фоні збереження рухової навички й контролю за якістю роботи.

Задачі, які вирішуються змінним методом тренування – розширення діапазону рухової навички, підвищення координаційних здібностей організму, ефективності регуляції рухів, швидкісних можливостей, розвиток швидкості, спеціальної сили і витривалості, тактична підготовка.

Особливості впливу при тренуванні змінним методом полягають перш за все у неперервній зміні характеру роботи й плавному переведенні організму з одного режиму роботи у інший, що сприяє адаптації організму до різноманітних умов роботи, у тому числі й до умов, близьких до змагальних.

Переваги методу полягають у його універсальності й спрямованості на вдосконалення усіх регуляторних процесів, як рухових, так і функціональних, вдосконалення процесів самоуправління у системі

«спортсмен – снаряд – середовище», зміцнення регуляторних зв'язків між окремими органами і підсистемами, розширення діапазону рухової навички.

Недоліком змінного методу тренування є «неточність» у зв'язку з чим метод не забезпечує найвищого рівня підготовки для виступу на конкретній змагальній дистанції.

Інтервальний метод. Характеризується такими ознаками: 1) чітким дозуванням тривалості (45с – 1хв.) й інтенсивності роботи на прискоренні; 2) чітким плануванням тривалості інтервалів відпочинку між прискореннями (45с – 1,5хв.) й між серіями прискорень (4-5хв.); 3) використанням ЧСС у якості критерію для оцінки оптимальності інтенсивності роботи на прискоренні й тривалості інтервалу відпочинку між відрізками.

Швидкість на відрізках коливається зазвичай у межах (80...90)% від максимально можливої таким чином, щоб ЧСС до кінця роботи не перевищувала 170-180 за 1хв. Тривалість інтервалу відпочинку визначається часом зниження ЧСС до 120...130 за 1хв. Недотримання вказаних діапазонів ЧСС призводить до зміни спрямованості тренувального процесу.

Основна задача тренування інтервальним методом – розвиток аеробно-анаеробних можливостей організму за рахунок специфічного впливу на серце. Основний тренувальний вплив відбувається не під час роботи на відрізу, а у паузах між прискореннями, у інтервалах відпочинку. У цей час ЧСС знижується, але сила скорочень серця зростає, оскільки, не дивлячись на припинення роботи на відрізу, кисневий запит залишається на досить високому рівні.

Такий режим роботи серця призводить до збільшення степені його розтягнень та сили скорочень, що у свою чергу сприяє збільшенню перерізу серцевого м'язу й «посиленню» серця.

Прискорення можуть бути реалізовані з ходу серіями по 4-5 разів. Оскільки у процесі роботи відбувається поступове накопичення втоми, після кожної серії дається подовжений інтервал.

Інтервали між прискореннями заповнюються роботою малої інтенсивності.

Перевага методу полягає перш за все у можливості точного дозування тренувального навантаження. Застосування інтервального методу тренування економить час при проведенні тренувального уроку, оскільки забезпечує високу щільність навантаження і дозволяє швидше, ніж будь-який інший метод, й без небезпеки перевантаження увійти у спортивну форму.

Недоліки методу – порівняно монотонне чергування навантаження, що негативно проявляє себе на психічному стані спортсмена, й швидка адаптація до методу, що знижує його ефективність.

Повторний метод тренування. Характеризується чітким розділенням окремих періодів роботи паузами відпочинку. При тренуванні повторним методом спортсмен багато разів повторює вправу, як правило, стартуючи з одного й того ж місця. Швидкість у залежності від довжини відрізка та задач тренування – від дистанційної до максимальної, паузи відпочинку зазвичай такої тривалості, щоб забезпечити досить повне відновлення сил.

Задачі, які вирішуються повторним методом тренування, різноманітні: розвиток швидкісних можливостей чи швидкісної витривалості, тактична підготовка – моделювання змагальної ситуації. виховання психічної стійкості до роботи в умовах нестачі кисню.

Особливості впливу: при проходженні відрізків повторним методом виникають значні, а іноді й максимальні навантаження у енергетичних підсистемах організму. Завдяки цьому справляється значний вплив також і на інші підсистеми – м'язову, вегетативну, ендокринну.

Переваги – повторний метод дозволяє точно дозувати навантаження, є найбільш точним при відтворенні роботи організму в умовах кисневого боргу, що характерне для змагань на короткі та середні дистанції у бігу, плаванні, веслуванні.

Недолік повторного методу полягає у потужному впливові на ендокринну й нервову системи, у зв'язку з чим при тривалому застосуванні

повторних тренувань можуть наступити вичерпання енергетичних ресурсів й перетренування.

Список використаних джерел

1. Друзь В.А. Моделирование процесса спортивной тренировки. Киев: Здоров'я, 1976. 94с.
2. Жмарёв Н.В. Системный подход и целевое управление в спорте. Киев: Здоров'я, 1984. 142с.
3. Жмарёв Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера. Киев: Здоров'я, 1986. 128с.
4. Петровский В.В. Кибернетика и спорт. Киев: Здоров'я, 1973. 92с.
5. Платонов В.Н. Современная спортивная тренировка. Киев: Здоров'я, 1980. 334с.
6. Платонов В.Н. Система подготовки в олимпийском спорте. Общая теория и её практические приложения: учебник (для тренеров): в 2-х кн. Киев: Олимпийская литература, 2015. Кн. 1. 680с.
7. Бойко Г.Л., Карпюк І.Ю., Дакал Н.А. та ін. Інноваційні технології фізичного виховання студентів/Ред. Ю.М. Вихляев. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. 608с.
8. Платонов В.М. Сучасна система спортивного тренування. Київ: Олімпійська література, 2020. 704с.

Звягінцев Артур Олександрович,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-11
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
науковий керівник: Гасанова Саїда Фарухівна,
старший викладач кафедри ФВіС,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО БОКСУ

Розвиток боксу є немислимим без глибокого вивчення його історії – перемог та поразок спортсменів. Українська школа боксу від самого початку її зародження пройшла дуже цікавий і неоднозначний шлях. У зв'язку з цим, має велике дослідження вивчення індивідуального досвіду українських боксерів.

Перша секція боксу була створена в Києві групою ентузіастів у 1907 р. [1, с. 43]. Боксерським центром України вважалась Одеса. Саме одесит Бакман став першим в Україні призером чемпіонату СРСР у 1933 р., а в 1939 р. – переможцем першості СРСР по другій групі міст. [1, с. 57].

У післявоєнні роки найбільша увага приділялась юнацькому боксу. Тому успіхи боксерів України на 10 післявоєнних чемпіонатах СРСР (1944 – 1954 рр.) були досить скромними – 13 медалей (1 золото, 3 срібла, 9 бронзових нагород). Український бокс з 1954 р. впевнено виходить на всесоюзні і міжнародні ринги. Так, за 1954-1990 рр. на чемпіонатах СРСР українські боксери завоювали 164 медалі (43 золотих, 31 срібло, 90 бронзових нагород). За ті ж роки 16 медалей (11 золотих, 4 срібних, 1 бронза) завойовано на чемпіонатах Європи, 5 медалей (2 золотих, 1 срібло, 2 бронзи) на чемпіонатах світу, 4 медалі (2 срібних, 2 бронзові нагороди) на

Олімпійських Іграх. Володимир Мусалімов (м. Київ, 67 кг) посів 3 місце на іграх Олімпіад. Він став першим в Україні призером Олімпіади (Мехіко – 1968 р.) і чемпіонату Європи (3 місце) – Бухарест, 1969 р. [1, с. 121].

Лише в часи, Незалежності український бокс по-особливому зазнає змін, успіхів та процвітання, а саме: 15 медалей ігор Олімпіад завоювали українські боксери за 31 рік незалежності України. Естафету Володимира Кличка перейняли Василь Ломаченко та Олександр Усик. А на іграх Олімпіад у Токіо Олександр Хижняк виборов «срібну» нагороду.

Володимир Кличко – перший олімпійський чемпіон в історії України з боксу. Четвертого серпня 1996 р., Володимир Кличко завоював золоту медаль в суперважкій вазі на іграх Олімпіад в Атланті (США). У фінальному поєдинку Володимир переміг Паеа Вольфграма з Тонги. У тому ж, 1996 р. Володимир Кличко перейшов у професійний бокс і його легендарна кар'єра тривала 21 рік.

Василь Ломаченко – дворазовий олімпійський чемпіон (2008 р., 2012 р.). На іграх Олімпіад у Пекіні, Василь у фіналі нокаутував француза Хедафі Джелхіра, відправляючи його в нокаут тричі в першому раунді. За підсумками цих ігор Олімпіад Василь був нагороджений Кубком Вела Баркера, який присуджується найкращому боксерові ігор Олімпіад незалежно від вагової категорії. У 2012 р. на іграх Олімпіад у Лондоні Василь повторив свій успіх – переміг Сунчоль Хана (Південна Корея) 19:9.

Олександр Усик – олімпійський чемпіон (2012 р.). Фінальний бій із над досвідченим 30-річним італійцем Клементе Руссо, українець почав надміру шанобливо до суперника (1:3). Але потім освоївся і гарненько відлупцював "дідуся", який не гребував брудними прийомами. У підсумку заслужена і красива перемога Усика - 14:11 (1:3, 7:5, 6:3).

15 медалей ігор Олімпіад, 1996р.: Олег Кирюхін (48кг.) – «бронза», Володимир Кличко (91+кг.) – «золото»; 2000р.: Володимир Сидоренко (51кг.) – «бронза», Сергій Данильченко (54кг.) – «бронза», Андрій Федчук (81кг.) – «бронза», Андрій Котельник (60кг.) – «срібло», Сергій Доценко

(67кг.) – «срібло»; 2008р.: В'ячеслав Глазков (91+ кг.) – «бронза», Василь Ломаченко (57кг.) – «золото»; 2012р. : Тарас Шелестюк (69кг.) – «бронза», Олександр Гвоздик (81кг.) – «бронза», Денис Берінчик (64кг.) – «срібло», Василь Ломаченко (60кг.) – «золото», Олександр Усик (91кг.) – «золото»; 2020р.: Олександр Хижняк (75кг.) – «срібло» [2, с. 123].

За 31 рік Незалежності, Україна отримала сімох чемпіонів світу з боксу: 2009р.: Василь Ломаченко (до 57кг.); 2011р.: Василь Ломаченко (до 60кг.), Тарас Шелестюк (до 69кг.), Євген Хитров (до 75кг.), Олександр Усик (до 91кг.), 2017р : Олександр Хижняк (до 75 кг.); 2021р.: Юрій Захарєєв (до 71кг.) [3, с. 112].

Український бокс демонструє високий рівень на міжнародній арені. Проте зараз, найбільша проблема – війна: спортсмени не мають можливості належно тренуватися, суттєво зменшено фінансування спорту. Аби український бокс розвивався – потрібна фінансова підтримка ДЮСШ, ШВСМ, щоб спортсмени могли готуватись до змагань належним чином.

Україні потрібні нові спортивні комплекси, центри підготовки боксерів для проведення навчально-тренувальних зборів та підвищення спортивної майстерності. Вкрай необхідне створення школи підготовки тренерів та спеціальні курси підвищення кваліфікації. Це буде корисно як для молодих тренерів, так і для уже досвідчених спеціалістів. Молоді вмотивовані тренери будуть переймати досвід у більш досвідчених колег, натомість старші тренери зможуть розширити свої знання та вдосконалити уже набуті навички. Важлива співпраця з іншими країнами, обмін досвідом та поширення культури українського боксу закордоном.

Також необхідно забезпечити тренерський склад та боксерів інвентарем, спортивною формою, спеціальними спорядженнями. Потрібна закупівля спеціального спорядження, яке допомагатиме проводити наукові дослідження, з метою підвищення спортивних якостей та проведення аналізу спортивної форми боксерів.

Медичне обслуговування і фармакологія – ще два важливі фактори у підготовці боксерів. Спортсмени збірних команд повинні забезпечуватись відповідними фармакологічними препаратами на час проведення навчально-тренувального збору. Це стане важливою передумовою збереження їхнього здоров'я.

Список використаних джерел

1. Савчин М.П. Тренованість боксера та її діагностика. К., 2003.- с. 43, 57.
2. Романенко М.І. Бокс. К.: Вища школа. - 1978. – с. 121-123
3. Дубенчук А. І. Бокс / Анатолій Дубенчук. - Харків: Ранок, 2010. – 112 с.

Королевич Валерія Андріївна,
здобувачка вищої освіти групи ПСМЗ-21-1,
Державний податковий університет;
науковий керівник: Петухова Ірина Олексіївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри психології,
педагогіки та соціології
Державного податкового університету

ЯВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАСЛІДКІВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО ПЕРЕНАПРУЖЕННЯ

Професійне вигорання, його зміст та структура привертають увагу значної кількості дослідників (Х. Алієв, В. Бойко, М. Борисова, М. Буриш, А. Видай, М. Гінзбург, С. Гремлінг, Дж. Грінберг, Г. Діон, Ф. Джонс, М. Дмитрієв, Л. Карамушка, Л. Китаєв-Смик, Н. Коновчук, Г. Ложкін, М. Лейтер, С. Максименко, Г. Нікіфоров, В. Орел, В. Снетков, Т. Форманюк, У. Б. Шуфелі та ін.), які вивчають його зміст, структуру, наслідки та працюють над пошуком шляхів його запобігання.

Уперше термін «Синдром професійного вигорання» був запропонований американським психіатром Х. Френденбергером (1974) для характеристики психологічного стану здорових людей, що знаходяться в інтенсивному та тісному спілкуванні з клієнтами (пацієнтами) в емоційно навантаженій атмосфері при наданні професійної допомоги. Синдром вигорання був визначений Х. Фройденбергером як «ураження, виснаження або зношеність, що відбувається з людиною внаслідок різко завищених вимог до власних ресурсів і сил». Інше визначення розглядає вигорання як «стан, в якому людина не чекає винагороди за виконану роботу, а навпаки – чекає покарання, що відбувається в наслідок недостатньої мотивації та контрольованих результатів або внаслідок недостатньої компетенції» [1, с. 863-864]. Вочевидь, термін «синдром вигорання», як одне з пояснень професійної кризи, може бути застосований до будь-якої сфери діяльності, пов'язаної з роботою взагалі.

Б. Перлман і Е. Хартман провели порівняльний аналіз опублікованих з 1974 по 1981 рр. досліджень з проблеми вигорання. Вони запропонували модель, яка визначає особистісні і організаційні змінні, пов'язані з вигоранням. Три виміри вигорання відбивають основні симптоматичні категорії стресу:

а) фізіологічну, сфокусовану на фізичних симптомах (фізичне виснаження);

б) афективно-когнітивну, сфокусовану на установках і почуттях (емоційне виснаження, деперсоналізація);

в) поведінкову, сфокусовану на симптоматичних типах поведінки (дезадаптація, знижена робоча продуктивність). Ця модель має когнітивно перцептивний фокус з інтерпретацією оточення і особистісними змінними у своїй основі.

У результаті проведеного аналізу наявних в літературі визначень і симптомів вигорання Б. Перлман і Е. Хартман запропонували наступне визначення вигорання: це відповідь на хронічний емоційний стрес, що включає три компоненти: емоційне і/або фізичне виснаження; зниження робочої продуктивності; деперсоналізація [2, с. 290].

Під емоційним виснаженням розуміється відчуття емоційної спустошеності і втоми, викликане своєю роботою. Деперсоналізація припускає цинічне відношення до праці і об'єктів своєї праці в цілому. Зниження робочої продуктивності – виникнення у працівника почуття некомпетентності у своїй професійній сфері, усвідомлення неуспіху в ній.

За даними К. Кондо (1991), до «вигорання» більшою мірою схильні «трудоголіки», тобто ті, хто працює з високою самовіддачею і відповідальністю, з установкою на постійний робочий процес [2, с. 297].

До таких установок належать: тотальне присвячення себе роботі, коли робота фактично стає заміником нормального соціального життя; ілюзія грандіозності виконуваної роботи, яка підтримує самооцінку. Коли робота не дає почуття значущості і цінності, з'являється синдром вигорання.

Додатковими причинами можуть стати рольові конфлікти і професійна невизначеність, відсутність чітких посадових інструкцій.

На думку І. Г. Малкіної-Пих (2005), в найзагальнішому вигляді синдром вигорання можна визначити як неадаптивну реакцію на професійний стрес. «Вигорання» характеризується станом хронічної втоми, емоційного виснаження, спустошеності. З'являються труднощі концентрації, знижується продуктивність роботи. Порушуються стосунки з оточенням – спостерігається надмірна образливість, чутливість до критики, часті конфлікти. Якщо вчасно не допомогти собі, ці симптоми можуть посилюватися і проявитися вже на фізичному рівні у формі зниження імунітету до хвороб, підвищеного травматизму [1, с. 865].

Окрім перерахованих вище симптомів, до безпосередніх проявів синдрому вигорання відносять наступні прояви: збільшення негативної взаємодії з сім'єю і значущими людьми; зниження здатності успішно вирішувати власні особисті і професійні проблеми.

Один з найважливіших соціально-психологічних чинників вигорання – це соціально-психологічні відносини в організації, як по вертикалі, так і по горизонталі. Найбільш значущою для працівників є підтримка від адміністрації. Працівники, що одержують підтримку, краще чинять опір стресовим діям і тому менш схильні до вигорання. Важлива підтримка сім'ї і друзів.

Вплив соціальної підтримки поширюється на усі компоненти вигорання, але найбільш тісний зв'язок відзначається з емоційним виснаженням і деперсоналізацією. Важливий чинник – стимуляція працівників; ця проблема розглядалася в руслі категорії винагороди робітників за їх працю – матеріальної і моральної, у вигляді схвалення з боку адміністрації і вдячності реципієнтів.

Практично усі дослідники відмічають, що недостатня винагорода (грошова і моральна) або її відсутність сприяють виникненню вигорання. При цьому деякі дослідники відмічають, що для попередження вигорання важлива не абсолютна кількість нагород, а їхнє співвідношення з власними зусиллями і працею своїх колег, що у даному контексті сприймається як справедливість. Є роботи, що показують, що додаткова винагорода за виконання певної роботи підвищує почуття професійної ефективності, тоді як покарання призводить до розвитку деперсоналізації.

Нарешті, останній з організаційних чинників тісно пов'язаний з вигоранням саме керівника, – рольовий конфлікт і рольова амбівалентність. Під рольовим конфліктом розуміється протиріччя між функціями, які він виконує. Рольова амбівалентність припускає дефіцит значущої інформації для ефективного виконання діяльності. Виявлений позитивний зв'язок між

вказаними характеристиками і емоційним виснаженням і деперсоналізацією, а також негативна їх кореляція з професійною ефективністю.

У поняття вигорання автори не включають такі симптоми, як негативна «Я-концепція», гнів, цинізм, підозрілість, депресія, довірливість, ригідність тощо.

Організаційні чинники: умови роботи; робочі перевантаження; дефіцит часу; тривалість робочого дня; невизначений (чи важко вимірюваний) зміст праці; невизначеність або недостатня відповідальність; зворотний зв'язок; характер керівництва, не відповідний змісту роботи, та ін.

Окремо розглядаються рольові чинники – рольові конфлікти та рольова невизначеність.

Таким чином, при вивченні професійного вигорання простежуються зв'язки з адміністративними, управлінськими і комунікативними характеристиками, психологічним кліматом, статусно-рольовими і особистісними особливостями.

Список використаних джерел

1. Малкина-Пых И. Г. (2005). Экстремальные ситуации. М.: Изд-во Эксмо. 960 с.
2. Психология менеджмента: Учебник для вузов (2004). Под ред. Г.С. Никифорова. СПб.: Питер. 639 с.

*Мельник Ольга Аркадіївна,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
науковий керівник: Киселевська Світлана Михайлівна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА ДИСЦИПЛІНА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Вітчизняними вченими виявлено, що науково-технічний прогрес висуває високі вимоги до психофізичної підготовленості студентів і випускників ВНЗ технічного профілю, до того ж, вони будуть збільшуватися у найближчі 20 років [1].

Високі, постійно зростаючі психофізичні вимоги до спеціалістів обумовлюють: інтелектуалізація, інтенсифікація, автоматизація, інформатизація та комп'ютеризація виробничих процесів, різке збільшення у життєдіяльності і професійній праці фізіологічних та психологічних стресів, об'єктивна необхідність продовження професійної дієспроможності, значне збільшення у професійній діяльності екстремальних компонентів.

Виявлено, що у зв'язку з цими процесами в Україні впродовж останніх 17 років формується досить чітке соціальне замовлення на реалізацію психічної готовності до життєдіяльності і професійної праці випускників ВНЗ технічного профілю. Воно знайшло вираження у цілому ряді державних і відомчих документах, професійному відборі, інтенсивному розвитку індустрії здоров'я, відношенні студентської молоді та спеціалістів до свого здоров'я та фізичної підготовленості.

Разом з тим, це соціальне замовлення не реалізується у повній мірі у сучасних умовах. Більше 60% опитаних експертів вважають, що дійсний рівень психофізичної підготовленості випускників ВНЗ технічного профілю України не відповідають сучасним вимогам життєвої та професійної діяльності [2].

Ця тенденція була підтверджена і у процесі морфологічного аналізу стану здоров'я, фізичної підготовленості студентів ВНЗ технічного профілю України, професійних, професійно обумовлених захворювань, травматизму у представників екстремальних, масових і творчих професій, порушень у виробничих технологічних процесах, пов'язаних з недостатнім рівнем виявлення фізичних і психічних якостей у випускників.

Визначено, що різниця між вимогами до психофізичної підготовленості студентів, які закінчили ВНЗ технічного профілю і дійсним рівнем цієї підготовленості у найближчі роки буде збільшуватися.

Основною причиною такого явища є відсутність дієвої педагогічної системи забезпечення психофізичної надійності ВНЗ технічного профілю.

Є й інші причини, це генетичні, соціальні, економічні, особистісні, які, однак менш вагомі.

В Україні за роки її незалежності склалась певна система фізичного виховання студентської молоді, загальні контури якої закріплені у ряді державних документів. Система багато в чому зберегла особливості унітарної системи фізичного виховання студентів ВНЗ технічного профілю, яка сформувалась за роки радянської влади у колишніх республіках СРСР.

Вона передбачала утворення у масштабах країни і на рівні ВНЗ технічного профілю певних стандартизованих ідеологічних, програмно-нормативних і організаційних засад фізичного виховання та умов для його реалізації і передбачала виконання соціального замовлення держави та суспільства на зміцнення здоров'я, загально кондиційну і професійно-прикладну фізичну підготовку студентів шляхом організації у ВНЗ технічного профілю обов'язкових навчальних, факультативних і

позанавчальних самостійних занять різними практико-діяльними компонентами фізичної культури.

Для ефективного функціонування системи на рівні ВНЗ технічного профілю передбачалась наявність наукового, методичного, кадрового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного, мотиваційного, медичного та управлінського забезпечення.

Проведений аналіз постановки фізичного виховання більше, ніж у 200 ВНЗ технічного профілю різних галузей народного господарства України виявив, що ці державні вимоги виконуються далеко не завжди. Є суттєва варіативність реалізації усіх практико-діяльних і організаційних компонентів фізичного виховання, яка часто-густо не є оптимальною.

Значною варіативністю відрізняється функціональна направленість. Значною різноманітністю у ВНЗ технічного профілю України відрізняються і умови, що забезпечують рівень функціонування фізичного виховання студентів: наявність кадрів, матеріально-технічної бази, медичного, наукового, методичного, інформаційного забезпечення.

Аналіз показує, що діюча сьогодні в Україні реальна система фізичного виховання студентів ВНЗ технічного профілю малоефективна. Вона не забезпечує у повній мірі психофізичну підготовленість випускників таких ВНЗ до життєдіяльності та професійної праці і вимагає подальшого вдосконалення.

На превеликий жаль не всі керівники ВНЗ технічного профілю дотримуються думки, що **гарне здоров'я студента – запорука успішного навчання, запорука розвитку нашої держави.**

На сьогодні прикладна спрямованість фізичного виховання реалізується не тільки через нормативи та вимоги загальної фізичної підготовки, але й через спеціальну фізичну підготовку до професійної діяльності. У зв'язку з цим використання засобів фізичної культури і спорту для підготовки до сучасної висококваліфікованої праці у різних галузях

виробництва вимагає певного профілювання фізичного виховання з урахуванням особливостей обраної професії.

Формуючи європейське обличчя ВНЗ технічного профілю, ми маємо пам'ятати, що **фізичне виховання є невід'ємною складовою загальної культури особистості**. На жаль, ситуація дуже складна. Адже близько 90% студентів мають відхилення у стані здоров'я, ще половина з них – незадовільну фізичну підготовленість.

Нас має насторожувати ця проблема у загальнодержавному контексті, оскільки вона стосується високоосвіченої категорії громадян, які у майбутньому становитимуть основу продуктивних сил суспільства, стануть носіями загальної культури нашого народу.

60% молодих спеціалістів ВНЗ технічного профілю, що розпочинають працювати у виробничій сфері, фізично не готові працювати у тому темпі і з тією інтенсивністю, яких вимагає сучасне ринкове господарство. Це часто призводить до порушень технологічного процесу, до браку, до виробничих травм [3].

Основними причинами недостатньої ефективності фізичного вдосконалення студентської молоді ВНЗ технічного профілю в Україні у сучасних умовах є: відсутність чіткого функціонального, ієрархічного, процесуального уявлення та оформлення системи фізичного виховання студентів і, перш за все, на рівні ВНЗ. Причиною є і те, що сформована у ВНЗ технічного профілю система фізичного виховання, як правило, не володіє набором системних параметрів.

Для фізичного виховання студентів ВНЗ технічного профілю здебільшого також характерні: недостатня гуманістична і прикладна направленість, аномія – нестійкість, неконкретність і суперечливість програмно-нормативних розпоряджень, слабка дієвість дидактичного наповнення, вибір неадекватних сучасному менталітету і мотиваційної зрілості студентів форм організації процесу фізичного вдосконалення,

відсутність належних умов для його ефективного функціонування і мотивації до зміцнення свого здоров'я та рівня фізичної підготовленості.

Велика кількість ВНЗ технічного профілю в Україні не мають необхідного кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сучасного обґрунтованого наукового і методичного забезпечення, особистого медичного забезпечення, сучасного інформаційного забезпечення, достатнього фінансового забезпечення.

Рекомендований комплекс забезпечуючих компонентів у повному обсязі мають тільки 10-15% ВНЗ технічного профілю України, в основному – великі технічні ВНЗ та класичні університети.

У зв'язку з цим необхідно провести суттєве реформування усієї системи фізичного виховання молоді з метою підвищення її дієвості і пристосування до реалій ХХІ століття [4].

На основі проведеного аналізу науковцями на даний момент часу, а також аналізу минулих років передбачається на найближчі 40-50 років три етапи подальшого розвитку системи фізичного виховання у ВНЗ технічного профілю України, котрі детерміновані розвитком українського суспільства.

У перехідний період розвитку нашого суспільства, що характеризується відносно низьким рівнем добробуту народу, охорони здоров'я нації, стану здоров'я молоді, системи фізичного виховання у середній школі, мотивації до свого фізичного вдосконалення серед молоді та інших зовнішніх соціальних чинників, пропонується реалізація фізичного виховання як обов'язкової дисципліни, яка передбачає теоретичну, методичну і, головним чином, практичну підготовку, спрямовану, перш за все, на зміцнення здоров'я студентів з використанням елементів факультативних і самостійних занять за достатнього кадрового забезпечення, під жорстким адміністративним патронатом держави, яка зацікавлена у підвищенні фізичного потенціалу суспільства.

У період становлення розвиненого демократичного суспільства, відмінною особливістю якого є зростання добробуту населення країни,

значне підвищення рівня охорони здоров'я нації, здоров'я молоді, постановки шкільного фізичного виховання, мотивації молоді до свого фізичного вдосконалення, за наявності чіткого соціального замовлення на фізичну надійність професіоналів з боку виробництва, передбачається реалізація фізичного виховання, головним чином, як факультативної дисципліни з широким залученням елементів самостійних занять, з обов'язковим засвоєнням базового теоретичного, методичного та практичного компонентів.

У період функціонування стабільного розвиненого демократичного суспільства при досягненні високого рівня добробуту населення, охорони здоров'я нації, стану здоров'я молоді, постановки шкільного фізичного виховання, за чіткого усвідомлення молоддю необхідності свого фізичного вдосконалення передбачається реалізація фізичного виховання у ВНЗ технічного профілю України, головним чином, у формі самостійних індивідуальних занять за рекомендаціями ВНЗ з широким використанням комп'ютерних технологій під патронатом зацікавлених працедавців [5,6].

Саме таке прогностичне процесуальне уявлення системи фізичного виховання студентів ВНЗ технічного профілю України підтверджується екстраполяцією тенденцій та аналізом їх розвитку у державах з різним рівнем соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Раевский Р.Т. Здоровье, здоровый и оздоровительный образ жизни студентов/ Р.Т. Раевский, С.М. Канишевский. – Одесса: Наука и техника, 2008. – 556с.
2. Раевский Р.Т. Здоровый образ жизни специалиста: Метод. разработки/Р.Т. Раевский. – Одеса: ОНПУ, 2002. – 52с.
3. Краснов В.П. Основы оздоровчого тренування/В.П. Краснов, С.І. Присяжнюк, Р.Т. Раєвський. – К.: Аграрна освіта, 2005. – 56с.
4. Раєвський Р.Т. Наукове обґрунтування фізичного виховання і спортивного вдосконалення студентів технічного ВНЗ з урахуванням

особливостей їх майбутньої професійної діяльності/Р.Т. Раєвський. – Одеса: ОНПУ, 1977. - 474с.

5. Апанасенко Г.Л. О возможности количественной оценки здоровья человека/Г.Л. Апанасенко//Гигиена и санитария. – 1985. - №6. – С. 55-58.

6. Іващенко Л.Я. Самостійні заняття фізичними вправами/Л.Я. Іващенко, Н.П. Страшко. – К.: Здоров'я, 1988. – 160с.

Омельяненко Даниїл Володимирович,
здобувач вищої освіти групи ПСМЗ-21-1,
Державний податковий університет;
науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології, педагогіки та соціології,
Державного податкового університету

ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

З метою підвищення обізнаності щодо проблем психічного здоров'я щороку 10 жовтня відзначається Всесвітній день психічного здоров'я. Цей день призначений для більш відкритого обговорення психічних розладів, а також для стимулювання інвестицій в служби профілактики і лікування.

Фізичне та психічне здоров'я взаємопов'язані. Існує реальна необхідність приділяти увагу проблемам психічного здоров'я людей з хронічними хворобами і проблем фізичного здоров'я людей, що страждають психічними захворюваннями в рамках безперервного і комплексного медичного обслуговування.

Охорона психічного здоров'я охоплює широкий спектр діяльності, прямо або побічно пов'язаної з компонентом душевного благополуччя, включеного в даний ВООЗ визначення здоров'я: "стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб". Це

відноситься до зміцнення здоров'я, профілактики психічних розладів, а також лікування та реабілітації людей, які страждають психічними розладами.

Що таке психічне здоров'я?

Психічне здоров'я не є просто відсутністю психічного розладу. Воно визначається як стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок в життя своєї спільноти [1].

Згідно з дослідженнями Світового банку, близько 30% людей в Україні мають психічний розлад протягом життя. Порівняно з іншими країнами, в Україні зареєстровано особливо високий рівень депресії. За даними дослідження STEPS в Україні кожен восьмий дорослий (12,4%) повідомив про симптоми, що відповідають клінічному діагнозу депресії. Поширеність депресії майже вдвічі більша серед жінок (16,2%), ніж серед чоловіків (8,7%). Водночас лише кожна четверта особа з імовірною депресією (3,0% від загальної кількості населення) була про це поінформована лікарем чи медичним працівником. Лише 0,4% населення пройшли лікування антидепресантами або ходили на сеанси психотерапії [2].

Конкретні шляхи зміцнення психічного здоров'я включають наступні:

заходи в ранньому дитинстві (наприклад, відвідування вдома вагітних жінок, дошкільні психосоціальні заходи, комбінована допомога в галузі харчування та психосоціальних аспектів для груп населення, що знаходяться в несприятливому положенні);

підтримка дітей (наприклад, програми з придбання навичок, програми з розвитку дітей і молодих людей);

надання соціально-економічних можливостей жінкам (наприклад, поліпшення доступу до освіти та схеми мікрокредитування);

соціальна підтримка літніх людей (наприклад, ініціатива з організації знайомств, місцеві денні центри для людей похилого віку);

програми, націлені на уразливі групи населення, включаючи меншини, корінні народи, мігрантів і людей, постраждалих від конфліктів і стихійних лих (наприклад, психосоціальні заходи після стихійних лих);

заходи щодо зміцнення психічного здоров'я в школах (наприклад, програми з впровадження екологічних змін в школах і школи зі сприятливими умовами для дітей);

заходи щодо зміцнення психічного здоров'я на робочих місцях (наприклад, програми з профілактики стресу);

стратегії в галузі житлових умов (наприклад, поліпшення житлових умов);

програми щодо запобігання насильства (наприклад, ініціативи по роботі поліції з громадськістю);

і програми розвитку окремих спільнот (наприклад, ініціативи "Співтовариства, які піклуються", комплексне сільське розвиток) [1].

Центр громадського здоров'я дібрав п'ять головних порад, які допоможуть поліпшити ваше психічне здоров'я та самопочуття.

1. Спілкуйтеся з іншими людьми.

Добрі відносини з оточенням важливі для вашого психічного здоров'я, адже вони допомагають розвинути почуття приналежності до групи, дають можливість поділитися позитивним досвідом з іншими та відчути емоційну підтримку. Спілкуйтеся з друзями, сім'єю, колегами, однодумцями. Обмінюйтеся думками, підтримуйте одне одного — усе це допомагає відчувати себе в тонусі та зберігати життєві сили.

2. Будьте фізично активними.

Регулярна фізична активність пов'язана з нижчим рівнем депресії і тривожності у всіх вікових групах, підвищенням самооцінки та гарним настроєм. Це не обов'язково має бути інтенсивне тренування — можна просто прогулятися на свіжому повітрі в колі друзів чи сім'ї. Під час прогулянки знижується рівень гормону стресу (кортизолу), і внаслідок цього ми відчуваємо піднесення та отримуємо більше задоволення від життя.

Прогулянку можна робити за півтори-дві години до сну, щоби покращити його якість та почуватися більш розслаблено.

3. Продовжуйте вчитися.

Дослідження показують, що освоєння нових навичок поліпшує психічний стан завдяки підвищенню впевненості в собі через розвиток цілеспрямованості. Навіть якщо ви відчуваєте, що у вас недостатньо часу або немає потреби вивчати щось нове, є багато різних способів додати нові знання у своє життя. Наприклад, ви можете спробувати: готувати щось нове та корисне, удосконалити свої вміння (поліпшити навички презентації, фотографії, полагодити зламаний велосипед) або спробувати нові види діяльності (вести блог, займатися новим видом спорту, вчитися малювати).

4. Допмагайте іншим.

Науковці виявили, що доброта й щедрість можуть допомогти поліпшити ваш психічний стан завдяки створенню позитивних емоцій та відчуття важливості. Невеликі добрі справи для інших людей або волонтерство сприяють підвищенню рівня нейромедіаторів, як-от серотонін, дофамін та ендорфін. Також, коли ми робимо добрі справи, у нас збільшуються самооцінка, рівень емпатії та співчуття, покращується настрій. Це знижує артеріальний тиск і рівень кортизолу.

5. Уважно ставтеся до своїх думок, емоцій та поведінки.

Усвідомлення допомагає краще розуміти власні думки та емоції, тривогу чи переживання, поліпшити ставлення до життя й підхід до розв'язання проблем. Намагайтеся дослухатися до свого тіла, бажань та процесів свого внутрішнього світу, адже це підвищує здатність планувати діяльність, позитивно ставитися до себе і, як наслідок, — мати високий рівень емпатії та самоприйняття [2].

Список використаних джерел

1. <https://phc.org.ua/news/5-krokv-do-pokraschennya-svogo-psikhichnogo-zdorovya>
2. <https://uozter.gov.ua/ua/pages/277>

*Федонюк Крістіна Олександрівна,
здобувач вищої освіти навчальної групи ФВС-21
Київського національного університету
будівництва і архітектури;
науковий керівник: Андріянова Валентина Анатоліївна,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ВАГОМІСТЬ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИМУШЕНОМУ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій повинен визначати якісні зміни в системі освіти України. Широке впровадження інформаційних стандартів в сучасне освітнє середовище зробило набагато більш доступним використання інноваційних технологій в реалізації наукових, виховних, оздоровчих програм професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів (ВНЗ) технічного та фізкультурного профілів [1-3].

Тенденції розвитку сучасної освіти передбачають необхідність пошуку інноваційних підходів у формуванні здатності людини мислити й діяти по-новому (навіть в умовах воєнного стану в Україні) щодо забезпечення пріоритетних цінностей суспільства – цінності життя, здоров'я, здорового способу життя, професійної самореалізації (досягнення власного АКМЕ) [3].

Питання зміцнення та збереження здоров'я студентів стоїть на першому місці серед завдань, що поставлені перед системою фізичного виховання у ЗВО України. У зв'язку із останніми подіями у світі, різким зростанням захворюваності на Covid-19, вимушеним карантинним режимом, а потім початком війни України з РФ та різким переходом на дистанційну

форму навчання, фізична активність критично знизилась не тільки у студентської молоді, а й у більшій частині населення планети.

У наш час тотальної заборони (карантину, воєнного стану) відвідування навчальних та спортивних закладів, спортивних майданчиків сучасна система фізичного виховання повинна передбачати впровадження цілого ряду ефективних не тільки оздоровчих та тренувальних засобів, а й інформаційних, що повинні використовуватися і під час самостійних занять фізичними вправами для розвитку психофізичних якостей, поліпшення стану здоров'я, працездатності та функцій серцево-судинної, дихальної, нервової та інших систем.

Слід зазначити, що в умовах воєнного стану підтримання фізичної форми є важливим аспектом для профілактики порушень фізичного і психічного здоров'я.

Метою дослідження є обґрунтування важливості фізичної активності студентів в умовах вимушеного дистанційного навчання та шляхів її активізації з використанням інформаційних технологій.

У роботі використані такі методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, педагогічне спостереження.

Фізична робота, в якій беруть участь великі групи м'язів, є природною потребою для всіх органів, тканин і систем організму. Нормальна життєдіяльність м'язової, кісткової, серцево-судинної, дихальної, нейроендокринної систем можлива лише при певній дозі рухової активності – сумі рухів, які виконуються в процесі життєдіяльності [4].

Відповідно до рекомендацій ВООЗ, 60 хвилин щоденної фізичної активності від помірної до високої знижує ризик розвитку неінфекційних захворювань. Фізична активність є основною детермінантою витрат енергії і тому має вирішальне значення для обміну речовин і контролю над вагою.

Як вказує у своєму дослідженні науковець Ковель О.Г. систематична рухова діяльність сприяє поліпшенню кровообігу головного мозку, посиленню

нервових зв'язків, уповільненню процесу втрати клітин, профілактиці стресу й депресій. Усе це позитивно позначається на розумових здібностях людини. Рухова активність (особливо аеробної спрямованості, а також спортивні ігри, що вимагають інтелектуальної напруги) є могутнім чинником уповільнення процесу старіння головного мозку, збереження пам'яті, ефективності мислення [5].

На думку Грибана Г.П. розрізняють звичну і спеціально організовану рухову (фізичну) активність. До звичної рухової активності відносять види рухів спрямованих на задоволення природних потреб людини, а також навчальну та виробничу діяльність. Фізична ж активність є однією із найбільш ефективних передумов здорового способу життя та формування фізичних якостей, тому може бути досягнута лише за рахунок систематичних тренувань [6].

Так, в умовах сьогодення, у студентів, що знаходяться на дистанційній формі навчання, фізична активність різко зменшилася, а час проведений сидячи збільшився. Більшість дослідників переконані, що необхідні глибокі і різнобічні дослідження навчального процесу з дисципліни «Фізичне виховання» у ВЗО з урахуванням цілеспрямованості і ефективності впровадження інформаційних технологій; детальна розробка конкретних методик і створення принципово нової моделі всього процесу навчання фізичного виховання [7-10], в тому числі й дистанційно.

Тому, залучення інформаційних технологій, наразі є досить актуальним інструментом. Так як у сучасних реаліях нашого життя є можливість використовувати велику кількість різних інформаційних ресурсів для проведення у режимі он-лайн занять, тренувань, надання консультацій, перегляду відео.

Якісний перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства, несе за собою й розробку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для контролю рухової активності. Поява сьогодні різних спорт-браслетів, фітнес-браслетів, розумних годинників та програмних додатків для різних

смартфонів дає можливість використовувати їх з метою здійснення оперативного контролю для визначення різних функціональних показників організму [11].

Висновки

1. Забезпечення оптимальної фізичної активності студентської молоді є одним із пріоритетних чинників підвищення здоров'я нації.

2. На фізичну активність студентів суттєво впливає їх фізкультурноспортивна спрямованість, яка являє собою систему органічно поєднаних та притаманних особистості потреб, інтересів, цінностей, які визначають головні напрями, мотиви поведінки та діяльності, помислів та вчинків у процесі навчальних занять з фізичного виховання, під час самостійних занять фізичними вправами та спортом, участі у спортивно-масових і фізкультурних заходах.

3. Перспективи подальших досліджень, на нашу думку, полягають у залученні інформаційних технологій для підвищення мотивації студентів щодо оздоровчої спрямованості раціональної фізичної активності.

Список використаних джерел

1. Данилко М. Тенденції розвитку вищої освіти у галузі фізичного виховання і спорту. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2002. №2-3. С. 49-55.

2. Теорія і методика фізичного виховання / за ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олімпійська література, 2008. – С. 21-73.

3. Данилова Г. Акмеологічна роль педагога у ХХІ столітті. Рідна школа. 2003. №6. С. 6-9.

4. Петренко, Ю.І. (2019). Формування кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі їх професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Суми, 306 с.

5. Коваль, О.Г. (2018). Формування рухової активності студентів під час навчання у вищому навчальному закладі. Вісник Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Випуск 11. С. 189-196.

6. Грибан, Г.П. (2009). Життєдіяльність та рухова активність студентів. – Житомир: Вид-во Рута.

7. Ашанін, В.С., & Філенко, Л.В. (2018). Інформаційна компетентність майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії. К.: НУФВСУ, С. 126-128.

8. Петренко, Ю.М., Петренко, Ю.І., Дудник, Ю.М., & Чернишов, В.О., Золотухін, О.О. (2018). Формування рухової компетенції студентів ВЗО засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту: збірник наукових праць. Харків: ХДАФК, С. 87-89.

9. Філенко, Л.В., & Горбатенко, Ю.І. (2008). Компьютерные обучающие программы при самостоятельной подготовке студентов высших учебных заведений физической культуры. Теорія і методика фізичного виховання і спорту, 4, С. 70-73.

10. Церковна, О., Барибіна, Л., Філенко, Л., Пасько, В., Полторацька, Г., & Басенко, О. (2017). Аналіз структури захворюваності студентів різнопрофільних вишів для пошуку шляхів оптимізації фізичного виховання. Спортивна наука України, №2(78), С. 47-56.

11. Тимошенко О.В., & Марущак М.О. (2018). Використання інфокомунікаційних технологій у процесі фізичного виховання учнівської та студентської молоді. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Науковий журнал: Вип.3 К (97), С. 544-548.

*Цигель Анна Володимирівна,
студентка 2 курсу магістратури 26 Дмгпрнс групи
спеціальності «Практична психологія»
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова;
науковий керівник: Митник Олександр Якович,
доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук,
професор кафедри практичної психології
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІВЧАТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Безперервне зростання різних проявів агресивної поведінки дівчат підліткового віку ставить перед психологічним та педагогічним співтовариством, перед навчальними організаціями завдання пошуку форм корекції агресивної поведінки.

Термін «корекція» означає змінення або корегування. Психологічна корекція – один з із видів психологічної допомоги, яка направлена на виправлення особливостей психологічного розвитку [1, с. 186].

За критеріями корекційна робота поділяється:

1. За напрямками: симптоматична та каузальна. Симптоматична корекція пов'язана з короткостроковим впливом з метою усунення гострих симптомів порушень розвитку. Каузальна корекція спрямована на джерела та причини відхилень.

2. За змістом:

- корекція когнітивної сфери;
- корекція поведінкових аспектів;
- корекція міжособистісних відносин.

3. За формою роботи: індивідуальна та групова корекція.

При корекційній роботі з підлітковим віком є певні особливості: до кожної дитини має бути індивідуальний підхід, обов'язково опора на позитивні аспекти, об'єктивність підходу та конфіденційність.

Дуже важливими є принципи корекційної роботи з підлітками, до яких відносяться:

1. Принцип нормативності розвитку;

2. Принцип «корекція зверху до низу», спрямований на формування тих здібностей, які становлять найближчу перспективу розвитку, визначаючи рівень розвитку особистості відповідно до очікувань та нормами цієї спільноти;

3. Принцип пріоритетності корекції каузального типу, який спрямований на усунення чи нівелювання самих причин агресивної поведінки;

4. Принцип комплексності методів соціально-педагогічного впливу стверджує необхідність використання всього арсеналу методів, технік та прийомів [2, с. 30].

Корекційна робота з дівчатами підліткового віку, які мають агресивну поведінку, направлена в першу чергу на роботу з особистістю, із її внутрішнім станом, переживаннями та почуттями.

Т. П. Смірнова виділяє п'ять напрямків корекції агресивної поведінки:

- зниження рівня особистісної тривожності;
- формування усвідомлення власних емоцій та почуттів інших людей, розвиток співчуття;
- розвиток позитивної самооцінки;
- формування способів вираження свого гніву, безпечним для себе та оточуючих;
- навчання конструктивним способам поведінки у проблемній ситуації [3].

Корекція агресивної поведінки дівчат підліткового віку є одним з важливих напрямів діяльності, який спрямований на вирішення індивідуальних проблем підлітка шляхом вивчення його особистості, що спрямоване на успішну соціалізацію. Цілеспрямована корекційна робота з агресивною поведінкою сприяє прийняттю підлітком соціальних норм, розвитку здатності критично оцінювати свої дії, враховувати думки своїх однолітків та дорослих.

Список використаних джерел

1. Белинська Є. П. Соціальна психологія особистості: навч. посіб. для вузів. Москва, 2001. 301 с.
2. Крейхи Б. Соціальна психологія агресії: навч. посіб. Санкт Петербург, 2014. 336 с.
3. Романін А. Н. Основи психотерапії: навч. посіб. для ВНЗ. Москва: Академія, 2016. 208 с.

ЗМІСТ

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ КОНФЕРЕНЦІЇ:.....	3
ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ	3
ПЛАН РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	4
ВИСТУПИ З ПРИВІТАННЯМИ	4
ВИСТУПИ НА КОНФЕРЕНЦІЇ	4
МАТЕРІАЛИ ВИСТУПІВ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	7
<i>Почка Костянтин Іванович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 015 «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА» В КНУБА.....	7
<i>Рецензент: Urszula Kempieńska</i>	
PRZEMOC SEKSUALNA WOBEC KOBIEC W POLSCE.....	11
<i>Рецензент: Ткачук Таїсія Анатоліївна, Anna Nowak</i>	
A MAN WITH AN INTELLECTUAL DISABILITY – VIOLENCE IN THE WORK'S ENVIRONMENT AND LIFE SATISFACTION	19
<i>Анфілов Дмитро Юрійович, Сова Маргарита Олександрівна</i>	
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ НА САМООРГАНІЗАЦІЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	26
<i>Берташ Марія Ігорівна</i>	
МОТИВАЦІЙНА ГОТОВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ.....	30
<i>Белін Владислав Сергійович, Сова Маргарита Олександрівна</i>	
ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ	33
<i>Богайчук Вадим Жоржевич</i>	
МОРАЛЬНА ПРУЖНІСТЬ ВІЙСЬК ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ	36

<i>Богдановський Дмитро Ігорович, Богдановський Ігор Валерійович, Льовкіна Олена Геннадіївна</i>	
ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ СУСПІЛЬСТВА ХХІ СТОЛІТТЯ	40
<i>Бондаренко Наталія Петрівна, Чорноморденко Іван Васильович</i>	
ДОСЛІДНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ – КРОК ДО ІННОВАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	47
<i>Браунагель Андрій Валерійович, Сова Маргарита Олександрівна</i>	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	50
<i>Войтенко Олена Василівна</i>	
МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ	54
<i>Геревенко Андрій Михайлович</i>	
ТЕХНОЛОГІЯ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНО - ПРАКТИЧНОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «ЕЛЕКТРОГАЗОЗВАРНИК»	58
<i>Гойко Анатолій Францович, Кузьмін Валерій Геннадійович</i>	
ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ: ДЖЕРЕЛА ТА ПРОБЛЕМИ.....	64
<i>Гончарова Ірина Петрівна</i>	
РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	67
<i>Деніжна Світлана Олександрівна</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	73
<i>Домбровська Ілона Станіславівна</i>	
ОСВІТА ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВІ РЕАЛІЇ.....	78
<i>Жишко Олена Анатоліївна, Бельтран-Сауседо Мартін</i>	
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАЙМЕНШ ЗАХИЩЕНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ МЕКСИКИ.....	83
<i>Загребельна Леся Миколаївна, Теплицька Наталія Вікторівна</i>	
НАЙНЕОБХІДНІШІ ОНЛАЙ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ	88

Іваннікова Ганна Василівна

**ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ОДНА З ХАРАКТЕРИСТИК
ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ 94**

Калениченко Руслан Арсенович, Бородін Андрій Олексійович

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ..... 100**

Калениченко Руслан Арсенович, Дикса Олександр Володимирович

РЕФЛЕКСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.... 103

Калениченко Руслан Арсенович, Касіч Заріна Вікторівна

**ХАРАКТЕРИСТИКА КОНФЛІКТІВ ТА ПІДХОДІВ
ДО ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 108**

Калениченко Руслан Арсенович, Коренюк Тамара Олегівна

**ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА СЬОГОДНІШНІЙ ДЕНЬ ТА
ПРИКЛАДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ В ІНШИХ КРАЇНАХ..... 113**

Калениченко Руслан Арсенович, Луценко Олександр Петрович

**ПИТАННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ 115**

Калениченко Руслан Арсенович, Марченко Алла Григорівна

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ 121**

Калениченко Руслан Арсенович, Рябчун Олена Василівна

ПРОБЛЕМИ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ 125

Калениченко Руслан Арсенович, Скорик Ганна Юрївна

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ
МОЖЛИВОСТЯМИ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 127**

Калениченко Руслан Арсенович, Черкасова Анна Вадимівна

**ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ УЧАСНИКІВ ПЕРЕГОВОРНОГО
ПРОЦЕСУ 132**

Каськов Ігор Васильович

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА ПОВЕДІНКУ У
ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ..... 135**

Корчова Галина Леонідівна

CLIP THINKING: BASIC CONCEPTS AND TERMS..... 138

<i>Корчова Галина Леонідівна, Бородін Андрій Олексійович</i>	
БУЛІНГ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ	142
<i>Корчова Галина Леонідівна, Отрошко Поліна Анатоліївна</i>	
ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ..	146
<i>Коханець Анна Сергіївна</i>	
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ НАУЦІ	151
<i>Красильник Юрій Семенович</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ eduSCRUM-ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)».....	157
<i>Красильник Юрій Семенович, Мельниченко Павло В'ячеславович</i>	
AGILE-ПІДХОДИ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА (БУДІВНИЦТВО ТА ЗВАРЮВАННЯ)»	163
<i>Красницька Анжела Віталіївна</i>	
ТЕНДЕНЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	168
<i>Ланге Оксана Вікторівна</i>	
ПРОБЛЕМАТИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КОЛЕДЖІ ТА ШКОЛІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ	173
<i>Лапаєнко Світлана Володимирівна</i>	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУПРОВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СФЕРИ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	177
<i>Ломачук Людмила Анатоліївна</i>	
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ РОБОТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ (З ВЛАСНОГО ДОСВІДУ)	182
<i>Ляшенко Алла Олексіївна</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ.....	187

Максимчук Вячеслав Володимирович

МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА:

**ДОСВІД ГОЛОВИНСЬКОГО ВИЩОГО ПРОФЕСІЙНОГО УЧИЛИЩА
НЕРУДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 193**

Марченко Руслана Анатоліївна

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СІМ'Ї ТА КОЛЕДЖУ В ІНТЕРЕСАХ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА 198**

Мороз Ірина Михайлівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ БЕЗКОНФЛІКТНОГО СПІЛКУВАННЯ
ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ 205**

Мороз Ірина Михайлівна, Манукян Вікторія Сергіївна

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ
РОЗЛАДОМ В УМОВАХ ВІЙНИ 210**

Меленець Ірина Олексіївна

**ПАРТНЕРСТВО ПЕДАГОГІВ, СТУДЕНТСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА БАТЬКОВСЬКОЇ ГРОМАДЬКОСТІ –
ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ 215**

Нестерчук Василь Васильович

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ 220

Ніжегородцев Владислав Олександрович, Тихонова Єлизавета Віталіївна

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ
ЦИФРОВОЇ ТОРГІВЛІ 224**

Озерова Ольга Анатоліївна, Клименко Тарас Андрійович

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВНЗ
ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ 227**

Омельяненко Марина Максимівна

**ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ БІЗНЕС-
МОДЕЛЕЙ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ БУДІВЕЛЬНОГО
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ 233**

Онишко Роман

**ПРОВЕДЕННЯ БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ У СФЕРІ
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ 236**

<i>Паламарчук Дмитро Анатолійович, Вальковська Аліна Олегівна</i> АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	238
<i>Петухова Ірина Олексіївна, Бончук Оксана Владиславівна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КАДРОВОГО ПРОФАЙЛІНГУ У РОБОТІ HR МЕНЕДЖЕРІВ.....	242
<i>Петухова Ірина Олексіївна, Новічкова Наталія Віталіївна</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ТА МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА	247
<i>Петухова Ірина Олексіївна, Салієнко Наталія Вікторівна</i> ТЕХНОЛОГІЇ ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В КОЛЕКТИВІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	252
<i>Пікож Тамара Михайлівна</i> ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	257
<i>Плахотнюк Володимир Віталійович,</i> <i>науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ	262
<i>Потапюк Лілія Миколаївна, Потапюк Ірина Петрівна</i> ВІДКРИТА ОСВІТА: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....	267
<i>Приходько Юлія Олексіївна, Боброва Лариса Григорівна</i> КОМУНІКАТИВНА ТА МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК УМОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА	272
<i>Пророченко Наталія Петрівна, Калениченко Денис Русланович</i> ГРОМАДЯНСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА ВИХОВАННЯ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ЗВО.....	275
<i>Решетило Наталія Миколаївна</i> ПРАЦЮЄМО РАЗОМ: ІНТЕРАКТИВНЕ НАВЧАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (З ВЛАСНОГО ДОСВІДУ).....	279

Рибачов Сергій Григорович, Франчук Юрій Йосипович

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ТЕПЛОГАЗОПОСТАЧАННЯ І
ВЕНТИЛЯЦІЇ ВІДПОВІДНО ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ В ПЕРІОД
ІНТЕГРАЦІЇ В ЄС, ВРАХОВУЮЧИ СТАН ВІЙНИ В НАШІЙ
ДЕРЖАВІ 285**

Руденко Микола Васильович

**ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК
СУБ'ЄКТА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ 287**

Руденко Микола Васильович, Вашук Іванна Євгеніївна

**ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ПІД ЧАС
ВІЙНИ В УКРАЇНІ 297**

Савицька Анна Юріївна

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У СУЧАСНІЙ
УКРАЇНІ 302**

Скриник Мирослава Віталіївна, Скриник Ліна Миколаївна

**ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І
ТЕРМІНИ 305**

Сова Маргарита Олександрівна

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У
ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ ОСВІТИ 311**

Супрун В'ячеслав Васильович

**СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ)
ОСВІТИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПОВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ 316**

Супрун Костянтин В'ячеславович

**СУЧАСНИЙ РИНОК ПРАЦІ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА
ГАРМОНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ 322**

Сушков Олег Олександрович

**НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ 326**

Хлонь Олександр Михайлович

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ
СХИЛЬНИХ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В КОНТЕКСТІ
ФОРМУВАННЯ У НИХ ПРАВОСВІДОМИХ УСТРИМЛІНЬ 329**

Цогла Олена Орестівна

**МОТИВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ
ЧИННИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 331**

Човнюк Юрій Васильович

**КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ
ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І
СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ 335**

Чулінда Людмила Іванівна

**ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У СФЕРІ
ОСВІТИ 340**

Юденкова Олена Петрівна

**РОЗВИТОК АКТУАЛЬНИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ДЛЯ РОБОТИ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА УСПІШНОГО ПРОФЕСІЙНОГО
МАЙБУТНЬОГО 345**

Ястремський Валентин

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПРАЦІВНИКІВ У
КОМПАНІЇ GEORG FISCHER SRL 351**

Яценко Костянтин Анатолійович

**МУЛЬТИКУЛЬТУРНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПАРАДИГМИ: ЇХНЯ
СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ..... 353**

**ТЕЗИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ
ВИКЛАДАЧІВ**

Беседовська Тетяна Ігорівна,

науковий керівник: Меленець Ірина Олексіївна

**МОБІЛЬНІ ЗАСТОСУНКИ ЯК «РЕСУРСНА ВАЛІЗА»
ВИКЛАДАЧА..... 356**

Демченко Катерина Ігорівна,

науковий керівник: Меленець Ірина Олексіївна

**ПРОАКТИВНІСТЬ: ВПЛИВАТИ ЧИ БУТИ ОБ'ЄКТОМ
ВПЛИВУ? 362**

<i>Довбик Тимофій Олександрович,</i> <i>науковий керівник: Човнюк Юрій Васильович</i>	
МЕТОД ТРЕНУВАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ МЕТОД ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ТРЕНЕРІВ- ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТИВНИХ ПЕДАГОГІВ.....	367
<i>Звягінцев Артур Олександрович,</i> <i>науковий керівник: Гасанова Саїда Фарухівна</i>	
РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО БОКСУ	372
<i>Королевич Валерія Андріївна,</i> <i>науковий керівник: Петухова Ірина Олексіївна</i>	
ЯВИЩЕ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАСЛІДКІВ ПСИХОЕМОЦІЙНОГО ПЕРЕНАПРУЖЕННЯ	375
<i>Мельник Ольга Аркадіївна,</i> <i>науковий керівник: Киселевська Світлана Михайлівна</i>	
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА ДИСЦИПЛІНА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ	380
<i>Омельяненко Даниїл Володимирович,</i> <i>науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна</i>	
ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	386
<i>Федонюк Крістіна Олександрівна,</i> <i>науковий керівник: Андріянова Валентина Анатоліївна</i>	
ВАГОМІСТЬ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД: ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИМУШЕНОМУ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ.....	390
<i>Цигель Анна Володимирівна,</i> <i>науковий керівник: Митник Олександр Якович</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІВЧАТ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ	395

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В КОНТЕКСТІ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

V Міжнародної конференції

До 20-річчя з дня створення
кафедри професійної освіти
КНУБА

(Київ, 17 листопада 2022 року)

Формат 60×84 1/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 27,5. Зам. № 1188.

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

03150, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.